

Αναγνωστικό οι δημοτικού

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ
1966

H

6

NER

Πυραϊδης (E) - αναδανη (H) . . .

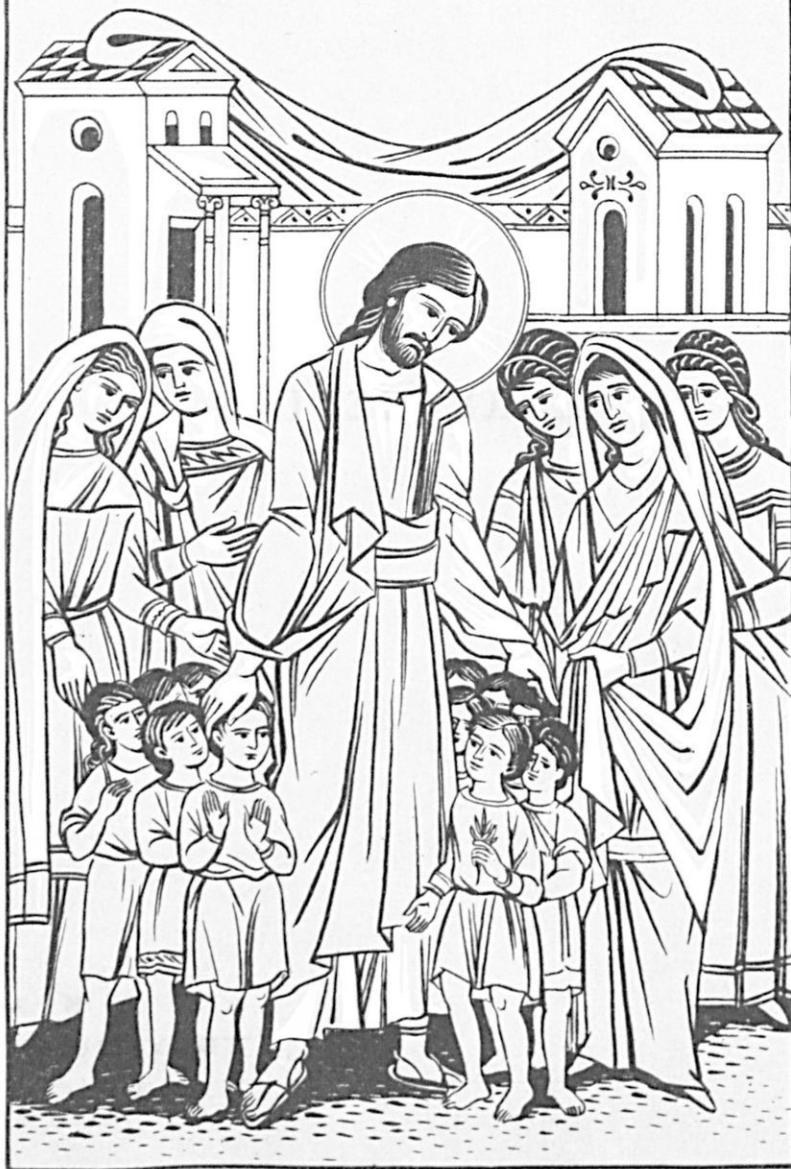
ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤΙΔ = 8

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

Δ ΩΡΕΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η ΝΕΤ
Φωτιάδης (Σ) - Μανιάδης (Η)

Ε, ΦΩΤΙΑΔΗ, Η, ΜΗΝΙΑΤΗ, Γ, ΜΕΓΑ, Δ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ,
Θ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Π, ΝΙΡΒΑΝΑ, Δ, ΖΗΣΗ,
Δ, ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ι, ΣΥΚΩΚΗ, Κ, ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ,
Π, ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ, Α, ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1966

002
ΗΝΣ
ΕΤ2Α
103

1. ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

Αύτὸν εἶναι τὸ ἱερὸν πανί, τὸ γαλανὸν καὶ τὸ ἄσπρο,
κομμάτι ἀπὸ ἀνοιξιάτικον καὶ ξάστερον οὐρανόν,
ποὺ εἶναι λευκὸν σὰν τὸν ἀφρὸν τοῦ κύματος, ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι δόλγυλυκο, σὲ πέλαο μακρινό.
Αύτὸν εἶναι τὸ ἱερὸν πανί πού, ὅταν περνᾶ μπροστά μας,
ύγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾶ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαιδέψῃ,
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοὴ ποὺ ὄρμᾶ νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό καμε χλαμύδα,
καὶ ζῆ σ' αὐτὸν καὶ πάλλεται δόλουληρη ἡ Πατρίδα.

Είναι ή Σημαία ! Τὴ βλόγησαν παπάδες μ' ἀσπρα γένια,
μὲς στῆς σκλαβιᾶς τὸ τρίσβαθο κι ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιές ἀπάνω της, κι οἱ κόρες
τὴ νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν βόρειο σέλας ἀστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸ κι ἀκόμη πέρα.

Ποιὲ λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλη ἐπάξια ;
Εἶσαι τῆς νέας Ἐλλάδας μας ἡ ἄγια εἰκόνα 'Εσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα που λυγάει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσή,
που ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει,
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σὲ περικυκλώνει . . .

Στέφανος Δάφνης

Α'. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

2. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Προφυλακές 'Ολύτσικα 'Ηπείρου 24 Δεκεμβρίου 1912.

Ξαστεριά· κλαράκι δὲν κουνιέται. Τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθαρα τὰ βουνά τῆς Μανωλιάσας καὶ τοῦ 'Ολύτσικα, ποὺ τέτοια ώρα μᾶς φαίνονται διπλὰ στὸν ὅγκο καὶ στὸ ὄψος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνῃ τὶς προφυλακές μας ἐπάνω σ' αὐτά, σωροὺς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἔναν ἐπάνω στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζωνται στὴν ἀστροφεγγιά, ποὺ εἶναι γι' αὐτοὺς πολύτιμη· γιατὶ δὲν ἀφήνει τοὺς 'Αρβανίτες νὰ μεταχειρίστοιν ἔναν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς τρόπους ποὺ ξέρουν, τὸν αἰφνιδιασμό, γιὰ νὰ φτάσουν τὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπτυχθοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ, κανένας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μας πετιέται ξαφνικὰ καὶ δώστου πάνω κάτω νὰ ζεστάνῃ λίγο τὸ παγωμένο του κορμί.

Τὸ δυνατό κρύο μᾶς περονιάζει τὰ κόκκαλα καὶ κάνει τὴ μέση μας καὶ τὶς πλάτες νὰ πονοῦν.

— Μιὰ βραδιὰ εἶναι κι αὐτὴ καὶ θὰ περάση, βρὲ παιδιά· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλα θὰ περάσουν, εἴπα. Οὔτε κουβέντα πιά...

Γύριζα καὶ δὲν μποροῦσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό μου πῶς η βραδιὰ ἔκεινη ἦταν Χριστουγεννιάτικη. 'Απὸ τοὺς στρατιῶτες μου κανένας δὲν τὸ εἶχε σκεφτῆ.

"Ημούν νευρικὸς καὶ προσπαθοῦσα νὰ συνηθίσω τὸν ἔαυτό μου στὴ συγκίνηση ποὺ θὰ δοκίμαζα μὲ τὴ χαρὰ

τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι ἔκτακτο ποὺ τοὺς προετοίμα-
ζα γιὰ τὴ βραδιὰ αὐτῆ.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλυβάκι μας, ὅταν ἄκουσα
τὸ στρατιώτη, ποὺ ἔγραψε ἐνα γράμμα, νὰ ρωτᾶ πόσες τοῦ
μηνὸς εἴχαμε. « Ρώτα τὸν κύρ λοχία », τοῦ εἶπε ἐνας.

— Εἴκοσι τέσσερεις, τοῦ φώναξα, κι ἀποτραβήχτηκα βια-
στικός.

— Βρὲ παιδιά, εἴκοσι τέσσερεις! Χριστούγεννα σήμερα καὶ
δὲν τὸ σκεφτήκαμε... Γιὰ σκεφτῆτε, βρὲ παιδιά...

“Εφτασαν σ’ αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στό-
ματα.

Εἰχα ἀρκετὰ τραβηγχτῆ ἀπὸ τὸ φυλάκιο, ὅταν εἶδα τοὺς
φαντάρους μου ἐναντίον νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ καλυβάκι καὶ
νὰ μὲ πλησιάζουν· σὲ λίγο ἤταν ὅλοι γύρω μου.

— Ακοῦς, Χριστούγεννα, κύρ λοχία, καὶ νὰ μὴν τὸ κατα-
λάβουμε καθόλου!... Πῶς θὰ τὴν περάσουν τὴ σημερινὴ
μέρα τὰ κακημένα τὰ σπίτια μας... “Αχ! δόλια μάνα!

Καὶ κοίταζαν ὁ ἐνας τὸν ἄλλον κι ὅλοι μαζὶ ἐμένα. Τί
ζητοῦσαν ἀπὸ μένα; κι ἐγὼ εἴχα σπίτι καὶ μάνα· ἡ ἀλή-
θεια εἶναι ὅτι ἐγὼ ήμουν ὁ μόνος ἀνώτερός τους ἐκεῖ.

“Ημαστε ὅλοι περισσότερο περήφανοι, γιατὶ μιὰ τέτοια
μέρα τόσο ὑποφέραμε· ήμουν ἀκόμη πιὸ εύτυχισμένος ἐγώ,
γιατὶ περίμενα ἔπειτα ἀπὸ λίγο κάτι νὰ παρουσιάσω στοὺς
στρατιῶτες μου, ποὺ ἀπὸ μέρες τώρα ζοῦσαν μόνο μὲ ψωμί,
κι αὐτὸς σὰν ἀντίδωρο.

Σὲ λίγο ἐνας ἐνας τραβήχτηκαν πάλι στὸ καλυβάκι
κι ἔμεινα μόνος.

Χριστούγεννα! Πῶς περνούσαμε ὅλες χρονιὲς μὲ τὸν
πατέρα, τὴ μητέρα καὶ τ’ ἀδερφάκια μας! Απὸ νωρὶς ψώ-
νια καὶ ψώνια. Τὰ μικρὰ τί χαρές! Γέμιζε τὸ σπίτι ἀπὸ γέ-
λια κι ἀπαιτήσεις.

— Μαμά, τὸ βράδυ νὰ μὲ σηκώσης νὰ πάω στὴν ἐκκλησία.
— Καλά, κοιμήσου τώρα, ἀν θέλης νὰ σηκωθῆς.

Πῶς πεταγόμαστε τὴν νύχτα ἀπὸ τὸν ὑπνο, ὅταν ἀκού-
αμε τὸ γλυκό, χαρμόσυνο ἥχο τῆς καμπάνας. Στὸ δρόμο,
ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κανένας φόβος· ἔνας ἔνας, νέοι, γέροι, γριές,
παιδιά, χωμένοι στὰ παλτά τους, τραβοῦσαν γιὰ τὴν ἐκ-
κλησία· ἀλήθεια, πῶς μᾶς ἄρεσε κι ἐμᾶς τῶν παιδιῶν ἡ ἐκ-
κλησία ἐκεῖνο τὸ βράδυ· καὶ τὴν ἀλλη μέρα τί χαρά! Χρι-
στόψωμα, γαλοποῦλες, φροῦτα· παντοῦ γιορτάσιμα ροῦχα,
στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους, παντοῦ. Οὕτε σχολεῖο ἐκεῖνες
τὶς ἡμέρες, οὔτε τίποτε.

Καὶ τώρα, ἐπάνω στὸν Ὀλύτσικα ἔχομε τὸ κανόνι γιὰ
καμπάνα καὶ τὸ ὑπαιθρό γιὰ ἐκκλησία· κάτι εἴμαστε κι
ἐμεῖς τώρα. Πολλὲς φορὲς ὁ στρατηγὸς θὰ σκέφτηκε: « κι
ἀπὸ κεῖ καλὰ εἴμαστε ἀσφαλισμένοι »· κι οἱ στρατιῶτες
ἐπάνω στὴ Μανωλιάσα, ποὺ τοὺς φυλάγαμε τὰ πλευρά, πάν-
τα πιὸ ἥσυχα θὰ κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἔνιωθαν πλάι τους.

Τί τιμὴ ἀλήθεια!

Καλὰ ἦταν τὰ περασμένα Χριστούγεννα, μὰ τὰ τωρι-
νὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δὲ θὰ ξεχάσωμε ποτέ. Οἱ στρατιῶ-
τες μου κοιμοῦνται· τί ὄνειρα νὰ βλέπουν; ἀσφαλῶς οἱ πε-
ρισσότεροι θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους, μερικοὶ καὶ στὴν ἐκ-
κλησία τοῦ χωριοῦ τους...

Βήματα ἀπὸ τὸ μονοπάτι, ποὺ εἶχα προσδιορίσει γιὰ
τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Δεναξᾶ καὶ τοῦ Πράγια, μ' ἔκαμπαν νὰ
τρέξω πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Καλῶς δρισες, Δεναξᾶ· τί γίνεται, βρὲ παιδί; ποῦ εἰ-
ναι ὁ Πράγιας;

— Γειά σου, κύρ λοχία· χρόνια πολλά· μὲ τὸ καλὸ στὰ
σπίτια μας, καὶ τοῦ λόγου σου μὲ μακρὺ σπαθί.

Μὲ μακρὺ σπαθί· ὥστε τὸ καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες

μου, ότι κάτι μποροῦσε νὰ βγῆ καὶ γιὰ μένα ἀπὸ τὴν οἰκη,
σκέφτηκα.

—'Ο Πράγιας, κύρ λοχία, ἐξακολούθησε ὁ Δεναξᾶς, ψή-
νει τὸ κρέας κάτω στὴν ρεματιά· σὲ μιὰ ὥρα θὰ εἶναι ἔτοιμο·
ἔξι ὄκαδες χοιρινὸ πρώτης γραμμῆς· ἔχομε κι ἀλάτι καὶ πι-
πέρι· ἔνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιὰ λουκούμια καὶ δυὸ
ψωμιὰ χωριάτικα φίνα· μοῦ εἶπε ὁ ὑποσιτιστὴς πῶς θὰ μᾶς
στείλουν καὶ χριστόψωμα· μὰ αὐτά, νὰ σοῦ πῶ, κύρ λοχία,
δὲν τὰ περιμένω· εἶδα νὰ δουλεύουν δυὸς τρεῖς στοὺς φούρνους
ἀπὸ κείνους, ποὺ δὲν ἔλεγχαν καλημέρα σὲ φούρναρη στὴν
πατρίδα.

—'Αφησε τὰ σακίδια, Δεναξᾶ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ
πήγαινε, παιδί μου, νὰ βοηθήσῃς τὸν Πράγια.

"Εφυγε κι ἐγὼ τράβηξα στὸ καλύβι. Τοὺς βρῆκα ὅλους
νὰ κοιμοῦνται.

—'Ε, παιδιά, σηκωθῆτε, τοὺς εἶπα ἐπιτακτικά· δὲ σε-
βάστηκα κείνη τὴν στιγμὴ τὸν ὕπνο τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχτηκαν ὅλοι ἐπάνω κι ἀπλωσαν τὰ
χέρια στὰ τουφέκια.

— Τί εἶναι; τί τρέχει, κύρ λοχία; Εἶχαν συνηθίσει τό-
σον καιρὸ σὲ τέτοια ξυπνήματα.

— Καθίστε κάτω, τοὺς εἶπα· ἀφῆστε τὰ ὅπλα· δὲν εἶναι
τίποτε· κάτι ἥθελα νὰ σᾶς πῶ.

Κάθισαν ὁ ἔνας δίπλα στὸν ἄλλον, τακτοποιώντας τοὺς
μανδύες καὶ τὶς παλάσκες τους, ποὺ τόσον καιρὸ τώρα ἔγι-
ναν ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν τουαλέτα τοῦ ὕπνου τους.

—'Ακοῦστε, παιδιά, νὰ σᾶς πῶ. Τέτοια μέρα καὶ ὥρα
— ἦταν περασμένα μεσάνυχτα — οἱ καμπάνες στὰ χωριά καὶ
στὶς πόλεις χτυποῦν, κι οἱ Χριστιανοὶ πᾶνε στὴν ἐκκλησία νὰ
γιορτάσουν τὴν γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας καὶ νὰ τοῦ ζητή-

σουν τὴν εὐλογία του. Κι ἐμεῖς ἐδῶ πάνω ποὺ εἴμαστε, δὲν πάψαμε νὰ εἴμαστε χριστιανοὶ κι ἔχομε ἀκόμη περισσότερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια του. Γι' αὐτὸ κι ἐγώ σᾶς ξύπνησα νὰ κάνωμε τὴν προσευχή μας καὶ νὰ ποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάριο· ἐγώ ξέρω μερικὰ κι ἂν ξέρη καὶ κανένας ἀπὸ σᾶς, τὸ λέει· δὲν ἔκανα καλά, παιδιά;

— Καλὰ ἔκανες, κύρι λοχία.

Γονάτισα καὶ γονάτισαν κι οἱ στρατιῶτες μου· ἔκανα τὸ σταυρό μου, τὸν ἔκαναν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

— «Χριστὸς γεννᾶται, δοξά σατε...».

'Ακούστηκε σιγανή, ραγισμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἡ φωνή μου· μερικοὶ στρατιῶτες μου σταυροκοποῦνται διαρκῶς κι ἄλλοι σταματοῦν γιὰ λίγο, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν καὶ βοηθοῦν. Τὰ δάκρυα μας κατρακυλοῦν στὶς ἀπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παρέλυε τὰ σαγόνια καὶ μᾶς ἔκοβε τὴ φωνὴ στὸ λαρύγγι.

Δὲν ξέρω πῶς τελείωσε ἐκεῖνο τὸ τροπάρι· ἔνας στρατιώτης ἀρχίζει τώρα δυνατότερα:

— «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν Υπερούσιον τίκτει...».

Βοηθοῦμε ὅλοι καὶ κρατοῦμε τὸ ἵσο· ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε καὶ ἡ ψαλμωδία μας τώρα ἀκούεται πιὸ ἀρμονική· δυὸ στρατιῶτες μου κρυφομιλοῦν καὶ παίρνοντας τὰ τουφέκια τους ἑτοιμάζονται νὰ βγοῦν· τοὺς κοίταξα στὰ μάτια.

— Νά ρθουν κι ἐκεῖνοι οἱ καημένοι ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν καὶ ὑπονοοῦσαν τοὺς διπλοσκοπούς. Κι ἔφυγαν.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ συγκίνησαν τόσο πολύ, ποὺ νόμισα γιὰ μιὰ στιγμὴ πῶς θὰ σταματήσῃ ἡ καρδιά μου. Τὸ στῆθος μου στένευε, τὰ μάτια μου ἔτρεχαν, τὸ σῶμα μου ἔτρεμε.

Λειτουργία ! Πραγματική λειτουργία ἀπ' ἀνθρώπους ποὺ εἶχε ἐξαγνίσει ὁ πόλεμος καὶ ποὺ τὴν καρδιά τους πλημμύριζαν τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ἡταν πραγματικὴ προσευχὴ ἔκεινη.

— « Ἡ γέννησις σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν » ψάλλαμε τώρα. Τὴ στιγμὴ ἔκεινη οἱ διπλοσκοποί, ποὺ τοὺς ἄλλαξαν οἱ ἄλλοι δυό, ποὺ βγῆκαν πρωτύτερα, πρόβαλλαν τὸ κεφάλι τους στὸ καλύβι. Ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ γονάτισαν κι αὐτοί.

Δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε κι ἡ λειτουργία τελείωσε.

Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπίονταν ἀκόμη, ὅταν γύρισα μὲ τὸ σακίδιο, ποὺ εἶχε ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι ὁ Δεναξᾶς· ἀνοιξα ἔνα κουτί λουκούμικ καὶ τὸ πρότεινα στοὺς στρατιῶτες μου νὰ πάρουν ἀπὸ ἔνα· τὸ πῆραν· τοὺς ἔδωσα καὶ τὸ παγούρι μὲ τὸ κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιά, νὰ ζεσταθῆτε καὶ νὰ εὐχηθῆτε γιὰ τὴ σημερινὴ μέρα.

“Ηπιαν ὅλοι καὶ τελευταῖος ἐγώ· τρέμαμε ὅλοι. Μερικοὶ δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ εὐχηθοῦμε· σηκώναμε μόνο τὸ παγούρι στὴν ὑγεία τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μιλοῦμε καθόλου.

Νά κι ὁ Δεναξᾶς μὲ τὸν Πράγια μὲ τὸ ψημένο κρέας τεμαχισμένο σ' ἔνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τάχασκαν.

— “Α ! κύριο λογία, ποιός τὸ περίμενε ! Κι ἔνιωθα τὰ χέρια τους νὰ μοῦ χαϊδεύουν τὰ γένια, τὰ μαλλιά, τὶς πλάτες, τὰ χέρια· ἡ εὐγγωμοσύνη τους γιὰ τὴ μικρή μου φροντίδα γι' αὐτοὺς μιὰ τέτοια μέρα ξέσπασε στὰ χάδια ἔκεινα. Πόσο ἥμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση.

— Εμπρός, παιδιά· τρῶτε κι ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ τὸ Πάσχα νὰ τὸ κάνωμε στὰ σπίτια μας νικητές.

‘Η ἀλήθεια εἶναι πώς ὅλοι ψαχουλεύαμε, χωρὶς νὰ τρώη

κανείς. 'Η συγκίνηση μᾶς είχε κόψει τελείως τὴν ὄρεξη.

"Οποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἔκεινα, ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμη καὶ τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν..."

Χαραλ. Βασιλογεώργης

3. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τὰ ἀδολα βόδια.

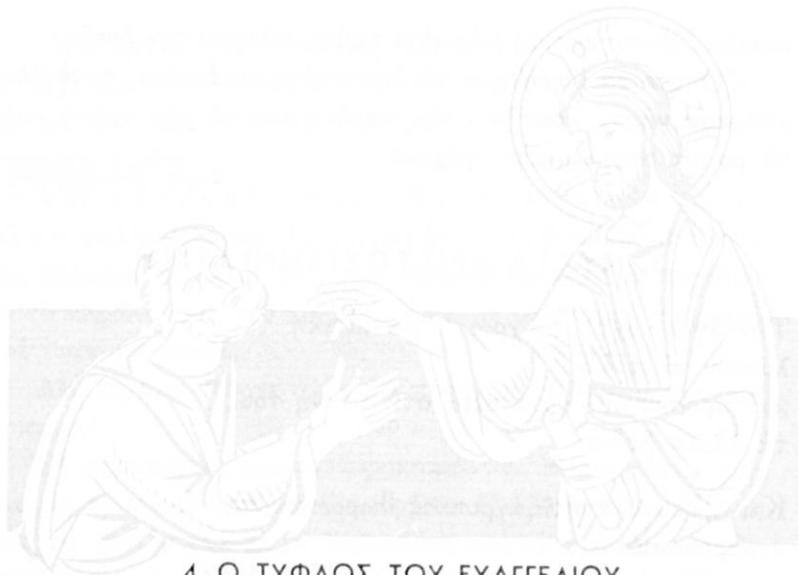
Καὶ ὁ ζευγολάτης ἔάγρυπνος θωράντας τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθια :
« Χριστὸς γεννιέται ! »

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὑμνων μεσούρανες
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ 'Ωσαννὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἥλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν χριστουγεννιάτικη
— ποιός δὲν τὸ ξέρει ; —
τῶν μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

4. Ο ΤΥΦΛΟΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Εἶπεν Ἰησοῦς ποὺ ζωὴ καὶ φῶς αἰώνιον εἶναι :

— Στὴν Κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ σύρε, τυφλέ, καὶ πλύνε τ’ ἄφωτα μάτια σου.

Καὶ νά, πρὶν κὰν προφτάσῃ ἀκόμα νὰ πλύνῃ ἀπὸ τὴν ὄψη του τὸ λασπωμένο χῶμα,
ζωῆς ποτάμι ἀνάβρυσε, φωτὸς πλημμύρα ἐχύθη στὴ διψασμένη του ψυχή, στὰ σκοτεινά του στήθη κι ἔκραξ’ ὀλόχαρος ψηλὰ σηκώνοντας τὰ χέρια :
— “Ω ! πόσο ὥραῖο εἶναι τὸ φῶς ! Πῶς ἀγκαλιάζει ἀκέρια τὴν πλάση ! Πῶς χωρίζονται τὰ χρώματα μπροστά του ! Αὐτὴ εἰν’ ἡ γῆ, ποὺ ξέφευγε τὰ βήματά μου κάτου ; αὐτοὶ εἰν’ οἱ κάμποι, τὰ βουνά, τὰ δέντρα ; αὐτὴ εἰν’ ἡ μέρα, ποὺ μὲς στὴ νύχτα τὴ βαθιὰ τὴν ἀκουγα ; Ὡ μητέρα, ἐσύ ’σαι, ποὺ μὲ γέννησες καὶ μ’ ἔκανες νὰ νιώσω πόσο γλυκιὰ θά ’ν’ ἡ ζωὴ γιὰ ὅσους τὴ βλέπουν, πόσο

πικρὴ γι' αὐτούς, ποὺ τὴν ἀκοῦν βαθιὰ φυλακισμένοι
στὰ κάτεργα τῆς σκοτεινιᾶς, ξένοι στὸν κόσμο, ξένοι,
πίσω ἀπ' ἀδιάβατο βουνὸ μὲ δίχως μονοπάτια !

Ὥ μάτια, ποὺ μὲ βλέπετε καὶ ποὺ σᾶς βλέπω, ὡ μάτια,
Θρόνοι ποὺ κάθεται ἡ ψυχὴ στὰ δυό σας μοιρασμένη
κι ἀναγαλλιάζει λαμπερὴ κι ἀθανασία προσμένει,
ὡ μάτια, ποὺ μὲ τὴ ζωὴ μὲ δένετε μὲ τόσα,
μὲ τόσα νήματα χρυσά, μ' ὅσες ματιές, ποιά γλώσσα
μᾶς λέει ὅσα μᾶς λέτε σεῖς δίχως φωνὴ καὶ λέξη ;
ποιό στόμα, ροδοστέφανα χαμόγελα κι ἀν πλέξη,
μᾶς δείχνει τὴ χαρά, ὅσο σεῖς σὲ μιά σας λάμψη μόνο ;
ποιός στεναγμὸς καὶ ποιά κραυγὴ θὰ δείξουν τόσον πόνο
ὅσο ἔνα δάκρυ σας βουβό ; ποιό βελουδένιο χέρι
ξέρει τὰ γάδια τῆς ψυχῆς, ποὺ μιὰ ματιά σας ξέρει ;
Ὥ μάτια, ποὺ φωτίσατε τὰ μαῦρα ὄνειρατά μου,
Ὥ μάτια, ποὺ στυλώσατε τ' ἄβουλα βήματά μου,
Ὥ μάτια, ἐσεῖς, ποὺ φέρνετε τὰ χέρια μου μὲ τάξη,
ὅπου ἡ ψυχὴ μου δρέγεται κι ὁ νοῦς μου, ὅπου προστάξῃ !
Ὥ μάτια, ποὺ μὲ βλέπετε κι ὡ μάτια, ποὺ σᾶς εἶδα,
Ζωὴ κι ἀγάπη καὶ χαρὰ κι ἀπάντοχὴ κι ἐλπίδα
ὅλα εἰν' ὥραια καὶ ποθητὰ κι εἰν' ὅλα ἀγαπημένα,
ὅλα εἰν' ὥραια μαζὶ μὲ σᾶς, χωρὶς ἐσᾶς κανένα !...

Τέτοια ὁ τυφλός, ὁ πρὶν τυφλός, βαδίζοντας ἐλάλει
ώς τὴ στιγμὴ ποὺ ἀπάντησε τὸ Ναζωραϊο καὶ πάλι.
Κι εἶπεν Ἐκεῖνος ποὺ ζωὴ καὶ φῶς αἰώνιον εἶναι :
— Εγὼ σοῦ χάρισα τὸ φῶς, τυφλέ, σκέψου καὶ κρίνε
ποιός εἴμαι.

Κι εἶπε ὁ τυφλός :

— Καὶ θέλει σκέψη τάχα :
ποιός ἄλλος κυβεργάει τὸ φῶς, παρὰ ὁ Θεὸς μονάχος ;
Ιωάννης Πολίμης

5. ΑΝΑΣΤΑΣΗ

— Παππού ! є, παππού ! φώναξε ὁ Νάσος, σπρώχνοντάς τον μὲ τὸ πόδι του.

— Τί εἶναι ;

— "Α, σήκω νὰ δοῦμε τὴν Ἀνάσταση.

Σὰν βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν καλύβα τους, ἀκουαν σὲ ὅλη τὴν κοιλάδα καὶ γύρω ἀπὸ τὶς ράχες φωνές. "Ολοι οἱ βλάχοι τῆς περιφέρειας ἐκείνης ἦταν στὸ πόδι, στολισμένοι, καὶ μὲ κεριὰ στὰ γέρια περίμεναν τὴν Ἀνάσταση.

Εἶχε πιὰ πλησιάσει ἡ ὥρα. 'Ο αὐγερινὸς φεγγυοβολώντας ἀνέβαινε ψηλό. Οἱ βλάχοι μὲ τὶς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιά τους ἔτοιμοι ἔξω ἀπὸ τὶς καλύβες τους. Οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ εἶχαν ἀνεβῆ στὰ ὑψώματα. Νέοι ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναῖκες νέες καὶ γριές, ὅλοι εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια τους στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ὄρλιζοντα. "Ηξεραν πῶς ἀπὸ κεῖ ὑψωνόταν μιὰ ράχη, ἀπ' ὅπου θὰ φαινόταν ὁ παπᾶς μὲ τὴ λαμπάδα στὰ

χέρια, κηρύσσοντας στους πιστούς τὴν Ἀνάσταση τοῦ Σωτῆρος. Οἱ μεγάλες πυρὲς λαμπάδιζαν ψηλὰ κι ἔριχγαν κοκκινωπὲς ἀκτίνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ κυθαρὰ ἐνδύματα.

Ἡ καρδιὰ ὅλων βροντοχτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο πλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ ἵερὴ στιγμή. Κάθε ἄστρο, ποὺ παρουσιάζοταν ἀπὸ τὴν ράχη, τὸ ἔπαιρναν γιὰ τὴ λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ φώναζαν ἀναπηδώντας μὲ χαρά :

— Νά το, φάνηκε !

— Ἄμ ποῦ ἀκόμα !

— Θ' ἀσπρίση τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ δῆς.

Καὶ πείραζε ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ διηγόταν ἴστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρός.

— Νά το, νά το ! Ἐκεῖνο εἶναι ! φώναζε κάποιος χαρούμενος.

Πραγματικὰ φάνηκε φῶς λαμπάδας, ποὺ τρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. Ἔσκιζε τὸ σκοτάδι κι ἔριχνε παρήγορη λάμψη γύρω.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω μέρη κάρφωσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ μάτια τους καὶ τέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά !...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν ράχη δυνατή. Ἔφτασε σὰν κύματα στὶς καρδιὲς τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνηση.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά !...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε τώρα πιὸ δυνατή. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμαν τὸ σταυρό τους. "Ολη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἐκείνη σὰν ἔνας μεγάλος νάρος, ὅπου δοξαζόταν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά !...

Ἡ φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορά. Μαζὶ μὲ τὸ φῶς τῆς

λαμπάδας φάνηκε καὶ μιὰ ἄλλη λάμψη καὶ ἀμέσως ἀκούστηκε ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμὸν ἄλλοι πολλοὶ μαζὶ πυροβολισμοὶ σφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δέντρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μαντριά. Οἱ βλάχοι, μὲ τρελὸν ἐνθουσιασμό, μετέδιδαν ὁ ἔνας στὸν ἄλλον τὴν εὐχάριστη εἰδῆση τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς Ἀνέστη, ἀδέρφια!...

— Ἀληθῶς Ἀνέστη!... ἀληθῶς ἀνέστη!...

— Ζῆ καὶ βασιλεύει!... Ζῆ καὶ βασιλεύει!...

Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα πλανιόνταν παντοῦ. Τὰ βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ ἄγιο φῶς ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο ὅλες οἱ ράχες φεγγοβολοῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι σὰν πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβα τὰ καριοφύλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἀστραφταν καὶ βροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μαντριὰ βέλαζαν καὶ πηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους, οἱ σκύλοι ἀλυχτοῦσαν καὶ τὰ ἀλογα χρεμέτιζαν.

‘Η ράχη, ποὺ πάνω τῆς φάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦταν τώρα κατάφωτη. Εἴκοσι ώς εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, γονάτιζαν γύρω στὸν παπά. Καὶ ὁ παπᾶς ὅρθιος, κινώντας τὴν λαμπάδα του πάνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔψαλε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

6. ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Τὸ μέγα θαῦμα σήμερα τὴν πλάση ὅλη μαγεύει,
ρυθμὸς ἀγάπης τὶς καρδίες σὰν ὄνειρο χαιρεῖει.

Χριστὸς Ἀνέστη ! ἀντιλαλεῖ παντοῦ σὰν ἄγια ἀλήθεια,
κι ἀχτίδα ἐλπίδας χύνεται σὲ πονεμένα στήθια.

Κι ἔρχεται μὲ τὴν ἄνοιξη, μὲ τοὺς ἀνθοὺς τ' Ἀπρίλη,
τὸ πρόσχαρο τὸ μήνυμα, σὰ νά 'Θελε νὰ στείλη
τὴ λουλουδένια του ὁμορφιὰ τοῦ Γολγοθᾶ τὸ θύμα
μὲς στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ πνίξῃ κάθε κρίμα.

Χριστὸς Ἀνέστη ! φίλημα γλυκιᾶς ἀγάπης δῶστε,
φίλοι κι ἔχθροί, κι ἀδερφικὰ τὰ χέρια σας ἐνῶστε.

"Ἐνα τοῦ κόσμου τ' ὄνειρο : Νικήτρια ἡ καλοσύνη
νά 'ναι παντοῦ, κι ὁδηγητὴς τῶν ἔργων μας νὰ γίνη.

Τοῦ Λόγου ἡ δόξα ἀνάλαμψε κι ἤρθε παρηγορήτρα
— σὰν μέσα στὸ ἥλιόκαμα — σ' ὅλη τῆς γῆς τὴ φύτρα.
Χριστὸς Ἀνέστη ! ἀς ζῆ στὸ νοῦ τὸ Σύμβολο τ' ὄρατο,
γιὰ νὰ πληθαίνουν μέσα μας χαρὲς καὶ φέγγος νέο,
ἡ Δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς τὰ βάθη νὰ φωτίζῃ
καὶ τῆς Ἀγάπης ἡ ὁμορφιὰ τὸν κόσμο νὰ στολίζῃ.

·Ιωάννης Πολέμης

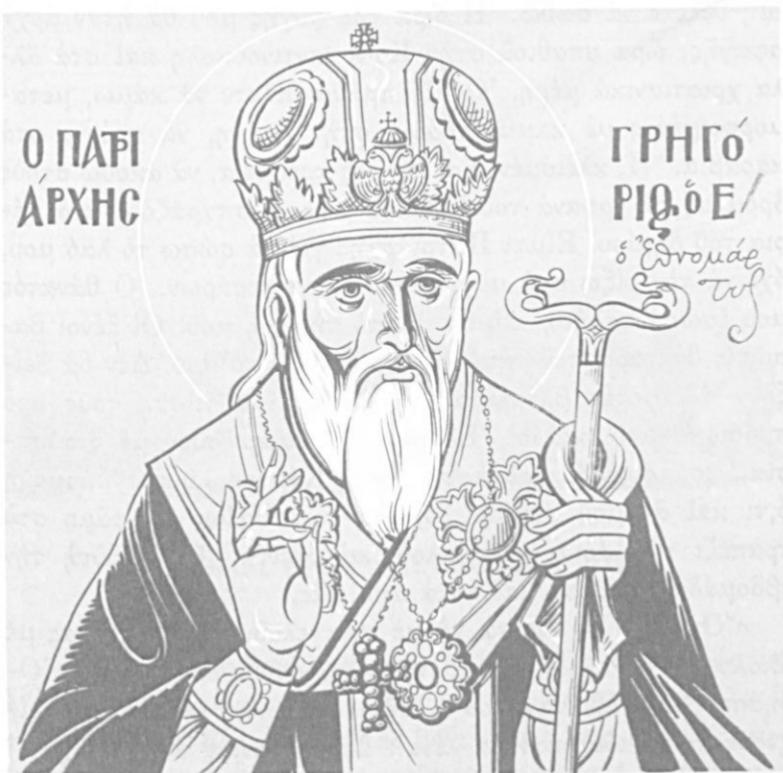
7. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Καὶ θὰ ρθοῦν χρονιάρες μέρες : τὰ Χριστούγεννα,
μὲ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' Ἀι - Βασιλειοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα,
καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Κι ́στερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κι ἡ Ἀνάσταση,
ποὺ ὀλόχαρο χωρὶὸ θὰ τὴ γιορτάσῃ,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνώντας τοὺς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορὸ στὰ ὀλόσανθα χαμομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μηλιᾶς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιὲς καὶ κίτρινα μαντίλια.

Γεώργιος Δροσίνης

8. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

’Ανήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων τοῦ Εἰκοσιένα, τὴν Κυριακή, φίλοι τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε’ καὶ ἐπίσημοι ξένοι τὸν παρακινοῦσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Τὰ μέτρα τῆς ὁθωμανικῆς κυβερνήσεως ἔξαιτιας τῆς Ἐπαναστάσεώς μας γίνονταν ἄγρια, καὶ ὁ καθένας μποροῦσε νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον. Τὸν παρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ πρόσφεραν καὶ τὰ μέσα.

«Μὴ μὲ παρακινῆτε νὰ φύγω, εἶπε στοὺς φίλους του.

Μὴ θέλετε νὰ σωθῶ. Ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἦταν ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὰ ἄλλα χριστιανικὰ μέρη. Ὁραῖο πράμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμιὰ προβίᾳ στὴν πλάτη, νὰ φεύγω στὰ καράβια. "Η, κλεισμένος σὲ φιλική πρεσβεία, νὰ ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ ὅρφανὰ τοῦ "Εθνους μου νὰ σπαράζουν στὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἰμαι Πατριάρχης γιὰ νὰ σώσω τὸ λαό μου, δχι νὰ τὸν ρίξω στὰ μαχαίρια τῶν γενιτσάρων. Ο θάνατός μου ἴσως ὡφελήσῃ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχτοῦν ἀπὸ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Δὲν θὰ δείξουν ἀδιαφορία βλέποντας νὰ βρίζεται ἡ πίστη τους στὸ πρόσωπό μου, καὶ οἱ "Ελληνες θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισία, ποὺ συχνὰ χαρίζει τὴ νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ δ, τι καὶ ἀν μοῦ συμβῆ. Σήμερα τῶν Βαΐων ἀς φᾶμε στὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γιαλοῦ καὶ ἔπειτα, ἴσως αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα, ἀς φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς.

»Οχι, δὲν θ' ἀφήσω νὰ μὲ περιγελοῦν, περπατώντας μὲ ἀκολουθία ἀπὸ διάκους καὶ ἀρχοντες στοὺς δρόμους τῆς Ὁδησσοῦ, τῆς Ἐπτανήσου ἢ τῆς Ἀγκώνας καὶ νὰ μὲ δείχνουν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λένε : Νά ὁ φονιὰς Πατριάρχης ! "Αν τὸ "Εθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Δὲν θὰ ἀνεβῶ γιὰ τέταρτη φορὰ στὰ μοναστήρια τοῦ Ἀθω, δὲν τὸ θέλω. Χαίρετε, σπήλαια καὶ κορυφὲς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ. Χαῖρε, θαλάσσιο κύμα. Χαῖρε, Σπάρτη καὶ Ἀθήνα, ὅπου ἥθελα νὰ ἴδρυσω σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς Πατρίδας. Χαῖρε, γῇ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα !

»Ἐγὼ πηγαίνω ὅπου μὲ καλεῖ, μὲ ὀδηγεῖ ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοίρα τοῦ "Εθνους καὶ ὁ οὐράνιος Θεός ».

« Όμιλία περὶ τοῦ ἀοιδίου Πατριάρχου Γρηγορίου »

Γεώργιος Τερτούλης

9. Ο ΘΕΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πολλές φορές συλλογίζομαι καλά - καλά ὅσα τεράστια ἡ θεία παντοδυναμία Του κάνει γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας. Καὶ δταν εἶμαι βυθισμένος στὶς σκέψεις αὐτές, φέρνω τὸ νοῦ μου στὴν ἀξιομνημόνευτη ἐκείνη ἐποχὴ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραὼ. Καὶ βρίσκω κάποια ὄμοιότητα στὶς τύχες τῶν δυὸ λαῶν.

Ἄκοντει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, βλέπει τὴ θλίψη καὶ τὴ δυστυχία τους, συμπαθεῖ στὰ δεινά τους καὶ ἐκλέγει ἔναν ποιμένα προβάτων, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου.

— Ποιός εἶμαι ἐγώ, λέγει ὁ Μωυσῆς, Κύριέ μου, ποιός εἶμαι ἐγώ, ποὺ προστάζεις νὰ πάω στὸ Φαραὼ, τὸ βασιλιὰ τῆς Αἰγύπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἀφησέ με. Ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἶμαι.

Τὰ ἔδια λέγαμε κι ἐμεῖς, ὅταν ὁ Θεός, ἐλεώντας τὴν
ἀθλια κατάστασή μας, φώτισε στὴν καρδιά μας τὸ μεγάλο
ἔργο τῆς ἀπελευθερώσεώς μας.

—Ἐμεῖς μόνοι, λέγαμε, νὰ σπάσωμε τὶς ἀλυσίδες μας;
Ἐμεῖς νὰ νικήσωμε τὸν πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο τοῦ
τυράννου;

—Μαζί σου θὰ είμαι ἐγώ, εἶπε τότε στὸν Μωυσῆ ὁ Θεός.
Μὴ φοβᾶσαι. Ἐγὼ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴ δύναμή
μου θὰ χτυπήσω τοὺς Αἰγυπτίους. Ἐγὼ θὰ δυναμώσω τὸ
λαό μου ἐναντίον τους.

Αὐτὰ μοῦ φαίνεται ἀπαράλλαχτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγη
καὶ σήμερα τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ στὸν ἀδύνατο λαὸ τῆς Ἑλ-
λάδας.

—Ἐγώ, λέγει, ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλειμμένε λαέ μου, ἐγώ
θὰ είμαι μαζί σου, ἐγὼ θ' ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴ
δύναμή μου ἐγὼ θὰ χτυπήσω τοὺς ἐχθρούς σου, ἐγὼ θὰ σὲ
δυναμώσω ἐναντίον τους.

Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς ὄλοένα γιὰ τὴν
Ἑλλάδα.

«Λόγοι αὐτοσχέδιοι»

Σπυρίδων Τρικούπης

10. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διηγεῖται ό ίδιος ό Κολοκοτρώνης ότι μιὰ φορά πήγε στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ήταν μεγάλο καὶ εἶχε καταστραφῆ στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὁρλώφ, τὸ 1769. "Οταν πέρασε, ηταν μία μάντρα χαλασμένη, καὶ σκεπασμένη ἡ ἔκκλησία μὲ κλαδιά.

Τότε ἔταξε ό Κολοκοτρώνης :

— Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν τύραννο καὶ νὰ σὲ κάμω καθὼς ἥσουν πρῶτα.

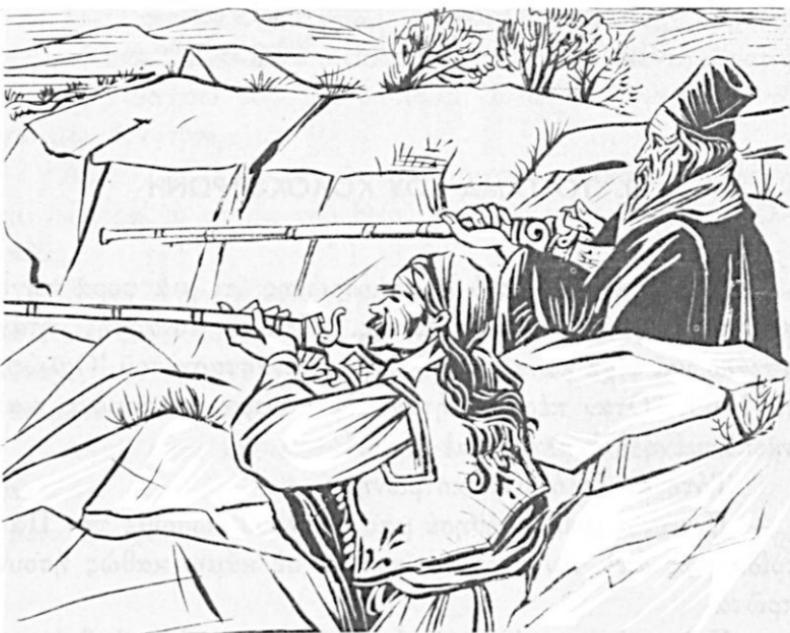
Καὶ πράγματι ἡ Παναγία βοήθησε· καὶ στὸ δεύτερο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως πλήρωσε ό Κολοκοτρώνης τὸ τάμα του καὶ τὴν ἔκανε ὅπως ηταν πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφῆ τῆς.

« Ο Γέρων Κολοκοτρώνης »

Γεώργιος Τερτσέτης

11. Ο ΠΑΠΑ - ΑΡΣΕΝΗΣ

Πέρασαν πάλι οι Τούρκοι τοῦ Δράμαλη τὰ Δερβενάκια, ἀρχὲς Ἰουλίου τοῦ 1822, καὶ πῆραν τὴν ἀναπνοή τους κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου. Μὰ εἶδαν ὅτι εἶχαν ἀφῆσει χιλιάδες ἄλλους Τούρκους πίσω τους, ἔξω ἀπὸ τὸ Ναύ-

πλιο. Τότε ἀποφάσισαν νὰ ἔσαναμποῦν στὰ φοβερὰ στενά, νὰ βοηθήσουν ἐκείνους ποὺ ἔμειναν, καὶ νὰ στείλουν τροφὲς στὸ πεινασμένο Ναύπλιο. Ἡ ἀπόφασή τους αὐτὴ δείχνει πώς τὴν περασμένη καταστροφή τους μέσα στὰ στενά τὴν ἐξήγησαν, ἵσως καὶ σωστά, σὰν ἀποτέλεσμα τῆς παράλογης τρομάρας τους, ἀφοῦ τόσοι λίγοι "Ελληνες ἔτυχε νὰ εἰναι ἐκεῖ στὰ Δερβενάκια.

Ἡ ἀπόφασή τους λοιπὸν τώρα εἰναι ἀντρικὴ καὶ οἱ

μαχες, που ἔγιναν μέσα στὰ περάσματα τοῦ 'Αι - Σώστη, δείχνουν λύσσα ἀληθινή. Γιατὶ οἱ Ἑλληνες εἶναι ἐκεῖ πέρα τώρα πιὸ πολλοὶ συναγμένοι καὶ πολὺ διαλεχτοὶ καὶ ὄχυρω-μένοι.

Ἐκεῖ, μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τις ἡμέρες, ἔτυχε νὰ τρῶνε ὁ Νικη-ταρᾶς καὶ ἕνας παπᾶς ἀπὸ τὸ Κρανίδι, ὁ Παπαρσένης. Τό-τε ἤρθη τὸ μήνυμα πώς φάνηκαν πάλι οἱ Τοῦρκοι νὰ ἔρχων-ται μακριὰ ἀπὸ τὴν Κόρινθο.

Ο Παπαρσένης δὲν ταράχτηκε.

— Φέρτε νὰ πιοῦμε, εἶπε· αὔριο θὰ τοὺς πάρη ἡ κατάρα.

Στὸ δρόμο, ἐκεῖ ποὺ προχωροῦσαν, ἔλεγε ὁ Παπαρσέ-νης πάλι στὸ Νικηταρά :

— Αὔριο τὸ κεφάλι μου θὰ μείνη ἐδῶ, ὅμως σπειρὶ σιτάρι δὲ θὰ περάσῃ γιὰ τὸ Ναύπλιο !

Καὶ τὸ βράδυ, ποὺ δειπνοῦσε ὁ Παπαρσένης (οἱ Τοῦρ-κοι δὲν εἶχαν φτάσει ἀκόμη) συλλογιζόταν τὸ Ναύπλιο.

— Τὸ Ναύπλιο τὸ εἶχαμε στὰ χέρια μας, ἔλεγε (ἥταν τότε ἔτοιμο νὰ παραδοθῇ), μὰ ὁ Δράμαλης τὸ πῆρε πάλι. Μονάχα σὰν πάρωμε τὸ Ναύπλιο, τότε θὰ ποῦμε πώς ἐλευ-θερωθήκαμε.

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ γενναίου παπᾶ ἔδιναν καρδιὰ μεγά-λη σὲ ὅλους, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ στενά.

Τὴν ἄλλη μέρα, 29 Νοεμβρίου 1822, σκοτώθηκε ὁ πα-πᾶς. "Ομως οἱ Τοῦρκοι δὲν πέρασαν.

Γ. Βλαχογιάννη, «Ιστορικὴ Ἀνθολογία» N. Σπηλιάδης - Γ'. Βλαχογιάννης

12. Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΚΛΗΡΙΚΟΣ

"Οταν ἦρθε ὁ βασιλιάς" "Οθων πρώτη φορά στὸ Μεσολόγγι, στὰ 1837, παρουσιάστηκε ἐμπρός του ὁ παπᾶ - Παναγιώτης Μπουγάτσας. "Ετυχε τότε νὰ βρίσκεται στὰ ἀνάκτορα καὶ ὁ στρατηγὸς Δ. Μακρής, καὶ ὁ βασιλιάς ζήτησε ἀπ' αὐτὸν πληροφορίες γιὰ τὸν παπᾶ.

— Μεγαλειότατε, τοῦ εἶπε ὁ Μακρής, τὸν παπᾶ αὐτὸν ἀξίζει νὰ τὸν προσκυνοῦμε σὰν ἄγιο γιὰ τὶς μεγάλες του ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα καὶ στὸν κόσμο.

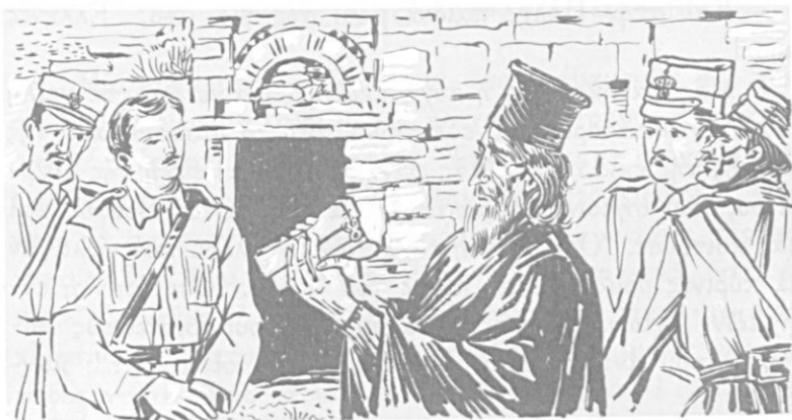
— Καὶ ποιές εἶναι αὐτές, καπετάν Μακρή; ρώτησε ὁ βασιλιάς.

— "Ακουσε, Μεγαλειότατε, εἶπε ὁ Μακρής. 'Απὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ στὸ Μεσολόγγι, ἡ μόνη δουλειὰ ποὺ ἔκανε ὁ παπᾶς αὐτὸς ἥταν, ἅμα ἀρχίζε τὸ τουφέκι (καὶ ἥταν αὐτὸς καθημερινό, νύχτα - μέρα) νὰ τρέχῃ στὴν ἐκκλησιά. "Επαιρνε τὸ δισκοπότηρο στὰ χέρια του, μὲ τὸ φανάρι του πήγαινε ἀπὸ ἔπαλξη σὲ ἔπαλξη καὶ μεταλάβαινε τοὺς βαριὰ πληγωμένους καὶ τοὺς παρηγοροῦσε μὲ καλὰ λόγια. Καὶ ἐγκαρδίωνε τοὺς ἄλλους νὰ πολεμοῦν μὲ ὅρεξη καὶ μὲ ψυχή, γιὰ νὰ ἔχουν τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Σοῦ ὄρκιζομαι στὴν πίστη μου, Μεγαλειότατε, ὅτι δὲν πέρασε μέρα ἡ νύχτα, ποὺ νὰ μὴν τὸν δῶ στὴν ἔπαλξη μου, πάνω στὸ τουφέκι, καθὼς καὶ νὰ φέρνη γύρω ὅλες τὶς ἄλλες ἔπαλξεις καὶ μέσα στὴ χώρα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Καὶ στὴν ἔξοδο, Μεγαλειότατε, ἥταν μαζί μας καὶ βόλι δὲν τὸν πείραξε. Λοιπὸν δὲν εἶναι ἄγιος ὁ παπᾶς αὐτός;

Γ. Βλαχογιάννη, «Ιστορικὴ Ανθολογία»

N. A. Μακρής

13. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΡΤΣΟΒΟΥ

Στήν πόρτα τῆς ἔκκλησίας, ὅστερα ἀπὸ μιὰ μάχη, τὸ 1912, συναντήσαμε τὸν παπά, ψηλό, στεγνό, μὲ πρόσωπο γεμάτο ρυτίδες, μὲ ἀραιὰ γένια ψαρὰ στὸ μυτερό του πηγούνι, μὲ ράσα τριψμένα, πρασινωπά, ζωνάρι γαλάζιο καὶ παντοῦφλες, ὅπου ἔπλεαν μέσα σ' αὐτὲς τὰ γυμνὰ κοκαλιάρικα πόδια του. Εἶχε μάτια ἀεικίνητα, ἀστραποβόλα, διαπεραστικά, φλόγας ἐλληνικῆς μάτια, ἄγρυπνος φρουρὸς τοῦ ἀπλοϊκοῦ ποιμνίου του.

"Οταν σκύψαμε νὰ τοῦ φιλήσωμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος τὸ τράβηξε πίσω δυνατά. Τὰ μάτια του βούρκωσαν ξαφνικά. "Αρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι ἐνὸς ἀπὸ μᾶς τὸ πηλήκιο καὶ φίλησε τὸ ἔθνόσημο μὲ τὸ στέμμα, ὥπως θὰ φιλοῦσε τὸ Τίμιο Ξύλο. "Επειτα μᾶς πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι πατρικὰ καὶ μᾶς ὀδήγησε μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη. Στάθηκε ἐκεῖ μὲ εὐλάβεια, σταυροκοπήθηκε, μᾶς φίλησε ἐναν ἐναν στὰ μέτωπα καὶ μὲ φωνὴ φλογερή, λαχανιασμένη, χαμηλὴ μᾶς εἶπε :

— Καὶ στὴν Πόλη, παιδιά μου, ἀδέρφια μου, "Εὐληνές μου! . . .

Μᾶς φάνηκε πώς ἡ εὐχὴ ἐκείνη ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Παντοκράτορα, ποὺ εύλογοῦσε ἀπὸ τὸ μισοσκόταδο τῆς σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας. Μᾶς φάνηκε ὅτι ἦταν εὐχὴ τῆς Παρθένου, ποὺ σήκωνε τὰ μάτια τῆς ἀπὸ τὸ Θεῖο Βρέφος καὶ μᾶς κοιτοῦσε. "Οτι ἦταν ἡ εὐχὴ τῶν ἀγγέλων, ποὺ φύλαγαν μὲ πύρινες ρομφαῖες τὶς πύλες τοῦ Ἱεροῦ. "Οτι ἦταν ἡ εὐχὴ τῶν Ἀγίων, ποὺ μᾶς κοίταζαν ἀπὸ τοὺς σκοτεινούς τοίχους, ὅπου ἀντιφέγγιζαν τὴ λάμψη τους οἱ λιγοστὲς καντῆλες.

«'Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων»

'Ηλ. Η. Οἰκονομόπουλος

14. ΜΙΔ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Προχωρούσαμε ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Γιανιτσῶν τὸ 1912, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ὑπαξιωματικός, περνώντας μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια ποὺ ἀφησαν οἱ Τοῦρκοι, φεύγοντας ἀπὸ τὰ κατεχόμενα μέρη.

"Ενας Τούρκος πληγωμένος, γεμάτος αἷματα, ἀνασηκώθηκε σὲ λίγο στὸν ἄγκώνα του, μόλις μὲ εἶδε. Κοίταξε μὲ λαχτάρα τὸ παγούρι μου καὶ, στὴν ἄγνωστη γιὰ μένα γλώσσα του, κάτι μὲ παρακάλεσε. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ ἄλογο, ξεκρέμασα τὸ παγούρι μου καὶ τοῦ τὸ πλησίασα στὸ στόμα. "Ηπιε ἀχόρταγα, μὲ κοίταξε μὲ ἔνα βλέμμα εύγνωμοσύνης καὶ, πρὶν προφτάσῃ νὰ πῆ τίποτε ἄλλο, ἔπεσε ἀνάσκελα στὸ χῶμα. Πήδησα στὸ ἄλογό μου καὶ ἔφυγα. 'Ο Τούρκος εἶχε πεθάνει.

15. Η ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ

Μᾶς εύχαριστησε ἔξαιρετικά, όταν μάθαμε ότι στὸ χωρὶὸ ποὺ θὰ μέναμε λίγες μέρες, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ἀξιωματικός, ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία. Τὴν Κυριακὴν πήγαμε στὴ λειτουργία πρωὶ - πρωὶ. "Ἐψαλλαν δυὸ στρατιῶτες. 'Αδύνατο νὰ φανταστῆς πόσο αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας ἔκεῖ ἔξω. Καὶ γι' αὐτὸ πηγαίναμε ταχτικά, ὅσο μέναμε σ' ἔκεινο τὸ χωριό. Καὶ θὰ θυμοῦμαι πάντα μὲ συγκίνηση ποὺ ἔβλεπα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία Θιμμένες, μαυροφόρες γυναικοῦλες νὰ μᾶς μοιράζουν κόλλυβα. Γιατὶ, μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, γινόταν πάντοτε μνημόσουνο κάποιου ἔθνομάρτυρα.

16. Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Χτυπᾶς, καὶ τῶν περιστεριῶν τὸ κάτασπρο κοπάδι
ξελογγιασμένο ἀψήλωσε τὸ γαλανὸ τὸ βράδυ.

΄Η σιδερένια σου φωνὴ ἀπ' τὸ καμπαναριὸ
ὅλη τὴν ιστορία του τὴν εἶπε στὸ χωριό.

Μ' ἐσὲ οἱ ζευγάδες τὴν αὐγὴ τὰ βόδια τους κεντροῦν
κι ἐσὲ θὰ πρωτακούσουνε τὸ βράδυ σὰν γυροῦν.

Μὲ τὴ φωνὴ σου σταματᾶ ἡ κόρη τ' ἀργαλειό,
καὶ τὸ παιδάκι γελαστὸ γυρίζει ἀπ' τὸ σχολειό,
ὅ δουλευτῆς τ' ἀλέτρι του στὸ γῶμα παρατᾶ
καὶ τὸ σταυρό του κάνοντας ἐπάνω σου κοιτᾶ.

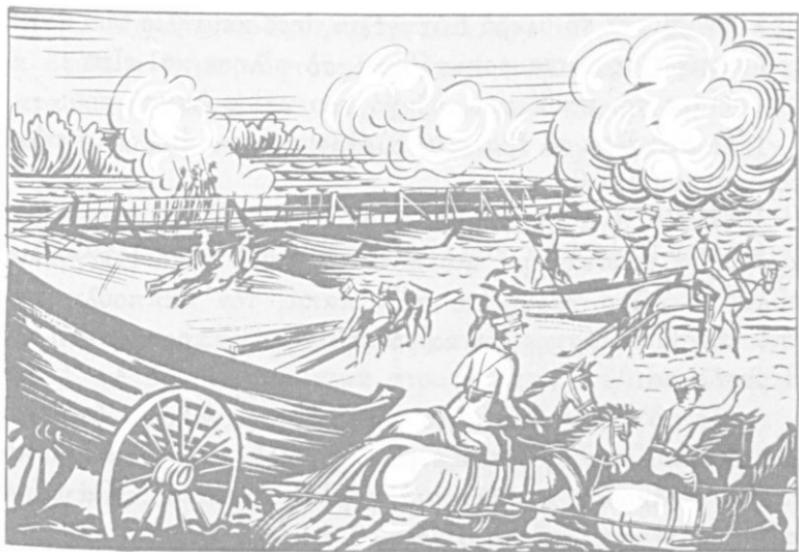
΄Εσύ 'σαι τοῦ μικροῦ χωριοῦ τὸ στόμα τὸ τρανό,
ποὺ τὶς κρυφές λαχτάρες του τὶς λές στὸν οὐρανό.

΄Εσύ παντρεύεις τὸ φτωχὸ καὶ σὺ τόνε βαρτίζεις
κι ἐσὺ τὸν τελευταῖο του τὸν ὑπό νανουρίζεις.

« 'Ανοιχτὰ μυστικὰ »

'Αλ. Φωτιάδης

17. ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟ

Δὲν πέρασαν πολλοὶ μῆνες ποὺ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας ἦταν στρατιώτης, καὶ αηρύχτηκε, στὰ 1912, ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία. "Οπως σὲ ὅλα τὰ συντάγματα, ἔτσι καὶ στὸ Μηχανικὸ ποὺ ὑπηρετοῦσε, οἱ ἄντρες τὸ ἀκουσαν μὲ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό. Οἱ στρατιῶτες καθάρισαν τὰ ὅπλα καὶ ἦταν ἔτοιμοι γιὰ τὰ σύνορα. Καὶ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας κατέβηκε στὸν Πειραιὰ ν' ἀπογαιρετήσῃ τὴ μάνα του.

— Φεύγομε, μάνα, γιὰ τὰ σύνορα. Ἡρθε ὁ καιρός. Πᾶμε νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς σκλάβους, ν' ἀνοίξωμε τὶς ἐκκλησίες τὶς δλειτούργητες... Φεύγω. Τὴν εὐγή σου...

'Ατάραχη τ' ἀκουσε ἡ χήρα, ἡ Σεριφιώτισσα.

— Μὲ τὴν εὐγή τῆς Παναγίας, παιδί μου, εἶπε. "Ἐκρυψε ἔνα δάκρυ, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μητρικά της μάτια, κι ἔτρεξε νὰ τοῦ ἔτοιμάση τ' ἀσπρόρουχα. "Τσερα κατέβασε ἀπὸ

τὰ είκονίσματα τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο, ἵερὸ κειμήλιο τοῦ παπᾶ, τοῦ πατέρα της, σταυροκοπήθηκε, τὸ φίλησε καὶ εἶπε :

— Πάρε το, παιδί μου, ὁδηγό σου καὶ φυλαχτό σου.

‘Ο Μιχάλης τὸ ἔβαλε μ’ εὐλάβεια κάτω ἀπὸ τὸ χιτώνιό του καὶ κουμπώθηκε.

“Ολα τ’ ἀγαποῦσε ὁ Μιχάλης τὰ πατρογονικὰ κειμήλια κι ὅλα τὰ σεβόταν, μὰ πιὸ πολὺ τὸ μικρὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιο, πολύτιμο δῶρο χαρισμένο στὸν παπά, τὸν παππούλη του, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, τὸν καιρὸ ποὺ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ιεροσόλυμα.

Μὲ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ στὰ χέρια μεγάλωσε ὁ Μιχάλης. Κάθε Κυριακὴ διάβαζε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας δυνατά, νὰ τ’ ἀκούσῃ κι ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ μάνα του. Καὶ τώρα πάλι, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, τό παιρνε μαζί του σύντροφο καὶ βοηθὸ καὶ παρηγόρια.

Πῆρε λοιπὸν τὰ ροῦχα του, ἄλλαξε τὸ φιλὶ τοῦ χωρισμοῦ μὲ τὴ μάνα του καὶ ξεκίνησε νὰ φύγη.

— Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου... ὥρα καλή ! μουρμούρισε ἡ μάνα, ἡ νησιώτισσα, ἡ χαροκαμένη. Καὶ στάθηκε παλικαρίσια στὴν ἐξώπορτα, δυνατὴ κι ἀδάκρυτη, ὥσπου τὸ παιδί της χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου, τραβώντας κατά τὴν Ἀθήνα.

“Οπως ὅλα τὰ Σώματα, ἔτσι καὶ τὸ Μηχανικὸ δοξάστηκε στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τοῦ Μιχάλη ἔκανε θαύματα. Σήκωσε προχώματα, ἔκαμε γεφύρια, βοήθησε τὸ Πεζικό, ἔδωσε χέρι στὰ κανόνια. ”Εγινε κοσμαγάπητο. Περνοῦσε καὶ οἱ φαντάροι φώναζαν :

— Γειά σας, σκαπανάκια ! ζήτω...

Καὶ τὰ σκαπανάκια καμάρωναν καὶ τραγουδοῦσαν, εὔθυμα καὶ γελαστὰ παιδιά, σὰ νὰ ἔκαναν γυμνάσια.

‘Ο Μιχάλης πρῶτος πάντα στὸ λόγο του. ”Η μὲ τὴν ἀξί-
να δούλευε ἡ μὲ τὸ τουφέκι, ἦταν τρομερός. ”Οταν εἶχαν
καταυλισμὸν καὶ ἀνάπτωση, ξαπλωνόταν παράμερα, ἔβγαζε
ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ Ιερὸν Βιβλίο καὶ ἀρχιζε νὰ διαβάζῃ :

Κύριος φωτιόμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι ;
Κύριος ὑπερασπιστής τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω ;
(Ψαλμὸς καὶ)

Τούτος ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἡ σημαία μας ἔφτασε ἐμπρὸς
στὰ Γιανιτσά. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα στάθηκαν ἐκεῖ μὲ
τὴν ἀπόφαση νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ιερή τους πόλη.

Καὶ ἡ μάχη ἀρχισε. ”Ορμησε τὸ Πεζικό, μούγκρισαν
τὰ κανόνια, δάναψε ὁ τόπος.

— Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ ! φώναξε σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ
Μιχάλης, σφίγγοντας τὸ τουφέκι του. Καὶ θυμήθηκε τὰ λό-
για ποὺ ἀκουσε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ὅταν ἦταν μικρός : Κύ-
μα θὰ γίνη μιὰ μέρα ἡ Ἐλλάδα νὰ καταπιῇ τὸ βράχο !

Ο ποταμὸς Λουδίας μὲ τὰ παραπόταμά του κυλοῦσε
ἀντίκρυ τὰ νερά του. Σκληρὴ ἦταν γιὰ τὸ στρατό μας ἡ ἐπί-
θεση. ”Ο ἐχθρὸς ἦταν καλὰ δύχυρωμένος σὲ βουνοπλαγμές.

”Εξαφνα ἥρθε μιὰ διαταγὴ ! Νὰ γεφυρωθῆ τὸ ποτάμι !...

Τὸ Μηχανικὸν ἔτρεξε ἐκεῖ. ”Ἐφτασαν στὴν ὁγθῆ. Οἱ
ἄντρες ἀρχισαν τὴ δουλειὰ γρήγορα, βιαστικά, νὰ στηθῇ γε-
φύρι, νὰ περάσῃ ὁ στρατός, ὁ νικητής. ”Αλλὰ ὁ ἐχθρὸς τοὺς
ἔνιωσε καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ σημάδι. Οἱ δύβιδες ἔπεφταν γύρω
τους, βουλιάζοντας μὲς στὸ χῶμα, σηκώνοντας τὰ νερὰ τοῦ
ποταμοῦ, σκοτώνοντας κόσμο.

”Αλλὰ οἱ ἄντρες ἀτρόμητοι στὴ δουλειὰ τους. Τὰ ἔργα-
λεῖα δούλευαν καὶ ὁ κρότος ἀκουόταν γρήγορος, βιαστικός,
ἐπίμονος. Τὸ πυροβολικό μας θέλησε νὰ τοὺς προστατέψῃ

καὶ οἱ ἑλληνικὲς ὄβιδες περνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, σκάζοντας μὲς στὰ ἔχθρικὰ προχώματα.

‘Ο ἔχθρὸς κατάλαβε τὸν κίνδυνο. “Αν οἱ “Ελληνες περνοῦσαν τὸν ποταμό, ἦταν χαμένοι. Τάγματα πυκνὰ ἔτρεξαν κατὰ τὸ ποτάμι καὶ ἀρχισαν νὰ ρίχουν μὲ πεῖσμα. Τρομερὴ ἦταν ἡ ὥρα ἐκείνη. Οἱ μισοὶ ἀφῆσαν τὰ ἐργαλεῖα κι ἐπιασαν τὰ τουφέκια, οἱ ἄλλοι δούλευσαν στὸ γεφύρι.

‘Ο Μιχάλης ἔριξε μιὰ ματιὰ γύρω καὶ εἶδε τοὺς ἀγαπημένους του συντρόφους ποὺ πολεμοῦσαν σὰ λιοντάρια. Σήκωσε σὲ μιὰ στιγμὴ τὴν ψυχή του στὸ Θεὸν καὶ εἶπε μέσα του :

— Κύριε, Κύριε, βοήθα τὴν Ἑλλάδα μας !

Τίποτα ἄλλο. “Ἐπειτα ἔανάπιασε τὴ δουλειά.

“Ἐξαφνα ἔνιωσε ἔνα δυνατὸ τράνταγμα, σὰ νὰ τὸν ἐσπρωξε κανεὶς πίσω. Παρὰ λίγο νὰ πέσῃ. Ἄλλὰ τὴν ἵδια στιγμὴ ἀκουσε πίσω του ἔνα δυνατὸ θόρυβο. Γύρισε καὶ εἶδε. Ἡταν τὸ Πεζικό, ποὺ ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τοὺς γεφυροποιούς, νὰ τοὺς προστατέψῃ.

Σὲ λίγο ὁ ἔχθρὸς ζαλίστηκε καὶ ὑποχώρησε. Τὸ γεφύρι στήθηκε, τὰ στρατεύματα πέρασαν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο περνᾶ δίπλα του ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης :

— “Ε, Πέλεκα, τοῦ φώναξε.

— “Εδῶ εἶσαι κι ἐσύ ; εἶπε ὁ Μιχάλης.

— “Εδῶ κι ὅλο ἐμπρός ! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

‘Ἄλλὰ τὴν ἵδια στιγμὴ ἔαφνιάστηκε καὶ δείχνοντας τὸ στῆθος τοῦ Μιχάλη, στὸ μέρος τῆς καρδιᾶς, εἶπε :

— Μωρὲ Πέλεκα, μιὰ τρύπα ἔχεις ἐδῶ !

‘Ο Μιχάλης εἶδε καὶ τά ‘χασε. Γρήγορα ὅμως θυμήθηκε τὸ τράνταγμα ποὺ ἔνιωσε τὴν ὥρα τῆς μάχης, κάτι κατάλαβε καί, ἔκουμπώνοντας τὸ χιτώνιό του, ἔβγαλε τὸ Εὐαγγέλιο.

Οι ἄντρες τὸν περικύκλωσαν περίεργοι νὰ δοῦν. Καὶ ὁ Μιχάλης, σηκώνοντας ψηλά, ἔδειξε τὸ Ἱερὸ Βιβλίο τρυπημένο ἀπὸ μιὰ σφαίρα. Ἡ σφαίρα εἶχε περάσει τὸ δερμάτινο ἔξωφυλλο καὶ εἶχε σφηνωθῆ στὸ βιβλίο ὡς τὴ μέση.

— Μέγας εἶσαι, Κύριε ! εἶπε ἔνας στρατιώτης καὶ σταυροκοπήθηκε.

“Ηταν ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης. Καὶ οἱ ἄλλοι ἔκαναν τὸ ἴδιο. Ὁ Μιχάλης φίλησε τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του.

‘Ἡ πίστις σώζει, λέγει ἔνας θεῖος λόγος. ‘Ο Μιχάλης εἶχε ἀσάλευτη πίστη πάντα μέσα του. Ἀπὸ τὴ μέρα ἐκείνη σὲ πολλὲς μάχες πολέμησε καὶ πολλὲς φορὲς κινδύνεψε καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο πόλεμο. Ἄλλὰ ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μάνας του τὸν φύλαξαν.

“Οταν ἔγινε εἰρήνη καὶ γύρισαν τὰ Μηχανικὰ στὸν Πειραιά, ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ πήδησαν στὴν προκυμαία, ἦταν κι ἔνας ψηλός, γιγαντόσωμος λοχίας ποὺ ἔψαχνε μὲ τὴ ματιὰ γυρεύοντας τοὺς δικούς του. Μιὰ γυναίκα μὲ νησιώτικη μαντίλα χύθηκε μέσα στὸ πλῆθος κι ἀγκάλιασε τὸ λοχία, κλαίοντας ἀπὸ χαρά.

— Μιχάλη μου, παιδί μου ! Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ “Ψιστός !

“Ηταν ἡ κυρά - Δημήτραινα, ἡ Σεριφιώτισσα, ποὺ δεχόταν τὸ γιό της νικητή, μὲ δυὸ γαλόνια στὸ χέρι.

Τώρα ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας δὲν εἶναι πιὰ στρατιώτης. Πῆρε τὸ ἀπολυτέριο του ἀπὸ τὸ στρατό, ξαναγύρισε στὸ ἔργοστάσιο καὶ εἶναι ἀρχιτεχνίτης.

Ψῆλα στὸ εἰκονοστάσι, ἀνάμεσα στὰ εἰκονίσματα, ξανάβαλε ἡ κυρά - Δημήτραινα τὸ Ἱερὸ κειμήλιο, ποὺ ἔσωσε τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ.

Στέγανος Λάφης

18. ΤΟ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

— Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό ;
Σὲ μάχεσται ἡ θάλασσα· δὲν τὴ φοβᾶσαι ;
'Ανέμοι σφυρίζουν καὶ πέφτει νερό...
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό ;

— Γιὰ χώρα πηγαίνω πολὺ μακρινή.
Θὰ φέξουνε φάροι πολλοὶ νὰ περάσω.
Βοριάδες, νοτιάδες θὰ βρῶ, μὰ θὰ φτάσω
μὲ πρίμο ἀγεράκι, μ' ἀκέριο πανί.

— Κι οἱ κάβοι ἀν σοῦ στήσουν τὴ νύχτα καρτέρι ;
'Απάνω σου ἀν πέση τὸ κύμα θεριὸ
καὶ πάρη τοὺς ναῦτες καὶ τὸν τιμονιέρη ;
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό ;

— Ψηλὰ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ βράχου ποὺ ἀσπρίζει
γιὰ μένα ἔχουν κάμει κρυφὴ λειτουργία·
ὅρθιὸς ὁ Χριστὸς τὸ τιμόνι μου ἀγγίζει,
στὴν πλώρη μου στέκει ἡ Παρθένα Μαρία.

Zach. Παπαντωνίου

19. ΑΪ - ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες·
ταπεινοὶ κι οἱ δυό της ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στὸν Ἀφέντη 'Αι - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ !

Κι ὅμως στὸ μικρό της χῶρο, ποὺ ὅλους καὶ ὅλους δὲ μᾶς
πιάνει,

τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό !

Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλή μας ἐκκλησούλα ! "Ολοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἵδια θέση,
Θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά . . .

« Πρωινὸ Ξεκίνημα »

Γεώργιος Ἀθάρας

B'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΒΙΟ

20. Ο ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Δέκα χρόνια πολεμοῦσαν στὴν Τροία οἱ "Ελληνες. Σκοτώθηκε τὸ πιὸ ἀντρειωμένο παλικάρι τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἀγιλλέας, καὶ τῆς Τροίας τὸ καμάρι, ὁ Ἐκτορας. Ὡστόσο τὸ κάστρο δὲν ἔπεφτε. Οἱ "Ελληνες ρώτησαν τὸ μάντη Κάλχα κι αὐτὸς τοὺς ἀποκρίθηκε :

— Δὲ θὰ πέσῃ τὸ κάστρο, ἂν δὲ φέρετε τὸ παιδί του Ἀγιλλέα καὶ τὸ Φιλοκτήτη, ποὺ ἔχει τὰ βέλη του Ἡρακλῆ.

'Αμέσως ὁ Ὄδυσσεας καὶ ὁ Διομήδης πῆγαν κι ἔφεραν τὸ Νεοπτόλεμο. Μὰ δύσκολο. πολὺ δύσκολο νὰ φέρουν καὶ τὸ Φιλοκτήτη.

Γιατὶ οἱ "Ελληνες εἶχαν φερθῆ πολὺ ἀσκημα στὸν ἥρωα, τὸν καιρὸ ποὺ πήγαιναν στὴν Τροία.

Τὰ ἑλληνικὰ καράβια, γιὰ νὰ πάρουν νερό, ἀραξαν σὲ κάποιο νησὶ κι ὁ Φιλοκτήτης βγῆκε ἔξω νὰ κυνηγήσῃ. Ἐκεῖ ἔνα φίδι φαρμακερὸ τὸν δάγκωσε στὸ πόδι.

Τὸν πῆραν οἱ σύντροφοί του καὶ τὸν ἔβαλαν στὸ κα-

ράβι. Μὰ ἡ πληγὴ τὸν πονοῦσε τόσο πολύ, ποὺ δὲν ἔπαιε νὰ βογκᾶ μέρα καὶ νύχτα. Καὶ τὸ χειρότερο, ἡ πληγὴ του ἔβγαζε τόσο ἀσχημη μυρωδιά, ποὺ κανεὶς δὲ μποροῦσε νὰ τὸν πλησιάσῃ.

’Αποφάσισαν τότε νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὸ καράβι καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν σὲ καμιὰ ἀκρογιαλιά.

’Αλλὰ ποιός θὰ τολμοῦσε νὰ κάμη τέτοιο πράμα ; ποιός ἄλλος ἀπὸ τὸν τετραπέρατο τὸν ’Οδυσσέα ;

’Ο βασιλιὰς τῆς ’Ιθάκης περίμενε τὴν ὥρα ποὺ ὁ Φιλοκτήτης, ἀποκαμωμένος ἀπὸ τοὺς πόνους, κοιμόταν βαθιά. Τὸν ἔβαλε σιγὰ σὲ μιὰ βάρκα καὶ τὸν ἔβγαλε στὴ Λῆμνο. Τοῦ ἀφησαν κάμποσα ροῦχα, ξύλα γιὰ ν’ ἀνάψῃ φωτιά, τὰ ὅπλα του καὶ λίγες τροφές. ”Επειτα γύρισαν πάλι στὸ στόλο.

’Η Λῆμνος ἦταν τότε παντέρημη. ”Ανθρωποι δὲν τὴν κατοικοῦσαν καὶ στὰ ξερὰ βουνά της δὲ φύτρωνε παρὰ λίγο χορτάρι καὶ κάπου κάπου κανένα χαμόκλαδο.

’Ο Φιλοκτήτης, ἂμα ξύπνησε καὶ εἶδε τὴ θέση του, πῆγε νὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὸ κακό του. ’Αλλὰ μὲ τὸν καιρὸ συνήθισε· κοιμόταν σὲ μιὰ σπηλιὰ κι ἔτρωγε ἀγριοπούλια, ποὺ κυνηγοῦσε μὲ τὰ βέλη του.

Μὰ ἡ πληγὴ του ἦταν ἀγιάτρευτη καὶ κανένα βοτάνι δὲ βρισκόταν νὰ τοῦ μαλακώσῃ τοὺς πόνους. Μέρα μὲ τὴν ἡμέρα σάπιζε τὸ πόδι του κι ὅσο πήγαινε, πιὸ δύσκολα περπατοῦσε. Ποιός ἀπὸ τοὺς ”Ελληνες θὰ τολμοῦσε νὰ βγῆ τώρχ στὴ Λῆμνο καὶ νὰ πῆ στὸ Φιλοκτήτη νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ μαζὶ τους, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἀδιαντροπιά ; ἀποφάσισαν πάλι νὰ στείλουν τὸν ’Οδυσσέα.

’Ο βασιλιὰς τῆς ’Ιθάκης πρόθυμα δέχτηκε. Πῆρε μαζὶ του τὸ Νεοπτόλεμο, μπῆκε στὸ καράβι καὶ δὲν ἄργησε ν’ ἀράξῃ στὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Λήμνου.

—’Εσύ νὰ τραβήξῃς μπροστά, εἰπε στὸ γιὸ του ’Αχιλ-

λέα, κι έγώ θά 'ρθω ἀπὸ πίσω. Νὰ πᾶς σὲ κείνη τὴ σπηλιά.

‘Ο Νεοπτόλεμος τράβηξε καὶ μπῆκε στὴ σπηλιά, μὰ πάλι ξαναχύρισε.

— Δὲν εἶναι μέσα ; τὸν ρώτησε ὁ Ὀδυσσέας, κρυμμένος πίσω ἀπὸ μιὰ πέτρα.

— Δὲν εἶναι, ἀπάντησε ὁ Νεοπτόλεμος. Μόνο ἔνα κρεβάτι στρωμένο μὲ ξερὰ φύλλα φανερώνει πῶς κάποιος κοιμήθηκε ἐκεῖ τὴ νύχτα.

— Δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο ;

— “Ενα ξύλινο ποτήρι καὶ κάμποσα ξερὰ φύλλα, ἀπὸ κείνα ποὺ βάζουν στὶς πληγές.

— ‘Εδῶ λοιπὸν βρίσκεται ! ”Α ! νά τος, ἔρχεται, εἶπε ὁ Ὀδυσσέας. Πρόσεξε νὰ κάμης ὅπως σου εἴπα· καὶ στριμώγηκε πάλι πίσω ἀπὸ τὴν πέτρα.

Γυρίζει τότε ὁ Νεοπτόλεμος νὰ πάη στὴ σπηλιὰ καὶ βλέπει τὸν ήρωα ντυμένο μὲ κουρέλια. Τὸ πρόσωπό του ἥταν καταζαρωμένο ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς πόνους, τὰ γένια του ἄγρια καὶ μπερδεμένα καὶ πιὸ ἄγρια τὰ μαλλιά του.

Σάστισε ὁ Φιλοκτήτης, ἂμα εἰδε ἄνθρωπο μὲ ροῦχα ἑλληνικά.

— Ποιός εἶσαι, καλό μου παλικάρι ; ρώτησε μὲ καλοσύνη τὸ Νεοπτόλεμο.

— “Ελληνας εἶμαι, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος.

— “Ω, τί γλυκιὰ φωνή ! Πόσον καιρὸ εἶχα νὰ τὴν ἀκούσω ! Καὶ τίνος εἶσαι ;

— Εἶμαι ὁ γιὸς τοῦ Ἀχιλλέα, ὁ Νεοπτόλεμος.

— Πῶς βρέθηκες ἐδῶ ; μὴν τάχα πᾶς, γιὰ νὰ βοηθήσῃς τοὺς “Ελληνες νὰ πάρουν τὴν Τροία ;

— “Οχι ! ”Ερχομαι ἀπὸ τὴν Τροία καὶ γυρίζω στὴν πατρίδα μου.

— Γιατί ; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ Φιλοκτήτης. Τὴν πῆ-

ραν τὴν Τροία ; ἔρχονται καὶ τ' ἄλλα τὰ καράβια ;

— Τίποτα δὲν ξέρω. "Εχω πολὺν καιρὸν ποὺν ἔφυγα. Μάλισσα μὲ τοὺς "Ελληνες καὶ πιὸ πολὺ μὲ τὸν πανοῦργο τὸν 'Οδυσσέα. 'Ακοῦς νὰ μὴ θέλῃ νὰ μοῦ δώσῃ τὰ ὅπλα τοῦ πατέρα μου ! Πρόσθεσε μὲ θυμό.

— Τὸν ἄθιλο ! Φώναξε δργισμένος κι ὁ Φιλοκτήτης πολὺ θὰ σὲ παρακαλέσω, καλό μου παλικάρι, νὰ μὲ πάρης καὶ μένα στὸ καράβι καὶ νὰ μὲ ξαναφέρης στὴν πατρίδα μου.

— Μὲ μεγάλη μου εὐχαρίστηση, εἶπε ὁ Νεοπτόλεμος, ἀλλὰ ποιός εἰσαι ;

— Εἴμαι ὁ Φιλοκτήτης.

— Ο Φιλοκτήτης ! Κάνει ὁ Νεοπτόλεμος, σὰ νὰ μὴν τὸν ἥξερε. Μὲ πιὸ μεγάλη μου χαρὰ τώρα θὰ σὲ πάρω στὸ καράβι μου, μὰ θὰ σοῦ ζητήσω κάποια χάρη.

— Τί θέλεις ; ρώτησε ὁ Φιλοκτήτης.

— 'Ακουσα, πῶς ἔχεις τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη τοῦ 'Ηρακλῆ. "Εχω μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὰ δῶ. Δῶσε μού τα καὶ σὺ ἔτοιμάσου νὰ φύγωμε.

Χωρὶς νὰ βάλῃ κακὸ στὸ νοῦ του ὁ Φιλοκτήτης, ἔδωσε τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη στὸ Νεοπτόλεμο. "Επειτα χαρούμενος, πῶς θὰ γυρίση στὴν πατρίδα του, πῆγε νὰ ἔτοιμαστῇ.

— Εμπρός, πᾶμε, παιδί μου, εἶπε βγαίνοντας σὲ λίγο ἀπὸ τὴν σπηλιὰ ἔτοιμος γιὰ ταξίδι.

Ο Νεοπτόλεμος συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν τόση ἐμπιστοσύνη, ποὺ τοῦ ἔδειχνε ὁ Φιλοκτήτης.

— Θὰ ἤθελες νὰ πᾶμε μαζὶ στὴν Τροία ; τὸν ρωτᾶ.

— Ποτέ ! Φωνάζει ἀγριὰ καὶ ἀποφασιστικὰ ὁ Φιλοκτήτης.

— Μὰ ξέρεις, πῶς μόνο μὲ τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη σου θὰ παρθῆ. Θ' ἀποκτήσης δόξα ἀθάνατη.

— Δὲ θέλω τέτοια δόξα, φώναξε πάλι ὁ Φιλοκτήτης.

— Μὰ ἐγώ πρέπει νὰ γυρίσω πάλι ἐκεῖ, λέει ὁ Νεοπτόλεμος.

— "Ετσι λοιπόν ! Μὲ γέλασες, γιὰ νὰ μοῦ πάρης τὰ βέλη ; λέει πικραμένος ὁ Φιλοκτήτης. Κρίμα σὲ σένα. 'Ο 'Αχιλλέας ποτὲ δὲ θά 'κανε ἔτσι !

Ντράπηκε ὁ Νεοπτόλεμος, ὅταν ἀκουσε τὰ λόγια τοῦ Φιλοκτήτη καὶ τοῦ λέει :

— Νά, πάρε πίσω τὰ βέλη σου. Δὲ θέλω μὲ τὴ βία νὰ σὲ ἀναγκάσω νὰ πᾶμε στὴν Τροία. Ψεύτης ἐγώ ποτὲ δὲ θὰ γίνω.

— Θὰ τὸν ἀναγκάσω ἐγώ ! Φωνάζει ὁ 'Οδυσσέας. Καὶ πετιέται πίσω ἀπὸ τὴν πέτρα.

— "Αθλιε ! βγάζει μιὰ φωνὴ ὁ Φιλοκτήτης. Κι ἀμέσως βάζει στὴ γορδὴ τοῦ τόξου ἔνα φαρμακωμένο βέλος.

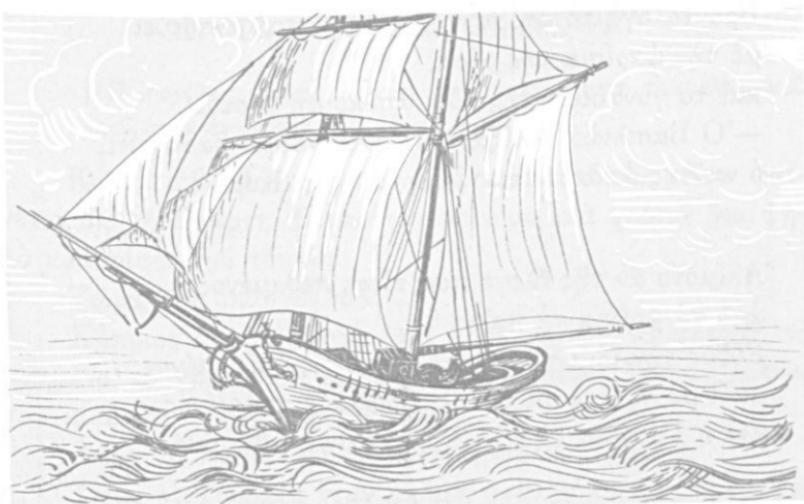
'Εκείνη τὴ στιγμὴ ἔνα σύννεφο ἀστραφτερὸ ἔσκασε ἀνάμεσά τους καὶ φανερώνεται ὁ 'Ηρακλῆς.

— Μή, φίλοι μου ! Φωνάζει δυνατά. Πρέπει νὰ ξέρετε πῶς μὲ τὶς φύλονικίες σας φέρνετε μεγάλη καταστροφὴ στὴν πατρίδα σας. Εἶναι θέλημα τῶν θεῶν, Φιλοκτήτη, νὰ πᾶς στὴν Τροία καὶ πρέπει νὰ πᾶς ! Συλλογίσου πόσα καὶ πόσα τράβηξα ἐγώ, γιὰ ν' ἀποκτήσω τὴν ἀθανασία. Τὰ βέλη μου δὲν πρέπει νὰ χύσουν ἀδερφικὸ αἷμα, μὰ τὸ αἷμα ἐκείνου, ποὺ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνῃ ὁ τρομερὸς αὐτὸς πόλεμος. Θὰ σου γιατρέψῃ τὴν πληγὴ ὁ ἔκανουσμένος γιατρός, ὁ Ποδαλείριος. Θὰ νικήσης τοὺς Τρωαδίτες καὶ θὰ γυρίσης στὴν πατρίδα δοξασμένος καὶ φορτωμένος μὲ πλούσια λάχυρα.

'Ο Φιλοκτήτης ἀκουσε τὸ θέλημα τῶν θεῶν. Σήκωσε τὰ χέρια του κι ἔκανε τὴν προσευχὴ του. "Τστερα εἶπε στὸν 'Οδυσσέα καὶ στὸ Νεοπτόλεμο.

— 'Εμπρός ! Πᾶμε στὸ καράβι. Καιρὸς νὰ πάρωμε τὴν Τροία !

'Α. Καρκαβίτσας

21. ΖΗ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ;

Μὲς στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.
Τριγύρω νύχτα ἀπλώνεται
καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, ποὺ ἐλαφρὰ τὰ κύματα χαῖδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σὰ νύφη, ποὺ ὅλο καὶ λυγᾶ καὶ γλυκοκαμψώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰ νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
τὶς δυό του ἄγκυρες μαζί,
τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
Γοργόνα θαλασσόβρεχτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι :
— 'Ο Βασιλιάς 'Αλέξαντρος ἀπέθανε γιά ζῆ ;

Βροντολογά τὸ στόμα της καὶ τὰ νερά ἀναδεύει
μὲ τὴν ψαρίσια της οὐρά,
καὶ τὸ γυναικεῖο τῆς αὐτὶ ἀπόκριση γυρεύει.
—Ο Βασιλιάς 'Αλέξαντρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
ὅντας ἀποκρίνεται· ζωὴ νά 'χης, Κυρά !

'Αλίμονο ἀν τῆς ἔλεγε πώς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά ! . . .
Εὔθυς τὴν ἕδια τὴ στιγμὴ ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἀρχίζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιά.

Μὰ τώρα, ποὺ ἔμαθε πώς ζῆ, τὴν ὅψη της ἀλλάζει
καὶ μ' ὀμορφιές στολίζεται.
Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει
μὲ δυὸ ματάκια δλόγλυκα τριγύρω της κοιτάζει,
κι ἀπ' τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾶ καὶ συγχαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴ γαλανή.
Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰ γλάρος φτερουγίζει,
λύρα ορατάει δλόγρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή !

Γεώργιος Δροσίνης

22. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

[‘Η παράδοση αύτή δείχνει τή μεγάλη πίστη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴν ἀνάσταση τοῦ γένους.]

Κοντὰ στὸ Μιστρὰ σ' ἔνα ὅροπέδιο, ὅπου κάτω φαίνεται ὅλη ἡ Σπάρτη, βρισκόταν πρὶν μερικὰ χρόνια ἔνα ψηλὸ λυκανοπέδιον τοῦ τόπου.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά.

Κάποιοις ἀναψε φωτιὰ ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφτῇ τὸ καημένο τὸ γέρικο τὸ δέντρο, καὶ οἱ σπίθες ἔπεσαν ἐπάνω του κι ἔπιασε φωτιὰ καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι φυτεύτηκε πολὺ περίεργα.

“Οταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμη στὸν τόπο μας, ἔνας μεγάλος πασᾶς ἥρθε μιὰ μέρα σ' αὐτὸ τὸ μέρος νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα του.” Εδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ ψήσουν ἔνα ἀρνὶ στὴ σούβλα καὶ κάθισε ἐκεῖ κι ἀρχισε νὰ τρῶῃ.

Εἶχε μαζί του ἔνα νέο βοσκό, χριστιανό, ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδί στεκόταν ἐκεῖ πάνω καὶ κοίταζε αὐτὸ τὸ ἔκτακτο θέαμα, τοὺς κάμπους μὲ τὰ δέντρα, τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστέναξε βαθιά.

‘Ο πασᾶς τὸν ἄκουσε καὶ ρώτησε :

- Τί ἔχεις, ‘Ελληνόπουλο ; γιατὶ ἀναστενάζεις ἔτσι ;
- Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω ἔτσι, ἀφέντη ;
- Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά ;
- Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίῃ ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ὠραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ ἦταν δικά μας μιὰ φορά, πῶς ἐσεῖς καὶ οἱ πατέρες σας μᾶς τὰ πήρατε ;

— “Ἐτσι τὸ ἥθελε ὁ Ἄλλαχ.

- Μὰ ὅχι γιὰ πάντα, εἶπε τὸ ‘Ελληνόπουλο, γιατὶ οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός, ἐγὼ πάντα τρέ-

φω τὴν πεποίθησην πώς μὲ τὸν καιρὸν πάλι δικά μας θὰ εῖναι !
‘Ο πασᾶς ὀργίστηκε.

— Βρέ δύνοντε, φώναξε, τί κουταμάρες εἶν’ αὐτές, που λέσε;

Καὶ ἀρπάζοντας τὴν σούβλα ποὺ εἶχε ψηθῆ τ’ ἀρνί, καμένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τὴν ἔμπηξε μὲ σλη του τὴ δύναμη στὴ γῆ.

— Νά ! φώναξε. Τὸ βλέπεις αὐτό ; λοιπὸν ἀν αὐτὸ τὸ καμένο ξερόκλαδο βγάλη κλαδιὰ καὶ φύλλα, τότε μπορεῖς νὰ τρέψῃς τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοὶ σου θὰ ξαναπάρουν αὐτὸν τὸν τόπο !

Καὶ νά ! Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει καὶ βλάστησε καὶ μεγάλωσε, ἔγινε τὸ ψηλὸ κυπαρίσσι, ποὺ ἦταν ἐκεῖ γιὰ τόσα χρόνια ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης.

Κι αὐτὸ τὸ Ἑλληνόπουλο ἦταν ἔνας ἀπὸ κείνους ποὺ πολέμησαν, γιὰ νὰ ξαναπάρουν τὸν τόπο μας· κι ὅταν ἦταν πάλι ἐλεύθερη ἡ Ἑλλάδα, ἔφερε τὰ παιδιά του καὶ τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν του κάτω ἀπὸ τὸ κυπαρίσσι καὶ τοὺς ἔλεγε πῶς φύτρωσε.

Ιονία Δραγούμη

23. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ (Π α ρ á δ o σ η)

Ήταν περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Φωνὴ καμιά ! Κανένα ζωντανὸ δὲν ἔβγαζε φωνὴ στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἀν κάπου - κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πώς θ' ἀρχίσῃ τὸν παραπονιάρικο σκοπό του, ὡς κι αὐτὸ σώπαινε ἀπὸ τὸ φόβο του.

Μακριὰ ἀκούστηκε καὶ ἔνα πετεινάρι νὰ λαλῇ πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη πνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσιάνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687.

Σβηστὸν ἦταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Κανεὶς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήσῃ. Καὶ μόνο τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησίας, ποὺ τὸ φυσοῦσε ὁ ἀνεμος, πήγαινε καὶ ἐρχότανε, καὶ ὁ ἵσκιος του στὸν τοῦχο ἔμοιαζε σὰν καλόγερος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἀγιασμένο νερὸ κατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ πότιζε ὅ,τι ἔβρισκε στὸ δρόμο του.

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὅμορφης ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φτάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλό του μόνο.

"Ἐρχεται γύρω - γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνώντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιός ἄλλος ἀπὸ σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θὰ μποροῦσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι του;

Χκιδεύει τὸ ἀγιόκλημα, ποὺ εἶχε φυτεμένο μὲ τὴν δύστυχη τὴν ἀδερφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. "Τστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σὲ ἔναν τάφο ἐμπρὸς καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

Χορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος !

— Μὰ γιατί κλαῖς σὰν μικρὸ παιδί ; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο ;

Τὰ ἀγριολούλουδα γύνουν γύρω τὴ μυρωδιά τους. Ξαπλώνεται στὴ γῆ, ἀκουμπᾶ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο, καὶ, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾶ τὶ ἔφταιξε καὶ ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμο !

Ξάφνου ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυχτερίδες τρελὴ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γύρω του. Κατεβαίνει μονοπάτι - μονοπάτι, πηδᾶ ἔναν - ἔναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει πάντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

‘Η ἀγριεμένη ὅψη του φαίνεται πιὸ ἀγρια μέσα στὸ σκοτάδι. ’Αλίμονο σ’ ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν βρῆ στὸ δρόμο του ! Μὰ δσσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατὶ κιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἄγριε Γενίτσαρε ;

Σὲ λίγο βλέπει ἔνα μαῦρο πράμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲ διακρίνει τί νὰ εἶναι.. Μὰ σὲ μιὰ ἔαφνικὴ ἀστραπὴ βλέπει πὼς ξῆταν ἀνθρωπος. Ἡταν Βενετσιάνος !

‘Ο Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται καταπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲ χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ’ ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκεται μπροστά τους.

— ’Εμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ἑλληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τούρκο τὸν ἀπιστο !

— Κανένα δὲ βοήθω ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους ἀς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἀμυναλοι λαϊκοι. Ἐγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ξέρω γιὰ ἔχθροὺς τῆς πατρίδας μου. “Οποιος εἶναι πιὸ γερός, ἀς φάη τὸν ἄλλο, καὶ τοὺς δύο ἀς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηγχῆτε ἀπὸ δῶ ! Δὲ θ’ ἀφήσω νὰ χυθῇ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γερο - Χωραφᾶ, τὸν τάφο !

Γιατὶ μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται : «’Αδερφέ μου!» ; Γιατὶ μεμιᾶς πέφτουν τ’ ἄρματα κάτω ; Γιατὶ ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκαλιές ;

Ποιός τό λπιζε, ό πρῶτος, ποὺ μικρὸ τὸν πῆραν οἱ Γενίτσαροι, ό δεύτερος, ποὺ παιδάκι τὸν ἔχαγόρασαν οἱ Βενετσιάνοι, καὶ ό μικρός, ποὺ τάχα στάθηκε πιὸ τυχερός, γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σμίξουν, καὶ σὰν ἐγέροι, στοῦ πατέρα τους τὸν τάφο;

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμόκλαδα τινάζουν τὰ φτερά τους, βγάζοντας χαρωπή λαλιά.

Τὸ νυχτοπούλι κρύφτηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μὴν τὸ βρῆ ή μέρα. Τ' ἀστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυχτερίδα ἔγινε ἄφαντη.

Πόσο· θὰ σάστιζε ό διαβάτης, ἂν περνώντας ἔβλεπε ἔνα Γραικό, ἔνα Γενίτσαρο καὶ ἔνα Βενετσιάνο, γονατισμένους σιμὰ - σιμά, νὰ γύνουν μαῦρο δάκρου σ' ἔνα τάφου λιθάρι!

Λημ. Γ. Καμπούρογλου

24. Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ

"Ας γυρίσωμε για λια στιγμή στούς μαύρους χρόνους τῆς σουλτανικῆς δουλείας, τῆς ὁποίας τὸ βάρος πληρωνόταν μὲ πολλοὺς τρόπους. Μὲ χρήματα, μὲ εἰδη πολύτιμα, μὲ τὴ γεωργικὴ καὶ τὴ λοιπὴ παραγωγὴ. 'Αλλὰ πληρωνόταν καὶ μὲ ψυχές. Καὶ ὁ φόρος αὐτὸς ήταν ὁ βαρύτερος φυσικὰ καὶ ὁ σπαραχτικότερος. Καὶ στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πληρωνόταν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φόρων, κυρίως ὁ φόρος αὐτὸς καὶ μάλιστα μὲ νέους ὑγιεῖς καὶ δυνατούς, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ὑπηρετοῦσαν στὸ ναυτικὸ τοῦ Σουλτάνου ἔνα διάστημα, ἀπολύονταν—ἄν βέβαια ἀπολύονταν καὶ ἄν εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ περισώσει τὴ ζωή τους—καὶ ἐπέστρεφαν. "Ας σημειωθῇ ὅτι, ἄν οἱ Γενίτσαροι, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸ παιδο-

μάζωμα τῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν, ηταν οἱ ἐπίλεκτοι στρατιῶτες τῆς διθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀκόμα περισσότερο ἀπαραίτητοι σ' αὐτὴν ηταν οἱ ναυτολογούμενοι "Ἐλληνες τοῦ Αἰγαίου, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ἐπίδοση στὴ θάλασσα.

Βρισκόμαστε στὴν "Τύρρα στὰ 1769. 'Ανάμεσα στοὺς νέους ποὺ κληρώθηκαν γιὰ τὴ δουλεία τῶν σουλτανικῶν πλοίων, ηταν καὶ ὁ Χατζή Καραντάνης. Τὸ πράγμα ηταν ἴδιαιτέρως σημαντικό, γιατὶ ὁ νέος ἀνήκε σὲ μεγάλη οἰκογένεια. Ἡταν μονογενής, δρφανὸς καὶ εἶχε νὰ φροντίσῃ αὐτὸς καὶ μόνος γιὰ τὴ μητέρα του. Αδοπήρη καὶ ἀγία ηταν ἡ ἡλικιωμένη μητέρα του, πασίγνωστη γιὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐγένειά της.

Καὶ ὁ Χατζή Καραντάνης φεύγει ἔνα πρωὶ μὲ τοὺς ἄλλους νέους, μέσα στοὺς θρήνους, τὶς εὐλογίες καὶ τὶς εὐχὲς τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς μητέρας του.

Γι' αὐτὴν ὁ καιρὸς ἔφευγε πικρὸς καὶ πολυδάκρυτος μὲ τὴν προσμονὴ τοῦ παιδιοῦ της.

Αἴφνης ἐπιστρέφει. 'Αλλὰ δὲν ἐπιστρέφει σὰν ἀπλὸς ναύτης. 'Επιστρέφει κυβερνήτης δικρότου, ἀλαζονικὸς σαρικοφόρος, περαστικὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ δῇ τὴ μητέρα του καὶ πάλι νὰ φύγη.

Τὸ γεγονός κατέπληξε τὸ πολυστέναχτο νησὶ καὶ πλήγωσε τὴν περηφάνια του. Καὶ ἀργισαν τὰ σχόλια. Μεγάλη περιέργεια εἶχαν οἱ Τύρραιοι νὰ μάθουν πῶς θὰ δεχόταν τὸ παιδί της ἡ ἀρχόντισσα, ἡ ὄποια, ἀντὶ κοσμήματος, εἶχε πάντοτε στὸ στῆθος της ἔνα μεγάλο ἐλεφάντινο σταυρό. Καὶ ἐνῶ τὰ πάντα περίμεναν ἀπὸ αὐτὴν, ὅμως δὲ φαντάζονταν καὶ ἐκεῖνο ποὺ θὰ γινόταν.

Ἡ Χατζή Καραντάνινα, ἅμα τὴν ἐπισκέψθηκε ὁ γιός της καὶ ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἴδιο ὅτι ἦρθε στὴν "Τύρρα κυβερνήτης σουλτανικοῦ δικρότου, τοῦ ζήτησε ν' ἀνεβῆ μαζί του

στὸν ἔξωστη καὶ νὰ δῆ τὸ πλοῖο. Καὶ ἀπὸ κεῖ τὸν ἔριξε κάτω στὸ λιθόστρωτο, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὴν κατάρα τῆς μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς της. 'Ο Καραντάνης μένει νεκρός. Τὸ αἷμα του βρέχει τὸ λίθινο ἔδαφος. Καὶ ἄφωνη καὶ ἀπολιθωμένη ἡ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ συγκεντρώνεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικό καὶ γίνεται θεατὴς τῆς τραγωδίας τοῦ ἀλλαξιοπίστου.

'Αλησμόνητη ἔμεινε στὰ ναυτικὰ χρονικὰ τοῦ Αἰγαίου ἡ τύχη τοῦ Καραντάνη. Καὶ πολὺ διδακτική. Στὸ ναύαρχο Σαχτούρη ἀρεσε πότε - πότε νὰ θυμίζῃ στοὺς ναῦτες του τὸ τέλος τοῦ συμπατριώτη τους. 'Αλλὰ καὶ ὁ Κανάρης ο' ἕναν ἀπειθάρχητο ναύτη του βροντοφώνησε κάποτε :

— Θὰ σὲ πάω στὴν "Υδρα καὶ θὰ σὲ ρίξω ἀπὸ τὴν Κιάφα,
σὰν τὸν Καραντάνη !

Καὶ ἦταν φυσικό, τὸ ἰδιότυπο τοῦτο δράμα νὰ μὴν τὸ ἀγνοήσῃ ἡ δημοτικὴ ποίηση.

Νά τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπως τὸ θυμοῦνται ἀκόμα οἱ γέροντες 'Υδραιοι :

Τὸ μάθατε τί γένηκε στῆς Κιάφας τ' ἀγροτόπι ;
Τοῦ Καραντάνη τὸ παιδί, τὸ Καραντανοπαΐδι,
τό 'ριξε ἡ Καραντάναινα 'κείνη ἡ ἀντρογυνναίκα,
στὸ καλντερόμι ἀπ' τὸν ὄντα καὶ μηῆσκει ἀκόμα τὸ αἷμα
στὰ πετρολίθαρα τῆς γῆς, ποὺ χύθη σὰν ποτάμι.
Καὶ τό 'μαθεν ἡ γειτονιὰ κι ἡ παραπέρα ρούγα
καὶ τό 'δαν οἱ ἀντρες, τὰ παιδιὰ κι οἱ νιές καὶ τὰ κορίτσια,
μανάδες πού 'χανε παιδιὰ καὶ νιές πού 'χαν ἀδέρφια.

« Ἑλλ. Ἐρυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος » .

E. P. Φωτιάδης (Διασκευὴ)

25. Η ΕΛΛΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ

Ω παιδιά μου,
δρφανά μου,
σκορπισμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ,
διωγμένα,
ὑβρισμένα
ἀπ' τὰ ἔθνη πανοικί !
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

Ποὺ μὲ κόπους
κατὰ τόπους,
τρέχετε μὲ μίαν τροφήν,
εἰς δεσπότας
κι ἰδιώτας,
δούλου δέχεσθε μορφήν.
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

.

Συναχθῆτε
νὰ ἴδητε
τὰς πληγάς μου ἐλεεινῶς,
πῶς τὸ αἷμα
τρέχει ρεῦμα
ἀπ' τὰς φλέβας μου δεινῶς.
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

Τὴν στολήν μου
τὴν καλήν μου
ξεσχισμένη τὴν φορῶ.
Σφαλισμένην
καὶ δεμένην
μὲ ἀλύσους τὴν θωρῶ.
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα
ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

Δὲν βαστάζω,
ὅλο κράζω
θάνατόν μου τὸν πικρόν,
σὰν μ' ἀφῆτε
κι ἀμελῆτε
σωτηρίας τὸν καιρόν.
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα,
ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

Ρήγας Φεραίος

26. Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ ΤΟΥ

«Εγέρασα, μωρὲς παιδιά. Πενήντα χρόνους κλέφτης,
 τὸν ὕπνο δὲν ἔχόρτασα· καὶ τώρ' ἀποσταμένος
 θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. 'Εστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
 Βρύση τὸ αἷμα τὸ χυσσα σταλαματιὰ δὲ μένει.
 Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο,
 νά 'ναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νά 'ναι ἀνθούς γεμάτο,
 καὶ στρῶστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
 Ποιός ξέρει ἀπὸ τὸ μνῆμα μου τί δέντρο θὰ φυτρώσῃ !
 Κι ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἵσκιο του ἀποκάτω
 θά 'ρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τ' ἄρματα νὰ κρεμᾶνε,
 νὰ τραγουδοῦν τὰ νιάτα μου καὶ τὴν παλικαριά μου.
 Κι ἂν κυπαρίσσι δύμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
 θά 'ρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα του νὰ παίρνουν
 νὰ πλένουν τὶς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νὰ σχωρᾶνε.
 "Εφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα κι οἱ χρόνοι τὴν ἀντρειά μου.
 "Ηρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε :
 τ' ἀντρειωμένου δ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη...
 Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου
 τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.
 Κι ἔν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιότερο, ἀς ἀνεβῆ στὴ ράχη,
 ἀς πάρη τὸ τουφέκι μου, τ' ἀξιο μου καριοφίλι,
 κι ἀς μοῦ τὸ ρίζη τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἀς σκούξη :
 «Ο γερο - Δῆμος πέθανε, δ γερο - Δῆμος πάει ».

Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θὲ νὰ βογκήξῃ δ βράχος,
 θὰ βαργομήσουν τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
 καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, διόπου περνᾶ δροσάτο,
 θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
 γιὰ νὰ μὴν πάρη τὴ βοὴ ἀθελα καὶ τὴ φέρη
 καὶ τήνε μάθη δ "Ολυμπος καὶ τὴν ἀκούση δ Πίνδος

καὶ λιώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.
Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ ράχη
καὶ ρίξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὑπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φυρὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του ».

"Ετρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰ νά 'τανε ζαρκάδι
ψηλὰ στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ, καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει :
«Ο γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει ».

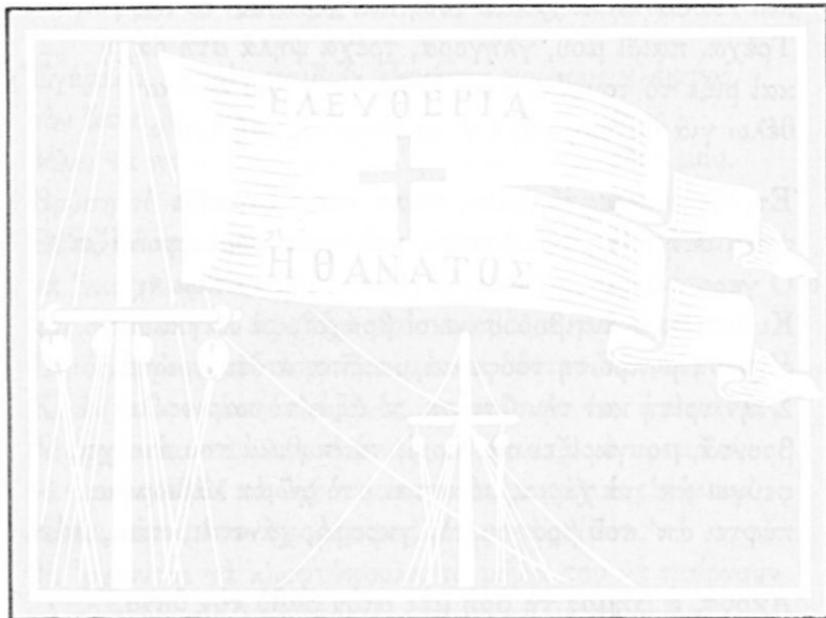
Κι ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοούσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι ἔπειτα δευτερώνει.
Στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη, τ' ἄξιο τὸ καριοφίλι
βροντᾶ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκρεμό, χάνεται, πάει, πάει.

"Ακουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοὴ μὲς στὸν βαθὺ τὸν ὑπνο,
τ' ἀχνό του χείλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
'Ο γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει...
Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
μὲ τὴ βοὴ τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται·
ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηῶνται, πᾶνε.

« Μνημόσυνα »

'Αρ. Βαλαωρίης

27. ΟΙ ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τὴν πρώτη τοῦ Ἰουλίου 1823 ἔνα πλοιάριο, ἀφοῦ ἔλυσε τὰ πρυμνήσια, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά. Μόλις βγῆκε ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀνασύρει τὰ εἴκοσι κουπιά του καὶ ἀπλώνει τὰ πανιά.

‘Ο ζέφυρος φυσοῦσε πρίμος καὶ τὸ μικρὸ σκάφος μὲ εὔστροφες κινήσεις πηδοῦσε στὰ κύματα, κομψὸ καὶ περήφανο.

Τὴν περήφανο, γιατὶ δὲν ἔσκιζε ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια τὴ θάλασσα μὲ ξένη σημαία. Τώρα κυματίζει ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ πάνω της τὸ ἀθάνατο παράγγελμα «Ἐλευθερία ἡ θάνατος».

Σὲ λίγο ὁ ἥλιος κατεβαίνει μεγαλοπρεπής πρὸς τὴ θά-

λασσα. 'Η νύχτα ἔρχεται μὲ τ' ἀστέρια της. Οἱ ναῦτες ψάλλουν ὅχι ὅπως πρὶν πένθιμα νραγούδια, ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κανάρη. "Αν τὴν ὥρα ἐκείνη συναντοῦσαν πλοῖο ἔχθρικό, βέβαια νέες φλόγες θὰ μεγάλωναν τὴ λάμψη τῶν φλογῶν τῆς 'Αλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Χίου.

'Αλλὰ γιὰ ποῦ πήγαιναν οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι;

Οἱ Ψαριανοί, οἱ τρομερὲς αὐτὲς μάστιγες τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μικρᾶς Ασίας, προετοίμαζαν νέα ἔφοδο ἐναντίον τους. 'Ο κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἔπλεε γιὰ τὴ Λέρο, ὅπου, ὅπως ἔμαθε, βρίσκονταν πυροβόλα. Καὶ πυροβόλα δὲν εἶχε.

Φτάνοντας τὸ πρωὶ στὸ λιμάνι τῆς Λέρου εἶδε δύο πλοῖα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνυψωμένες τὶς σημαῖες τους.

Τὸ γυμνασμένο ὅμως μάτι τοῦ πλοιάρχου ἀναγνώρισε ἀμέσως, ὅτι τὸ πρῶτο ἦταν αὐστριακὸ καὶ τὸ ἄλλο ἐλληνικό.

'Αλλ' αὐτὸς ὑψώνει ἀγέρωχος τὴν πολύπτυχη σημαία ὅπου διάβαζες τὴ μαγικὴ λέξη: 'Ελευθερία.

Σὲ λίγο ἀνυψώνεται καὶ στὸ μεσαῖο ἴστὸ τὸ σῆμα τοῦ αὐστριακοῦ ναυάρχου. Συγχρόνως μιὰ βάρκα μὲ ἔναν ἀξιωματικὸ πλησίασε τὸ πλοιάριο καὶ προσκάλεσε τὸν κυβερνήτη στὴ ναυαρχίδα.

'Ο κυβερνήτης ὀδηγήθηκε ἀνύποπτος στὴ ναυαρχίδα. ὅπου τὸν συνέλαβαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔριξαν δεμένο στὸ κύτος της. "Επειτα συνέλαβαν καὶ τοὺς ναῦτες, ἐκτὸς ἀπὸ δύο, οἱ ὅποιοι κατόρθωσαν νὰ δραπετεύσουν. Καὶ ἔτσι ἀλυσόδετοι μεταφέρονται κατόπι στὴ Σμύρνη.

"Εμειναν ἔδω καὶ μέσα στὸ κύτος ἔναν περίπου μήνα, μήνα ἀγωνίας καὶ θλίψης, χωρὶς νὰ ξέρουν τὶ σκέπτονταν γι' αὐτοὺς οἱ Αύστριακοί.

'Αποβιβάστηκαν τέλος στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ σταλοῦν, κα-

θώς τοὺς εἶπαν, στὰ Ψαρά· παραδόθηκαν ὅμως στὸν πασά.

Μακριὰ σειρὰ δεμένων αἰχμαλώτων διέσχιζε τότε τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας. "Ολοι ἡταν ἔνπόλυτοι, ὅλοι ἡταν ρακένδυτοι καὶ στὰ γυμνὰ κεφάλια τους ἀκόντιζε φοβερὲς ἀκτίνες ὁ ἥλιος τοῦ Αὔγούστου. 'Αλλὰ καὶ ὅλοι βάδιζαν περήφανοι.

Διαβαίνοντας κοντά στὴν Ἀγία Φωτεινή, ἀκουσαν τὶς ἵερες ψαλμωδίες καὶ τότε αἰσθάνθηκαν θερμὸ δάκρυ νὰ ἀναβλύζῃ ἀπὸ τὰ μάτια τους.

'Η μακριὰ ὄδοιπορία ὑπῆρξε γεμάτη ὀδύνη. 'Ενῶ οἱ ὀδηγοὶ προχωροῦσαν ἔφιπποι, οἱ ταλαίπωροι δεσμῶτες ἔπεφταν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους. Καὶ τότε τοὺς κρεμοῦσαν σὰν κτήνη στὶς οὐρὲς τῶν ἀλόγων καὶ ἔτσι σύρονταν στὶς πέτρες.

Αἴμόφυρτοι ἔφτασαν τέλος στὴν Κύζικο, ὅπου περίμεναν πλοῖο γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολη.

Καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχώρησής τους ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ βράδυ, καθισμένοι στὴν ὅχθη μικροῦ ποταμοῦ, θαύμαζαν τὴ δύση τοῦ ἥλιου. 'Αλλὰ ἡ βαθιὰ σιγή, οἱ καλλονὲς τῆς φύσης, ὁ ἴλαρὸς οὐρανὸς τῆς Ἀσίας βύθισαν τοὺς δυστυχισμένους σὲ ἔνα αἰσθημα ἀθυμίας, ἄγνωστο σ' αὐτοὺς ὡς τώρα.

—"Ω ! ἔλεγαν, ποιός ξέρει ἂν αὔριο τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ ζοῦμε, ποιός ξέρει ἂν καὶ αὔριο θὰ προσευχόμαστε στὸ Θεὸ γιὰ τὴν πατρίδα !

Ξαφνικὰ εἶδαν νὰ τοὺς πλησιάζῃ μιὰ σκιά, πού, ὅσο πλησίαζε, φαινόταν σὰν κατάλευκος γέρος μὲ βαθιὰ γένια καὶ ράσο μοναχοῦ.

'Επιτέλους φτάνει κοντά τους καὶ λέει :

— «Λάβετε, τέκνα, τὸ ἄγιον τοῦτο ὕψωμα, τὸ ἀγιασθὲν τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἐπὶ τῆς Τραπέζης· φάγετε αὐτὸ καὶ

ἡ ἐλπὶς θὰ ἀναγεννηθῇ εἰς τὰς καρδίας σας ! "Εχετε πάντοτε πίστιν εἰς τὸν Θεόν καὶ αὐτὸς θὰ εἰσακούσῃ τὰς εὐχάς σας").

Μόλις εἶπε αὐτὰ ἡ σκιά, ἔγινε ἄφαντη. Διαδόθηκε τότε ὅτι ἥταν ἡ σκιὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, προστάτη τῶν Ψαρῶν.

Ἡταν ἀκόμη βαθιὰ αὔγη, ὅταν οἱ αἰχμάλωτοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐνόπλους, ρίχτηκαν στὸ βάθος σακολέβας, ποὺ ἔφυγε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

'Ο ἀνεμος φυσοῦσε ἀντίθετος καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀγκυροβολήσουν ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. 'Απ' ἐκεῖ ἔστειλαν ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν εἰδηση, ὅτι φτάνουν οἱ μελλοθάνατοι.

Οἱ δεσμῶτες σκέφτονταν τρόπους ἑκδικήσεως, ἀλλὰ ποῦ χέρια ; 'Η παραγγελία τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Κυζίκου ξαναῆρθε στὴ μνήμη τους καὶ δυνάμωσε τὸ θάρρος τους.

Τέλος πάντων ὁ ἀνεμος φύσηξε εύνοϊκὸς καὶ τὸ πλοϊοῦντοι τὰ πανιά.

'Η γλυκιὰ θάλασσα τοῦ Βοσπόρου φαινόταν τώρα, οἱ κορυφὲς τῶν μιναρέδων ἀρχισαν νὰ χρυσίζουν, καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας δόθοις ἔξειχε μεγαλοπρεπής. Τὰ κατικαὶ ἐπλεαν ἐλαφρά. Καὶ οἱ εἴκοσι δύο φύλακες τῶν Ψαριανῶν ἔβλεπαν χάσκοντας τὴν Πόλη.

"Ἐξαφνὰ τότε, σὰν ἀστραπή, κατέβηκε στὴν κεφαλὴ τοῦ δέσμιου κυβερνήτη τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἰδέα.

— Πλησίασε, εἶπε σὲ ἔναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, καὶ προσπάθησε νὰ κόψης μὲ τὰ δόντια σου τὰ δεσμὰ τῶν χεριῶν μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε, χωρὶς νὰ βάψωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδας ,

Πράγματι, ὁ σύντροφος ἐκεῖνος συντρίβει μὲ τὰ δόντια του τὰ δεσμὰ τοῦ πλοιάρχου, ὁ δόποιος ἔλυσε ἀμέσως τὰ δεσμὰ τοῦ σωτήρα του. Καὶ σὲ λίγη ὥρα οἱ δεσμῶτες βρῆκαν καὶ πάλι τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ δύναμη.

’Αμέσως τότε ἀρπάζουν τὰ γιαταγάνια τῶν δημίων καὶ τὰ βυθίζουν στὰ στήθη τους. Τὰ κουπιά, οἱ ἀλυσίδες, τὰ σκοινιά γίνονται φονικὰ ὅπλα καὶ ὅλο τὸ κατάστρωμα γεμίζει πτώματα καὶ αἷματα.

Ο κυβερνήτης, πληγωμένος στὰ χέρια, ἀρπάζει τὸ πηδάλιο, οἱ ναῦτες ὁρμοῦν πρὸς τὰ ἄρμενα, καὶ τὸ πλοῖο στρέφεται πρὸς τὰ πίσω.

Καὶ τότε ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωα κυβερνήτη ’Αντρέα Σταματάρα, ἐνῷ τὰ πτώματα τῶν ἔχθρῶν ἔπεφταν στὴ θάλασσα :

— Πηγαίνετε, δήμιοι, νὰ φέρετε στοὺς τυράννους τὴν εἰδηση, ὅτι στὴν καρδιὰ τοῦ ’Ελληνα ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδας δὲν σβήνει..

”Ομως ὁ ἀνεμος κόπασε, καὶ, ὅταν φύσησε πάλι, ἐμπόδιζε τὸ πλοῖο νὰ προχωρήσῃ. Μόλις μετὰ πέντε μέρες καὶ ὑστερα ἀπὸ πολλὲς περιπέτειες οἱ ἀνδρεῖοι Ψαριανοὶ μπῆκαν στὰ Στενά. Φοροῦσαν τὰ ροῦχα τῶν ἔχθρων γιὰ νὰ μὴν ἀναγνωριστοῦν.

’Αλλὰ ὅταν τὸ πλοῖο πλησίασε στὰ φρούρια, κρότοι πυροβόλων ἀναγγέλλουν ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔξοδος, καὶ μιὰ μάλιστα σφαίρα τρύπησε ἔνα πανί. ’Εξακολουθοῦν ὅμως τὸ δρόμο τους καὶ ὡς ἐκ θαύματος θὰ περάσουν ἀβλαβεῖς.

’Αμέσως τότε γονάτισαν καὶ δακρυσμένοι εὐχαρίστησαν τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος ἔσωσε πάλι τοὺς στρατιῶτες τῆς πατρίδας. Ἡταν ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ 14η Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν ὁποία γιορτάζομε τὴν ὑψωση τοῦ Σταυροῦ.

Δυοτυχῶς ὅμως νέοι κίνδυνοι περίμεναν τοὺς φυγάδες. Ο κυβερνήτης βλέπει πρὸς τὸν ὄριζοντα πολυάριθμο στόλο μεγάλων πλοίων νὰ μπαίνη γρήγορα στὸν ’Ελλήσποντο. Ἡταν ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον καταδίωκαν οἱ ”Ελληνες.

Πᾶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸ νέο κίνδυνο ; 'Ο ἀτρόμητος Ἀντρέας δὲ δεῖλιασε καὶ ἔκραξε στοὺς συντρόφους του :

— Θάρρος ἀδερφοί ! «Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν». Δὲ μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνωμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἔξαίρετη τόλμη, ποὺ ἐμπνέει στὰ στήθη μόνο ἡ ἀγάπη τῆς πίστης καὶ τῆς πατρίδας, διέσχισε τὸ στόλο μὲ σημαία τουρκική. 'Αλλὰ ἔνα πλοῦ, ποὺ τὸ εἶχε νομίσει Ἑλληνικό, δρυᾶ ἐναντίον του. 'Επειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξία καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ναυτῶν, τὸ ἀφῆκε ἀνενόχλητο.

Τότε ἡ σακολέβα χώθηκε στὸ σωρὸ ἄλλων μικρότερων πλοίων, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καταδίωκαν τὰ ἔχθρικά. 'Η προφητεία τοῦ μοναχοῦ τῆς Κυζίκου βγῆκε ἀληθινή !

Σὲ λίγες μέρες οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ γύρισαν στὸ νησί τους, μετὰ τρίμηνη καὶ πλέον αἰχμαλωσία καὶ κινδύνους, καὶ ἐνῶ τοὺς νόμιζαν χαμένους. 'Ανέβηκαν στὸ ναὸ τοῦ ἀγίου Νικολάου, γιὰ νὰ δρκιστοῦν ἐκ νέου ὅτι θὰ πεθάνουν «ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως».

Δέκα μῆνες ἔπειτα ἄγρια στίφη κατέστρεψαν μὲ φωτιὰ καὶ σίδερο τὸ ἡρωικὸ νησί. Τότε φάνηκε στὸ Παλαιόκαστρο σημαία λευκὴ μὲ τὶς λέξεις «Ἐλευθερία ἡ θάνατος» καὶ μὲ σταυρὸ ἑρυθρὸ χαραγμένο. Συγχρόνως Ἔλληνας ναύτης ἔτρεχε πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκη.

Τρομερὸς κρότος κλόνισε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ τέσσερεις χιλιάδες ἀπίστων καὶ ἀρκετοὶ στρατιῶτες τῆς πατρίδας τινάχτηκαν στὸν ἀέρα.

(Διασκευὴ)

28. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

’Απ’ ἔξω μαυροφόρο’ ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χεροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόχτιστη ἐκκλησιὰ —
στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψη τοῦ σχολειοῦ —
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ καντηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὄνειρατα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

’Εκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχὺν ὁ παπάς, ὁ δάσκαλος, ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

’Εκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἐβούθανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι ἀπὸ τὴ σιγαλιά,
ποὺ δένει στὸ λαιμὸν πνιγμοῦ θηλειά,
κι ἀπ' τῶν προγόνων τ' ἀφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

ἔνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθύς,
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου,
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαριά :
« Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη ! ἡ λευθεριὰ
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ ».

“Αλάβαστρα”

Ιωάννης Πολίμης

29. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Στῆς μάχης τὸν καπνὸ ποὺ πνίγει τὸ λαχκάδι, ὁ Σουλιώτης ὅλα τὰ ἔχει λησμονήσει, πείνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμαχρα, καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι καὶ ἐκεῖνο τ' ἄχαρο.

Καὶ ἐκεῖ ποὺ πολεμάει τὸ παλικάρι τὸ ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποὺ τὸν ξυπνάει :

— Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε καὶ ζῆ.

“Ηταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφὴ τοῦ παλικαριοῦ.

— Τί καλὰ φέρνεις, Λάμπη;

— Ζεστὴ κουλούρα, ἀδερφέ, ποὺ σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου καὶ ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιὰ μονάχη.
“Ελα νὰ φᾶς καὶ νὰ ξαποστάσῃς.

— Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογὴ σου, Νάση; “Ερχομαι ἐγὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα! Καὶ δῶσ’ μου τὸ τουφέκι.

Χαμογελᾶ ὁ ἀδερφὸς ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιὰ πῶς πιάνουν τὸ τουφέκι.

‘Ο πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γέμιζε ἐκείνη καὶ σημάδευε. Καὶ ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος καὶ μονάχα τὴν πείνα του ἄκουγε, τὴ θεριεμένη μέσα του.

Καὶ ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Καὶ ἐκεῖ ἔνα βόλι ἤρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Καὶ αὐτὴ ἔκανε καρδιὰ καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο της. ‘Η Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦσε.

—Ἐφαγες, Νάση;

—Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

‘Η κόρη ξαναρώτησε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Καὶ τότε μὲ ἔνα πήδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντά της. “Αρπαξε τὸ τουφέκι καὶ ἥσυχο, καθὼς εἶχε τραβηχτῆ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο.

‘Αμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε παραπίσω καὶ ἔπεσε.

Καὶ ὁ πόλεμος βαστοῦσε...

«Μεγάλα Χρόνια», 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

30. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Μαῦρο πουλάκι εξέβγαινε 'πομέσων ἀπὸ τὸ Σούλι.
 Εἶχε τὰ μάτια του θολά, τὰ νύχια ματωμένα
 καὶ πέταγε δλομόναχο καὶ στὴ Φραγκιὰ τραβοῦσε.
 Πατριῶτες τὸ ρωτήσανε, πατριῶτες τὸ ρωτᾶνε :
 — Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις ;
 — Απὸ τὸ Σούλι ἔρχομαι καὶ στὴ Φραγκιὰ πηγαίνω.
 — Πουλάκι, πές μας τίποτα ἀπὸ τὸ Κακοσούλι¹,
 ποὺ 'κανε τὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.
 — Τί νὰ σᾶς πῶ, μαῦρα παιδιά, τί νὰ σᾶς μολογήσω ;
 Πῆραν τὸ Σούλι, πῆραν το, πῆραν τὸν Ἀβαρίκο²,
 τὴν Κιάφα τὴν περήφανη καὶ κοσμοξακουσμένη.
 'Εκάη κι ὁ καλόγερος στὸ δοξασμένο Κούγκι³.

-
1. "Ἄλλη ὀνομασία τοῦ Σουλίου.
 2. Χωριό τοῦ Σουλίου.
 3. Ὄνομαστό καὶ λαζαρότατο φρούριο τοῦ Σουλίου.

31. Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ

Μιά μέρα, λίγους μήνες πριντερά από τὸν πρῶτο πόλεμο ποὺ εἶχαν κάμει οἱ Σουλιώτες μὲ τὸν Ἀλῆ - πασά, φάνηκε ἔνας καλόγερος ἔξηντάρης ἐπάνω στὸ μοναστήρι τοῦ Σουλιοῦ, τὸ ἀθάνατο Κούγκι. Ἐρχόταν ἀπὸ τὸν Ἀγιον Ὄρος κι ἤζερε πολλές γλῶσσες καὶ τὰ ρωσικά.

Ἐφερε σταυροὺς γιὰ τὶς γυναικες καὶ τὰ παλικάρια καὶ κομπολόγια γιὰ τοὺς γέρους καὶ τὶς γριές. Κανένας δὲν τὸν εἶχε δεῖ ποτέ, οὔτε εἶχε μάθει ἀπὸ ποῦ κρατοῦσε ἡ γενιά του. Ἡταν πάντα συνοφρυωμένος κι ὅταν τὸν ρωτοῦσαν ἀπὸ ποῦ εἶναι, ἄλλαζε κουβέντα καὶ δὲν ἀποκρινόταν.

Σὲ λίγο κέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Σουλιωτῶν, ἔγινε ἥγούμενος, πνευματικὸς καὶ δάσκαλος ὅλων τῶν Σουλιῶν καὶ τῶν Παρασουλιῶν. Ὁρκίζονταν ὅλοι στὸν ὄνομά του καὶ δὲν ἦταν κρίση καὶ φιλονικία, ποὺ νὰ μὴν τὴν πᾶνε σ' αὐτὸν. "Ο, τι ἔλεγε, ἦταν καλὰ εἰπωμένο κι ὅ, τι ἔκανε, καλὰ καμώμένο.

Ἄλλὰ καὶ σ' ὅλους τοὺς πολέμους ποὺ ἔκανε τὸ Σούλι μὲ τὸν Ἀλῆ - πασά, ἦταν πρῶτος καὶ πάντα χρησίμευε νὰ καταπαύῃ τὶς διχόνοιες ἀνάμεσα στοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Σουλιοῦ. Καὶ γι' αὐτὸν τὸν ἔλεγαν καπετάν Καλόγερο.

Στὶς 17 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1803, λίγες ἡμέρες πριντερά ἀπὸ τὸν πρῶτο χαλασμὸ τοῦ Σουλιοῦ, ὁ καπετάν Καλόγερος, μὴ θέλοντας νὰ παραδώσῃ στὰ χέρια τοῦ τυράννου τὸν ἔκατό του, τοὺς λίγους συντρόφους του καὶ τὸν ἀγαπημένο του τὸ Κούγκι, πῆρε μιὰ ἡρωικὴ ἀπόφαση. Ἀφοῦ περικυκλώθηκε ἀπὸ χιλιάδες ἔχθροὺς καὶ δὲν εἶχε ἄλλο τρόπο νὰ τοὺς σκοτώσῃ, μετάλλαβε τοὺς συντρόφους του κι ἔριξε μιὰ πιστολιὰ μέσα στὸ ὑπόγειο τῆς ἐκκλησίας, ποὺ βρίσκονταν ἔκατὸ βαρέλια γεμάτα μπαρούτη.

Στὴ στιγμὴ σύντροφοι, Κούγκι κι ἐχθροὶ ἀναπινάχτηκαν στὸν ἀέρα ἀνακατωμένοι μὲ φωτιά, καπνό, ἄρματα, πέτρες, ξύλα, βόγκους, κλάματα καὶ λαχτάρα.

Κι ἡ ἱστορία στὸ πλάι τοῦ Σουλιοῦ ἔγραψε μὲ ἀσβεστα χρυσὰ γράμματα τὸ ὄνομα τοῦ καπετάν Καλόγερου : Σ α μουήλ !

32. ΧΗΡΑ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

‘Ο γερο - ἀγωνιστὴς τελείωσε τὴ διήγησή του γιὰ τοῦ κάστρου τὴν παράδοση.

— Βγήκαμε μὲ ὅλες τὶς τιμές, ἔλεγε. Μὲ τ’ ἄρματα καὶ μὲ τὰ πράματά μας. Ἡ συμφωνία φυλάχτηκε πιστὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὰ δὲν ἦταν γραμμένο νὰ τελειώσῃ ἔτσι αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς πολιορκίας. Γιατί, κοντά στὴ συμφωνία τὴ γραφτή, ἔγινε κι ἄλλη, πιὸ παράξενη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Καὶ τὴν ἔκανε μιὰ ἀπλὴ γυναίκα, ἡ Μάρω ἡ Σουλιώτισσα, νιόνυφη καὶ χηρεμένη. “Οσο ζοῦσε ὁ ἄντρας τῆς, τὴ σεβόταν ἡ φρουρά. Μὰ καὶ χήρα τώρα δὲ χωράτευε. Νομίζεις εἶχε πάρει τὸν ἀέρα ἐκείνου τοῦ παλικαριοῦ, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο ἀνάμεσά μας. Καὶ ἡ παρθενικὴ τῆς ντροπὴ μονάχα δὲν ἀφηγεῖ τὴ χήρα ν’ ἀδράξῃ τ’ ἄρματα.

Καὶ τώρα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ Μάρω ἀκολουθοῦσε ἀμίλητη, ἀκλαυτη, ἀσκημη, γιατὶ εἶχε σβήσει ἡ πείνα κάθις ἀνθὸ στὴν ὅψη τῆς, ὅπως εἶχε κάμει νὰ στερέψῃ καὶ τὸ στερνό της δάκρυ. “Αξαρνα ἡ Μάρω, ἐκεῖ ποὺ πήγαινε σκυφτή, ἔβαλε μιὰ φωνή. Καὶ εἶχαμε ἀδειάσει πιὰ τὸ κάστρο καὶ οἱ Τούρκοι ἐτομάζονταν νὰ μποῦν. Γύρισε ἡ Μάρω πίσω τρέχοντας καὶ στάθηκε στὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου ὥλορθη μὲ τὴν παρδαλὴ μαντίλα της (τὰ μαῦρα

τότε ποῦ νὰ τά 'βρισκε ; Ὂστερα ἡ ζωή της πέρασε μαυροντυμένη).

— Σταθῆτε πίσω ! εἶπε. Κανένας δὲ θὰ μπῇ !

Παραξένεψε πολὺ καὶ ἡ ὄψη καὶ ἡ φωνή της. Οἱ Ἀρβανίτες τὴν ἐπῆραν μὲ τὸ καλό.

— Σύρε ! τῆς εἶπαν. Σκλάβα θὰ κρατηθῆς, ἀν μείνης. Τί ζητᾶς ;

— Στὸ κάστρο μέσα λησμονήθηκε ἀνθρωπος. Μπέσα γιὰ μπέσαι¹ ;

— Μπέσα, εἶπε ἔνας Ἀρβανίτης.

‘Η Μάρω χάθηκε καὶ ξαναφάνηκε σὲ λίγο κρατώντας στὴν ποδιά της κρυμμένο κάτι. Καὶ προχώρησε νὰ περάσῃ.

Οἱ Τοῦρκοι τώρα τὴν κύκλωσαν στενά, θέλοντας νὰ δοῦν τί εἶχε καὶ νὰ τῆς τὸ ἀρπάξουν.

‘Η ἴδια ἡ Μάρω εἶδε τὸν κίνδυνο. Τράβηξε τὸ χαντζάρι ἀπὸ τὸν κόρφο της, ποὺ τὸ εἶχε πάντα σύντροφό της.

— Πίσω, φώναξε. Τὴν μπέσα μὴν πατᾶτε !

Μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι βαστώντας τὴν ποδιά της ἀνοιχτὴ ἔδειχνε τὰ κόκαλα (λιβανισμένα κόκαλα τοῦ ἀντρός της). Καὶ φοβέριζε μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ προχώρησε καὶ πέρασε.

“Οταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα σπάρθηκε τῆς Μάρως ἡ ἀποκοτιά², δὲν ἔμεινε ὄψη νὰ μὴ γλυκαθῇ καὶ χείλι νὰ μὴ γελάσῃ. Καὶ ἥταν ἔνα ξαλάφρωμα στὴν πικραμένη συνοδεία μας, ποὺ προχωροῦσε βαρυκίνητα... Νοῦ καὶ καρδιὰ ποιός εἶχε πιὰ τὴ Μάρω νὰ θαυμάσῃ !

« Μεγάλα Χρόνια », 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

1. Ηίστη στὸ λόγο.

2. Τόλμη.

33. Η ΔΕΣΠΩ

Αχός βαρύς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.

Μήνα σὲ γάμο ρίγηνται, μήνα σὲ χαροκόπι;

Οὐδὲ σὲ γάμο ρίγηνται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι.

Η Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἄγγρνια.

— Γιώργινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἰν' ἐδῶ τὸ Σούλι.

Ἐδῶ εἰσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.

— Τὸ Σούλι κι ἀν προσκύνησε, κι ἀν τούρκεψεν ἡ Κιάρα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπτηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.

Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :

— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε ! παιδιά μ', μαζί μου
ἔλλατε.

Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

Τημοτικό

Οι προεστοί τῆς Ἀθήνας εἶχαν σύναξη μυστικὴ στὸ σπίτι τοῦ γέρο - Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὴ Ρόμβη. "Ἄρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ μέσα στὴν κάμαρη καὶ δὲν τὸ βρήκανε σωστὸν" ἀνάψουν λυγνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῆ κανεῖς, ἀν καὶ εἶχαν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴ νοικοκυρά, ὅση εἶχαν καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἄντρα τῆς. "Ἐπειτα δ, τι ἦταν νὰ ξέρῃ αὐτή, τὸ ἥξερε πιά. Κι ἀφοῦ οἱ ἀρχοντες εἶχαν φυλακιστῇ στὸ Κάστρο, οἱ γέροι συνάχτηκαν στ' ἀρχοντικό τῆς, γιὰ νὰ σκεφτοῦν γιὰ πράματα σοβαρά. Οἱ χωριάτες γύρω στὰ γωριὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ συνταράζωνται καὶ τὸ μεγάλο κίνημα δὲν ἦταν μακριά.

'Απὸ τὸ Μενίδι, ποὺ ἦταν τὸ κέντρο τοῦ βρασμοῦ, ἔφταναν κρυφὲς παραγγελίες στοὺς προεστοὺς τῆς χώρας καὶ ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτοὺς καὶ περίμεναν τὶς προσταγές τους.

Μέσα στὸ δωμάτιο τὸ σκοτάδι πύκνωνε καὶ θάμπωνε, κι οἱ γέροι μόλις ἔβλεπε δὲν ἔνας τὸν ἄλλο. Κανένας δὲ μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἴδια σκέψη περνοῦσε ἀπὸ τὰ κεφάλια καὶ τῶν ὀχτώ, ποὺ κάθονταν ἐκεῖ μέσα ἀκίνητοι στὰ ντιβάνια. "Ηξεραν πώς οἱ Τοῦρκοι ἀρχισαν νὰ παίρνουν χαμπέρι, πώς οὔτι σοβαρὸ ἔτρεχε ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς. Οἱ Ἀρβανίτες φύλαγαν καλὰ τὶς πόρτες καὶ κανένα δὲν ἀφηναν νὰ πάη ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὰ περίχωρα. "Ἐπρεπε ἡ μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάμης νὰ σ' ἀφήσουν, ἡ κρυφὰ νὰ πηδήσης ἀπὸ τὰ τείχη καὶ νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιατὶ στὶς πόρτες θὰ σ' ἔπιαναν.

Τέλος ἔνας ἀπὸ τοὺς γέροντες ἀποφάσισε νὰ ξεστομίσῃ τὸ βαρὺ τὸ ρώτημα :

— Ποιός εἰν' ἄξιος νὰ πάρῃ ἐπάνω του αὐτὴ τὴ δουλειὰ

καὶ νὰ βγῆ φανερὰ ἀπὸ τὴν γύρα, μὲ τὴν ἀδειὰ τῆς φρουρᾶς ;

Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιὰ κάμποση ὡρα ἔμειναν σιωπῆλοι, σὰν κάτι νὰ περίμεναν.

"Ενας ἐλαφρὸς ψίθυρος ἀκούστηκε κατὰ τὴν πόρτα, τὴν πόρτα ποὺ ὅλοι τὴ θαρροῦσαν κλειστή, τὴν πόρτα ποὺ ἔφερνε ἐπάνω στὸ λιακωτό. Μέσα στὸ σκοτάδι ἔχωρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφή, ἀμύλητη, συμμαζεμένη, κολλητὴ στὸν τοῖχο. "Ολων τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνώρισαν τοῦ νοικοκύρη τὸ Θωμάκο, τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ δυὸ ἐγγόνια.

Αὐστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παππούς του τότε :

— Τι μπῆκες ἐδῶ πέρα; εἶπε ὁ γερό - Θωμᾶς. Ποιός σ' ἔστειλε; "Εχεις πολλὴ ὥρα ἐδῶ; 'Απὸ ποῦ πέρασες; 'Εγὼ εἶχα τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη.

— Μπῆκα, εἶπε τὸ παιδί. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιακωτό...

— Πῶς τὸ ἔκανες αὐτό; εἶπε ὁ γέρος αὐστηρότερα. Τίνος τὴ γνώμη πῆρες; ποιός σ' ἔβαλε νὰ τὸ κάνῃς αὐτό;

— "Οχι! μονάχος μου! Εἶπε ζωηρὰ τὸ παλικάρι καὶ προγώρησε δυὸ βήματα. Ή μιλιά του ἀντηχοῦσε καθαρὴ κι ἀπόνηρη μέσα στὸ σκοτάδι. Κατάλαβα πώς θὰ λέγατε γιὰ τὴν πατρίδα... κι ἥθελα ν' ἀκούσω.

Τοῦ γέροντα ἡ καρδιὰ γύρισε στὸν τόπο της. Τὸ ἐγγόνι τοῦ γερό - Θωμᾶς ἦταν ἀθῶο, κίνδυνος δὲν ἦταν γι' αὐτούς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδί ἥθελε ν' ἀκούσῃ ποὺ μιλοῦσαν γιὰ τὴν πατρίδα. 'Ο παππούς του ἦταν ἔτοιμος νὰ τὸ δρμηγέψῃ πρῶτα κι ὕστερα νὰ τὸ διώξῃ, μὰ δὲν πρόφτασε.

Τὸ παιδί πρόλαβε τὸ σκοπό του.

— 'Εγὼ πάω! Εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό του.

— Ποῦ;

— Στὸ Μενίδι... Δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἀνθρωπο ; Θὰ πάω ἐγώ !

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου ; Εἶπε ὁ παππούς του.

— Μὲ τ' ἄλογο καβάλα... Θὰ πάρω τὸν Καρά, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω ! Θά χω καὶ τὸ κλαδευτήρι.

Χαμήλωσαν οἱ φωνὲς τῶν γέρων : Τὸ παιδί, δρῦ διά πάντα, μὰ πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴ συντροφιὰ τους, ἔκουε χωρὶς νὰ θέλη.

Πέρασε ἀπὸ τὴ Μενιδιάτικη πόρτα ὁ Θωμάκος τραγουδώντας τὸ πέρων, ἀργά, καμαρωτά, γιὰ νὰ μὴ δώσῃ καμιὰ ὑποψία. Στοῦ Ἀγᾶ τὴ βρύση πότισε τ' ἄλογο.

'Εξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ Μενίδι, τέλειώσε τὸ σκοπό του, ἔκοψε καὶ σανὸ καὶ γύρισε. Γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγο γραμμένο στὰ φυλλοκάρδια του, ποὺ ὁ Χατζη - Μελέτης, τῆς Χασιᾶς ὁ Καπετάνιος, κι ὁ Μητρο - Λέκας, τοῦ Μενιδιοῦ μὲ δισταγμὸ τοῦ ἐμπιστεύτηκαν, γιατὶ τὸν εἶδαν τόσο μικρό.

Γύρισε ὅπως πῆγε, ἥσυχα καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο. Καὶ τράβηξε ἵσια στοῦ παπποῦ του. 'Εκεῖ δὲ βρῆκε τὸ γέρο - παππού. Μὰ ἡ γιαγιὰ ἦταν ἀνήσυχη. Καὶ σὲ λίγο, νά κι ἔφτασε κι ὁ παππούς.

— Ήρθες, παιδί μου ; εἶπε. Πᾶμε μέσα...

Πέρασαν στὸ πιὸ βαθὺ δωμάτιό, ποὺ δὲν εἶγε κανένα παράθυρο.

— Λέγε τώρα γρήγορα... Τί ἀπόκριση φέρνεις ἀπὸ τοὺς χωριάτες ;

— Στὶς εἴκοσι ἔξι τοῦ Ἀπριλιοῦ νὰ τοὺς καρτεροῦμε. Θὰ μποῦν ἀπὸ τὰ τείχη, ἀνάμεσα Πόρτας Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἶπαν, τόσο νὰ φέγγη, ὅσο νὰ ξεχωρίζεται τὸ στάχυ, τὸ σιτάρι ἀπὸ τὸ κριθάρι.

— Καλά, παιδί μου, σιτάρι - κριθάρι ! Τρέχα τώρα ἔξω

νὰ παίξῃς μὲ τ' ἄλλα παιδιά. Καὶ σὲ κανένα τίποτε νὰ μὴ
μιλήσῃς! 'Αγκαλά, δὲν εἶν' ἀνάγκη αὐτὸν νὰ σου τὸ πῶ.
Τὸ ζέρεις μοναχός σου...

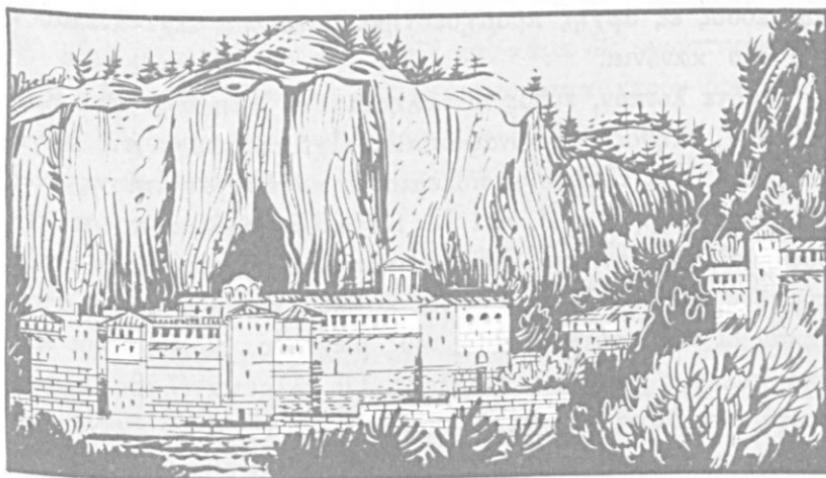
— Καλά, παππού, εἶπε τὸ παιδί χαρούμενο· κι ἔτρεξε στὰ
παιχνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα ξα-
φνικὰ κι ἀδερφωμένοι μὲ τοὺς πολίτες ἔκλειναν τοὺς Τούρ-
κους στὴν Ἀκρόπολη.

35. ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΛΕΦΤΙΚΟ

Πότε θὰ ρθῆ μιὰν ἀνοιξῆ, θὰ ρθῆ ἔνα καλοκαίρι,
ποὺ λουλουδίζουν τὰ κλαριά, ποὺ λιώνουντε τὰ χιόνια,
γιὰ νὰ ζωστοῦμε τ' ἄρματα καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζια,
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια
καὶ στὴν ψηλότερη κορφὴ νὰ στήσωμε λημέρι!
Νὰ 'χουμ' μὲ τ' ἀστρα τ' ούρανοῦ τ' ἀποβραδίς κουβέντα
κι ἐμᾶς τὸ γλυκοχάραμα νὰ πρωτοχαιρετίζῃ,
ἐμᾶς ὁ ἥλιος τὴν αὐγή, σὸν κρούη, νὰ πρωτοβλέπῃ.
Νὰ μᾶς ζηλεύουν οἱ ἀιτοί, νὰ μᾶς ξυπνοῦν τ' ἀγδόνια.
'Αράδ' ἀράδα τ' ἄρματα στὰ πεῦκα θὰ κρεμᾶμε,
καὶ θὲ νὰ σταίνωμε χορό. Καὶ κάθε μας τραγούδι,
θά 'ναι βροντὴ ἀπὸ σύννεφο, φωτιὰ ἀπ' ἀστροπελέκι,
θὰ μᾶς τρομάζουν τὰ θεριά, θὰ προσκυνοῦν οἱ κάμποι.
Πότε θὰ ρθῆ μιὰν ἀνοιξῆ, θὰ ρθῆ ἔνα καλοκαίρι
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια !

K. Κρυστάλλης

36. ΣΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟ

‘Η μονή του Μεγάλου Σπηλαίου έχει συνδεθῆ στενά μὲ τὸν Ἱερό μας ἀγώνα. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς φάνηκε ίδιως κατὰ τὴν τρίτη εἰσβολὴ τοῦ Ἰμπραήμ στὰ Καλάβρυτα, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴν Πάτρα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827.

‘Ο Ἰμπραήμ βάδισε εἰρηνικὰ πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ στρατοπέδεψε ἀπ’ ἔξω. Κατὰ τὴ διαδρομή του ἔδινε ἔγγραφα ἀμνηστίας στὰ ύποτασσόμενα χωριά. Καὶ ἐνῶ στὸ στρατόπεδο δεχόταν τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ύποτασσομένων, σκέψης ὅτι πρέπει μὲ κάθε θυσίᾳ νὰ καταλάβῃ τὴ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Γιατὶ γνώριζε ὅτι αὐτὴ ἡ Μονὴ ἦταν κέντρο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. “Οπως ὑπῆρξε σ’ ὅλους τοὺς αἰῶνες προπύργιο τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτσι καὶ τώρα σ’ ὅλο τὸν Ἀγώνα ὑπῆρξε προπύργιο τῆς ἐλευθερίας. Πολλοὺς προστάτεψε ἡ Μονὴ κατὰ τὶς ἐπιδρομὲς τοῦ Ἰμπραήμ καὶ πολλὰ ξόδεψε. Οὕτε καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἀργυρὰ σκεύη λογάριασε. ”Ολα τὰ ἔξαργύρωσε γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Ἀγώνα.

Καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προμηθεύτηκε ὅπλα καὶ εἶχε ἀνέκαθεν καὶ δύο κανόνια.

Τότε λοιπόν, εὐθὺς ὡς πλησίασε ὁ Ἰμπραήμ στὰ Καλαβρύτα, πλῆθος ἀπὸ γυναικόπαιδα εἶχε καταφύγει στὸ Μέγα Σπήλαιο. Καὶ ἔξακόσιοι πολεμιστὲς κατέφυγαν ἐπίσης ἐκεῖ ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Β. καὶ Ν. Πετρεζᾶν, γιὰ νὰ προστατέψουν καὶ τὴν Μονὴν καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Τοποθέτησαν στοὺς πύργους τῆς Μονῆς τὰ κανόνια κι ἐκεῖ, κοντὰ σ' αὐτά, στάθηκαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μαχητές, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ πολλοὺς μοναχούς ἐνόπλους. Οἱ ἄλλοι κατέλαβαν θέσεις κοντὰ στὴν Μονὴν καὶ γύρω της. Μέσα στὴν Μονὴν ἔμεναν τὰ γυναικόπαιδα καὶ προσεύχονταν στὴν Ὑπέρμαχο Στρατηγὸν γιὰ τὴ σωτηρία τὴν δική τους καὶ τοῦ Ἐθνους.

Ο Ἰμπραήμ, προτοῦ διατάξῃ ἔφοδο κατὰ τοῦ Μοναστηριοῦ, προσπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποταγὴν τῶν μοναχῶν. Τοὺς ἔγραψε λοιπὸν ἕνα γράμμα, στὸ ὅποιο ὅμως ἔλαβε τὴν ἔξῆς ἀπάντησην ἀπὸ μέρος τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Δαμασκηνοῦ :

«Ἔψηλότατε ἀρχηγὲ τῶν ὁθωμανικῶν δυνάμεων, χαῖρε. Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καὶ εἰδομεν τὰ ὅσα γράφεις. Ἡξεύρομεν ὅτι εἰσαι εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Καλαβρύτων πολλὰς ἡμέρας καὶ ὅτι ἔχεις ὅλα τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Ἡμεῖς νὰ προσκυνήσωμεν εἶναι ἀδύνατον, διότι εἴμεθα ὥρκισμένοι εἰς τὴν πίστιν μας : "Ἡ νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν πολεμοῦντες" καὶ κατὰ τὴν παράδοσίν μας δὲν γίνεται νὰ χαλάσῃ ὁ ιερὸς ὄρκος τῆς πατρίδος μας. Σὲ συμβουλεύομεν ὅμως νὰ ὑπάγγεις νὰ πολεμήσῃς ἄλλα μέρη, διότι νὰ ἔλθῃς ἐδῶ νὰ μᾶς πολεμήσῃς καὶ νὰ νικήσῃς δὲν εἶναι μεγάλο κακόν, διότι θὰ νικήσῃς παπάδες ἢν ὅμως νικηθῆς, τὸ ὅποιον ἐλπίζομεν ἀφεύκτως μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν καὶ θέσιν δυνατήν, θὰ εἶναι ἐντροπή σου, καὶ τότε οἱ Ἐλλη-

νες θὰ ἐγκαρδιωθοῦν καὶ θὰ σὲ κυνηγοῦν παντάχοι. Ταῦτα σὲ συμβουλεύομεν καὶ ήμεῖς καὶ κάμε ώς γνωστικὸς τὸ συμφέρον σου. "Εχομεν καὶ γράμματα καὶ ιερὸν ὄρκον ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην, δτὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μᾶς στείλουν, στρατιώτας καὶ τροφάς.

Δαμασκηνός ὁ Ἡγούμενος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ παπάδες καὶ καλόγηροι
Τῇ 21 Ιουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιον».

Μετὰ τὴ γενναίᾳ καὶ πατριωτικὴ αὐτὴ ἀπάντηση τοῦ ἡγουμένου, ὁ Ἰμπραήμ μεταχειρίστηκε τὴ βία, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνδρείους κληρικοὺς νὰ παραδοθοῦν. Στὴν ἀρχή, ἀφοῦ πλησίασε καὶ κατασκόπευσε τὰ γύρω τῆς Μονῆς, τοποθέτησε κανόνια καὶ ὅπλιτες στὸ βουνὸ τοῦ Σταυρίου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς. Καὶ τὴν 24η Ιουνίου τοῦ 1827 διέταξε τὴν ἔφοδο, ποὺ διεύθυνε ὁ ἴδιος.

"Ἡ μάχη κράτησε ἀπὸ τὸ πρῶτον ὡς τὸ βράδυ. Τὰ κανόνια καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐπιδρομέων δὲ σταματοῦσαν, ἀλλὰ μάταια. Ἡ Μονὴ στεκόταν ὄρθη. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὴ Μονὴ ἔβλαπταν πολὺ τοὺς ἀπέναντι ἔχθρούς.

"Ο Ἰμπραήμ διάταξε τὸ ἵππικό του καὶ μέρος τοῦ πεζικοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴ δυτικὴ κατηφορὰ τοῦ ἐλαιοσκεπασμένου βουνοῦ καὶ πυροβολῶντας νὰ πλησιάσουν ἀπὸ κεῖ τὴ Μονή. Ἀλλά, ἐνῶ πλησίαζαν, σκοτώνονταν ἀπὸ τὶς σφαῖρες τῶν γενναίων πολεμιστῶν. Τότε ὁ Ἰμπραήμ, ἀπελπισμένος καὶ βλέποντας τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ φοβούμενος νὰ πλησιάσῃ, διατάσσει γενικὴ ὑπόχωρηση. Καὶ ὅλοι τοὺς ντροπιασμένοι ἔφυγαν στὰ Καλάβρυτα, ἐνῶ τὰ κανόνια καὶ οἱ καμπάνες τῆς Μονῆς ἐκροτοῦσαν καὶ οἱ ὑπερασπιστὲς καὶ νικητὲς ἐδόξαζαν τὴν Ἀειπάρθενον.

Χρ. Σταυρόπουλος (Διασκευὴ)

37. Η ΤΙΜΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

‘Ο Κανάρης είχε ἀποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸ φοβερὸ αἰγυπτιακὸ στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τὸ τολμηρὸ σχέδιο δυστυχῶς δὲν πέτυχε, καὶ οἱ “Ελληνες πυρπολητὲς σώθηκαν ώς ἐκ θαύματος καὶ ἐπέστρεψαν στὴν Ἑλλάδα.

Πλοίαρχος ὅμως καὶ ναῦτες ἦταν σὲ κακὴ κατάσταση, γιατὶ δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῶ ἔπλεαν μὲ εὐνοϊκὸ ἀνέμο, ἔνας ναύτης ποὺ παρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη :

— Καπετὰν Κωσταντή, ἔνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἥσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὅταν τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν σὲ μικρὴ ἀπόσταση, οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη διέκριναν ὅτι τὸ ξένο πλοῖο ἦταν μεγάλο αὐστριακὸ ἴστιοφόρο.

— Εμπρός, παιδιά, τοὺς γάντζους! προστάξει ὁ Κανάρης.

Μερικοὶ ναῦτες πῆραν τὰ ὄπλα τους, ἄλλοι κωπηλατοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη πλησίασε τὸ μεγαλόπρεπο πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ καὶ, κρατῶντας τὸ πιστόλι, ἐμφανίζεται στὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος.

— Θέλομε ψωμί, νερό καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι, γιατὶ πεθαίνουμε ἀπὸ τὴν πείνα.

‘Ο πλοίαρχος προστάξει τοὺς ναῦτες του νὰ φέρουν ψωμί, νερό, τυρὶ καὶ ἔνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

‘Αφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης λέει στὸν πλοίαρχο :

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἔνα χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δυὸ χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἔντονα ὁ Κανάρης.

‘Αφοῦ ὑπόγραψε τὸ χαρτὶ, ὁ Κανάρης εἶπε :

— Τὸ ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Άλλα, τόλμησε νὰ ἀποκριθῇ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράφτουν καὶ μὲ ἀγανάκτηση λέει :

— "Αν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνωμε ! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ ὁ Κανάρης Κράτος. Γιατὶ ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ εἴχαμε τὸ Είκοσιένα καὶ τὶς ἄλλες ἐπαναστάσεις.

Ἐπιτέλους χωρίστηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφτασε αἰσίως στὴν πατρίδα του. Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ Ἑλλάδα λευτερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦταν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. "Ενας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦταν πλοίαρχος ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰν ἀγοράσῃ σιτάρι. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Αὔστριακὸ πλοίαρχο, ὁ ὃποῖος δὲν τὸν ἀναγνώρισε στὴν ἀρχή. "Οταν ὁ Ἑλληνας πλοίαρχος τοῦ θύμισε τὶς λεπτομέρειες, τῆς συνάντησής τους στὸ πέλαγος, ἔκανάφερε στὴ μνήμη του τὶς τόσο δυσάρεστες γι' αὐτὸν στιγμές. Ὁ Ἑλληνας τὸν παρακίνησε νὰ βρῇ στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ Αὔστριακὸς πλοίαρχος μετὰ ἀπὸ πολλοὺς δισταγμούς δέχτηκε. Καὶ ὁ παλιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὔστριακὸ πλοίαρχο πῆγαν στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν.

— "Εξοχώτατε, λέγει ὁ Ἑλληνας πλοίαρχος, θυμᾶσαι ποὺ ὑπόγραψες ἀπόδειξη γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ' ἔναν πλοίαρχο κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

‘Ο Κανάρης σκέφτηκε καὶ εἶπε :

— "Ε, ναι, θυμοῦμαι !

— Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἥρθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξη, τὴν εἶδε καὶ μὲ παράπονο πρὸς τὸν Αὔστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του ὑπόγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος πληρώθηκε.

(Διασκεψή)

38. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Μεσάνυχτα ὁ πυρπολητὴς ἐγύρισε
καὶ πήδησε ἀπ' τὸ γρήγορο κατέκι
πιστός, νὰ φέρη μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
στὴν ἐκκλησιὰ τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, ποὺ ἄτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι—
τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγιὰ ἀνάφτει ἐν' ἀγιοκέρι.

Γ. Δροσίνης

39. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

('Από τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη τὸ 1822)

Φύσα μαίστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέρδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κείτουνται στὸ χῶμα ἔαπλωμένοι.
Στρῶμα χ' ξουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη!
Κι ἔνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο τουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ "Ελληνες μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια!

Δημοτικό

40. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

“Ετσι ἔλεγαν τὰ Τουρκάκια στὰ βάθη τῆς Ἀσίας, καὶ τὸ αἷμα τους πάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἐπλαθετεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, πάνω ἀπὸ τὴν μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἥθελαν τριχωτὸ σὰν ἄρκούδα· μὲ φοβερὰ δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερὰ σὰν χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν φαντάστηκαν οἱ Εύρωπαιοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσίγγανο μ' ἀλλήθωρα μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερὸ σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἴγαϊο, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, ὅμοια μὲ βράχο ποὺ τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Καὶ ἔνας Γάλλος συνταγματάρχης, ποὺ ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολη σ' ὀλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἔνα μουστάκι πελώριο.

“Ἐνας νέος εἶχε φτάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολη. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἄμα ἔφτασε, στὸ σπίτι του νὰ δῆ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Βρῆκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. ‘Ο Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους σ' ἔνα ισόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαδὸς καὶ ἔνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. ‘Ο νέος δὲν μποροῦσε νὰ δῆ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. ‘Ο Οίκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποῦ θὲς νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ δῶ τὸν Κολοκοτρώνη.

‘Ο Οίκονόμου τὸν βοήθησε νὰ φτάσῃ ώς τὴν θύρα.

— Μὰ ποιός εἶναι; Ποιός;

Κοίταξε όλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἐξῆταν ὅρθος. "Οταν τοῦ εἶπαν τέλος «αὗτὸς εἶναι», ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος ποὺ βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρός του

πύργος τετράψηλος. Δὲν μποροῦσε νὰ ρθῇ στὰ σύγκαλά του. Σὰ νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἶπε δυνατὰ μιλώντας μὲ τὸν ἔαυτό του :

— Μπά! εἶναι σὰν όλους τοὺς ἀνθρώπους.

"Αν τὸ φυσικὸ μποροῦσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ ἰδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ἀπροσμέ-

τρητή δύναμή της, αύτὸ δὲν ἦταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικό.
'Ανάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνό, σβέλτο,
χωρὶς τίποτε τὸ ἔξαιρετικό. 'Εμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες
θὰ φαινότανε νάνος. 'Η μορφὴ του, σουρωμένη, ξεροψημέ-
νη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά
του, ποὺ κυμάτιζαν στοὺς ὄμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ
καὶ στερεό, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθίες ρυτίδες. 'Η μύτη
του, κάπως χοντρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Διὸ
μεγάλες γραμμές, ἀπάνω ἀπὸ τὸ δάσυν μουστάκι, κατέβαι-
ναν ἀπὸ τὴν ἀκρη τῶν ρουθουνιῶν καὶ ἔζωναν μὲν ἕνα μισο-
φέγγαρο τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. "Ενα δόντι καβαλί-
κευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ
ἀπάνω. Τὸ σαγόνι του ἀρχίζε μὲ ἀδρὴ γραμμή, ἔσβηνε
ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ
πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθίες κόχες τους, φαίνονταν μά-
λιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἦταν πραγματικά. 'Η ἔκ-
φρασή τους στεκόταν ὅλη στὴ ματιά του. "Ησυχη, ἄμεση,
ἄτρομη, χωνόταν ὀλίσια, σὰ μύτη ἀτσαλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν
ἄλλων! "Ηταν κοντολογίς μορφὴ χαρακτηριστική, μὰ ὅχι
φωναχτή: καὶ αὐστηρή, χωρὶς νὰ εἶναι ἀγρια. Κάτι ποὺ θὰ
μποροῦσε νὰ ξαφνιάσῃ στὸ τραχὺ του πρόσωπο, δὲν ἦταν
οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθου-
λώματα, μὰ ἔνας ἀέρας γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση,
βαθιὰ καλοσύνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητής,
ποὺ δὲν ἥξερες τί γυρεύει σ' ἔναν πρωτοκλέφτη ποὺ εἶχε
σπείρει μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια τόσες φορὲς τὸ θάνατο.

Εύκολο δὲν ἦταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴ μορφή. Κάτω
ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ξεχώριζες τὶς πιὸ σύν-
θετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. "Εφτανε πολλὲς φορὲς
ἔνας λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφραση τρο-
μερή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. 'Ο ἄγγε-

λικός άέρας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ύποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότητα καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴ στιγμή. Φώναζε σὰ λιοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σὰ νὰ βροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἕδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἔνας μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ σταθῇ πλάι του. 'Ο νικητὴς τῆς Ἀράχοβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καρατσικάκης.

'Αλλὰ θὰ στένεις κανένας πολὺ παράξενα τὴ μορφὴ τοῦ Γέρου, ἂν τὸν ἔπαιρνε σὰν ἀπλὴ στρατιωτικὴ ἀξία. 'Ο Ἰμπραήμ μάλιστα ἔφτασε νὰ πῆ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικός, δὲν ἀξιεῖ δυὸ παράδεις! "Οχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ραμπίω, ποὺ δὲ χώνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴ «φυσικὴ ἀντίληψη τοῦ πολέμου», μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα ὁ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος (ἄνθρωπος τοῦ Είκοσιένα).

Δὲν ύπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιάδες.

— "Ελληνες! φωνάζει στὸν ἑλεύθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώσῃ ὀλάκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μοριᾶ, μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲ δέχτηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὴν περιφράνια γιὰ τὰ παλιὰ ἑλληνικὰ τρόπαια. "Ερχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοση.

"Οταν πῆραν τὸ Ναύπλιο, πῆγε ὁ "Αγγλος πλοιάρχος" Αμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ "Ελληνες συμβιβασμό, καὶ ἡ 'Αγγλία νὰ μπῆ στὴ μέση.

— Αὐτὸ δὲ γίνεται, εἶπε ξερὰ ὁ Κολοκοτρώνης. 'Ελευθερία ἡ θάνατος! 'Εμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν ἔκαμαμε μὲ τὸ Σουλτάνο. "Αλλους ἔκοψε, ὄλλους σκλάβωσε μὲ τὸ σπα-

θι καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιά σὲ γενιά. 'Ο βασιλέας μας σκοτώθηκε· καμιὰ συνθήκη δὲν ἔκαμε. 'Η φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ δύὸ κάστρα ἦταν ἄπαρτα.

— Ποιά εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιά τὰ κάστρα;

— 'Η φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ ακλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ Βουνά.

'Οχτὼ γενιὲς Κολοκοτρωναίων στάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. 'Αβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως φύσησε στοὺς "Ἐλληνες τὴν ἀδάμαστη πνοὴ ποὺ φύγωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοὺς γεωργοὺς ἀπὸ λαγούς, ποὺ ἔτρεμαν τὰ ὅπλα καὶ ἀκουγαν «Τοῦρκοι» καὶ γίνονταν ἀφαντοί, σὲ λίγες ἑβδομάδες μέσα τοὺς ἀνάδειξ ἥρωες, καὶ σὲ λίγο ρωτοῦσαν :

— Ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ νὰ ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἴππικοῦ, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασάδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τους ἀρματα βαρύτιμα καὶ μυριοπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἔνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα στεκόταν ἐμπρός του καὶ χάζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, "Ἐλληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσῃς;

— Δὲν ἔχω ἀρματα.

— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὅπλο, "Ἐλληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴ νὰ σκοτώσῃς Τούρκους καὶ νὰ πάρης τ' ἀρματά τους.

Γύρισε κάποτε σὰν ἀστακός, τρόμαξε κι ὁ ἔδιος νὰ τὸν γνωρίσῃ. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴ μέσα σὲ λίγες ὥρες. Φύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστη του βαθιὰ στοὺς ἄλλους. Καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ὥρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατότεροι λύγιζαν σὰν καλάμια, ἔφτανε νὰ χτυπήσῃ τὴ γῆ μὲ τὸ σπαθί του, γιὰ νὰ βγάλῃ νέους πολεμιστές.

« 'Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελᾶς (Λιασκενή)

41. ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.
Ἐτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τις ἀσημένιες πάλες,
ὅπού δὲν καταδέχονται τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
καβάλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
Ρίχνουν φλωριὰ στὴν Παναγιά, φλωριὰ καὶ στοὺς ἄγιους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τις ἀσημένιες πάλες.

Δημοτικό

42. Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τρέξιμο δοντιῶν.

"Α ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
"Άλλος ὑπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅποὺ ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν "Αδη,
ποὺ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

"Απὸ τὸν «"Τύμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν»
Λιονύσιος Σολωμός

43. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Στά 1818 είχε έρθει ο Καποδίστριας άπό τη Ρωσία στήν Κέρκυρα. Στό σπίτι του πατέρα του είχε τραπέζι σε πολλούς και στὸν Κολοκοτρώνη. 'Εκεῖ ποὺ ὁ Ἰδιος ὁ Κολοκοτρώνης λιάνιζε τὸ ἀρνὶ (ηταν, φαίνεται, Πάσχα) τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας :

—'Εφέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στήν Πελοπόννησο.

'Ο Κολοκοτρώνης τὸ φύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του.

"Αμα κηρύχτηκε ἡ 'Επανάσταση, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια νὰ ἔρθῃ νὰ φᾶνε τὸ ἀρνί.

«'Απομνημονεύματα »

N. Σπηλιάδης (Διασκενή)

44. Η ΦΟΥΝΤΑ ΤΟΥ ΣΠΑΘΙΟΥ

"Οσες φορές κι ἀν ὑπηρέτησε σὲ ξένη στρατιωτικὴ ὑπηρεσίᾳ ὁ Κολοκοτρώνης, δὲν κρέμασε ποτὲ φούντα στὸ σπαθὶ του, ἔξηγάντας κατὰ γράμμα τοὺς στίχους τοῦ πολεμιστηρίου τραγουδιοῦ του Ρήγα :

Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ
ἢ νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθὶ.

'Ο ίδιος ὁ Κολοκοτρώνης γράφει, ὅτι φύλαξε πίστη στὴν παραγγελία του Ρήγα, καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἀξίωσε καὶ κρέμασε φούντα στὸ Γένος του, ὡς στρατιώτης του. Χρυσὴ φούντα δὲ στόλισε τὸ σπαθὶ του, ὅταν ὑπηρέτησε σὲ ξένα κράτη.

«'Ο Γέρων Κολοκοτρώνης»

Γεώργιος Τερζούτης (Διασκευὴ)

45. Η ΠΡΩΤΗ ΓΑΛΑΝΟΛΕΥΚΗ

"Οταν γύρισε ὁ Νικοτσάρας ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκανε στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σέρβους τοῦ Καραγεώργη ποὺ εἶχαν ἐπαναστατῆσει, ὁ Ἀλή - πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τοῦ πῆρε τὸ ἀρματολίκι τοῦ Βλαχολίβαδου. Τότε ἔφυγε ὁ Νικοτσάρας στὴ Σκιάθο κι ἔκει ὅπλισε ἔνα καράβι, τὸ ἔκανε πολεμικὸ καὶ μ' αὐτὸ ἔξακολούθησε τὸν πόλεμό του μὲ τοὺς Τούρκους.

Σὲ λίγο ἥρθαν στὴ Σκιάθο καὶ ἄλλοι ἔξι καπετάνιοι καὶ ἔκαμψαν τὸ ίδιο μὲ τὸ Νικοτσάρα.

Στοὺς ἔξι αὐτοὺς μέσα ἦταν κι ὁ παπα - Εὔθυμης ὁ
Βλαχάβας, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Σταθᾶς.

Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἑφτὰ καράβια τῶν ἑφτὰ καπετάνιων
ὄνομάστηκε μὲ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας τοῦ ὅπλαρχηγοῦ.

Τὰ καράβια τοῦ Νικοτσάρα καὶ τοῦ Σταθᾶ ἦταν κατά-
μαρα, γιὰ νὰ δείξουν τὴ λύπη ποὺ εἶχαν οἱ καπετάνιοι τους,
γιατὶ ἡ πατρίδα τους δὲν ἦταν ἐλεύθερη.

46. ΣΥΝΟΡΑ ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

"Οταν ἔγινε γνωστὸ ὅτι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἔξέλεξαν
τὸ Λεοπόλδο ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας, στὰ 1830, συνεδρίασε
ἡ Γερουσία καὶ ἀποφάσισε νὰ γίνῃ ἀναφορά πρὸς τὸ Λεο-
πόλδο. Καὶ νὰ τονίζῃ ὅτι εἶναι ἀνάγκη τὰ σύνορα τοῦ Κρά-
τους νὰ γίνουν πλατύτερα.

'Ο Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἀκουσε τὴν ἀναφορά, εἶπε :

— Θέλομε νὰ ἔχη ὁ βασιλιάς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴ θρη-
σκεία τῶν Ἑλλήνων. Γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴν πατρίδα
ἐμεῖς ἐπήραμε τὰ ἄρματα.

"Ετσι μπῆκε καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ γνώμη μέσα στὴν
ἀναφορά.

Ἐφημερὶς « "Ηλιος" », 1856

(Διασκευὴ)

47. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασάς τῆς Σκόδρας Μουστακής ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη Δυτικὴ Ἑλλάδα. Κατεβαίνοντας λογάριαζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ "Αγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μάλις ἔφτασε στὴ Λάρισα, ζήτησε νὰ ἔρθῃ ἐκεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματολὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσῃ.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη κατάλαβε

άμεσως πώς έμπρός στή μεγάλη δύναμη ποὺ ἔφερνε μαζί του ὁ Μουσταής, θὰ ξταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. "Ετσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸ Μουσταή κοροϊδευτικὴ ἀπάντηση, τραβήχτηκε ἀπὸ τὰ "Αγραφα μὲ τὸ μικρό του στρατό. Τριακόσια παλικάρια περίπου ἀφῆσε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους τράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εύρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάη νὰ μείνῃ λίγον καιρὸ σὲ ὁρεινὸ μέρος, γιατὶ τὸν ἔτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες.

"Η ἑλονοσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ξέφερε μὲ τὶ τρόπο νὰ γιατρευτῇ. Ήταν ἄνθρωπος νευρικὸς καὶ στενόχωρος, ἡ ὅψη του πάντα στεγνή, μελαχρινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθιοβόλα, τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμα του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ χρόνια ποὺ ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν ὑγεία.

Στὸ Μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου στάθμεψε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλικάρια του, φάνηκε μιὰ μέρα ἔνας πλανόδιος γιατρὸς μὲ βράκες, ποὺ ἔλεγε πώς ξῆρθε ἀπὸ τὰ νησιά. Γύριζε τὰ χωριὰ κηρούχηντας πώς γιατρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστια, μὰ περισσότερο φαίνεται πώς φρόντιζε γιὰ τὸ πουγγί του. Παρουσιάστηκε στὸ Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλίκαρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸ Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ἴδιότητά του καὶ ζήτησε νὰ δη τὸν καπετάνιο, ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριὰ πώς εἶναι ἀρρωστος βαριά.

"Ο Καραϊσκάκης στήν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ δεχτῇ τὸ Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιατρὸς ἐπέμενε καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου :

— "Ἄς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν δῶ καὶ, ἂν δὲν τὸν γιατρέψω, ἀς μὲ κόψῃ.

— Τί θέλεις, Φράγκο; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊ-

σκάκης, σὰν τὸν πρωτοαντίκρισε.

— Νὰ σὲ γιατρέψω, στρατηγέ, καὶ θὰ τὸ δῆς. Μὰ τὶ θὰ μου τάξης;

— "Αν μὲ γιατρέψης, ἔχεις δυὸς χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

"Αρχισε λοιπὸν ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ κατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυγκομᾶ.

'Ο καιρὸς περνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν, μὰ τοῦ διναβήν περισσότερο τὸν πυρετό· ἡ κατάστασή του πήγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ὑποψία μήπως ὁ Φράγκος ξῆται βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ιατρική του ἀξία καὶ νὰ μάθη ἐκεῖνο ποὺ ξήθελε, σοφίστηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ γιατρὸς θὰ πήγαινε νὰ τοῦ κάμη τὴν τακτική του ἐπίσκεψη, διάταξε τὸ Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. 'Ο Σκυλοδῆμος, ποὺ ξῆται θηρίο μοναχὸς στὴ δύναμη καὶ στὴ γεροσύνη, πλάγιασε πλάι του καὶ σκεπάστηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καὶ τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ του Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲ φαινόταν ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονταν πεσμένοι στὸ ἴδιο στρῶμα.

'Ο γιατρός, καθὼς μπῆκε στὸ κατάλυμα, ρώτησε τὰ νεώτερα τῆς ὑγείας τοῦ στρατηγοῦ. 'Ο Καραϊσκάκης ἔκανε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πώς αἰσθάνεται τὸν ἔχυτό του καλύτερα καὶ πώς αὐτὸ τὸ χρωστᾶ στὰ γιατρικά του.

Τότε ὁ γιατρὸς ζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸ σφυγμό του. Μὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόγμα στὸ σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καὶ ἔτσι αὐτὸς μισοπρόβατε σιγὰ - σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. 'Ο γιατρὸς τὸ ἔπιασε καὶ μὲ

προσοχὴ ἄρχισε νὰ σφυγμομετρᾶ τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται γιὰ κάμποση ὥρα. "Τστέρα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε:

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πῶς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

Πετάχτηκε ὀλόρθιος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος.

— Πιάστε τον, δέστε τον, καὶ δῶστε του πενήντα ραβδίες στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸν νὰ μὲ ξεκάμη, φώναξε στὰ παλικάρια του μὲ δρμή.

Καὶ σιμώνοντας τὸ γιατρό.

— Ποιός ἔχει ἀδυναμία; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — καὶ ἔδειξε τὸ θηρίο τὸ Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλικεύει φοράδα τρέχοντας;

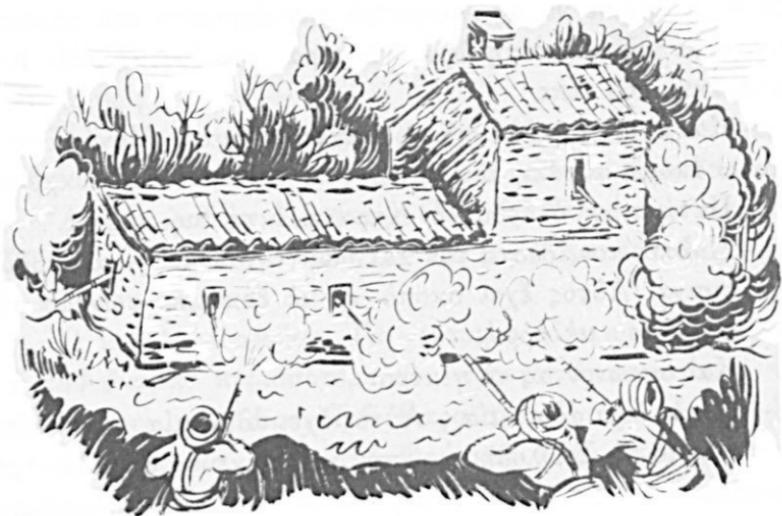
Τὰ παλικάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμὴ ἔσυραν τὸ γιατρὸ μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὅχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδίες.

— "Ελα, ἔχε χάρη, τοῦ εἶπαν. Δὲ σὲ σκοτώνουμε, μὰ τὸ δειλινὸν νὰ μὴ σὲ βρῆ ἐδῶ πέρα.

«Ημερολόγιον τῆς Μεγ. 'Ελλάδος», 1926

Ρήγας Γκόλης (Διασκευὴ)

48. ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Στὸ γάνι τῆς Γραβιᾶς, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι εἶχαν φτάσει ὡς τὶς πολεμίστρες, ποὺ εἶχαν ἀνοίξει οἱ κλεισμένοι "Ελληνες γιὰ τὰ τουφέκια τους. "Ἐνας Τοῦρκος ἀρπάξε τὸ τουφέκι τοῦ Γιάννη Φαρμάκη ἀπὸ τὴ μπούκα καὶ τοῦ ἔβγαλε τὴν τουφεκόβεργα. Τότε ὁ Φαρμάκης λέει στὸν πλαϊνό του σύντροφο :

— Πάρε καὶ τὸ δικό μου τὸ τουφέκι, γέμιζε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὴ δική σου τουφεκόβεργα καὶ δίνε μου νὰ ρίγνω γρήγορα. Ξέρω καλὸ σημάδι.

'Ο Φαρμάκης, παλιὸς κλέφτης, ἦταν περίφημος στὸ σημάδι. "Ἐτσι σκότωσε Τούρκους ἐκεῖ μὲ τὸ χέρι του δεκαοχτώ.

'Ο τρόπος αὐτός, ἔνας νὰ γεμίζῃ καὶ ἄλλος νὰ ρίγνη, δὲν ἦταν ἀσυνήθιστος στοὺς κλέφτικους πολέμους.

«Ιστορικὴ Ἀνθολογία»

Γιάννης Βλαχογιάννης (Διασκευὴ)

49. ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΓΥΖΗΣ

‘Ο Φειδίας ἔστησε μέσα στὸ ναὸ τῆς Ὀλυμπίας τὸ ἄγαλμά του, ποὺ παρουσίαζε τὸ Δία σὲ ἐπιβλητικὴ μεγαλοπρέπεια. Τὸ χρυσελεφάντινο αὐτὸ ἄγαλμα οἱ ἀρχαῖοι τὸ λογάριαζαν μέσα στὰ «Ἐφτὰ θαύματα» τοῦ κόσμου. ‘Ο Δίας καθόταν σὲ ψηλὸ θρόνο, κρατοῦσε στὸ ἔνα του χέρι τὸ σκῆπτρο καὶ τοὺς κεραυνούς, καὶ στὸ ἄλλο τὴ θεὰ Νίκη ἐπάνω σὲ μικρὴ σφαίρα.

“Οποιος ἔβλεπε τὸ ἄγαλμα αὐτό, νόμιζε πραγματικὰ πώς εἶχε τὸν ἔδιο τὸ θεὸν ἀντίκρυ του κι ἔνιωθε ἵερὴ συγκίνηση κι εὐλάβεια νὰ γεμίζῃ τὴν ψυχή του. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Φειδίας πῆρε ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου τὴν ἴδεα πῶς νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἄγαλμα αὐτό. Τὸν φαντάστηκε ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Ὅμηρος, ὅταν πῆγε ἡ θεὰ Θέτιδα, ἡ μητέρα τοῦ Ἀγιλλέα, καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ τὸ γιό της, ποὺ τὸν πρόσβαλε ὁ Ἀγαμέμνονας, παίρνοντας τὴ Βρισηίδα ἀπ’ αὐτόν. ‘Ο Δίας ὑποσχέθηκε νὰ κάμη τοὺς “Ἐλληνες νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τρῶες, γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ νικημένοι πόση ἀνάγκη εἶχαν τοῦ Ἀγιλλέα. Καὶ γιὰ ν’ ἀποδείξῃ στὴ Θέτιδα ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶπε, θὰ γίνη χωρὶς ἄλλο, ἔκαμε τὸ συνηθισμένο του γεῦμα :

“Καὶ μὲ τὰ μαῦρα φρύδια του τὸ «ναὶ» ὁ Δίας τῆς γνέψει. Τὰ θεῖα μαλλιά του ὀρθώθηκαν στὸ ἀθάνατο κεφάλι καὶ νά ! ὁ πελώριος Ὀλυμπος τραντάζεται καὶ σειέται».

Αύτοί οἱ στίχοι ἦταν ποὺ ἔδωσαν στὸ Φειδία τὴν ἰδέα πῶς νὰ παραστήσῃ τὸ πρόσωπο τοῦ Δία.

Καὶ ὅπως ὁ μεγαλύτερος ἀρχαῖος "Ελληνας ποιητὴς μὲ τοὺς στίχους του ἔδωσε τὴν ἐμπνευστὴν στὸ μεγαλύτερο τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς καλλιτέχνη, ἔτσι ὁ μεγαλύτερος τῆς νεώτερης 'Ελλάδας ποιητὴς ἐμπνέει μὲ τοὺς στίχους του τὸ μεγαλύτερο "Ελληνα ζωγράφο τῆς ἐποχῆς μας.

Ξέρετε τοὺς στίχους τοῦ Σολωμοῦ :

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλόμαυρην ράχην
περπατώντας ἡ δόξα μονάχην
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνη φορεῖ
γεναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Αύτοί οἱ στίχοι ἔδωσαν τὴν ἰδέα καὶ ἔκαμε δ. Ν. Γύζης τὴν ὥραια του εἰκόνα : « ἡ Δόξα ».

Οἱ τέσσερεις πρῶτοι στίχοι τοῦ "Τύμνου στὴν 'Ελευθερία" τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ 'Εθνικοῦ μας "Τύμνου, ἐμπνέουν ἔναν ἄλλο ζωγράφο μας, τὸν 'Ιακωβίδη, νὰ ζωγραφίσῃ ἄλλη ὥραια εἰκόνα : τὴν 'Ελευθερία.

"Αμα δῆτε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ 'Ιακωβίδη θὰ νιώσετε πῶς μεγάλοι καλλιτέχνες ἐμπνέουν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον ὁ μεγάλος ποιητὴς, τὸ μεγάλο ζωγράφο.

50. ΣΑΝ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

"Εφτασε δέ Παπαφλέσσας στὸ Μανιάκι μὲ τρεῖς - τέσσερεις χιλιάδες στρατό. Μὰ δῆλοι ἔβλεπαν ὅτι τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλὸ καὶ εὔκολο νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὸ ἴππικό. Γι' αὐτὸ καὶ δ' ἀνίψιος του Ἡλίας Φλέσσας, δ' φίλος του Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ἄλλοι τὸν συμβούλεψαν νὰ πιάσουν ψηλότερα.

Στὸ βουνὸ ἀπάνω εἶχαν κιόλας σταθῇ ἀπὸ φόβο οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει. Ἐκεῖ θὰ μποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο μιὰ - δυὸ μέρες, ὥσπου νὰ φτάσῃ ἡ βοήθεια ποὺ περίμεναν.

Ἐγώ, τοὺς εἶπε δέ Παπαφλέσσας, δὲν ἥρθα ἐδῶ νὰ μετρήσω τὸ στρατὸ τοῦ Ἡμπραήμ πόσος εἶναι, ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Ἦρθα νὰ πολεμήσω. Οὔτε τρελάθηκε δέ Ήμπραήμ νὰ χάνῃ τὶς ὥρες του ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐλπίζει νὰ κερδίσῃ νίκη, μὰ θὰ πάη ἵσια κατὰ τὴν Τρίπολη. Καὶ ἐγὼ τότε θὰ μείνω νὰ μαζεύω ἀπὸ πίσω τὰ καρφοπέταλά του. "Αν δῶμας τὸν κρατήσω ἐδῶ στὸ Μανιάκι, σώζω τὸ Μοριά. Γιατὶ θὰ τὸν κάμω τὸν Ἡμπραήμ νὰ γυρίσῃ πίσω, ὅπως δέ Δράμαλης, ἀλλιῶς θὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ αἷμα μου καὶ θὰ τὸ συλλογιστῆ καλὰ ὕστερα νὰ μπῇ στὴν καρδιὰ τοῦ Μοριᾶ. Καθίστε ἐδῶ νὰ πεθάνωμε σὰν ἀρχαῖοι "Ελληνες.

Καὶ πράγματι κάθισε καὶ πέθανε σὰν ἀρχαῖος "Ελληνας.

Ο Ἡμπραήμ καὶ σὲ ξένους καὶ σὲ "Ελληνες καὶ στὸ Θεόδωρο Γρίβα, στὰ 1844, ποὺ εἶχε πάει στὴν Αἴγυπτο εἶπε πῶς δέκα αἰώνη σὰν τὸν Παπαφλέσσα νὰ ἔβρισκε νὸ τοῦ ὀντισταθοῦν στὸ Μοριά, θὰ γύριζε στὸν τόπο του.

Γ. Βιλαγογιάννη "Ιστορικὴ Ανθολογία", 1927

Δ. Γ. Δημητρακάκης / Διασκευή,

51. Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οι γενναῖοι ποὺς ἔμειναν καὶ πέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ χάνονταν, γιατὶ εἶδαν πώς εἶχαν κυκλωθῆ στενά ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. "Ομως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφαση, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἦταν μιὰ καὶ μόνη : Νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ.

Στὸν ἀδερφό του ἔγραψε :

"Δὲν εἴμαι σὰν καὶ σᾶς, ποὺς τρέχετε ἀπὸ ράχη σὲ ράχη, σὰ νὰ εἰστε ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ δρκίστηκα νὰ χύσω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδας, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὔχομαι στὸ Θεὸν τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἰμπραήμ νὰ μὲ πάρη στὸ κεφάλι".

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι, πώς ἡ μάχη αὐτὴ ἦταν χαμένη. "Ομως κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης πῆγαν κοντά του καὶ γλυκὰ τοῦ μίλησαν νὰ φύγουν.

— "Εγχασα τὶς ἐλπίδες μου ἀπὸ σένα ! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. 'Αλλιῶς σὲ τιμοῦσα. Καὶ σύ, παπά, μοῦ τὰ ντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένια του. Δὲν ξέρετε πώς, ἂμα βγῆ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἀτακτος, πουθενὰ δὲ θὰ σταθῇ ; Καὶ τότε πέντε 'Αρχαπάδες καθαλάρηδες θὰ μᾶς σφάξουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοϊδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε :

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνη ἀς ἀκούη τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

« Βίος Παπαφλέσσα »

Φωτιός Χερσανθακόπουλος (Λιασκενή)

"Οταν οι "Ελληνες ἀρπαξαν τὰ ὅπλα καὶ ἔκαμαν τὴν Ἐπανάσταση, ἔτυχε ὁ φοβερὸς Ὁδυσσέας, ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου, νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἦταν κλεισμένοι οἱ Τούρκοι.

Ο πόλεμος στὶς πολιορκίες προχωροῦσε ἀργά. Δὲν ἦταν τότε γνωστὰ τὰ σημερινὰ καταστρεπτικὰ μέσα. Καὶ δὲν ἦταν σπάνιο κάπου νὰ βλέπης τὰ ἐχθρικὰ χέρια σταυρωμένα καὶ ἀνεργα, γιατὶ ἔλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε βέβαια καὶ τὴν μέρα, ὅπου ἔγινε τὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιο.

Ξύπνησαν τὰ παλικάρια τοῦ Ὁδυσσέα πρωὶ - πρωὶ καὶ ρίγηνοντας τυχαῖα τὰ μάτια στὴν Ἀκρόπολη, ροδοκόκκινη ἀπὸ τὸ πρῶτο γλυκοχάραμα, εἰδαν κάτι παράξενο. Οἱ Τούρκοι, ἀνεβασμένοι ἀπάνω στὸν Παρθενώνα, κατάστρεφαν τὰ ὥραῖα ἐκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καὶ ἀκατανόητη τοὺς φάνηκε τέτοια ἀνόρφελη βαρβαρότητα, ὥστε ἔτρεξαν ἀμέσως καὶ εἰδοποίησαν τὸν Ὁδυσσέα. Ο στρατηγός, ἀμα βεβαιώθηκε καὶ αὐτὸς μὲ τὰ μάτια του, ἔστειλε τρία τέσσερα ἀπὸ τὰ παλικάρια του νὰ πλησιάσουν στὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ ρωτήσουν τοὺς Τούρκους γιατὶ ἔδειχναν τέτοια ἀγριότητα στὰ μάρμαρα.

Πέταξαν μεμιᾶς οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα ἔφεραν στὸ στρατηγὸ τὴν ἀπόκριση. "Οτι οἱ Τούρκοι, μὴν ἔχοντας ἄλλο μολύβι νὰ χύσουν βόλια, βρῆκαν ὅτι μέσα στοὺς μαρμάρινους στύλους τοῦ Παρθενώνα ἦταν τὸ μέταλλο αὐτό. Τὸ μολύβι τοῦτο χρησίμευε γιὰ νὰ συνδέῃ μεταλλούς αὐτό, καταστρέφοντας τὰ μάρμαρα.

"Η ἀπόκριση αὐτὴ ἔφερε σὲ μεγάλη ἀπελπισία τοὺς "Ελ-

ληγες. Και για νὰ σώσουν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀποφάσισαν νὰ εἰδοποιηθῶσαν τοὺς Τούρκους, ὅτι θήτων ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μικρότεροι τοὺς χρειαζόταν γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους.

"Ἐτσι καὶ ἔγινε. Οἱ "Ελληνες, δίνοντας στοὺς ἐχθροὺς βόλια γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἔξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα. Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ θῆτων προσορισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ δοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γύρω τους τὸ δουλωμένο "Εθνος.

53. ΑΓΙΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

"Οταν ὁ βασιλιάς "Οθων γιόρταζε τὰ είκοσι πέντε γρήνια τῆς βασιλείας του, ἔνα πλοϊο ἔφερνε ἀπὸ τὴν Ἐπάνησκ καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ηελοποννήσου κόσμο πολύ, καὶ ιδίως ἀγωνιστὲς τοῦ Ελκοσιένα. "Ηθελαν νὰ συγχαροῦν τὸ βασιλιά τους.

'Αρροῦ πέρασε τὸ πλοϊο τὴν Αἴγινα, φάνηκε ἡ Ἀκρόπολη λαμπρή. "Ολοι κάρφωσαν τὰ μάτια καὶ ἀπλωσαν τὰ γέρια πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τότε ὁ στρατηγὸς Τσόκρης ὁ Ἀργίτης εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή :

— Νά, ἐκεῖνες οἱ πέτρες μᾶς... ἐλευθέρωσαν !

Γ. Βλαχογιάννη «Ιστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Λιήγηση Διονυσίου Ρόμα (Διασκευὴ)

54. Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Είμαστε στά 1825, τὸν Ἰούλιο. Ἀκούονται κανονιὲς ὅλο τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Μιὰ ψηλὴ στήλη καπνοῦ, σὰ νὰ εἴναι ἀπὸ σπαρτὰ ποὺ καῖνε, φαινόταν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Τὴ νύχτα ἡ φλόγα ξεχώριζε καθαρή.

Ο ἔθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ζοῦσε στὸ Ἀκρωτῆρι τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν ὑπηρέτη του. Ο ὑπηρέτης ἀργότερα ἔλεγε :

— "Ενα μεσημέρι ἀκοῦμε κανονιὲς καὶ τὸ ἀφεντικὸ βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό του καὶ στάθηκε στὸ λόφο. "Επειτα ἀναστηκώντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ φώναξε δυνατά, μὰ πολὺ δυνατά : « Βάστα, κακμένο Μεσολόγγι, βάστα ! . . . ».

Καὶ ἔκλαιγε σὰν παιδί.

"Ενα ἄλλο βράδυ μὲ ἀστροφεγγιὰ ἦταν καθισμένος στὴ ρίζα μιᾶς ἐλιᾶς καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ εἶπε στὸν ὑπηρέτη του :

— Λάμπρο, τί νὰ γίνωνται ἐκεῖ κάτω τ' ἀδέρφια μας ;
Καὶ ἥρχισε νὰ κλαίῃ πάλι.

"Αλλη μιὰ φορὰ διάταξε νὰ δοθῇ τὸ φᾶτ του στοὺς χωρικοὺς λέγοντας :

— Αὕτη τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδερφούς μας στὸ Μεσολόγγι πεινοῦν . . . Δὲ θέλω περιστέρια !

Καὶ ὁ ποιητὴς ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἔλιές μονάχα.

Γ. Βλαχογιάννη « Ἰστορικὴ Ἀνθολογία », 1927 Σ. Χ. Ραγιάνης (Λιασκενή)

55. ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

‘Ο γερο - ἀγωνιστής κοίταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτῆρι, ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτασπρα, δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε :

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι ! Οὔτε στὸν « κλεισμό » δὲν πίναμε τέτοιο νερό...

‘Ο γερο - ἀγωνιστής εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα μ’ ἔνα πήδημα νὰ φτάνῃ στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἔξοδο, καὶ χρωστοῦσε μάλιστα γάρη σ’ ἐμένα, ποὺ παιδάκι τότε λαίμαρχο γιὰ ιστορίες, ήμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατής του...

— Οὔτε στὸν κλεισμό, παιδί μου, μά τοῦτο τὸ Σταυρόν νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῆ ἡ ψυχή μου. Τὸν καὶ ρὸ ποὺ ὁ Μπρατίμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, νόμιζε πῶς θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς δύμως ἀνοίξαμε πηγάδια στὸν ‘Αι - Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε γῆμα, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρό, ἀρμυρό, θολό, βαρύ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφτανε, γιὰ νὰ μὴν κάμωμε τὸ γατίρι τοῦ Μπρατίμη καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάζιαναν τί νερὸ πίναμε κι ἀποροῦσαν πῶς ἀκόμη βαστᾶμε.

Μιὰ φορὰ κάναμε ἀνακωχὴ καὶ μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες, νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε. Πολλὲς φορὲς τὸ κάνανε αὐτό. Τὸ περισσότερο ὅμως ἥθελαν νὰ δοῦν τί νερὸ πίναμε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμη.

‘Ο Θανάσης ὁ Ραζη - Κότσικας ἦταν τότε πολιτάρχης αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπό τους.

— Σταθῆτε, λέει, καὶ θὰ δῆτε κι ἐμένα.

Κράζει τὶς γυναικες, ποὺ μᾶς ἔδιναν τὰ φυσένια καὶ μᾶς ἔφερναν τὸ φαῖ, καὶ τὶς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίξουν καλὰ καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλὲς φορὲς ἀπὸ πανί καὶ ἄμα λαγαρίσῃ καλά, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἔνα ἀσκί. Κράζει καὶ τὸ Ντάγλα, ποὺ ἦταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν ὀρμηγεῖει τί νὰ κάνῃ, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Τηρούν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Έκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικέικο, τότε ἦταν γαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν γαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτησαν, ρώτησαν «πῶς τὰ περινᾶμε» καὶ unctional στήνη κουβέντα.

— Καπετάν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δὲ βλέπετε ποὺ εἶστε κλεισμένοι ἀπ' ὅλες τὶς μεριές; νὰ παραδοθῆτε τώρα καὶ κανεὶς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς γαρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νὰ ζήσωμε ὅπως καὶ πρὶν, ἥσυγοι κι ἀγαπημένοι.

‘Ο Ραζη - Κότσικας τοὺς λέει :

— Καὶ νὰ θέλαμε, μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, ποὺ περιμένουμε ὥρα τὴν ὥρα τὸν καπετάν Μιαούλη καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλά.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Κάναμε κι ἄλλες κουβέντες και κάποια ὥρα οἱ μπένδες ἔκαναν πῶς δίψασαν και ζήτησαν νερό.

‘Ο πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρη μὲ τ’ ἀσημένιο τάσι. ‘Ο Ντάγλας, ὅπως ἦταν δασκαλεμένος, εἶχε δυὸς ἀσκιά, ἕνα μὲ τὸ καθαρὸ νερὸ ποὺ εἶχε λαγαρίσει οἱ γυναῖκες, κι ἕνα μὲ τὸ νερὸ ποὺ πίναμε.

Λύνει τὸ ἀσκὶ μὲ τὸ θολὸ νερὸ και γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ εἶχομε γιὰ τὰ ζῶα μας δίνεις στοὺς μπένδες;

Καὶ δίνει μιὰ κλοτσιὰ στ’ ἀσκὶ και γέμνει ὅλο τὸ νερό.

‘Ο Ντάγλας λύνει τότε τὸ ἄλλο ἀσκὶ, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ και τὰ δίνει στοὺς μπένδες.

‘Εκεῖνοι, σὰ βγῆκαν γελασμένοι, γκιρετοῦν και φεύγουν. Ηᾶνε στοὺς πασάδες και λένε « τὸ και τό, οἱ Μεσολογγίτες εἴχουν καθαρὸ νερὸ κι ἐκεῖνο τὸ θολὸ τό γουνε γιὰ τὰ ζῶα τους και τὸ γέμνουν ἀλύπητα ». Οἱ πασάδες ἀπελπίστηκαν τότε πῶς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας.

‘Εσύ, παιδί μου, νὰ τὰ γράψῃς αὐτά, σὰ μεγαλώσῃς, νὰ τὰ μάθῃ ὁ κόρσμος, νὰ δῇ πᾶς τὸ βαστάζαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα - Γεωργούλα.

Και νά ποὺ ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσή μου, τώρα ποὺ ἔγινα κι ἔγὼ μπαρμπα - Αντώνης.

Αρι. Τραυλαντώνης

Νά 'μουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαινα τ' ἀψήλου,
 ν' ἀγνάντευα τὴ Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
 πῶς πολεμᾶ μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τέσσερους πασάδες.
 Πέφτουν κανόνια στὴ στεριὰ καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
 πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰ χαλάζι.

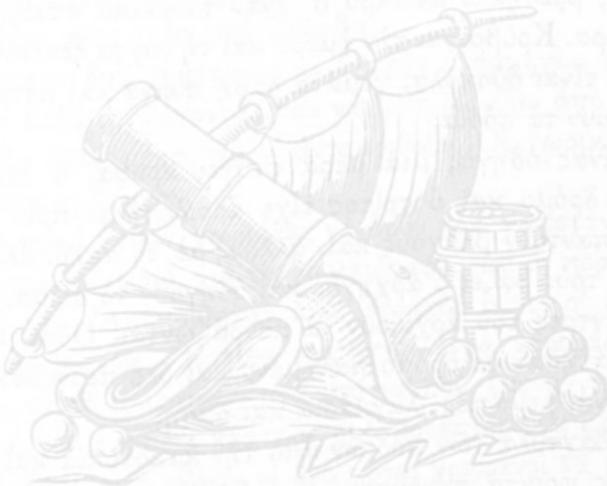
Καὶ ὁ Μακρῆς τοὺς φώναζε καὶ ὁ Μακρῆς φωνάζει :
 « Παιδιά, βαστάτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
 καὶ τὸ μιντάτ' μᾶς ἔρχεται στεριὰ καὶ τοῦ πελάγου,
 Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου ».

Μήτε μιντάτι ἔφτασε, μήτε βοήθεια φτάνει.

Καὶ οἱ κλεισμένοι ξόρμησαν μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια
 κι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν.

Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανοὺς ἀμέτρους
 καὶ λίγοι ξεγλιτώσανε πλέοντας μὲς στὸ αἷμα.

(Αημοτικό)

57. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιὰ μέρα, κοντά στὰ σύνορα, φόρεσε τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλικάρια του ὁ Μίκης Ζέξας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστὰ καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ ὑποφέρουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα. Τοὺς ἐξήγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρωνται μαζί του καὶ ἀναμεταξῦ τους.

Ἐνθουσιάστηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὅλοι φώναξαν «Ζέξω».

Αμέσως πρόσταξε τὸν ὄδηγὸν νὰ πάῃ μπροστά. Αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε, καὶ οἱ ἄντρες ἔρχουνταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ὡς τὴ γραμμὴ κι ἐκεῖ περίμεναν τὴ νύχτα.

Ἄμα ἦρθε, ἔκαμαν τὸ σταυρὸν τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερὸν κι ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιὲς θεοσκότεινα κι ἔπειτα κατήφορος φοβερός. Τρεῖς ὥρες πήγαιναν ἔτσι κι ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρώι, βρέθηκαν ἀντίκρυ σ' ἔναν τούρκικο σταθμό, πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνὰ καὶ πέτρες, ποὺ κατακόβουν τὰ πόδια.

Ο ἔνας ὄδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά, ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Απαντοῦν βλάχους καί, ἄλλους μὲ τὸ καλό, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὄδηγοι τὸ σῶμα. Βλέπει πώς οἱ ἄντρες του ἀργίζουν νὰ κουράζωνται. Οὔτε μιὰ ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση.

Τὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριγτὰ πονοῦσαν. Καὶ ὁ ὄδηγὸς δὲν ἤξερε οὔτε

καν τὸ δημόσιο δρόμο ποὺ πάει στὴ Σαμαρίνα.

Μερικοὶ ἀπὸ τὴ θέρμη μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν. "Εναν τὸν ἄφησαν σ' ἐνὸς βλάχου στάνη νὰ γιατρευτῇ. Ψωμὶ καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βίᾳ σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συγχὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμί. "Αλλοτε πάλι, ὕρες πολλές, ἔμεναν δίχως νερό.

Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, ποὺ τοὺς ἐγκάρδιωναν πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πώς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν.

Τότε ὁ γερό - Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέει :

— 'Ο καπετάνιος μας, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχή... Αὐτὴ τὸν βαστάει...

Μιὰ βραδιὰ ἔφτασαν σ' ἔνα χωρὶὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο δρόμο. 'Ο ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιά του σὲ μερικὰ σπίτια, γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά. Καὶ ὁ ἕδιος πῆγε σ' ἔνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους.

Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικοκύρη, ἀν ἥξερε ποὺ βρισκόταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετάν Εὔθυμης, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πώς ἦταν στὸ Ζέλοβο.

"Ἐφεραν δυὸ χωριανοὺς κι ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὔθυμη, λέγοντάς του νὰ 'ρθῃ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Στάτιστα τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν.

Τὸ πρωὶ ἥρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τὶς δουλειές τους καὶ ἀν περνᾶ στρατὸς ἀπὸ κεῖ. 'Αποκρίθηκαν πώς στρατὸς μένει σ' ἔνα ἄλλο χωρὶὸ μακρύτερα. "Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἔνα σφαχτό, νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστοὺς νὰ φᾶνε μαζί.

Τὸ ἀπόγιομα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν

καὶ στοὺς ἄλλους νά τρίουν κι αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

“Αξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρά καὶ λέει πώς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

— “Ε, θὰ περάσῃ, εἶπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καὶ λέει πώς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριό σκορπισμένους.

‘Αμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νὰ εῖναι ἔτοιμοι, ἀλλὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανείς. ‘Επειτα ἀπὸ λίγα λεπτά ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λένε πώς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλὰ καὶ ἀν θέλουν, νὰ φύγουν. ‘Ερχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν ἢ νὰ πυροβολήσουν;

‘Ο ἀρχηγὸς τοὺς μήνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς γωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. ‘Ερχονται πάλι γυναῖκες καὶ λένε πώς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω.

‘Ο ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ’ ἔνα γωριανὸ καὶ κοίταξε. Εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες, ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα. ‘Αρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ γτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντηση δὲν ἔλαβαν.

‘Αρχισαν νὰ γτυποῦν δυνατότερα, φωνάζοντας :

— Θὰ κάψουμε τὸ σπίτι!

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. ‘Ο γωριανὸς ποὺ ἦταν κοντά του τραβᾷ κι αὐτός ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι σκόρπισαν. Ηιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν κι αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν.

‘Ο ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν

αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ' ἔνα μικρὸ στάβλο, γιατὶ
ἀπάνω δὲν ἥταν ἀσφαλισμένοι.

Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἔνα στρατιώτη ποὺ
ἔρχεται κατὰ τὴν αὐλή. Τραβᾶ, κι ὁ στρατιώτης πέφτει.
"Ενα ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι
τοῦ σκοτωμένου.

"Αρχισε νὰ νυχτώνῃ. 'Ο ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω
μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά. Οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας.

'Ακούστηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ὕστερα μιὰ φωνή.

— Μὲ χτύπησαν, παιδιά!...

'Ερχόταν πίσω ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο. Μπῆκε μέσα καὶ
κάθισε σὲ κάτι ἄχυρα. Φώναξε ἔναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του
καὶ, βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμό του τὸ σταυρὸ ποὺ φοροῦσε, εἶπε:

— Νὰ τὸ δώσης στὴ γυναίκα μου καὶ τὸ τουφέκι στὸ γιό
μου. Νὰ πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκαμα...

Ξεζώστηκε κι ἐπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του, ποὺ τὸ
εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι. Φάνηκαν αἷματα, ἀρχισαν πόνοι
κι ἔλεγε :

— Σκοτῶστε με, βρὲ παιδιά, πῶς θὰ μ' ἀφήσετε στοὺς
Τούρκους;

"Οσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα. "Οταν
τὸν συνέπαιρε ὁ φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογκοῦσε κι ἔλεγε:

— Πονῶ, σκοτῶστε με! Σκοτῶστε με!... Καὶ ἄλλοτε
δύνομαζε τὰ παιδιά του.

'Ο σύντροφος ποὺ εἶχε ἔρθει κοντά του, εἶπε :

— Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφήνομε στοὺς Τούρκους κι ἔσκυψε
καὶ τὸν φίλησε στὸ στόμα. Τὰ χεῖλη του ἥταν ψυχρά. Καὶ
πάλι τὸν συνεπῆραν οἱ πόνοι δυνατοί, κι ἔλεγε ὅλο πιὸ σιγανά.

Δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴ θέση του, οὔτε
τὰ παιδιά του δὲν δύνομασε τώρα, ὥσπου δὲν ἀκούστηκε
πιὰ φωνή...

58. ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ

Στή μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, τὸ 1912, ἔνας γενναῖος ἀνθυπολογχαγός, ἐπικεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν τοῦ, πληγώθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ σφαίρα ἐγιθρικὴ καὶ ἔπεσε.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ, ποὺ ἦταν παρέκει, ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ ἀνθυπολογχαγός ὅμως ἀρνήθηκε ἐπίμονα.

—'Εμένα, εἶπε, θὰ μὲ πάρουν οἱ νοσοκόμοι. 'Εσεῖς προχωρεῖτε.

Καὶ πρόσθεσε μὲ τόνο διαταγῆς :

—'Εμπρὸς ἐσεῖς. 'Εμπρός, ἐμπρός !

«'Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (Λιασκενῆ)

59. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τὴν παραμονὴν ποὺ ἔπεσε ἡ Θεσσαλονίκη, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀνάπαυλας ἔνας στρατιώτης ἦταν ξαπλωμένος μακάρια πάνω στὸ χῶμα.

”Εξαφνα τοῦ φύναξαν οἱ ἄλλοι :

— Συνάδελφε, σήκω ἀπὸ χάμω. ‘Ο ἀρχιστράτηγος ἔρχεται. ‘Ο Διάδοχος !

‘Ο στρατιώτης φαντάστηκε πώς τὸν γελοῦσαν καὶ ἀνταποδίδοντας τὰ ἀστεῖα, ὅπως νόμιζε, εἶπε :

— Καὶ πότε θὰ φτάσωμε, ‘Ψυλότατε, στὴ Θεσσαλονίκη;

— Απὸ σᾶς ἐξαρτᾶται. ‘Αν δείξετε τὴ διαγωγὴ ποὺ δείξατε ώς τώρα, σὲ τρεῖς - τέσσερεις μέρεις θὰ φτάσωμε.

Τὴν πράγματι δὲ ἀρχιστράτηγος, τότε Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἔνα βῆμα πίσω ἀπὸ τὸν ξαπλωμένο στρατιώτη καὶ ἀπαντοῦσε γαμογελώντας στὴν ἐρώτηση ποὺ εἶχε ἀκούσει.

“Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος ”

N. Σπανδωτῆς (Λιασκενή)

60. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΜΑΣ

Πηγαίναμε γιὰ τὴ Φλώρινα. Νυχτώσαμε σὲ κάποιο τουρκικὸ χωρὶς καὶ ἀφοῦ ἐξασφαλίσαμε τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ συνοδεύαμε, τρεῖς - τέσσερεις στρατιῶτες, ἐλεύθεροι ὑπηρεσίας, χτυπήσαμε σὲ ἔνα σπίτι.

"Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἡ θύρα ἄνοιξε καὶ μιὰ γριὰ Τούρκισσα παρουσιάστηκε. Μόλις μᾶς εἶδε, ἅρχισε νὰ φωνάζῃ, νὰ κλαίῃ, νὰ μᾶς παρακαλῇ. Μάταια τὴ βεβαιώναμε πῶς δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῇ.

"Εξαφνα πάνω ἀπὸ κάποιο παράθυρο, στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, διακρίναμε κάποια ἄλλη γανούμισσα, νέα, μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. Ζητήσαμε ἔνα μέρος νὰ μείνωμε· καὶ αὐτὴ μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπὸ τὸ φόβο της κάτι εἶπε στὴ γριὰ καὶ μᾶς ὀδήγησε μέσα στὸ σπίτι. 'Εκεῖ βρήκαμε τὴ νέα μὲ σκεπασμένο πάντα τὸ πρόσωπο. "Ετρεμαν τόσο πολὺ τὰ χέρια τῆς, ποὺ κάποιος ἀπὸ μᾶς τῆς πῆρε τὸ φῶς ποὺ κρατοῦσε, γιὰ νὰ μὴν τῆς πέσῃ. "Εκλαιγε καὶ αὐτή. Προσπαθήσαμε νὰ τὴ βεβαιώσωμε ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὸ παραμικρό.

Καὶ ἐκείνη τότε σιωπηλὴ μᾶς ἄνοιξε μιὰ θύρα καὶ μᾶς ἔδειξε νὰ περάσωμε.

"Ηταν μιὰ πρώτης τάξεως τουρκικὴ σάλα. Δὲ θέλαμε νὰ λερώσωμε μὲ τὰ λασπωμένα ροῦχα μᾶς τὰ ώραῖα διβάνια καὶ λαζαρέτας της ζητήσαμε ἔνα ἄλλο πιὸ μέτριο κατάλυμα. Σιωπηλὴ ἡ νεαρὴ Τούρκισσα μᾶς ὀδήγησε σ' ἔνα ἄλλο δωμάτιο, ὅπου κοιμηθήκαμε.

Τὸ πρῶτο μᾶς ἔφεραν ἔνα πλουσιότατο πρόγευμα, μὰ δὲν τὸ ἀγγίξαμε. Φοβόμασταν μήπως μᾶς δηλητηρίαζαν. Φοβᾶται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καὶ τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, ποὺ λέει καὶ ἡ παροιμία.

Φύγαμε καὶ μόνο ὅταν ἀποχαιρετήσαμε εὐχαριστώντας γιὰ τὴ φιλοξενία, ἡ Τούρκισσα γέλασε μὲ ἀνακούφιστη καὶ μᾶς εὐχήθηκε κατευόδιο.

"Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος"

N. Σπαρδωτῆς (Λιασκευὴ)

61. ΣΚΑΡΦΑΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Είχα βρεθή στις προφυλακές, στὸ Μπιζάνι, ἐμπρὸς σὲ μιὰ δύμαδα Κρητῶν καὶ εὐζώνων, ποὺ καθαρίζονταν στὴ λια-
κάδα.

— "Ε, καλὸ παλικάρι, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ ;

— Πῶς νὰ τὰ περνᾶμε ; εἶπε ὁ Κρητικός. Συνηθίσαμε πιά. Τὴ μέρα ἔχομε κουβέντα μὲ τὰ τοπομαχικὰ τοῦ Μπι-
ζανιοῦ. Πέρτει ἡ μέρα καὶ ἀρχίζουν οἱ νυχτερινοὶ αἰφνι-
διασμοί... Τὰ βουνὰ γύρω μας τραντάζονται ὀλοένα ἀπὸ τὶς ὀβίδες. Λέες κι ἔχουν αἰώνιο σεισμό... Τρία μερόνυχτα
τώρα δὲ σηκώσαμε κεφάλι ἀπὸ τὰ ὄχυρώματά μας. Σή-
μερα μονάχα μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ παίξωμε λιγάκι ἀπὸ
κοντά..."

— Καὶ αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὴν ἐπίθεση, εἶναι Τοῦρκοι ἢ
Αλβανοί;

“Ενας δεκανέας τῶν εὐζώνων μοῦ ἀπαντᾷ :

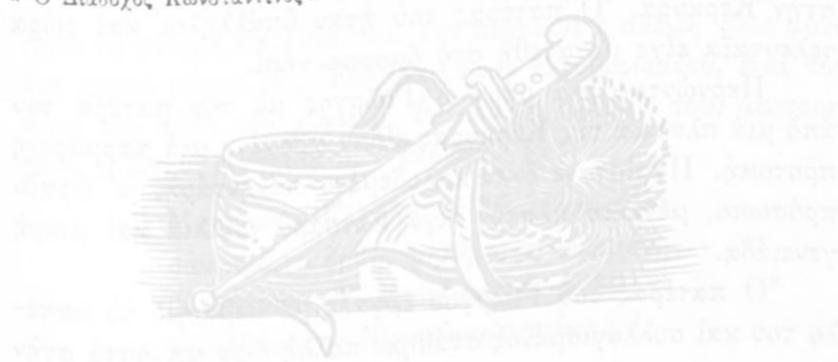
— ‘Εγὼ εἰμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς προφυλακὲς. Σὰ νυχτώ-
ση καλά, νά σου καὶ οἱ φίλοι μας οἱ Τουρκαλβανοί, ὅλο καὶ
μεθυσμένοι μᾶς ἔρχονται μπουλούκια - μπουλούκια. Κάποτε
μᾶς μιλοῦν ἑλληνικά, γιὰ νὰ μᾶς γελάσουν τάχα. Μὰ ἐμεῖς
τίποτε!...’ Αρχίζουμε πῦρ ὁμαδόν. Μισή ὥρα δὲν κρατοῦν.
“Τοτερά, ὅπου φύγη - φύγη. Πολλὲς φορὲς τοὺς πιάνομε σὰ
λαγούς, ἄμα ἔρχονται κατὰ πάνω μας. Κούφια κορμιά, ἀ-
φέντη μου, δὲν ἀξίζουν μιὰ γυροβολιὰ τοῦ τσαρουχιοῦ μου.
Οὔτε τοὺς λογαριάζομε πιά. Μονάχα ποὺ εἶναι νηστικοὶ
καὶ, ἄμα τοὺς πιάσωμε, μᾶς τρῶνε τὶς κουραμάνες σὰν παντε-
σπάνι! Τὸ πρῶτον - πρῶτο μπόμπες, ὅλη τὴ μέρα πόλεμος καὶ
Ζήτωωαω! Νυχτώνει καὶ ἀρχίζουν οἱ αἰφνιδιασμοὶ. Ξημε-
ρώνει, καινούριες μπόμπες, καινούριος πόλεμος, καινούρια
Ζήτωωαω... Καὶ ἔτσι τὰ περνοῦμε ὅπως θέλει ο Θεός,
ἀφέντη μου.

Σταυροκοπήθηκα καὶ ἔφυγα ψιθυρίζοντας :

— Εἶδα ὡς τώρα τρεῖς πολέμους τριῶν διαφόρων λαῶν.
Πουθενά δὲν εἶδα τέτοια ἀπάθεια μπροστά στὸ θάνατο.

“Ο Διάδοχος Κωνσταντίνος”

N. Σπανδωνῆς (Διασκευή)

62. ΔΙΨΑ ΝΙΚΗΣ

"Εχω τόσα νὰ γράψω ! ἔγραφε ἕνας πολεμιστὴς καὶ δημοσιογράφος τὸ 1913. 'Αλλὰ τὴ μέρα νικοῦμε' τὴ νύχτα παίρνομε δυνάμεις γιὰ νέους ἀγῶνες. Καὶ τώρα, ἂν καὶ εἴμαι ἀπέναντι ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ποὺ θὰ τὸν τσακίσωμε αὔριο, ικλέθω λίγες στιγμές, γιὰ νὰ σᾶς γράψω δυὸ λόγια.

Τί νὰ σᾶς πῶ ! "Ο τι καὶ ἂν σᾶς πῶ, δὲν μπορεῖτε νὰ φανταστῆτε τί γίνεται ἐδῶ. Εἶναι τρέλα χαρᾶς, μανία ὁργῆς, διψα νίκης, ζέρω κι ἐγὼ τι εἶναι ; "Οχι μά, σαράντα Σόφιες μποροῦμε νὰ πάρωμε. Εἴμαι ευτυχὴς ποὺ φορῶ τὸ χακί.

Εἴμαι εὐτυχὴς ποὺ σᾶς γράφω, ἐνῶ ἀπέχω λίγα μέτρα ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ καὶ ἔχω γιὰ συνοδεία τὴ μουσικὴ τοῦ κακονιοῦ.

« Λανέδωτα τῶν δύο μας πολέμων »

'Ηλ. Οἰκονομόπονλος (Αιασκενή)

63. ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΡΩΑΣ

Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιώργου πήγαινε στὴν Κέρκυρα. 'Ο πατέρας του ἦταν ὑπάλληλος καὶ τώρα τελευταῖα ἔλχε μετατεθῆ στὸ ὅμορφο νησί.

Περνώντας μὰ μέρα δ' Γιώργος μὲ τὸν πατέρα του ἥπο μιὰ πλατεία τῆς Κέρκυρας εἶδαν στημένη μιὰ μαρμάρινη προτομή. Παρίστανε ἔναν καλοδεμένο πενηντάρη, μ' ὥραῖο πρόσωπο, μέτωπο πλατύ, λίγα κατσαρὰ μαλλιά καὶ μικρὴ γενειάδα.

'Ο πατέρας τοῦ Γιώργου ἔβγαλε μὲ σεβασμὸ τὸ καπέλο του καὶ συλλογισμένος στάθηκε πολλὴ ὥρα μπροστὰ στὴν

εύγενική μορφή, ποὺ τ' ὅνομά της ήταν σκαλισμένο στὸ μάρμαρο μὲ χρυσὰ γράμματα :

ΛΟΡΕΝΤΙΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

— Τί ήταν ὁ Μαβίλης, μπαμπά; ρωτᾶ ὁ Γιῶργος, ἀμα
ξέακολούθησαν τὸ δρόμο τους.

— Τὸ βράδυ, παιδί μου, ποὺ θά 'ναι καὶ τ' ἄλλα παιδιὰ
μαζεμένα, θά σου πῶ τὴν ἴστορία τοῦ Μαβίλη.

Κι ὅταν τὸ βράδυ, μετὰ τὸ φαγητό, ὅλη ἡ οἰκογένεια
ῆταν μαζεμένη στὸ μεγάλο μπαλκόνι πού 'βλεπε στὴ θάλασ-
σα, ὁ πατέρας διηγήθηκε μὲ βαθιὰ συγκίνηση τὴν ἴστορία
τοῦ μεγάλου ποιητῆ καὶ μεγάλου πατριώτη.

— Ο παπποὺς τοῦ Μαβίλη, ἀρχισε νὰ λέη, δὲν ηταν "Ελ-
ληνας" ηταν "Ισπανός. Εἶχε διοριστῇ πρόξενος στὴν Κέρκυρα
τὸν καιρὸ ποὺ τὴν κυβερνοῦσαν οἱ "Αγγλοι. 'Ο πατέρας τοῦ
ποιητῆ πήρε 'Ελληνίδα, ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Καποδίστρια.

'Ο ποιητὴς γεννήθηκε στὰ 1860 καὶ πήρε ἀνατροφὴ
σωστοῦ ἑλληνόπουλου. Μορφώθηκε στὰ σχολεῖα τῆς Κέρ-
κυρας κι ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη στὰ γράμματα.

Στὸ πανεπιστήμιο τῆς 'Αθήνας ἔμεινε ἐνα χρόνο μοναχά.
Δεκαεννιὰ χρονῶν ἔφυγε γιὰ τὴ Γερμανία, ὅπου ἔμεινε δε-
κατέσσερα χρόνια. 'Εκεῖ γνωρίστηκε μὲ πολλοὺς σοφούς, ἔ-
μαθε πολλές ζένες γλῶσσες.

Μὰ μέσα στὴν ἄνετη εὐρωπαϊκὴ ζωὴ δὲν ξεχνοῦσε
ποτὲ τὴ φτωχὴ πατρίδα του. Τὸν πίκραινε ἡ σκέψη πῶς μόνο
ἐνα μικρὸ μέρος τῆς 'Ελλάδας ηταν ἐλευθερωμένο. Καὶ τὸν
πόνο του αὐτὸ τὸν χύνει σ' ἐνα παλιὸ ποίημά του, ἀφιερω-
μένο « Στὴν Πατρίδα ». 'Ακοῦστε το :

Μάνα μου 'Ελλάδα, τί δὲν εἶσαι τώρα
σὰν πρῶτα ὄρθη, ψηλή, στεφανωμένη
μὲ δάφνες ; Τί δὲν εἶσαι μὲ τὰ δῶρα
τῆς ἀθάνατης Νίκης στολισμένη ;

"Αγι ! πότε θά 'ρθη, πότε θά 'ρθη ή ωρα
νὰ ματαστράψῃ ή ὄψη σου ή σβησμένη,
καὶ τὴν ἐρημωμένη σου τὴν γάρα
μ' ἐλπίδα νὰ φωτίσῃς, ὃ ἀντρειωμένη :
Πατρίδα μου, στρατου ! "Αξλάμψη πάλι
στὸν αἰθέρα ψήλα τὸ μέτωπό σου
καὶ τῆς ἐλευτεριᾶς θενὰ προβάλῃ
ἡ μέρα, καὶ τὸ θεῖο πρόσωπό σου
θὰ λάμψῃ σὰν τὸν ἥλιο της· μεγάλη
θὰ γίνης, κι ἀλιὰ τότες στὸν ἔγχρο σου.

Πατριώτης στὴν ποίηση, μὰ καὶ πατριώτης στὸ που-
φένι. Στὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης τοῦ 1896 κατέβηκε
ἐκεῖ μὲ δικό του ἀντάρτικο σῶμα καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1897
πῆγε ἐθελοντὴς στὸ στρατὸ καὶ λαβώθηκε μὲ μὰ σφαίρα στὸ
γέρι καὶ στὸ μπράτσο.

"Οταν ἀργότερα ἤργισε ὁ πόλεμος τοῦ 1912, ηταν βου-
λευτὴς τοῦ ἀγαπημένου του νησιοῦ. Σὰ βουλευτὴς δὲν ηταν
ὑποχρεωμένος νὰ πάῃ στὸν πόλεμο. Μὰ καὶ ὃν ηθελε, δὲν τὸν
δέχονταν στὸν ταχινὸν στρατό, γιατὶ ἡ ἡλικία του ηταν πε-
ρασμένη. Μὰ ὁ Μαζίλης βρῆκε τρόπο νὰ ίκανοποιήσῃ τὸν
πόθιο του.

Εἶχε ἕρθει ἀπ' τὴν Ἰταλία νὰ μᾶς βοηθήσῃ ὁ Γαριβάλ-
δης μὲ ἀρκετοὺς Ἰταλοὺς ἐθελοντές. Στὸ σῶμα τοῦ Γαριβάλ-
δη κατατάχτηκαν καὶ πολλοὶ "Ελληνες. Πρῶτος καὶ καλύτερος
σ' αὐτοὺς ὁ Λορέντσος Μαζίλης. "Οσοι τὸν εἶδαν στὴν Ἀ-
θήνα μὲ τὰ ἀσπρα μαλλιά του, νὰ φορῇ τὴν αόκκινη στολὴ
τῶν Γαριβαλδιῶν μὲ τὸ βαθμὸ του λογαργοῦ, δὲ θὰ ξεγάσουν
ποτὲ τὴν περήφανη κορμοστασιά του.

Μ' ὅλα τὰ πενήντα τρία γρόνια του, σκίζοντας πεζὸς τὴ
Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία καὶ τὴν "Ηπειρο ἔφτασε μὲ τὸ

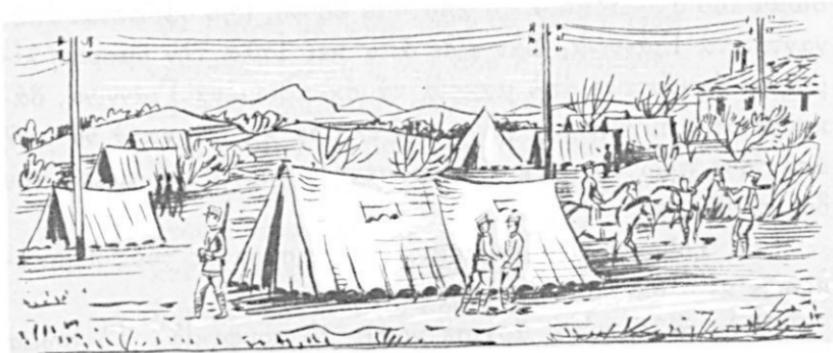
σῶμα του στὸ Δρίσκο, τὸ ἀπότομο βουνό, ποὺ οὐ πάρενεται ἀπέναντι στὰ Γιάννινα. Σὰν εἶδε ἀπὸ κεῖ φηλὰ τὴν ὄμορφη λίμνη κι ἀγνάντεψε ἀπὸ μακριὰ τὰ σκλαβωμένα Γιάννινα, δάκρυσε ἀπὸ συγκίνηση. Εἶχε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴ χαρὰ νὰ μπῆ ἀπ’ τοὺς πρώτους στὴν ξακουσμένη πόλη. Μὰ ἡ μοίρα του δὲν τὸ θέλησε.

Οἱ Τούρκοι τοὺς ἔνιωσαν. Πολὺς στρατὸς τοὺς περικύκλωσε κι ὀλόκληρη μέρα πολεμοῦσαν.

Τὴν ἀλητή αὐγὴν ἔρχισε νωρὶς τὸ τουφεκίδι. Τὸ σῶμα ἀποδεκατιζόταν ἀπ’ τὰ τούρκικα κανόνια κι ἔνας κοντὰ στὸν ἄλλον ἐπερταν νεκροὶ οἱ ἀξιωματικοὶ του. Κι ὁ ποιητὴς προχωροῦσε ἀφοβος καὶ ἀγέρωχος πρὸς τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ, μέσα σ’ ἔνα χαλάζι ἀπὸ σφαῖρες κι ἀνάμεσα στὶς ὅβιδες ποὺ ἔσπαζαν ὀλόγυρά του. Καὶ ἔνα βόλι τοῦ πέρασε πέρα πέρα τὸ πρόσωπο, χαλώντας του τὰ δυὸ μάγουλα καὶ πολλὰ δύντια. Ὑποχρεώθηκε τότε ν’ ἀποτραβηχτῆ. Σ’ ἔνα ἔξωκλήσι τοῦ Δρίσκου ἦταν τὸ προσωρινὸ νοσοκομεῖο. Φτάνοντας ἐκεῖ ὁ λαβωμένος σήκωσε τὸ βλέμμα του, γιὰ νὰ δῆ ἀκόμα μιὰ φορὰ τοὺς συντρόφους του ποὺ πολεμοῦσαν. Καὶ τότε ἔνα δεύτερο βόλι τὸν βρῆκε στὸ στόμα. Κι ἔτσι σβήστηκε ἡ εὐγενικὴ ὑπαρξὴ του στὶς 29 τοῦ Νοέμβρη 1912.

Τ’ ὄνειρό του πῆρε σάρκα. Ἡ ἐλευθεριὰ ἀπλώθηκε ὡς πέρα στὴ σκλαβωμένη Ἡπειρο. Κι ὁ ἀλησμόνητος νεκρὸς τοῦ Δρίσκου κοιμᾶται στὰ ἡπειρωτικὰ χώματα τὸν ἀτάραχο ὄπνο, ποὺ μονάχα στοὺς διαλεχτούς χαρίζει ἡ μοίρα. Κοιμᾶται στεφανωμένος μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ποιητῆ καὶ μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ἥρωα.

64. «ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ»...

Στὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο τοῦ 1913 πέρασα εἴκοσι τέσσερεις ὥρες στὸ Στρατηγεῖο τοῦ σταθμοῦ Χατζῆ - Μπεγλίκ. Ἡμουν σὲ ἀπόσταση δέκα βημάτων ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅπου μὲ τὸ φῶς μιᾶς λάμπας πετρελαίου ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του κατάστρων τὸ σχέδιο τῆς μάχης τοῦ Πετσόβου. Μαζὶ μὲ τὸ Διάδοχο, τοὺς πρίγκιπες καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Ἐπιτελείου μελετοῦσε τοὺς χάρτες καὶ σημείωνε διάφορες διαταγές.

Καὶ ἐνῶ στὸ τραπέζι ἐκεῖνο ἐργαζόταν ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἔρχονταν κάθε στιγμὴ ἀγγελιαρόροι, καὶ ὁ τηλέγραφος δουλεύει ἀδιάκοπα. Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καὶ στρατιῶτες, πληθυσμὸς μιᾶς μικρῆς πόλης, κινοῦνται διαρκῶς. "Αλλοι καπνίζουν καὶ τραγουδοῦν. Εἶναι ἀπίστευτο μὲ ποιὰ εὐχαρίστηση κάνει τὸν πόλεμο αὐτὸν ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Τὸν αἰσθάνεται σὰν ἔνα ἀληθινὸ πανηγύρι καὶ παραπονοῦνται μόνο ὅσοι δὲν λαμβάνουν μέρος.

'Ανεβαίνοντας μὲ τὸ σιδηρόδρομο στὸ Χατζῆ - Μπεγλίκ συναντήσαμε τρεῖς ἀμαξοστοιχίες, ποὺ ἔφερναν ἐπιστρά-

τους. Ήταν νέοι κληρωτοί Ρουμελιώτες και βιάζονταν νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, ποὺ ἀφησαν οἱ μάχες τῆς Δοϊράνης, τῆς Στρώμνιτσας και τοῦ Δεμίρ - 'Ισάρ.

Οἱ νεαροὶ ἐπίστρατοι, παιδιὰ ἀμούστακα ἀκόμη, δὲν ἔδειχναν πῶς πήγαιναν στρατιῶτες σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ αἰματηροὺς πολέμους. Φαίνονταν σὰ νὰ πήγαιναν ἐκδρομὴ ἢ σὲ γάμο ἢ σὲ κανένα πανηγύρι.

Οἱ ἀμαξοστοιχίες ποὺ τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴν πρώτη γραμμή, σταματοῦν λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη μιὰ ὄλοκληρη ὥρα, ώστου νὰ περάσῃ κάποια ἄλλη ἀμαξοστοιχία. Ξέρετε πῶς περνοῦν τὴν ὥρα αὐτή; Κάνουν σωστὴ λεηλασία στὶς ἀκακίες τοῦ δάσους, ποὺ εἶναι ἐκεῖ κοντά, και στολίζουν μὲ πελώριους κλώνους τὰ βαγόνια τοῦ σιδηροδρόμου. Καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ οὔτε φαίνονται ἀπὸ τὸν πλούσιο και πυκνὸ στολισμό. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ κινούμενα δάση οἱ "Ελληνες στρατιῶτες τραγουδοῦν τὸ τρα-

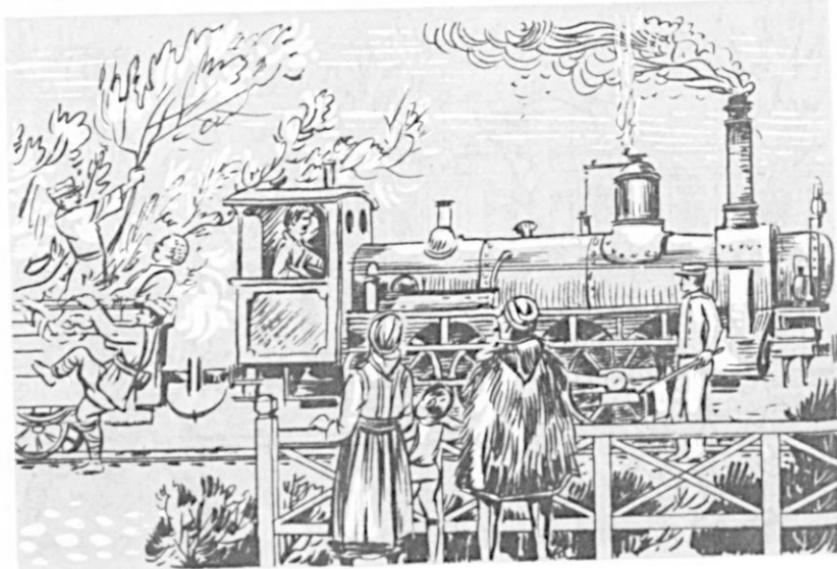

γούδι τῆς ἐποχῆς, που τὸ ἔκαμε κάποιος λαϊκὸς ποιητὴς τοῦ στρατοῦ:

Στὴ Βουλγαρία θὰ πᾶμε
νὰ πολεμήσωμε.

Στὴ Σόφια θερὰ μποῦμε
νὰ τοὺς νικήσωμε...

Πράγματι, τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ εἶναι νὰ μπῇ στὴ Σόφια. Αἱώνων μίσος τῆς φυλῆς, που κοιμόταν στὰ βάθη τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ξύπνησε ξαφνικὰ καὶ πετάχτηκε ἀκράτητο. "Ολοι αὗτοὶ οἱ στρατιῶτες, ἀκόμη καὶ ἐγγράμματοι, κρύβουν μέσα τους κάτι ἀπὸ τὸ δίκαιο μίσος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τὰ δεῖρια τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Ἐλλήνων ἐπὶ τόσους αἰῶνες, οἱ σφαγὲς τοῦ Δεσμίρ - Πισάρ καὶ τοῦ Δοξάτου, ἡ καταστροφὴ τῶν Σερβῶν, ἡ ἄνανδρη σφαγὴ τῶν δύδενα αἰγυμαλώτων εὐζώνων ζωντάνεψαν τὸ μίσος. Καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν

Βουλγάρων δὲ μοιάζει μὲ τὸν πόλεμο ποὺ ἔγινε ἐδῶ καὶ λήγους μῆνες μὲ τοὺς Τούρκους. Εἶναι πόλεμος ἔξοντώσεως.

Νὰ προσθέσετε σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ στρατοῦ γιὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντīνο, ποὺ τὸν λατρεύουν σὰ Θεό τους, γιὰ νὰ καταλάβετε τὸν ἡρωισμὸν καὶ τὰ θαύματα.

— Στὴ Σόφια ! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

‘Ο κουμπάρος εἶναι ὁ Βασιλιάς, ἀφότου ὁ Κωνσταντīνος πῆρε γιὰ νονοὺς τῆς κόρης του τὸ στρατὸν καὶ τὸ στόλο. ’Απὸ τότε καὶ ὁ τελευταῖος φαντάρος καὶ ὁ τελευταῖος βουνίσιος εὔζωνος καὶ ὁ ἑθελοντής, ποὺ ἥρθε νὰ πολεμήσῃ ἀπὸ τὸ μακρινὸν σημεῖο τοῦ κόσμου, τὸν ὄνομάζει κουμπάρο. ’Εχουν πιὰ πρὸς τὸν Βασιλέα τοῦ ‘Ελληνικοῦ ’Εθνους ἐκείνη τὴν πνευματικὴν συγγένεια τῶν κουμπάρων, ποὺ μόνο στὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησία καὶ στὰ πατροπαράδοτα ἑλληνικὰ ἔθιμα τὴν βρίσκουμε. Πουθενὰ ἀλλοῦ. Σὲ καμιὰ ἄλλη θρησκεία καὶ σὲ κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἔθιμα.

— Στὴ Σόφια ! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

Μὲ τὸ σύνθημα αὐτὸν προχωρεῖ ἀκράτητος ὁ ‘Ελληνικὸς στρατός. Δὲν ξέρει οὔτε πείνα, οὔτε δίψα, οὔτε κούραση. ’Αγωνίζεται, περνᾶ τὰ βράχια καὶ τὰ ὑψώματα, πέφτει γελώντας καὶ πεθαίνει ζητωκραυγάζοντας !

“Εκλεισαν σπίτια, ἔμειναν χωρὶς προστάτες οἰκογένειες, σταμάτησε κάθε ἔργασία, μὰ κανεὶς. δὲν βλέπει γύρω του, κανεὶς δὲν παραπονιέται. ”Ολοὶ ἀδειάζουν τὸ ποτήρι τῆς θλίψης καὶ πηγαίνουν ἐμπρός. Καὶ συνερίζονται ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, ποιὸς νὰ πεθάνῃ χωρὶς παράπονο ἢ ποιὸς νὰ πέσῃ πιὸ ἡρωικά. Θαυμάσιοι οἱ εὔζωνοι πιάνοντας μὲ τὰ χέρια τους τὰ κανόνια. Μὰ μήπως εἶναι κατώτεροι οἱ πεζοί ; Μήπως δὲν ήταν γενναῖοι οἱ ἑθελοντές ; Μήπως δὲν ήταν ἀξιοθαύμαστοι οἱ ἵππεῖς, οἱ πυροβολητὲς καὶ οἱ ἀντρες τοῦ μηχανικοῦ ; Ποιός ἔμεινε πίσω στὸν ἀγώνα αὐτόν, ποὺ θύμι-

ζε τὴ φιλοτιμία τοῦ Σπαρτιάτη, τὴν ἀπόλυτη περιφρόνηση στοὺς κόπους, στοὺς πόνους καὶ στὸ θάνατο;

Μόνο, μιὰ ταπεινωτικὴ δμολογία τῆς Βουλγαρίας θὰ μποροῦσε νὰ σταματήσῃ τὸν ἀνθρώπινο αὐτὸν χείμαρρο νὰ χυθῇ καὶ νὰ καταπνίξῃ τὴ Σόφια! Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος φόβος τοῦ στρατοῦ.

"Ενας λεβέντης εὗζωνος, γαλατᾶς στὴν Ἀθήνα πρίν, διαβάζοντας στὶς ἐφημερίδες στὸ Χατζῆ - Μπεγλίκ ὅτι ἡ Βουλγαρία γονάτισε καὶ παρακαλεῖ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ ρώτησε:

— Πόσες μέρες δρόμος εἶναι ἀπὸ δῶ ως τὴ Σόφια, πατριώτη;

— Μά... δύτι - δέκα, ἀπάντησα.

Ο εὗζωνος χτύπησε τὸ χέρι στὸ γόνατό του ἀγαναγτημένος καὶ εἶπε:

— Δὲ θὰ προτάσωμε!... "Ἄγ, σκυλόφραγκοι, τί μᾶς κάνετε... Μ' αὐτὸ τὸν καημὸ θὰ πεθάνω!..."

Προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω. Τοῦ εἶπα ὅτι, καὶ αὐτὸ ἀν γίνη, δὲ θὰ σημαίνῃ τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς οἱ Βούλγαροι νικήθηκαν ἐντελῶς καὶ ἔτσι ίκανοποιεῖται ἡ ἑλληνικὴ φιλοτιμία. Ο εὗζωνος δύμως κούνησε τὸ κεφάλι:

— "Αμ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, εἶπε. Πρέπει νὰ μποῦμε στὴ Σόφια, νὰ δείξωμε σ' αὐτοὺς πῶς μπαίνει ὁ "Ελληνας σὰ νικήσῃ. "Οχι ὅπως μπαίνουν αὐτοί. Νὰ μποῦμε καὶ νὰ μὴν πατήσωμε μυρμήγκι. Καὶ ἀν πιοῦμε ἔναν καφέ, νὰ τὸν πληρώσουμε καὶ ν' ἀφήσωμε καὶ μιὰ δεκάρα στὸ παιδί..."

Νά, ὀλόκληρη ἡ ἑλληνικὴ περηφάνια. Νά, ὁ πιὸ εὐγενικὸς πολιτισμὸς τοῦ κόσμου σὲ μιὰ φράση ἐνὸς ἀσήμαντου, ἀγγωστοῦ, ταπεινοῦ γαλατᾶ τῶν Ἀθηνῶν!...

«Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων»

Ηλ. Οἰκονομόπουλος (Διασκευὴ)

64. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑΧΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1913

Ἐλισά, 21 Σεπτεμβρίου 1913

Ἄδερφέ,

Μοῦ γράφεις ἀν ύποφέρω. Οἱ κόποι καὶ τὰ βάσανα δὲν ἔχουν καμιὰ σημασία γιὰ μᾶς. Λησμονήσαμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅτι μᾶς λησμόνησε καὶ ἡ φύση, ἡ ὁποίᾳ κουράστηκε νὰ μᾶς πειράξῃ μὲ τὶς ἀρρώστιες τῆς. Ὁ βίος ἐδῶ εἶναι εὐχάριστος. Μόνο ἡ ίδεα ὅτι μᾶς ἀπειλοῦν οἱ γείτονες, μᾶς ἔχει σκυλιάσει ὅλους. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε γι' αὐτοῦ πιά. Ἐδῶ εἶναι ἡ θέση μας καὶ ὁ τάφος μας. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πληρωμένα μὲ αἷμα. Κάθε βουνὸ καὶ κάμπος εἶναι στολισμένα μὲ σταυρούς. Κοιμοῦνται ἐκεῖ οἱ σύντροφοί μας. Ἄσ μὴν ἀνησυχῇ κανείς. "Οσο εἶναι ἐδῶ ὁ στρατός, ἡ μεγάλη Ἑλλάδα θὰ εἶναι ἀπρόσβλητη. Μάθαμε πιὰ τὸ μυστικὸ τῆς νίκης. "Έχομε τὸ μονοπώλιο τῆς παλικαριᾶς. "Ἄσ τὸ μάθουν ὅλοι αὐτό.

— Τὶ δουλειὰ κάνεις;

— Πολεμῶ, ἀπαντᾶ ὁ ἐρωτώμενος στρατιώτης.

Σὲ φιλῶ
ὅ ἀδερφός σου

« Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων »

·Ηλ. Οἰκονομόπουλος

65. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ο Αύγουστος τοῦ 1922 ήταν ὁ μήνας τῆς μεγάλης ἔθνικῆς μας συμφορᾶς. Ο στρατός μας εἶχε διασκορπιστῆ κι ἔφτανε στὸν Πειραιὰ σὲ κακὴ κατάσταση. Οἱ "Ελληνες κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ασίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τὴν δροφάνια τους καὶ τὴν γύμνια τους. Καὶ γιὰ ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἤρθε ἔνα τηλεγράφημα σύντομο, μὰ καυτερό: α' Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχτηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους".

Αλλὰ ποιός ήταν αὐτὸς ὁ ἔθνομάρτυρας, ποὺ δὲ θέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ δυστυχισμένο ποίμνιό του καὶ νὰ φύγῃ, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι: Ποιός ήταν τάχα ὁ μεγάλος αὐτὸς Χρυσόστομος, ποὺ προτίμησε νὰ πεθάνῃ δίπλα στὴν Ἐκκλησία του, ἀντὶ νὰ γίνη περιπλανώμενος πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα;

Στὴν Τρίγλια, ἔνα κεφαλογόρῳ τῆς Βιθυνίας, γεννήθηκε στὰ 1868.

Σὰ μεγάλωσε καὶ τελείωσε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, ἔλεγε στὸν πατέρα του:

— Θέλω νὰ σπουδάσω, γιὰ νὰ γίνω Δεσπότης καὶ νὰ πάω στὴν Κρήτη.

Γιατί τάχα ή ψυχή του προτιμοῦσε τὴν Κρήτη; Τὸ μαντεύομε ἀπ' τὴν κατοπινὴ ζωὴ του. Προτιμοῦσε τὴν Κρήτη, γιατὶ ἀπ' ὅλη τὴν σκλαβωμένη Ἐλλάδα ἐκεῖ ἀκουγόταν πολὺ συγνὰ τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι.

Ο πατέρας του εἶχε πουλήσει τὸ μονάχοιβο πατρικό του κτῆμα, γιὰ νὰ στείλη τὸ μεγάλο παιδί του, τὸν Εὐγένιο, νὰ σπουδάσῃ στὴ Μεγάλη Σχολὴ τοῦ Γέρους, στὴν Πόλη. Καὶ τώρα πούλησε ἔνα κτῆμα τῆς γυναίκας του, τὸ μόνο ποὺ ἀπόμεινε, γιὰ νὰ στείλη τὸ Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Κάποτε πῆγε στὴ Σχολὴ ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος καὶ ζήτησε νὰ μάθη ποιός ἦταν ὁ καλύτερος μαθητής. Ο διευθυντὴς ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τὸ Χρυσόστομο. Κι ὁ Κωνσταντῖνος πλήρων ἀπὸ τότε ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴ Σχολὴ τὸν πῆρε μαζί του ὡς διάκο. Αργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτοσύγκελλος τῶν Πατριαρχείων, σὰ νὰ λέμε ἀναπληρωτὴς τοῦ Πατριάρχη. Καὶ ἦταν τότε μόλις 30 χρονῶν. Κι ὑστερα ἀπὸ πέντε χρόνια ἔζογχης ὑπηρεσίας στὰ Πατριαρχεῖα, ἔγινε Μητροπολίτης Δράμας.

"Οταν ἀποχαιρετοῦσε μὲ συγκίνηση τὸν Πατριάρχη, τοῦ φίλησε τὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε :

— Μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Πατρίδα. Κι ἀν εἰναι γραφτὸ ἡ κορόνα, ποὺ τὰ ἄγια σου χέρια ἔβαλαν στὸ κεφάλι μου, νὰ χάσῃ τὴ λάμψη της, θὰ προτιμήσω νὰ μεταβληθῇ σὲ ἀκάνθινο στέφανο.

Ακριβῶς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες τρομοκρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Καὶ γιὰ κέντρο εἶχαν τὴν περιφέρεια τῆς Δράμας.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Χρυσόστομος κατάγγειλε συγνὰ στὰ Πα-

τριαρχεῖα και στὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση τὰ ἐγκλήματα τῶν Βουλγάρων. Μὰ ὅταν εἶδε ὅτι τὸ κακὸ παράγινε, ἀρχισε κι αὐτὸς νὰ στρατολογῇ "Ελληνες ἀντάρτες. "Οταν τὰ παλικάρια αὐτὰ σκορπίστηκαν στὰ γύρω βουνά και χεύπησαν ἀλύπητα τοὺς κοιμιταζῆδες, ὁ τόπος ἀνακούφιστηκε. 'Αλάφωσε ἀπὸ τὸ μεγάλο κακό. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἀφοβά περιόδευε τὰ χωριά, που εἶχαν γίνει μὲ τὴ βίᾳ βουλγάρικα, συγκέντρωνται τοὺς χωριανοὺς στὶς ἐκκλησίες, τοὺς μιλοῦσε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, και τὰ χωριά ἔνα γύριζαν στὴν ὁρθοδοξία.

Μὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται σ' αὐτό: μὲ τὴ φροντίδα του γίνονται ἐκκλησίες, νεκροταφεῖα, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, μουσικοὶ και ὁδοιπορικοὶ σύλλογοι.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα φρόντιζε γιὰ τὴ σωματικὴ ἀσκηση τῶν παιδιῶν. Κάθε γρόνο γίνονται παντοῦ γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

'Αλλὰ και οἱ Βούλγαροι δὲν κουράζονται. Μετὰ τὸν Παῦλο Μελᾶ, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἔνα σταυροδρόμι ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. "Ολος ὁ πόνος τοῦ Χρυσόστομου φανερώνεται σ' ἔνα γράμμα του, σταλμένο στὸ Πατριαρχεῖο:

"Ἐκλαψά, ἐκλαψά σὰ μικρὸ παιδί—γράφει— γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Ποιός ζέρει πόσους ἀλλούς ἀδελφούς, ἵσως κι ἐμένα, περιμένει ἡ ἴδια τύχη".

Γιὰ προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἔνα ταξίδι στὰ Ιεροσόλυμα. Ήγήγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἅγιους Τόπους, νὰ φιλήσῃ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νὰ δητὰ ἥσυχα νερὰ τοῦ Ἱορδάνη και νὰ ξεκουράσῃ τὴ βασανισμένη ψυχή του. 'Απὸ κεῖ, εἶχε ἀκόμη ἔνα προσκύνημα νὰ

κάνη! Πέρασε ἀπ' τὴν Ἀθήνα, νὰ δῆ τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Παρθένας, νὰ καμαρώσῃ τὴ λευκὴ πολιτεία καὶ νὰ νιώσῃ μέσα του ὅλο τὸ περασμένο μεγαλεῖο της. Ἔτυχε μάλιστα ἐκείνη τὴ χρονιά, τὸ 1906, νὰ γίνωνται κι οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὸ ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς νὰ ἔχυσε, ἀντικρίζοντας τὰ μεστωμένα καὶ ὡραῖα κορμιὰ τῶν καλῶν παλικαριῶν.

Στὸ γύρισμά του ὄμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τὸν περίμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἀρχισαν νὰ τὸν μισοῦν περισσότερο κι ἀπ' τοὺς Βουλγάρους. Τὸν κατηγοροῦν ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τοὺς ἀντάρτες, δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ περιοδεύσῃ στὰ χωριὰ καὶ βιάζουν τὰ Πατριαρχεῖα νὰ τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴ Δράμα.

Μὲ τὸ φόβο νὰ μετατεθῇ σὲ καμιὰ ἀσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὸν "Ἐλληνα πρόξενο στὴν Πόλη": «Φροντίστε τουλάχιστο νὰ μετατεθῶ στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγωνιστῶ κι ἐγὼ πάλι στὴν πρώτη γραμμή. Προτιμῶ νὰ πέσω σὰν ἀιτός, παρὰ νὰ πεθάνω σὲ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιὰ νὰ σταυρωθῶ. Ἀφοῦ δὲν ἔχω νὰ δώσω τίποτε ἄλλο στὴν Πατρίδα μου, νὰ τῆς δώσω τουλάχιστο τὸ αἷμα μου».

Κι ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἔξορίες καὶ πολλὲς ἀλλες περιπέτειες, τὴν ἀνοιξη τοῦ 1910, ἔγινε Μητροπολίτης Σμύρνης.

'Αρχίζει ἀκούραστος κι ἐδῶ νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Καὶ τρίτη ὄμως ἔξορία τὸν περίμενε: καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη, παρὰ λίγους μῆνες πρὶν ἀποβιβαστῇ ἐκεῖ ὁ Ἐλληνικὸς στρατός. Καὶ εἶχε τὴν ἀπέραντη εύτυχία νὰ δεχτῇ στὴν προκυμαία τὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὶς σημαῖες του. Καὶ ὅταν ἔγιναν μερικὲς ταραχὲς τὶς πρῶτες ὥρες τῆς κατοχῆς, ὁ Χρυσόστομος φρόντισε νὰ προστατέψῃ τοὺς φοβισμένους

Τούρκους, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴ Μητρόπολη. Πῆγε στὴ φυλακὴ καὶ ζήτησε ν' ἀπολυθοῦν μερικοὶ φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στὶς τουρκικὲς συνοικίες καὶ μοίραζε ράφια καὶ τροφὲς σὲ φτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς. Μὲ πόσῃ ἀγαριστίᾳ τοῦ πλήρωσαν τὴν καλοσύνη αὐτή!...

Ήρθε καὶ ὁ θλιβερὸς Αὔγουστος τοῦ 1922. Ο στρατὸς μας νικημένος ἔρτανε στὴ Σμύρνη κι ἔμπαινε ὅπως ὅπως στὰ πλοῖα. Η Σμύρνη γέμισε ἀπ' τὸν ξεριζωμένο πληθυσμὸ τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἐγγῦοι πλησίαζαν στὴν πόλη. "Οἱοι ὄντη συχοῦν καὶ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπο νὰ φύγουν. Κι ὁ Χρυσόστομὸς μοιράζει ψωμὶ κι ἐλιὲς στοὺς πρόσφυγες..."

'Ο ἐπίσκοπος τῶν Καθολικῶν τοῦ ἐξασφαλίζει θέση σ' ἔνα πλοῖο κι ἔξορκίζει τὸ Χρυσόστομο νὰ φύγῃ μαζὶ του. 'Αλλ' ὁ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντᾷ:

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολὴ νὰ μὴ φεύγουν οἱ "Ελλήνες κληρικοὶ. Ο καλὸς ποιμένας ἔχει χρέος νὰ μένη μὲ τὸ ποίμνιό του.

Φεύγουν καὶ τὰ τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες Χριστιανῶν καταφεύγουν σὲ σπίτια Εύρωπαίων καὶ στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς.

Στὶς 27 τὸ ἀπόγευμα μπῆκε ὁ πρῶτος Τουρκικὸς στρατὸς στὴ Σμύρνη.

'Ο Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπὸ τὴ νηστείᾳ καὶ τὴν ἀυπνία, μπαίνει τὸ ἄλλο πρωὶ στὴν ἐκκλησία νὰ προσευχῇ. 'Η ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους Χριστιανούς.

Σὲ λέγο παρουσιάζεται στὴν Ὁραία Πύλη ὁ Μητροπολίτης, ἀλύγιστος, μὲ φωτεινὸ μέτωπο καὶ λαμπερὰ μάτια. Γονατίζει μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο καὶ προσεύχεται. Σηκώνεται ἔπειτα μὲ ἡρεμία Ἅγιον καὶ λέγει:

— 'Η Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τὴν πίστη μας καὶ τὸ θάρρος μας καὶ τὴν ὑπομονή μας. Μὰ ὁ Θεὸς δὲν ἀ-

φήνει τοὺς Χριστιανούς. Στὶς τρικυμίες φαίνεται ὁ καλὸς ναυτικὸς καὶ στὰ βάσανα ὁ καλὸς Χριστιανός. Προσεύχεστε καὶ θὰ περάσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Τὸ μεσημέρι ἔχαναμοιράζει ψωμί, ἐλιές καὶ ρύζι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιά. 'Απ' τὴν κορφὴ τῆς σκάλας διαβάζει στὸ λαὸ τὸ Εὐαγγέλιο.

Τὴν ὥρα αὐτὴ μπαίνει στὴν αὐλὴν ἔνας ἀστυνόμος μὲ λίγους στρατιῶτες. 'Ο κόσμος ὅλος ἀνατριγιάζει· οἱ γυναικες καὶ τὰ παιδιὰ κλαῖνε ἀδιάκοπα.

'Ο ἀστυνόμος εἰδοποιεῖ τὸ Χρυσόστομο ὅτι τὸν ζητοῦν στὸ Φρουραρχεῖο. 'Εκεῖνος ἔγνεψε στὸ λαὸ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ἀκολουθεῖ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἄφησαν νὰ γυρίσῃ στὴ Μητρόπολη. Τὸ βράδυ στὶς ὁχτὼ τὸν ἔχαναπῆραν στὸ Φρουραρχεῖο.

Τὴ νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μιὰ σημείωση στὸν ἀδελφό του Εὐγένιο νὰ μὴν ἀνησυχῇ.

Κι ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν εἶδε πιὰ τὸ Χρυσόστομο ζωντανό. Οὕτε κανεὶς ἔμαθε μὲ τί τρόπο θανατώθηκε. Τὸ πτῶμα του, καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνό, τὸ ἔσερνε τὴν ἄλλη μέρα στοὺς δρόμους ὁ τουρκικὸς ὄχλος, ὡπως κάποτε τὸ πτῶμα τοῦ Πατριάρκη μας.

Α. Κοντογιάννης

66. ΤΟ ΕΠΟΣ 1940-1941

Τρεῖς ώρες μετά τὴν αήριυξη τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀείμνηστος Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπηύθυνε τὸ ἔξης διάγγελμα :

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν,

Ἡ στιγμὴ ἐπέστη, ποὺ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμήν της. Μολονότι ἐπηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηρὸν οὐδετερότητα καὶ ἵσην πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ως ἐλεύθεροι "Ἐλληνες, μοῦ ἐζήτησε σήμερον τὴν 3ην πρωινὴν τὴν παράδοσιν τημημάτων τοῦ ἑθνικοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ιδίαν αὐτῆς βούλησιν, καὶ ὅτι πρὸς κατάληψιν αὐτῶν ἡ κίνησις τῶν στρατευμάτων τῆς θὰ ἥρχιζε τὴν 6ην πρωινὴν. Ἀπήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἴτημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὄποιον γίνεται τοῦτο ως αήριυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθι ἀξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλεύθερίας, τὴν ὄποιαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. "Ολον τὸ "Ἐθνος ὃς ἐγερθῆ σύσσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναικας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς ιεράς μας παραδόσεις.

"Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών".

'Ιωάννης Μεταξᾶς

Μετά μια ὥρα ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' ἀπηύθυνε τὸ δικό του διάγγελμα :

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ δὲ λίγου ὑπὸ ποίους ὅρους ἡναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος ὅτι κάθις “Ἐλλην καὶ κάθις Ἐλληνίς θὰ ἔκτελέσουν τὸ καθῆκον των μέχρι τέλους καὶ θὰ φυνοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἴστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τὸ “Ἐθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἔστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὁκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β'

Καὶ πράγματι τὸ “Ἐθνος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσην ποὺ ἔδωσε ὁ Βασιλεὺς πρὸς ὅλο τὸν κόσμο : ’Αγωνίστηκε ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἔστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Καὶ ἡ ἀναγνώριση έδειχε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ στρατάρχου λόρδου Οὐέιβελ, ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἔτη 1940-41.

Νά τὶ εἴπε ὁ στρατάρχης ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Λονδίνου τὸ βράδυ τῆς 27ης Ὁκτωβρίου 1947, παραμονὴ τῆς ἐβδόμης ἐπετείου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μας :

«Ἀπὸ τὴν μακραίωνα καὶ περίλαμπρον ἴστορίαν τῆς ἡ Ἐλλὰς πολλὰς ἐπετείους δύναται νὰ ἐορτάζῃ καὶ νὰ ἐνθυμῆται μὲ ὑπερηφάνειαν. Καμμία ὅμως δὲν εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, πρὸ ἐπτὰ ἔτῶν, ὅταν, προτέρα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, πρὸ ἐπτὰ ἔτῶν, ὅταν, εἰς τελείως ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐνὸς ἀρπαγος τυράννου καὶ ἐνὸς κενοδόξου λαοῦ, ἡ Ἐλλὰς σύσσωμος ἀντέταξε

τὸ θρυλικὸν ΟΧΙ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ οὕτε στιγμήν, ἐδέχθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περιεφρόνησε τὰς θυσίας. Ἡδιαφόρησε διὰ τὴν τεραστίαν ὑλικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς ως εἰς ἄνθρωπος ὑπερήσπισε τὴν παναργαῖαν κληρονομίαν τῆς.

»Τὴν ἡμέραν ἐκείνην προσετρέζατε. Ἐλληνες, ὡς σύμμαχοί μας, οἱ μόνοι μας σύμμαχοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Σᾶς προσεφέραμεν πᾶσαν δυνατήν βοήθειαν ἀπὸ τὰς περιωρισμένας δυνάμεις μας. Ἐπὶ ἔξι μῆνας ἐπολεμήσαμεν ὁ εἰς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλὰς ὑπέκυψεν εἰς τὴν συντριπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Γερμανίας, ἡ ὅποια ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἡτανμένην Ἰταλίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

»Ἐγω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν τότε συμπολεμιστῶν μου τοῦ Στρατηγείου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀν βεβαιώσω, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσωμεν καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνδρείαν, τὴν καλοσύνην καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν γοητείαν τῆς ἐνδόξου χώρας του.

»Σᾶς εὐχόμεθα ὅλοι ἡμεῖς, οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταὶ σας, εὐτυχῆ διέξιδον ἀπὸ τὰ σημερινά σας δεινά. Σᾶς εὐχόμεθα νὰ εἰσθε καὶ τώρα ἡνωμένοι, ὅπως ἥσθε ἡνωμένοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν».

Καὶ πρόσθεσε ἐλληνικὰ ὁ Οὐέιβελ :

Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

Απὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἀχ. Κύρου «Ἡ Ἑλλὰς ἔδωσε τὴν νίκην»

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΒΙΟ

67. ΣΤΟΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΡΟΝΟ

(Λαροστιγκίδη)

Χρόνε, όλοι σὲ ράινουν μ' ὅμορφα λουλούδια,

Πήγος στὸν καθένα δίνεις στὴ ματιά σου,

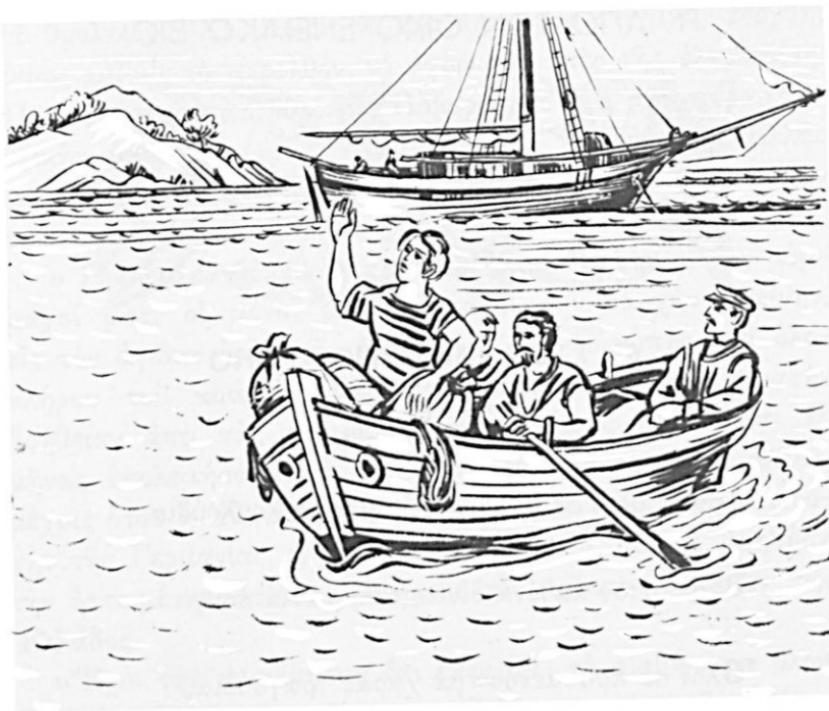
"Ολοι σὲ προσμένουν μὲ γαρðες τραγούδια,

Νά 'ρθης νὰ σκορπίσης μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά σου

"Ολες τὶς γαρές σου σὰν γλυκὰ ἀγγελούδια

Στὴν ψυχή μας πάνω γιὰ γαρίσματά σου.

68. ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟ

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα τὸ ναυτόπουλο. Σωστοὺς πέντε μῆνες!... "Ἄγ, πόσο ἐπιθύμησε τὴν πατρίδα του!

Τὸ καράβι, ὃπου δουλεύει, πῆγε σὲ μακρινοὺς τόπους, σταμάτησε σὲ πολλὰ λιμάνια καὶ τώρα γυρνᾶ πίσω. Νύχτα καὶ μέρα ταξιδεύουν. Μόνο οὐρανὸς καὶ θάλασσα βλέπουν. Ὁ ἀέρας σφυρίζει μέσα στ' ἄρμενα, φουσκώνει τὰ πανιά, τὰ κύματα γυρποῦν τὸ καράβι, μὰ τὸ ναυτόπουλο δὲν τρομάζει. Εἶναι γενναῖο ναυτόπουλο καὶ, μόλις προστάξῃ ὁ καπετάνιος, σκαρφαλώνει στὰ ξάρτια καὶ λύνει ἡ δένει τὰ πανιά.

Δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα, δὲ συλλογίέται τὸν κίνδυνο. "Ενα πράγμα μόνο σκέπτεται : πότε θὰ φτάσῃ.

"Οταν τελειώσῃ τὴ δουλειά του, στέκει ἀκουμπισμένο στὸ παραπέτο τοῦ καραβιοῦ καὶ συλλογίζεται τὴ γλυκιά του πατρίδα. Κοιτάζει μακριά, μακριά, ὅσο μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ βλέμμα του, μήπως στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα, πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα, ξεχωρίσῃ τὸ σπιτάκι του. 'Εκεῖ τὸν περιμένει ἡ χήρα μάνα του καὶ τὰ ὄφρανὰ ἀδέρφια του.

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ζένα. "Αγ., πότε τέλος θὰ φτάσῃ ; Μὲ ποιά λαχτάρα θὰ ἀνεβῇ τὴ μικρὴ σκάλα καὶ θὰ τρέξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας του καὶ τῶν ἀδερφῶν του ! Καὶ ἔπειτα, τὸ βράδυ, κοντὰ στὴ γωνιά, ὅπου θὰ λάμπῃ ζεστὴ φωτιά, ἐνῶ θὰ εἶναι ὅλοι τριγύρω του, θὰ τοὺς διηγῆται σὲ ποιά μέρη ταξίδεψε καὶ τί εἶδε στοὺς ζένους τόπους. "Ηταν βέβαια ὥραιοι οἱ ζένοι τόποι, μὰ γιὰ τὸν ζενιτέμενο, ποὺ ἔχει ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸν περιμένουν, ποτὲ δὲν εἶναι ὥραια ἡ ζενιτιά.

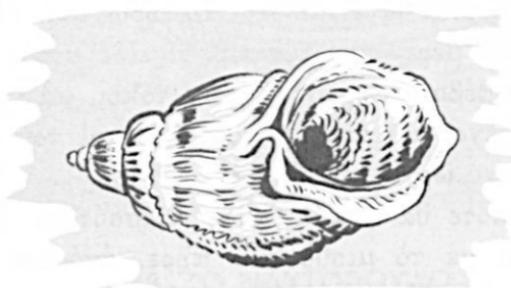
Πότε, πότε θὰ φτάσῃ ; Τὸ περισσότερο βιάζεται νὰ φτάσῃ, γιατὶ μὲ τὸ μισθὸ ποὺ πῆρε, ἀγόρασε γιὰ ὅλους κάτι. Γιὰ τὸ ἔνα ἀδερφάκι ἀγόρασε ὑποδήματα, γιὰ τὸ ἄλλο καπελάκι καὶ γιὰ τὴ μητέρα μερικὰ μέτρα πανὶ γιὰ νὰ ράψῃ φόρεμα. Μὲ ποιά χαρὰ θὰ δώσῃ στὸν καθένα τὸ δῶρο ξάφνου ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ναυτικοῦ πανταλονιοῦ, δεμένα στὸ μαντίλι του, τὰ χρήματα ποὺ τοῦ ἔμειναν. Αὐτὰ θὰ δώσῃ στὴ δυστυχισμένη τὴ μητέρα του, νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι, κρέας καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλει.

'Ενῶ σκέφτεται ὅλα αὐτά, κοιτάζει καὶ στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρός του, καὶ τί διακρίνει ; Τὴν πατρίδα του ! Τὸ καράβι σκίζει γρήγορα τὰ κύματα. 'Ολοένα πλησιάζουν. Νά, φαίνονται τὰ σπίνια. Οἱ ναῦτες καὶ αὐτὸς

μαζὶ σκορπίζονται στὰ κατάρτια, μαζεύουν τὰ πανιά. Ρίχγουν ἄγκυρα. Κατεβάζουν μιὰ βάρκα στὴ θάλασσα. Μπαίνουν μέσα ὁ ακπετάνιος, τρεῖς ναῦτες καὶ αὐτὸς τραβώντας τὸ κουπί. Ἡ καρδιά του χτυπᾶ δυνατά. Νὰ εἶναι ὅλοι καλὰ σπίτι του ; Μήν γέπαθε κανεὶς τίποτε ; Μήπως εἶναι ἀρρωστη ἡ μητέρα του, κανένα ἀδερφόκι του ; Πῶς ἀνησυχεῖ ! Άλλα ποιοὶ νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ περιμένουν στὴν ἀκρογιαλιά ; "Ω, τοὺς γνωρίζει !

Ἡ βάρκα φτάνει στὴν ξηρὰ καὶ τὸ ναυτόπουλο τρέχει καὶ γέννεται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν ἀδερφῶν του.

Λαοτοτέλλης Κουρτίδης

69. Ο ΝΕΟΣ ΝΑΥΤΗΣ

Τὰ νέφη ἀστράφτουν στὸ βουνό,
βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν,
ἐσκέπασαν τὸν οὐρανό,
τὸ κύμα φοβερίζουν.

'Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ τὸ πανί του σιάζει.
—'Εγώ 'μαι ἐλληνικὸ παιδί,
τὸ νέφος δὲν μὲ σκιάζει.

Αγέρας πέφτει στὰ πανιά,
τὰ σκιζει καὶ τ' ἀρπάζει,
καὶ σβιντζινίζει τὰ σκοινιά
καὶ τὸ κατάρτι σπάζει.

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
παρών, ὅπου προστάζουν.
— Εγώ μαι ἑλληνικὸ παιδί,
ἀνέμοι δὲν μὲ σκιάζουν.

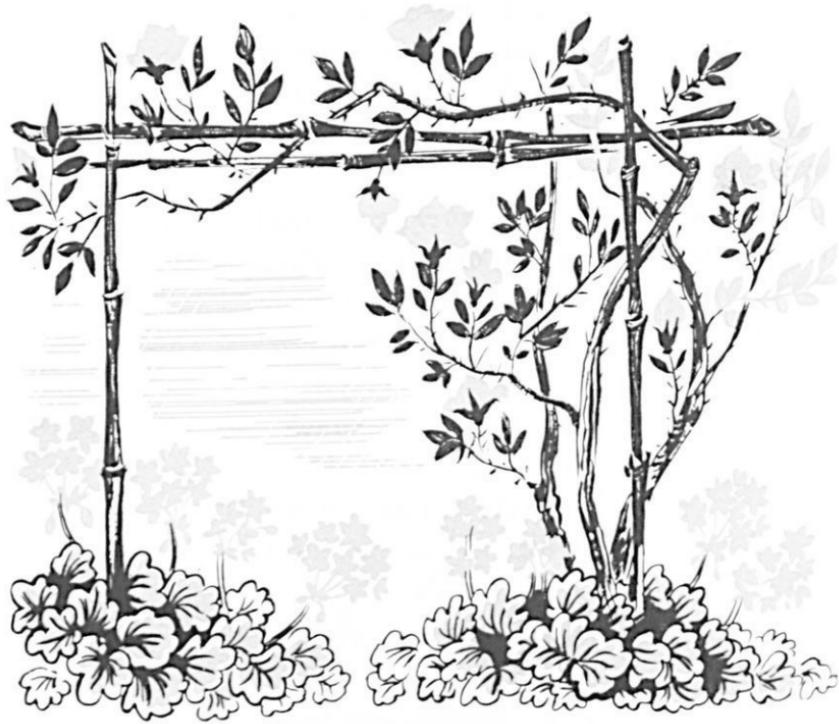
Η θάλασσα λυσσομανᾶ
καὶ κυματεῖ κι ἀφρίζει,
τὸ πλοῦτο του καταπονᾶ,
τὸ σπᾶ καὶ τὸ σκορπίζει..

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ μιὰ σανίδα ἀρπάζει.
— Εγώ μαι ἑλληνικὸ παιδί,
φουρτούνα δὲν μὲ σκιάζει..

Τὸ ἔνα κύμα τὸν πετᾶ
καὶ τ' ἄλλο τόνε γάρτει,
κι ἡ μαύρη θάλασσα ζητᾶ
νὰ καταπιῇ τὸν ναύτη.

Μά αὐτὸς ἀκόμη τραγουδεῖ
καὶ κολυμπᾶ καὶ πάει.
— Εγώ μαι ἑλληνικὸ παιδί
κι ὁ Πλάστης μὲ φυλάει.

Γεώργιος Βιζηνήρος

70. ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΑΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Τί νά πρωτοθυμηθῶ ἀπὸ τὸν κόσμο τὸ ζωντανὸν καὶ τὸ φυτικὸν τοῦ μικροῦ περιβολοῦ καὶ τῆς αὐλίτσας μας! Ὁ πατέρας μου εἶχε μεγάλη ἀγάπη καὶ στὰ δέντρα καὶ στὰ ἄνθη καὶ στὰ χορταρικά. Καὶ κοντὰ σ' αὐτά, στὰ ζωντανά, ὅσα μποροῦσε νά θρέψῃ, γωρίς νά τοῦ γαλοῦν τὰ φυτεμένα.

Ἄπὸ ὅλα ἥθελε νά ἔχῃ κάτι διαλεχτὸν καὶ χρησιμοποιοῦσσε τὶς φιλίες του καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὶς ἐπαρχίες, γιὰ νά τὰ προμηθεύεται. "Ετσι εἶχε φέρει διάφορες λεμονιὲς ἀπὸ τὸν Πόρο, μιὰ κοντούλα κιτριὰ ἀπὸ τὴ Νάξο, δύο κερασιὲς ἀπὸ τὴν Κηφισιά. Τὶς τριανταφύλλιες του τὶς εἶχε ἀπὸ τὸν

περίφημο ἀνθόκηπο τοῦ Ἰλισοῦ, τοὺς διπλούς μενεξέδεις ἀπὸ τὸν κῆπο τοῦ Ὁρφανίδη, τοῦ Βοτανικοῦ, στὴν Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία. Καὶ τὰ μεγάλα διπλὰ ζουμπούλια ἀπὸ τὸν ἀρχικτονοῦσε τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὴν χαρὰ ποὺ ἔνιωσα μαζεύοντας κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιά μας, σὰν πληρωμὴ ποὺ μοῦ ἔδινε γιὰ τὸ ταχτικὸ πότισμα καὶ τὸ φροντισμένο σκάλιομά της.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὸ πρῶτο εὐόδιασμα τῶν γεριῶν μου ἀπὸ τὰ ἀπριλιάτικα ρόδα τῆς δικῆς μου τριανταφύλλιαις, ποὺ παράστεκα ὅταν τὴ φύτεψαν.

Στὸν πατέρα μου γρωστῷ τὸ πρῶτο ἄσπιλο αὐγό, ποὺ πῆρα νεογέννητο, ζεστὸ ἀπὸ τῆς ὄρνιθές μας.

Τί είναι αὐτά τὰ μικρὰ τάχα καὶ τὰ τιποτένια! Καὶ ὅμως πόσο βαθιὰ σημάδια ἀφήνουν σ' ὅλη μας τὴν ζωή!

Καὶ πῶς νὰ θυμηθῶ τὰ μυρμήγκια μου, τὰ ἀγαπη-
μένα μικρὰ ξανθά μυρμήγκια. Μάζευα ὅλα τὰ ψίχουλα τοῦ
ψωμιοῦ ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅσα δὲν ἀξίζων γιὰ τὶς ὅρνιθές
μας, καὶ πήγαινα καὶ τάιζα τὶς μυρμηγκοφωλιές τῆς αὐ-
λῆς! Ήταν παιδική πλάνη ἡ μὲ γνώρισαν καὶ μὲ πρόσ-
μεναν τὴ συνηθισμένη μεσημεριάτικη ὥρα καὶ παραχρύλα-
γαν στὴν ἄκρη τῆς τρύπας τὸν ἐρχομό μου; Καὶ πόσες φο-
ρὲς δὲν ἔμεινα πεσμένος κάτω μὲ τὸ σαγόνι στὶς δύο πα-
λάμες καὶ τοὺς ἀγκῶνες στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς, παρακο-
λουθώντας τοὺς δρόμους σας, τὶς φροντίδες σας, τὰ κρυφο-
μιλήματά σας, ὅταν κάτι, ἐξαιρετικὸ βέβαια, σᾶς ἔκανε νὰ
ζητᾶτε τὴ γνώμη ἡ τὴ βοήθεια καὶ ὅλων μυρμηγκιῶν τῆς
φωλιᾶς σας!

« Σχέση πατέρων και γιών της ζωής μου »

Γεώργιος Δροσίνης (Ιασκευή)

71. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ω σπίτι μας καλὸν καὶ πικρυμένο
γῆνιες φορὲς νὰ εῖσαι εὐλογημένο,
καὶ θηριά πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέρφια μου νὰ δίνῃ εὐλογία
καὶ νὰ μαρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ πίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά !

Σὺ μ' ἔμαχες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴ γῆνια Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σὺ κρύβεις μὲς στὸ λατρευτό σου κτίριο
τὸ φᾶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μαστήριο.

Η κάθισ σου γωνιὰ καὶ κάθισ σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἡ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου θῆσο ἡ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν αχημό.

Καὶ τ' ἄψυγχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γέρω ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταυρό.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθισ εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγαάλητη ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
ποὺς κάθιονται οἱ γονιοί μου οἱ σεμνοί.

Γράφητος Στρατήγης

72. Η ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΝΑΡΗ

Τὸ 1859 ταξίδεψε στὴν Ἑλλάδα ἡ Σουηδὴ περιηγήτρια Φρειδερίκη Μπρέμερ, ἡ ὁποίᾳ ὅσο λίγοι ξένοι εἶδε μὲ δόξυδέρκεια τὰ ἑλληνικὰ πράγματα. "Οταν ἔφτασε στὴν Ἀθήνα, τὸ πρῶτὸ ποὺ θεώρησε χρέος τῆς νὰ κάμη, ήταν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἐνδοξότερο ἀπὸ τοὺς ζῶντες ἀγωνιστές, τὸν Κωνσταντίνο Κανάρη. Τὸν βρῆκε στὴ φτωχική του κατοικία, στὴ συνοικία Κυψέλη.

"Η ζωηρὴ ἐντύπωση ἀπὸ τὸν πυρπολητὴ ποὺ δόξασε στὴν Ἑλλάδα, ὅσο ἵσως τὴν ἐδόξασε μόνο τὸ Μεσολόγγι, δὲν ἐσκίασε τὴν ἐπίσης ζωηρὴ ἐντύπωσή της ἀπὸ τὴ γυναικα τοῦ Κανάρη. Καὶ νά τί μᾶς λέει γι' αὐτήν:

«Η κυρία Κανάρη στεκόταν σιωπηλὴ καὶ ἀκουε τὴ διήγηση τοῦ συζύγου της μὲ συμπάθεια καὶ ἐνδιαφέρον. Προγόρησα πρὸς αὐτὴ καὶ τὴν ρώτησα μὲ τὸ διερμηνέα μου ποιά ήταν τὸ συναισθήματά της, ὅταν ὁ Κανάρης ἔφυγε ἀπὸ τὸ νησὶ γιὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐπικίνδυνους ἀθλους του. Μοῦ ἀπάντησε ὅτι θὰ ἥθελε νὰ μὴν ἔμενε μόνη, ἀλλὰ νὰ ηταν μαζί του στὸ πυρπολικό. «Μόνο ἡ σκέψη τῆς πατρίδας μὲ συγκρατοῦσε», πρόσθεσε.

Καὶ ἔξακολουθεῖ : «Ἐκείνη τὴ νύχτα ποὺ ὁ Κανάρης τίναξε στὸν ἀέρα τὴ ναυαρχίδα τοῦ Καπετάν Πασᾶ, γέννησε μὲ μεγάλους πόνους τὸ πρῶτο της παιδί. Καὶ ὅταν ἀκουσε ὅτι ὁ λαὸς ἐπευφημοῦσε καὶ μὲ ἀναμμένες λαμπάδες

συνάδεις τὸν πυρπολητὴν στὴν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, μὲ δυσ-
κολία οἱ γυναικεῖς ποὺ παράστεκαν στὸν τοκετό της, κα-
τόρθωσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ τρέξῃ καὶ ἐκείνη κοντά τουν.
Καὶ συμπληρώνει ἡ Δέσποινα : « Ὁταν ἔπειτα ἦρθε ὁ Κων-
σταντῖος στὸ σπίτι καὶ κατάλαβε ἀπὸ τὰ καψίματα στὸ δέρ-
μα καὶ στὰ φρύδια τὸν κίνδυνο ποὺ διέφυγε, τότε δὲ μπόρεσα
νὰ κρατηθῶ. Μοῦ ἔτρεχαν ποτάμι τὰ δάκρυα καὶ τόση ἦταν
ἡ συγκίνησή μου. Ὡστε μόλις καὶ μετὰ βίας μπόρεσα νὰ
αἰσθανθῶ καὶ ἐγὼ τὴν χαρὰ τοῦ ἀντρός μου, ποὺ ἔπαιρεν
στὰ γέραια του τὸ πρῶτο παιδί μας ».

« Μὲ βαθιὰ συναίσθηση τοῦ τί ἔλεγε καὶ μὲ περιπαθῆ ἀ-
πλότερτα μοῦ διηγήθηκε ὅλα αὐτὰ ἡ γηραιὰ κυρία ». λέγει
ἡ περιηγήτρια. Καὶ καταλήγει συγκινημένη ἡ Μπρέμερ :

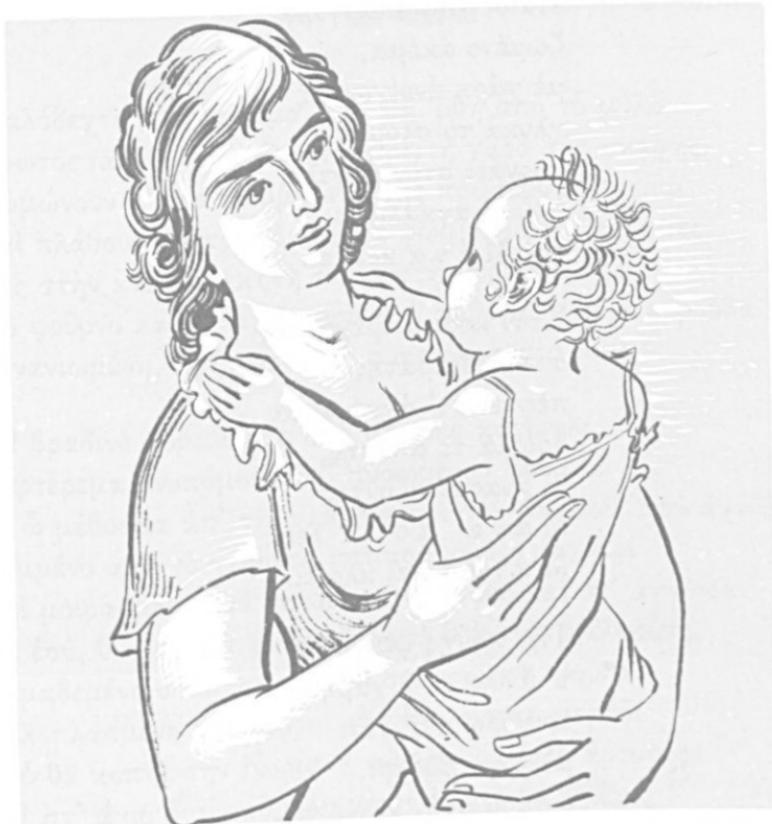
« Δὲ μπορῶ νὰ περιγράψω τὴν εὐγχαρίστησή μου ἀπὸ
τὴν ἐπίσκεψη αὐτὴν στὸ γηραιὸν καὶ ἡρωικὸν Ἑλληνικὸν ζεῦ-
γος, τὸ ὄποιο τώρα, στὸ εἰρηνικό του γῆρας, ἔφερε στὴ
μνήμη μου τὸ ἀργαῖο ἐκεῖνο πρότυπο ὅλων τῶν ἀρμονικῶν
συζύγων, τὸ ζεῦγος τῶν συζύγων τῆς Φρυγίας, ποὺ ζήτη-
σαν ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅταν κάποτε τοὺς ἐπισκέψθηκαν στὸ
σπίτι τους, μιὰ χάρη καὶ μόνο : νὰ πεθάνουν τὴν ἴδια μέρα ! ».

‘Ωραία καὶ γενναία γυναίκα καὶ μὲ χαρίσματα πολλὰ καὶ
μὲ ἕνα παιδί πάντοτε στὴν ἀγκαλιὰ ἐμφανίζουν οἱ περιηγη-
τὲς τὴν Δέσποινα Κανάρη. Καὶ ὅταν τὸ 1881 ἔκλεισε τὰ μά-
τια, μιὰ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς περιγράφει τὴν διάσωσή της
κατὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν καὶ σημειώνει :

« Ἐν μέσῳ τῆς συγγύσεως τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου,
καίτοι ἥτο ἔγκυος, λαβοῦσα τὰ δύο τέκνα αὐτῆς, ἐρρίφη εἰς
τὴν θάλασσαν —διότι ἥτο ἀρίστη κολυμβήτρια— καὶ ἔσωσε
ταῦτα, σωθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐν τῇ λέμβῳ τοῦ πενθεροῦ τῆς ».

Περιοδ. « Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Νεότητος »

E. H. Φωτιάδης

73. ΜΑΝΑ

Μάνα ! Δὲ βρίσκεται
λέξη καμία
νά 'χη στὸν ἥχο της
τύση ἀρμονία.
Σὰν ποιός νὰ σ' ἔχουσε
μὲ στῆθος κρύο,
ὄνομα θεῖο ;

Παιδί ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα,
μὲ γάρη ἀνοίγοντας
γῆλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποὺ τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ Μάνα κράζει.

Στὸν κόσμο τρέχοντας
ὅ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώσιστα
βρόχια τες ἀπάτης,
κι ἀναστενάζοντας
Μάνα μου ! λέει,
Μάνα ! καὶ κλαίει.

Τῇς νιότης φεύγουνε
τ' ἀνθια κι ἡ γάρη,
τριγύρω σέρνεται
μ' ἀργὸ ποδάρι,
ῶσπου στὴν κλίνη του,
σὰν βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του οτείλη,
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του γείλη,
καὶ μὲ τὸ Μάνα μου !
πρώτη φωνή του,
πετᾶ ἡ ψυγή του.

Γραμματικός Μαοκορᾶς

Καλόδεγχτο τὸ φόρτωμα, ποὺ θά ρθη ἀπὸ τὸ μύλο,
πρωτόστατο, πρωτάλεεστο, πρώτη χαρὰ τῆς σκάφης.
Ζυμώνουν τ' ἀνασκονμπωτὰ τῆς πρωτονύφης χέρια
καὶ πλάθουν τὰ πρωτόπλαστα ψωμιὰ μὲ τὶς παλάμες
μὲς στὴν καλοπελεκητὴ πινακωτὴ - προικιό της.
Τὸ φούρνο καίει, τεγνίτισσα στὸ φούρνο, ἡ γριὰ κυρούλα
ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τὴ συντροφιὰ τῆς ρόκας.

Ω βραδινὸ συμμάζεμα στὸ σπιτικὸ κατώφλι,
καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φούρνου !
κι ὃ μέθυσμα ἀπ' τὴ μυριδιὰ πρώτου ψωμιοῦ, ποὺ ἀγνίζει
κομμένο ἀπὸ τὸ γέροντα παπποὺ χωρὶς μαχαίρι
καὶ μοιρασμένο στὰ παιδιά, στὶς νύφες καὶ σ' ἀγγόνια.
Κι ἐσύ, θυσία τῶν ταπεινῶν στὴ θεία τὴν καλοσύνη,
στημαδεμένο ἀνάμεσα μὲ τοῦ σταυροῦ τὴ βούλα,
καλοπλασμένο πρόσφορο, τῆς ἐκκλησιᾶς μεράδι,
ποὺ θὰ κοπῆς τὴν Κυριακὴ μὲς στ' ἀργυρὸ ἀρτοφόρι
καὶ στ' ἄγιο δισκοπότηρο μὲ τὸ κρασὶ θὰ σμίξης !

Γεώργιος Αροσίνης

‘Ανήμερα τὰ Φωτα, τὸ δεῖλινδ τῆς παραμονῆς τοῦ ‘Αι - Γιαννιοῦ, ἡ Μήτραινα, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές τοῦ ‘Αι - Γιαννιοῦ, ἔσφραξε μιὰ παχιὰ καὶ μεγάλη κότα, ἀπὸ τὶς δέκα δώδεκα κοτοῦλες ποὺ εἶχε, τὴ ζεμάτισε, τὴ μάδησε καὶ τὴν ἔβαλε νὰ βράση. Συγύρισε τὸ σπιτοκάλυβο τῆς, ἔστρωσε στὴ γωνιὰ τὰ νυφιάτικά της μάλινα στρωσίδια, ἔδεσε τὴ σκύλα καὶ περίμενε, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές, νά ’ρθη ὁ ξενιτεμένος τῆς ὁ Γιάννης, ξημερώνοντας τ’ ‘Αι - Γιαννιοῦ.

Αὐτὴ ἡ ιστορία ἐξακολουθοῦσε χρόνια τώρα. Ἡταν ἀκόμη νέα ἡ Μήτραινα, ὅταν χήρα ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της τὸ Γιάννη γιὰ τὴν ἔρημη ξενιτιά. Δὲν εἶχε ἀκόμη ἀσπρη τρίχα στὰ κατάμαυρα μαλλιά της, ὅταν τὸν φίλησε γιὰ ὕστερη φορὰ καὶ τὸν εἶδε ψηλὰ ἀπὸ τὴ ραχούλα μὲ δακρυόπνιγτα μάτια νὰ χάνεται στὸ μάκρος τοῦ δρόμου καὶ νὰ γίνεται ἄφραντος.

Χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τότε ἡ δόλια Μήτραινα περνοῦσε τὴ ζωὴ τῆς μονάχη στὸ σπιτοκάλυβο τῆς, ἔχοντας γιὰ μόνη συντροφιὰ τοὺς τέσσερεις τοίχους, τὸ εἰκόνισμα, τὴ γωνιά, μιὰ γίδα, μιὰ γάτα καὶ καμιὰ δεκαριὰ κοτοῦλες μὲ ἔναν ὅμορφο πετεινό, ποὺ τῆς χρησίμευε κάθε πρωὶ σὰ ρολόγι, νὰ τὴν ξυπνᾶ, γιὰ ν’ ἀνάβῃ τὴ φωτιά τῆς καὶ ν’ ἀρχινᾶ τὸ ἐργόγειρό της: Ρόκα ἡ πλέξιμο ἡ μπάλωμα, ἡ γιὰ νὰ πηγαίνη στὸ λόγγο νὰ κουβαλᾶ ξύλα.

Τὰ νιόπαιδα τοῦ χωριοῦ πήγαιναν κι ἔρχονταν στὴν ξενιτιά, ποιὸ σὲ τρία, ποιὸ σὲ τέσσερα καὶ ποιὸ σὲ πέντε χρόνια, τὸ βαρὺ βαρύ· ἀλλὰ ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας οὔτε φαινόταν, οὔτε ἀκούγόταν πουθενά! “Ολος ὁ κόσμος τὸν θεωροῦσε χαμένο, καὶ ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ δεφτέρι του, γιὰ νὰ μὴν πληρώνῃ ἡ κακομοίρα ἡ

Μήτραινα τούς φόρους του. Καὶ ὅμως ἡ Μήτραινα ἔσκισε τὰ ροῦχα τῆς, ἀμα ἔμαθε ὅτι τῆς ξέγραψε ὁ προεστὸς τὸ παιδί της καὶ πῆγε στὸ σπίτι του νὰ παραπονεθῇ.

— Ακοῦς ἔκει, ἔλεγε βγαίνοντας ἀπὸ τοῦ προεστοῦ, νὰ μοῦ σβήσῃ τὸ παιδί μου! Τί τὸν μέλει αὐτὸν, σὰν πληρώνω ἐγώ;

Εἶχε πάντα τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα καὶ τῆς φαινόταν ὅτι τὸ παιδί της εἶναι γερὸ καὶ καλά, ὅτι κέρδιζε χρήματα μὲ τὸ σωρὸ κι ὅτι βρίσκεται στὸ δρόμο νά ῥχεται. Ζοῦσε ἡ καημένη μὲ τὸ ἐργατικό, πότε στ' ἀμπέλια καὶ πότε στὰ χωράφια χωριανῶν της, κι ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος τὴ συμπονοῦσε, αὐτὴ δὲν τὸ β'ανε κάτω, ἀλλ' ἀπολογιόταν μὲ θυμό :

— Μὴ σᾶς πέρασε ἡ ιδέα ὅτι χάληκε τὸ παιδί μου καὶ δὲ θὰ μοῦ ἔρθη; αὐτὸ ζῆ καὶ βασιλεύει, δόξα σοι ὁ Θεός! Εἶτι μοῦ τὸ λέει ἡ ἐλπίδα, ποὺ ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου!

Κάθε δειλινό, χειμώνα καλοκαίρι, ὅταν ἔτρεμε ὁ ἥλιος νὰ βασιλέψῃ, ἀφῆνε τὴν ἐργατιά της καὶ γνέθοντας πήγαινε ψηλὰ στὴ ραχούλα, στ' ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ κι ἔκει καθόταν κι ἀγνάντευε τὸ δρόμο, ώς μιὰ ὄρα μακριὰ — ὅσο ἔκοβε τὸ μάτι της — καὶ μὲ ἀνίκητη ἐλπίδα ἀκολουθοῦσε τοὺς διαβάτες ποὺ ἔρχονταν, καὶ μονολογοῦσε :

— Νά! αὐτὸς εἶναι! Αὐτὸς ὁ καβαλάρης! Κοίτα πῶς τρέχει τὸ μουλάρι του! Καλῶς ὄρισες, παιδί μου!

Καὶ ξεφώνιζε κι ἀνοιγε τὴν ἀγκαλιά της μ' ἀφατη χαρὰ καὶ ροβολοῦσε δύο τρία βήματα, ἀλλὰ ὁ καβαλάρης ἔκεινος δὲν ήταν ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας, οὔτε κὰν χωριανός της, γιατὶ ἀμα πλησίαζε πρὸς τὸ χωριό, ἔπαιρνε τὸν ἄλλο τὸ δρόμο τραβώντας γιὰ ξένο χωριό. Κι ἡ Μήτραινα χαρωπὴ χαρωπὴ ἔπαιρνε κοντὰ μὲ τὸ βλέμμα της ἄλλον καβαλάρη διαβάτη γιὰ τὸ Γιάννη της, ὅσο ποὺ κι αὐτὸς ἔπαιρνε ἄλλο διαβάτη

νὰ γίνεται τὸ σκοτάδι ἐπάνω στὴ γῆ. Τότε γύριζε στὸ σπιτοκάλυβό της γελαστὴ καὶ χαρωπή, ὅπως πάντα, μὲ τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα κουνώντας τὸ κεφάλι καὶ λέγοντας :

— Ποιός ξέρει τὸ μοναχό μου, ποῦ νὰ νυχτώθηκε ! Δὲν τὸν ἔφησε ἡ κούραση τοῦ δρόμου νὰ φτάσῃ ἀπόψε ! Κι αὔριο μέρα τοῦ Θεοῦ ξημερώνει ! Αὔριο ἔρχεται.

Αὕτη ἡ δουλειὰ ἐξακολουθησε γρόνια καὶ γρόνια. Ἡ ἐλπίδα φύλιακε βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια τῆς Μήτραινας καὶ τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ τὴ διώξῃ ἀπὸ κεῖ μέσα. "Οταν δούλευε μὲ τὴν ἐργατιά, αὐτὴ ἔσερνε πάντα τὸ τραχούδι καὶ τραχούδοῦσε ὅλο ξενιτεμένα τραχούδια γιὰ τὸν ξενιτεμένο τὸ γιό της, ποὺ πάντα ἐργόταν καὶ ποτὲ δὲ φαινόταν ! "Ολος ὁ κόσμος, ἄντρες καὶ γυναῖκες, τὴν ψυχοπονοῦσαν τὴν καημένη τὴ Μήτραινα κι ἔλεγαν μέσα τους :

— Ο Θεὸς νὰ τῆς αὐξαίνη τὴν ἐλπίδα τῆς ὀρφανῆς !

"Ετσι περνοῦσαν τὰ γρόνια καὶ ἡ Μήτραινα ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐλπίζῃ κι ὅλο νὰ ἐλπίζῃ. Κάθε βράδυ περίμενε τὸ Γιάννη τῆς καὶ κάθε βράδυ ξενυχτοῦσε ἔρημη καὶ μοναχὴ στὸ σπιτοκάλυβό της, χωρὶς ν' ἀδηνοῦῃ, χωρὶς ν' ἀπελπίζεται.

Εἶχε γάσει τὸ λογαριασμὸ πόσα γρόνια εἶχε ὁ Γιάννης τῆς στὰ ξένα. Δὲ θυμόταν πόσα γρόνια τῆς βάραιναν τὴ ράχη κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της, εἶχε σκεπάσει τὸν καθιέρωτη τῆς, ποὺ εἶχε κρεμασμένο δεξιὰ στὴν πόρτα τῆς, καὶ ἀπὸ τότε δὲν εἶχε δεῖ τὸ πρόσωπό της ! Τὰ μαλλιά τῆς εἶχαν ἀσπρίσει ὅλα, τὸ πρόσωπό της εἶχε ζαρώσει, ἡ ράχη τῆς εἶχε κυρτώσει κι αὐτὴ δὲν τὸ γνώριζε !

"Αν κάθε δειλινὸ ἔβγαινε στ' ἀγνάντια ἡ Μήτραινα, γιὰ νὰ δῆ τὸ παιδί της νὰ ὅρχεται, ὅμως οὔτε φᾶτι ἐτοίμαζε, οὔτε ἔστρωνε, οὔτε τὴ σκύλα ἔδενε, γιὰ νὰ μὴν ἀλυγτᾶ τοὺς γωριανούς. Μόνο τὴν παραμονὴ τοῦ 'Αι - Γιαννιοῦ ἔκα-

νε αὐτὴ τὴ δουλειά.

Τὸ εἶχε κομποδεμένο ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὅτι θὰ ὥρχότων ὁ Γιάννης τῆς χωρὶς ἄλλο, ξημερώνοντας ἡ γιορτή του. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν παραμονή, χωρὶς νὰ βγῆ καθόλου στ' ἀγνάντια, ἔσφαζε τὴν παχύτερή της τὴν κότα, τὴν ζεματοῦσε, τὴ μαδοῦσε καὶ τὴν ἔβανε νὰ βράσῃ, σκούπιζε τὸ σπίτι καλὰ καλά, ἔστρωνε καθαρὰ κι ἔδενε τὴ σκύλα, γιὰ νὰ 'ναι ὅλα ἔτοιμα τὸ πρωὶ καὶ νὰ μήν ἔγη ἄλλη δουλειά, παρὰ νὰ πάγι μόνο στὴν ἐκκλησία κι οὐδὲ ἄλλο κι οὐδὲ ἄλλο.

Τόσοι 'Αι - Γιάννηδες πέρασαν καρτέρει καὶ καρτέρει, ποὺ μποροῦσαν νὰ κάμουν ἀκέριο μήνα, κι ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας δὲ φαινόταν! Τί νὰ εἶχε γίνει ὁ Γιάννης; Χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλιωσαν τὰ κόκαλά του κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο μνῆμα χωρὶς κερί, χωρὶς λιβάνι, χωρὶς τρισάγιο, χωρὶς λουλούδια, χωρὶς δάκρυα! 'Αλλὰ ποῦ περνοῦσαν αὐτὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς Μήτραινας!

"Οταν ἔβρασε καλὰ ἡ κότα, εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος. Τότε ἡ Μήτραινα τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φωτιά, τὴν ἀπόθεσε ψηλὰ κι ὑστερα ἔκαμε τὸ σταυρὸ τῆς μπρὸς στὸ εἰκόνισμα, παρακαλώντας τὴν Παναγία καὶ τὸν 'Αι - Γιάννη νὰ τῆς φέρουν τὸ παιδί της γερὸ καὶ καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα. Χάλασε καὶ σκέπασε τὴ φωτιά, ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ πλάγιασε νὰ κοιμηθῇ, γιατὶ ήταν περασμένη ἡ ὥρα.

Τὰ πρόσφορα τὰ εἶχε ἔτοιμα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ. Τὸ βαθὺ πρωΐ, νύχτα ἀκόμη, πρὶν λαλήσουν οἱ πετεινοί, ἀμα ἀκουσε τὸ σήμαντρο τῆς ἐκκλησίας, σηκώθηκε, νίφτηκε, ἀναψε τὸ καντήλι στὸ εἰκόνισμα, ἔκανε τὸ σταυρὸ φτηκε, ἀναψε τὴ φωτιά. "Εφτιασε τρία τέσσερα κεριά, γέμισε τὸ ροτ της λάδι, πῆρε τὸ πρόσφορό της καὶ κίνησε γιὰ τὴν ἐκκλησία.

Ξεκινώντας ἔκλεισε πίσω τὴν πόρτα μόνο μὲ τὸ

μάνταλο, γιατί νὰ μπορέσῃ νὰ μπῇ μέσα μονάχο του τὸ ξενιτεμένο της τὸ παιδί. Ήταν τόσο βέβαιη, ώτι θὰ ὄγκων γωρίς άλλο ὁ Γιάννης της ἐκεῖνο τὸ πρωί!

Στὴν ἐκκλησία κάθισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας ὡς τὸ τέλος καὶ ὅπως συνήθιζε πάντα, πῆγε στὴν πύλη του ἱεροῦ πρώτη πρώτη, γιατὶ νὰ πάρῃ ἀντίδωρο πρωτύτερα ἀπ’ ὅλο τὸ άλλο τὸ γωρίδι καὶ νὰ πάγη γρήγορα στὸ σπίτι της, νὰ δεχτῇ τὸ παιδί της ποὺ ἔρχόταν ἀπὸ τὴν ξενιτιά.

“Ετσι ἔκανε πάντα, κι ὁ παπάς, ποὺ ήξερε αὐτὴ τὴν ἀδυνατία της, τῆς ἔδινε ἀντίδωρο πρῶτα ἀπ’ ὅλους, κι αὐτὴ παίρνοντας τ’ ἀντίδωρο βγῆκε τρεχάτη ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κρατώντας στὸ γέρο τὸ ἀδειανὸ ροῦ καὶ τράβηξε ἵσια γιὰ τὸ σπιτοκάλυβό της.

Δὲν εἶχε φέξει καλὰ ὅταν γύριζε, κι ἡ συννεφιά ἡ βαριά, ποὺ κρεμόταν στὸν αἰθέρα, ἔκανε τὸν οὐρανὸ μαῦρο καὶ φοβερό. Ο ἄνεμος φυσοῦσε δυνατὰ κι ἡ Μήτραινα ἔτρεγε γρήγορα πατώντας ὅπως τύχαινε μέσα στὶς λάσπες, γιὰ νὰ φτάσῃ τὸ γρηγορώτερο στὸ σπιτοκάλυβό της καὶ νὰ σφίξῃ στὴν ἀγκαλιά της τὸ παιδί της.

Μπαίνοντας στὴν αὐλὴ καίταξε ὀλόγυρα, γιὰ νὰ δῆ ἂν εἶναι κανένα μουλάρι, καὶ μὴ βλέποντας τίποτε ἀπόθεσε κάπου τὸ ροῦ της, βγῆκε στὸ δρόμο καὶ τράβηξε ἵσια κατὰ τ’ ἀγράντια. Καὶ ἀμα ἔφτασε στὴ μεριά ποὺ εἶχε γωριστῆ μὲ τὸ Γιάννη της, φώναξε μὲ μεγάλη φωνή :

— Γιάννη γηγη ! Γιάννη, ούσουνο !

— Όριστεεε ! ἀπολογήθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μακριά.

— Χτύπα γρήγορα, παιδάκι μου, γιατὶ σ’ ἔφαγε τὸ κρύο ! τοῦ ἀπολογήθηκε ἡ Μήτραινα.

Σὲ λίγο τὸ ποδοβολητὸ του μουλαριοῦ ἀκουγόταν ξαστερώτερα, ἀλλὰ ἡ Μήτραινα δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ ἐκείνη τὴ μεριά. Τὸν περίμενε ἐκεῖ τὸ Γιάννη της, ὥσπου ἤρθε

— Παιδάκι μου ! Ψυχούλα μου !

— Μανούλα μου ! Ποιός σου πήρε τὰ συγχαρίκια καὶ βγῆ-
κες τέτοιαν ὥρα ἐδῶ, νὰ μὲ καρτερῆς ;

— Η ἐλπίδα μου, ψυχούλα μου ! Ή ἀνίκητη ἐλπίδα μου
ποὺ φώλιαζε μέσα ἐδῶ στὴν καρδιά μου βαθιά !

‘Ο Γιάννης κατέβηκε ἀπὸ τὸ μουλάρι, ἡ Μήτραινα ἀ-
νοιξε τὴν ἀγκαλιὰ καὶ μάνα καὶ παιδὶ ἔγιναν ἕνα ἀπὸ τὸ σφι-
χταγκάλιασμα. Ἐκεῖ, στὴν ἵδια τὴν μεριὰ ποὺ ἀγκαλιά-
στηκαν καὶ φίληθηκαν μάνα καὶ παιδὶ τὸ πικρὸ ἀγκάλιασμα
καὶ φίλημα τοῦ χωρισμοῦ ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἐκεῖ, στὴν
ἵδια τὴν μεριὰ πάλι μάνα καὶ παιδὶ ξαναφιλιόνταν καὶ ξα-
ναγκαλιάζονταν τὸ χαρμόσυνο φίλημα κι ἀγκάλιασμα τοῦ
ἐρχομοῦ !

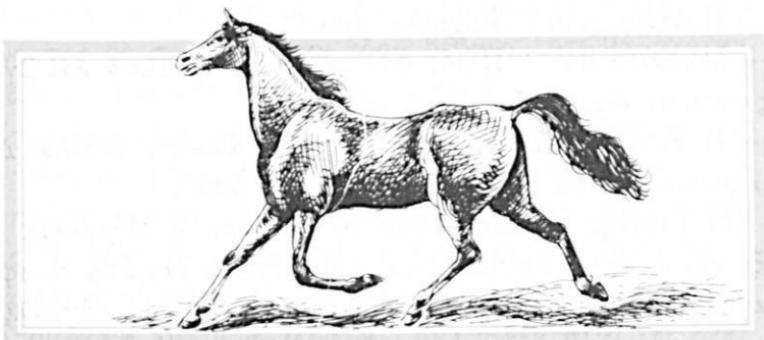
Κι ἔτσι ἀγκαλιασμένοι ἔφτασαν στὸ σπιτοκάλυβο. Μιὰ
βαριὰ τουφεκιὰ ἔπεσε στὸν αὐλόγυρο τῆς Μήτραινας, ποὺ
βρόντησε ὅλο τὸ χωριό.

‘Η χαρὰ τῆς Μήτραινας οὔτε γράφεται οὔτε μολογιέται !
Πρώτη φορά, ἀφότου ξενιτεύτηκε ὁ Γιάννης, Θρονιά-
ζόταν ἡ χαρὰ στὸ ταπεινὸ σπιτοκάλυβο τῆς Μήτραινας !

“ Διηγήματα τῆς ξενιτιᾶς ”

Χρῖστος Χριστοβασίλης

76. ΤΟ ΑΛΟΓΟ

"Ενα κάρο ἀνέβαινε ἀπὸ τὸν Πειραιὰ στὴν Ἀθήνα.
Ἐφερνε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ
καροτσέρης, ἔνας ἀνθρώπος μελαχρινὸς μὲ ψαρὰ γένια, καὶ
τὸ παιδί του. Τὸ κάρο κυλιόταν τὸν ἀνήφορο, ἀργά, νωθρά.

"Ηταν Ἀπρίλης, εἶχε πέσει τὸ βράδυ κι ἄναβαν τὰ φῶτα.
Ἀπὸ τὸ καμουτσίκι, ἔνα μαδημένο σκοινί, μποροῦσε νὰ
καταλάβῃ κανεῖς, πῶς ὁ καροτσέρης ἀγαποῦσε τὸ ἄλογο.
Τὸ καμουτσίκι ἔπεφτε στὰ καπούλια του ἐλαφρὰ σὰν παι-
χνίδι. Καὶ σ' ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτὸν τὸ ἄλογο δὲν ἀκούσε-
βρισιά, μήτε προσταγή, παρὰ τὴ φωνή :

— "Ελα, Κύρκο ! " Αιντε, Κύρκο !

"Ετσι, μ' αὐτὸ τὸ χάδι, ἀνέβαινε σέρνοντας τὸ κάρο μὲ
τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει
φιλότιμο. Νὰ τ' ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸ χτυπᾶς. Δὲν τὰ
δέρνουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τὸ βρίσκεις σὰν τοῦτο;
μᾶς τρέφει ὄλους, ποὺ λές. Δίνει ψωμὶ ἐμένα, ἐσένα, τῆς μάνας
σου, τῶν ἀδερφιῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. "Ενα ζῶο νὰ τρέφη
ὄχτὼ ἀνθρώπους ! Θὰ πῆς, ἐγὼ δουλεύω. "Αμ αὐτὸ δου-

λεύει πρῶτα κι ὕστερα ἐγώ. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι δουλευτὴς ποὺ δὲ βρίσκεται. Εἶναι ἀπὸ τὴν Σερβία. Χρεωθήκαμε νὰ τὸ πάρωμε, δὲν τὰ ξέρεις ἐσύ.

Πέρασε κάμποση ώρα μὲ σιωπή. "Επειτα ξανάρχισε.

— Ποὺ λές, πόσα φορτώματα πέτρα ἔφερνε ὁ Κύρκος ἀπὸ τὰ νταμάρια; κανένα ἄλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. 'Εκατὸ δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τὸ κάρο πήγανε βαριά. Οἱ ρόδες βροντοῦσαν καὶ ὁ γέρος ξανάρχισε:

— "Ακου, παιδί μου. Αὔριο τὸ ἄλογο καὶ τὸ κάρο καὶ τὴ δουλειὰ θὰ τὴν πάρης ἐσύ. 'Εγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις, ποὺ ἡ μέση μου πονεῖ. Μοῦ εἴπε ὁ γιατρὸς νὰ μὴ δουλεύω. Νὰ πάρης τὸν Κύρκο, νὰ τὸν ξαναπάξῃ στὰ νταμάρια, νὰ βγάλωμε ψωμί. Νὰ γιατρευτῶ κι ἐγώ. Καὶ ἡ μάνα σου νὰ μὴν ξενοπλένῃ κι ἡ ἄρρωστη ἡ ἀδερφή σου, ἡ Βγενιώ, νὰ κάνη χρῶμα, ποὺ βήχει. Νά, τὸ λοιπὸν πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω καὶ πιάσε τὸν Κύρκο. Νὰ τὸν βγάλης ἐδῶ στὸν ἀνήφορο. "Ελα, σιγά! Χάιδευέ τον στὸ λαιμό! "Αιντε, Κύρκο.

Τὸ παιδί πήδησε κάτω, ἔπιασε τὸ ἄλογο καὶ τραβοῦσε. "Ο γέρος ἔβλεπε τὴν λυγερὴ σκιὰ τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ του χέρι ποὺ κρατοῦσε τὰ λουριά. Αὐτὸς τὸ παιδί θὰ γίνη καλὸς καροτσέρης!

Πέρασαν μπροστὰ ἀπὸ κάποιο εἰκόνισμα τοῦ δρόμου. "Ο γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του καὶ σταυροκοπήθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. "Ηταν ἄρρωστος, σακατεμένος, δὲ σταυροκοπήθηκε ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἴπε: «Θεέ μου, κάμε νὰ μὴ βήχη τὸ κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νὰ πάρη στὰ χέρια του τὸ κάρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα ὅ,τι πῆς». Κι ἔπιασε μὲ τὰ δυὸ χέρια τὴν μέση του, ποὺ τὸν πονοῦσε δυνατά.

Τὸ κάρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν

άκουσε μιὰ φωνή.

— "Αλτ !

Τὸ κάρο στρατιώτησε. Τρεῖς στρατιώτες τοῦ πυροβόλη-
κοῦ κι ἔνας δεκανέας, μὲ τὰ ὅπλα στὸν ὄμοιο, πλησίασαν.

— "Εἷλα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανέας.

— Σ' ἐμένα τὸ λές ;

— "Αἰντε, γειά σου, κατέβα νὰ μὴ χάνωμε καιρό.

— Καὶ γιατί ;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη ; Τὸ κάρο θὰ τὸ πᾶμε
στὸ στρατώνα. 'Επιστράτευση ἔχομε. Τῷρα τὸ μαθαίνεις ;

— "Επιστράτευση !

— Ναι, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

— "Ετσι, μὲς στὸ δρόμο ; γιά στάσου, βρὲ παιδί, τί εἶναι
τοῦτο ; ἔχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τὸ μεροκάματο κοιτάξ, καημένε, ἢ ποὺ φεύγει ἀπόψε
τὸ σύνταγμα ; χωρατεύεις ; κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ
πάρης τὸν ἀριθμό σου. Κι ὑστερ' ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀν γίνη
πόλεμος, νὰ 'ρθῆς νὰ πάρης τὸ ἀλογό σου καὶ τὸ κάρο ἢ νὰ
πληρωθῆς ἀπὸ τὸ Δημόσιο, ἀν σκοτωθῆ τὸ ζῶο.

‘Ο γέρος γύρισε καὶ κοίταξε τὰ βαρέλια, ποὺ ήταν πε-
σμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του :

— Κάτσε αὐτοῦ ως νὰ 'ρθῶ... Κι ἀκολούθησε τὸ κάρο.
Δὲν ἔλεγε τίποτε. "Ἐνας στρατιώτης, ἐκεῖ ποὺ πήγαναν
χωρὶς καμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— "Αμ ὅ, τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσωμε
γιὰ τὴν πατρίδα.

‘Ο γέρος μετὰ κάμποση ὥρα τοῦ ἀπάντησε :

— Ποιός λέει ὅχι ; γιὰ τὴν πατρίδα εἶναι ὅλα. Μὰ τού-
τη ἡ δόλια καρδιὰ ποὺ 'χομε, σάμπως μπορεῖ ὅποτε θέ-
λεις νὰ τὴν κάμης πέτρα, γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς ; πάντα καρ-
διὰ εἶναι.

"Εφτασαν στὸ στρατώνα κι ἔμπασαν τὸ κάρο στὴν αὐλή. Τὸ σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θά 'φευγε τὰ μεσάνυχτα. Οἱ ἔφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμο μὲ τὶς φωνές. Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὄνόματα στὸ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. "Ἐνας παπᾶς πιὸ κάτω, φορώντας φυσεκλίκια σταυρωτὰ στὸ στῆθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν Ἔλευθερία καὶ τὸ Χριστό. "Ἐνας ἔφεδρος στὸ φανάρι διάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἀλλος ἔγραψε στὸ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Πιὸ πέρα οἱ ἔφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζαρωμένα ἔσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιὰ τῶν ἔφεδρων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντίλια ἔπιναν.

'Ο γέρος ἦταν μόνος σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανένας δὲν τὸν ἤξερε. Προχώρησε ὅμως στὸ βάθος, ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρα καὶ τὸ δικό του μαζί. 'Ο Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατιὰ ρουθούνια του. 'Ο γέρος ἀπλώσε τὰ χέρια καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιά, παράμερα, μιλοῦσε ἔνας ἄνθρωπος μ' ἔνα ἀλογο :

— Δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ... "Ε, δουλευτή, "Ε, παλικάρι... Καὶ στὸ σπίτι δὲν ξέρουν τίποτε... Μήτε ἡ κυρά σου, μήτε ἡ Βγενιώ, κατάλαβες... Ποιός ξέρει ποῦ θὰ πεθάνης καὶ πῶς... Καὶ ὅμως, γιὰ τὴν πατρίδα χαλάλι. "Αιντε στὸ καλό. Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

"Ἐνας στρατιώτης πλησίασε ψάχνοντας στὸ σκοτάδι.

— "Αιντε, καημένε γέρο ! Τὴ δουλειά σου θά 'χωμε ; "Αιντε νὰ πάρης τὸν ἀριθμό.

'Ο γέρος μπῆκε σ' ἔνα γραφεῖο, πῆρε κάποιο χαρτὶ καὶ τὸ 'βαλε στὸν κόρφο του. "Επειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. Πήγαινε ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος ποὺ

ἀρησε τὰ βαρέλια μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γέροιζαν ἀπὸ τὸ στρατώνα μονάχοι καὶ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ καροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιὸ μοναχός.

77. ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΗ ΧΡΟΝΙΑ

Ο πατέρας μου, ἅρικ τὰ γόματά του, εἶχε τὴν καλὴν συνήθειαν καὶ τὴν ἀξιοσύνην καὶ κεντρώνη μόνος του τὰ δέντρα. "Οταν πλησίαζε ὁ καιρός, πήγαινε κάθε μέρα καὶ ξαναπήγαινε ώς τὸ Μεγάλο Χωράφι μας, ποὺ ήταν γεμάτο δέντρα, ήμερα ἀπὸ τῇ μιὰ μεριά καὶ ἄγρια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ ἐρευνοῦσσε μὲ προσογή ἔνα ἔνα. Ψαχούλευε τοὺς κλάνους ποὺ ἦθελε νὰ μπολιάσῃ, ἐξέταζε τὰ μάτια ποὺ θὰ γρηγοριμοποιοῦσσε, παρακολουθοῦσσε τοὺς χυμούς ποὺ ἔφερναν, βολιδοσκοποῦσσε τὸν καιρό. "Ολα τὰ ἐξέταζε.

Λίγα γράμματα ἤξερε καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μονάχος του. Άλλα διάβαζε κάθε βιβλίο ποὺ ἔγραψε γιὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ δέντρα· εἶχε καὶ τὴν πείρα του, ποὺ τὸν εἶχε διδάξει ἄλλα τόσα, καὶ περισσότερα ἵσως.

Μιὰν ἀλησμόνητη γρονιὰ μᾶς εἶπε τὸ βράδυ στὸ τραπέζι:
— Ποιός ἀπὸ σᾶς θὰ μοῦ διαβάσῃ κάτι, γιατὶ δὲν ἔχω τὰ γυαλιά μου πρόγειρα;

— Εγώ, εἶπε ὁ ἀδερφός μου ὁ Ἀντρέας.

"Ανοιξε τὸ βιβλίο σὲ μιὰ σελίδα ποὺ ἦθελε, καὶ τὸ ἔδωσε στὸν ἀδερφό μου. Ἐκεῖνος τὸ πῆρε καὶ ἀργισε νὰ διαβάζῃ σιγά καὶ καθαρά :

« Είμαι ή ιερή ἑλιά, μονάχριβη κόρη τῆς Ἀθηνᾶς. Μὲ δώρισε στοὺς Ἀθηναίους, ὡς παντοτινὸ δεῖγμα γιὰ τὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ κλάδοι μου εἶναι τὸ σύμβολο τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἔπαθλο τῆς νίκης. Μὲ τὰ κλαδιά μου πρῶτοι στεφανώθηκαν οἱ περίφημοι Ὀλυμπιονίκες. Ποτέ μου δὲν ὑπερηφανεύομαι γιὰ τὶς ἀρετές μου, ποὺ ὑμνησαν οἱ ποιητές σας. Ωσότου πεθάνω ταπεινή, σᾶς χαρίζω τὰ δῶρα μου.

Ο καρπός μου, νόστιμος καὶ θρεπτικός, εἶναι ἡ κυριώτερη τροφὴ τοῦ ἀγρότη καὶ τοῦ ἐργάτη. Στὶς πόλεις ἡ παρουσία του ποικίλλει τὸ τραπέζι σας καὶ μεγαλώνει τὴν ὄρεξην. Ἀπὸ τὸν ἕδιο ἔχετε τὸ καλύτερο καὶ γευστικότερο λάδι. Μὲ τὸ λάδι μου γίνονται τόσα μυστήρια τῆς θρησκείας σας, καίει ἡ ἀκοίμητη καντήλα τοῦ ναοῦ σας καὶ τὸ χιλιοτραγουδημένο «καντηλάκι» τοῦ σπιτιοῦ σας.

Τὸ φῶς μου θὰ δείχνη ὅτι ἐδῶ, στὴ μικρὴ Ἑλλάδα, ζῆ ἡ ἀρετὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς οἰκογένειας, φωτισμένη ἀπ’ αὐτό· καὶ ἀκόμη ὅτι ἀπὸ δῶ φωτισαν οἱ "Ἐλληνες δὲ τὸν κόσμο μὲ τὸ φῶς ποὺ τοὺς ἔδωσε ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ μητέρα μου, ἡ Ἀθηνᾶ.

Εὐχαριστῶ τὸ εὐλογημένο κτῆμα, ὃπου ζῶ μὲ τὴ φροντίδα καλῶν ἀνθρώπων. Κάθε χρόνο δργώνουν καὶ σκαλίζουν τὰ χώματα· διώχνουν ἔτσι τὰ βλαβερά χόρτα καὶ ἐγὼ χορταίνω νεράκι καὶ ἀναπνέω πολύτιμο στὶς ρίζες μου ἀέρα. "Ενα φρεατάκι γύρω ἀπὸ τὶς ρίζες μοῦ χαρίζει περισσότερο βρόχινο νερό, ποὺ τὸ ἀποθηκεύω γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Κοπριά καὶ λιπάσματα δὲ μοῦ λείπουν. Μὲ κλαδεύουν καὶ μὲ καθαρίζουν κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς ξερούς, τοὺς καχεκτικούς καὶ τοὺς λαίμαργους βλαστούς. "Ετσι ξανανιώνω γεμάτη χάρη καὶ ζωή, γιὰ νὰ δώσω γερούς καὶ ἀφθονούς καρπούς.

Ἐπειδὴ ὁ γεωργός μου ἔχει καὶ ἄλλες δουλειές, μὴ νομίσετε ὅτι μένω ποτὲ μοναχή. Οἱ καλύτεροι ποὺς ὑπάρχουν φίλοι μου κάνουν ακθημερινή συντροφιά. "Αφοβά ἔρχονται καὶ κάθονται στὰ κλαδιά μου τὰ πουλάκια· μὲ εὐφραίνουν μὲ τὰ τραχιούδια τους — βλέπετε ἐμεῖς τὰ δέντρα δὲν ἔχομε πόδια σὰν καὶ σᾶς, γιὰ νὰ τρέξωμε στὰ κέντρα ψυχαγωγίας, ν' ἀκούσωμε μουσική — καὶ φονεύουν τοὺς ἔχθρούς μου, τὸ δάκο, ποὺς ἄλλοι τὸν λένε βασιλόμυγα ή γρυσόμυγα, καὶ τὰ ἄλλα καταστρεπτικὰ ἔντομα.

Καὶ ἐγὼ ἀνταποδίδοντας τὴν εὐεργεσία, δίνω, σὲ ὅσα θέλουν στέγη, τὴν κουφάλα μου, νὰ φτιάνουν τὴν φωλιά τους. Χωρὶς αὐτὰ καὶ τὰ ραντίσματα ποὺ μου κάνουν, θὰ γίμουν πεθαμένη η βαριὰ ἄρρωστη, καὶ σεῖς χωρὶς καρπὸ καὶ λάδι.

"Οσοι ἀγαπᾶτε ἐμένα καὶ τοὺς καρπούς μου, κεντρώσετε τὶς ξεναδερφάδες μου, τὶς ἀγριελιές, ποὺ μένουν ἀκόμη ἄγριες. Κι ἐγὼ θὰ χαίρομαι νὰ τὶς βλέπω κοντά μου κι ἐσεῖς θ' αὐξάνετε τὸν πλοῦτο σας.

Θλίβεται ὅμως ἡ ψυχή μου γιὰ τὶς ημερες ἀδερφές μου, ποὺ ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν πονετικοὺς νοικοκυράτους. "Αν συναντηθοῦμε κάπου, τρομάζω νὰ τὶς ἀναγνωρίσω καὶ τὰ παράπονά τους δὲν ἔχουν τέλος. Ζοῦν μιὰ ζωὴ δυστυχισμένη, πεινασμένες, διψασμένες, ἀκούρευτες, ποὺ τὰ κλαδιά τους μοιάζουν σὰν τῆς τρελῆς τὰ μαλλιά, χωρὶς φάρμακο, χωρὶς γιατρό. Πότε πεθαίνουν καὶ πότε ἀνασταίνονται.

Τὸ ξέρετε δά, είμαστε ἔφτάψυχες καὶ αἰωνόβιες, ἀλλὰ προκοπὴ οὔτε αὐτὲς οὔτε οἱ ιδιοκτήτες τους βλέπουν ποτέ. Πάντα ἄρρωστες μὲ λιγοστὸ καρπό, ἄρρωστο κι ἐκεῦνο. Καὶ — καλύτερα νὰ μὴν τὸ θυμοῦμαι — οἱ καλλιεργητές τους δὲ συλλογίστηκαν ποτὲ τὸ μεγάλο πόνο τους. Τὶς ραβδίζουν ἀλύπητα, γιὰ νὰ πάρουν λίγο καρπό, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς πληγὲς ποὺ τοὺς προξενοῦν, καὶ τὴν καταστροφὴ ποὺ φέρνουν,

ποὺ εἶναι καὶ δική τους καταστροφή.

Μᾶς ἡμέρωσαν τάχα, γιὰ νὰ τοὺς δίνωμε τὸν καρπό μας, καὶ ἔπειτα μᾶς ἀφησαν νὰ ζοῦμε πρωτόγονα δέρνοντάς μας μάλιστα κάθε χρόνο, γιὰ νὰ μᾶς θυμίσουν ὅτι εἶναι ἀστοργοὶ καὶ τυραννικοὶ ἀφέντες !

Σκέφτηκε ποτέ σου, καλέ μου ἀνθρωπε, τί κερδίζεις ἐσὺ πουλώντας τὰ προϊόντα μας καὶ τί τὸ κράτος ἐξάγοντάς τα στὸ ἔξωτερικό ; Σκέφτηκες ἀκόμη τί χάνεις ἐσὺ καὶ τί τὸ ἔθνος, ἐὰν ἀπὸ ὄποιαδήποτε αἰτία χάνετε τὴν ἐσοδεία μας ; »

"Οταν τελείωσε τὴν ἀνάγνωση ὁ ἀδερφός μου, ὁ πατέρας μου εἶπε :

— Αὔριο, παιδιά, θὰ μπολιάσω τὰ δέντρα στὸ Μεγάλο Χωράφι. Θέλετε νὰ 'ρθῆτε κι ἐσεῖς νὰ δῆτε τὸ κέντρωμα, ἀφοῦ δὲν ἔχετε σχολεῖο ;

— Μάλιστα, πατέρα ! ἀπαντήσαμε καὶ οἱ δυὸ μὲ μιὰ φωνή, ἐπηρεασμένοι ἀπ' ὅσα ἀκούσαμε καὶ ἐνθουσιασμένοι γιὰ τὴν πρόσκληση.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ήθελε καὶ ὁ πατέρας μας.

"Η ἴδειχ νὰ παρακολουθήσωμε τὸ κέντρωμα — τὸ μπόλιασμα ποὺ λένε ἄλλοι — δὲ μᾶς ἀφησε νὰ καλοπάρωμε ὕπνο. Οὔτε φωνὲς οὔτε ξεσκεπάσματα τῆς ἀξέχαστης μάνας, γιὰ νὰ ξυπνήσωμε· πρωὶ πρωὶ ήμαστε στὸ πόδι.

"Οταν ἀνάτειλε ὁ ἥλιος, βρεθήκαμε στὸ δρόμο. Ἐμπρὸς πήγαινε ὁ πατέρας ἀμίλητος κοιτάζοντας πότε κατὰ τὸ βουνό, ποὺ ἀνέβαινε τὸ φωτεινὸ τῆς ἡμέρας ἀστρο, καὶ πότε τοὺς μισοανθισμένους θάμνους τῶν γύρω λόφων. Πίσω οἱ δυό μας μὲ σιγόγελα καὶ χαρές.

Σὲ ἔνα τέταρτο φτάσαμε. «Ο πατέρας ἀπόθεσε τὸ σάκο μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς του» στάθηκε. Γαλήνη βασίλευε στὸ πρόσωπό του. "Εκανε τὸ σταυρό του, ἐνῶ τὰ χεῖλη του

ψιθύριζαν τὴν προσευχή του...

Μὲ τὴν ἐρευνητικὴ ματιά του, ἀφωνος καὶ ἀπορροφημένος ἔξετασε ἔπειτα ἕνα ἀγριλίδι, μιὰν ἀγριελιά, ποὺ χρόνια τὸ εἶχε φυτεμένο. Ἐρεύνησε τὸν καρμό, τοὺς αἰλώνους, τὰ κλαδιά. Ψάχνοντας ἔπειτα μὲ τὰ χέρια βρῆκε τὸ μέρος ποὺ γύρευε.

— Νά το! εἶπε θριαμβευτικά.

Τὸ ἔξετασε μὲ τὸ βλέμμα καὶ τὰ χέρια ἄλλη μιὰ φορά καὶ βεβαιώθη γιὰ τὰ μυστικά του. Ἐμεῖς μέναμε σιωπηλοὶ καὶ ἐκστατικοί.

"Οταν πιὰ βεβαιώθηκε, πῆρε τὸ μαχαιράκι του καὶ ἔκοψε μὲ προσογή τὸ μπόλι ἀπὸ μιὰ νέα γειτονικὴ ἐλιά, ἕνα δριζόντιο φλοιὸ μὲ ἕνα μάτι, ίσο μὲ τὸ μεγάλο μας νύχι: τὸ χάραξε στὶς ἄκρες, γιὰ νὰ κυκλοφορῇ εύκολα ὁ χυμός του καὶ νὰ κολλήσῃ καλύτερα.

"Ηρθε ἔπειτα ἡ σειρὰ τῆς ἀγριελιᾶς: ἔβγαλε ἕνα ὅμαιο κομμάτι φλοιοῦ καὶ τὸ πέταξε κάτω: στὴ θέση του ἔβγαλε τὸ μπόλι καὶ τύλιξε μὲ πανὶ τὸ φλοιὸ τῆς ἐλιᾶς στὸν αἰλάδο τῆς ἀγριελιᾶς. Ἀργότερα — σὲ λίγες μέρες — θὰ ἔβγαλε τὸ πανὶ νὰ μείνῃ ἐλεύθερο τὸ μπόλι.

"Οταν τελείωσε ἐδῶ, συνέχισε τὸ ἔργο του σὲ ἄλλα δέντρα, ἀγριελιές καὶ ἀγριαχλαδιές. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα κέντρωσε δεκαπέντε δέντρα.

Σὲ κάθε μπόλιασμα ἦταν τόση ἡ προσογή του καὶ τόση εὐλάβεια ἦταν χυμένη στὸ γαλήνιο πρόσωπό του, ποὺ μᾶς φάνηκε ὅτι ἦταν ἔνας ιερέας κάποιας ἀγνωστῆς σὲ μᾶς θρησκείας.

"Οταν τελείωσε καὶ τὸ τελευταῖο δέντρο, ἤρεμος στράφηκε πάλι κατὰ τὴν ἀνατολή, ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ μὲ φανερὴ συγκίνηση εἶπε:

— Σὲ εὐχαριστῶ, Θεέ μου, ποὺ μὲ ἀξίωσες καὶ φέτος νὰ

ζήσω καὶ νὰ κεντρώσω ἄλλη μιὰ φορά!...

Πρὸς φύγωμε, πέρασε ἔνα ἔνα τὰ μπολιασμένα δέντρα.
Πλησίαζε τὸ πρόσωπό του στὸ μπόλι, ἀκουμποῦσε ἐπάνω τὸ
αὐτί του, σὰν τὸ γιατρὸ ποὺ ἀκούει τὸν ἄρρωστο· κάτι ζήθελε
βέβαια ν' ἀκούσῃ. Τὸ πρόσωπό του τώρα ήταν χαρούμενο.
Απὸ περιέργεια κάναμε κι ἐμεῖς τὸ ἴδιο, ὥσπου βαρεθή-
καμε, γιατὶ δὲν ἀκούγαμε τίποτε.

Στὸ δρόμο ποὺ γυρίζαμε, ρώτησε τὸν ἀδερφό μου:

— "Ακουσες πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ, Αντρέα, τὴν
ώρα ποὺ ἔβαλες τ' αὐτὶ σου στὰ δέντρα;

— "Οχι, πατέρα!

— "Εσύ, Νίκο; ρώτησε κι ἐμένα.

— "Οχι!

— "Εγὼ ὅμως ἀκουσα! Τὰ δέντρα δὲ λένε σ' ὅποιον τύχη
τὰ μυστικά τους, διποὺς δὲν τὰ λένε καὶ οἱ ἀνθρώποι. Τὰ
λένε μόνο σὲ ὅσους ἀγαποῦν. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ἡ ἐλιὰ ποὺ
διαβάσαμε γτὲς βράδυ. Εἶπε τὸν πόνο της σὲ κάποιον ποὺ
τὴν ἀγαπᾶ, κι αὐτὸς τὸν ἔγραψε στὸ βιβλίο, νὰ τὸν μάθουν
καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι.

"Οταν λοιπὸν τὰ ἀγαπήσετε κι ἐσεῖς, θὰ σᾶς μιλοῦν, καὶ
τότε θ' ἀκοῦτε πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ. "Οταν φτάνη
δηλαδὴ σ' αὐτὸ ὁ χυμὸς τοῦ ἀγριόδεντρου, χύνεται τότε σιγὰ
σιγὰ μέσα του καὶ ἀνακατεύεται μαζί του καὶ κυκλοφορεῖ καὶ
στὸ τέλος νικᾷ. "Ετσι γίνεται θαυματουργὴ μεταμόρφωση
τοῦ ἀγριοῦ σὲ ημερό δέντρο, γιὰ νὰ μᾶς δίνη ἔπειτα τοὺς
ώραίους καρπούς.

Χρόνια καὶ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε, ἀλλὰ ποτὲ δὲ θὰ
λησμονήσω τὰ λόγια τῆς ἐλιᾶς, τὸ εὐλογημένο μπόλιασμα καὶ
τὴ γεμάτη ιερότητα γαλήνια μορφὴ τοῦ πατέρα μου.

Νικόλαος Α. Κοντόπουλος

Έκεινο τὸ βράδυ — ἔνα ώγρὸ καὶ ψυχρὸ ἀθηναϊκὸ βράδυ — ὁ Πετρῆς μπῆκε στὴν αἴθουσα τοῦ νυχτερινοῦ σχολείου μελαγχολικός. Κι ὅταν ἔπειτα τὸν ρώτησε κάτι ὁ ακθηγγητής του, ἀπάντησε ἀφηρημένα. Πέρασε ἡ ὥρα. Καὶ στὸ τέλος, ἐνῶ σχολοῦσαν οἱ μικροὶ ἑκεῖνοι βιοπαλαιστές, ὁ ἐπιστάτης πλησίασε τὸ νέο καὶ κάτι τοῦ εἶπε σιγά.

— Εμένα θέλει ὁ κύριος ακθηγγητής; ρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Πετρῆς.

— Ναί, παιδί μου, φαίνεται πῶς κάτι ἔχει νὰ σου πῇ.

— Καλά! πηγαίνω στὸ γραφεῖο.

Ο Πετρῆς, ἔνα γερὸ παλικάρι δεκαοχτώ χρόνων, δὲν εἶχε πολὺν καιρὸ στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἄνοιξη εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ χωριό του — ἔνα δρεινό, θεσσαλικὸ χωριό. Ό πατέρας του δὲ ζοῦσε πιά. Καὶ μιὰ κι ἔλειψε ὁ ἵσκιος ἑκείνου, αὐτὸς ἀποφάσισε νὰ ἐκπατριστῇ· θὰ πήγαινε στὴν Ἀθήνα νὰ βρῇ ἐργασία καὶ νὰ ζήσῃ. Ή μητέρα του δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κρυφὰ δύμως ἔκλαιγε. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀδερφή του, ποὺ ήταν παντρεμένη. Ό θειος του δύμως εἶχε διαφορετικὴ γνώμη. Άλλα, ἐπειδὴ ἔβλεπε πῶς τὸ παιδί ἐπέμενε πολύ, σώπασε κι αὐτός.

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Πετρῆς μὲ τὶς εὐχές ὅλων καὶ σὲ δυὸ μέρες βρέθηκε στὴν πρωτεύουσα. Ή ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ πρῶτες του ἐντυπώσεις ήταν πολὺ γοητευτικές. Στὰ μάτια του ὅλα ἀστραρταν. "Ολα φαίνονται ὑπέροχα, μικρά-μεγάλα, ἀκόμη καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα. Ή ζωὴ ἐδῶ θὰ εἶναι μαγεία, σκέφτηκε. Βρῆκε τότε κάποιο συγγενή του. Έκεῖνος τὸν φίλοιξένησε κι ἀνάλαβε νὰ τοῦ βρῇ ἐργασία. Πραγματικὰ λίγες μέρες ἀργότερα τὸν σύστησε σ' ἔναν καλὸ σιδηρουργό. Καὶ τὸ ἄλλο πρωὶ τὸν πῆγε στὸ ἐργαστήρι του. Ό Πετρῆς,

κατεβαίνοντας στὸ ὑπόγειο ἔργαστήρι, ξεχώρισε μισογανωμένες μορφὲς καὶ χέρια ἴδρωμένα, ποὺ σήκωναν βαριὲς σφύρες καὶ χτυποῦσαν πυρωμένα σίδερα. Τὸ κατακόκκινο βουνίσιο παιδὶ πῆρε βαθιὰ ἀναπνοή. Τοῦ φάνηκε πὼς κατέβηκε σὲ μπουντρούμι ὑγρό, σὲ σκοτεινὸ τάφο. Ἐκεῖ μέσα θὰ ἐργαζόταν λοιπόν; "Αφησε τὸ φωτεινὸ ὄριζοντα τοῦ χωριοῦ, τὴ μυρωμένη ἀνάσα τῶν ἐλατιῶν, γιὰ νὰ ῥθῇ σ' αὐτὴ τὴ μούχλα; Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἔκανε στὸν ἔκυτό του.

Τὴ δεύτερη, πιὸ ἀσχημη ἀπογοήτευση, τὴ δοκίμασε τὴ Λαμπρή, ἔνα μήνα μετὰ τὸ φτάσιμό του. Τὸ μεγάλο Σάββατο, λίγο πρὶν ἀπ' τὰ μεσάνυχτα, πῆγε μὲ τὸ θεῖο του στὴν Ἀνάσταση. "Οπως ὅλοι, κρατοῦσε κι αὐτὸς μιὰ λαμπάδα. Ἀπ' τὴν ψυχὴ του κάτι ἔλειπε. Θυμόταν πρῶτα πρῶτα τὴ μανούλα του. Ὁ στεναγμός της στὸ χωρισμό, ποὺ νόμιζε πὼς ἀκόμη τὸν ἄκουγε, τὸν ἔπνιγε. Θυμόταν ἔπειτα τὴν ἀδερφή του, τὰ ἀνιψάκια του, τοὺς θείους καὶ τοὺς χωριανούς. Θυμόταν ἀκόμη τὸ χωριό, ἄνοιξη δά, καὶ τέτοια ὥρα. Κατάπιε τὴν πίκρα του καὶ κοίταξε γύρω. Κόσμος πολὺς ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Καὶ πλοῦτος περίσσιος. Χαρὰ ὅμως σπάνια φαινόταν στὶς ὅψεις τῶν καλοντυμένων ἀνθρώπων. Θεῖος κι ἀνιψίδες ἔμειναν κι αὐτοὶ ἔξω, στὸν περίβολο, ὅπως οἱ πιὸ πολλοί. Οἱ φαλμωδίες ἔφταναν ἔκει σὰν ψίθυρος.

Πρόσεξε ὁ Πετρῆς τὴν ἐκκλησία: "Ηταν μιὰ παμπάλαιη, μαυρισμένη, βυζαντινὴ ἐκκλησία. Τοὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιᾶς τὴν τριγύριζαν χλοεροὶ κῆποι καὶ τὴν παράστεκαν πανύψηλα κυπαρίσσια. Καὶ τὶς ἡμέρες τῆς λευτεριᾶς πιὰ βρίσκεται στὴ μέση πελώριων, ἀλλὰ κατσουφιασμένων μεγάρων. Τὸ περιβάλλον στενοχώρησε κάπως τὸ ὄρεινὸ παιδί.

"Εγινε μεγαλόπρεπα ἡ Ἀνάσταση. Εἶπαν « Χριστὸς Ἀνέστη! ». Ο Πετρῆς κοίταξε ἀλλόχοτα. "Ενιωσε ὁ θεῖος τί συνέβαινε στὸ νέο καὶ γυρίζοντας τοῦ εἶπε:

— Πάμε τώρα, Πετρή.

Κι ούτων ἀπομακρύνθηκαν λίγο, κρατώντας μὲ προσοχὴ τὶς ἀναμμένες λαμπάδες, πρόσθεσε :

— Μή στενοχωριέσαι, παιδί μου· ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἔτσι θὰ γιορτάζωμε τὴν Λαμπρή. Θὰ συνηθίσης...

‘Ανακοινώθησε ὁ Πετρής τὸ θεῖο του απηκτικό, φιλορέζοντας :

— “Ετσι θὰ γιορτάζωμε;...” Ανάσταση δίχως φίλια καὶ εὐγένεις; Δίχως μασγιοβολιές λουλουδιῶν καὶ ἀηδονολαλήματα; Δίχως ἀδιάκοπα καμπανίσματα;

Αὐτὴ τὴν χρονικὴν ψυχὴν τοῦ παλικαριοῦ δὲν (ἀναστήθηκε)·

Λίγο λίγο, καθὼς ὁ Πετρής γρύωριζε καλύτερα τὴν κόσμο τῆς μεγάλης πόλης, δοκίμασε καὶ ἄλλες ἀπογοητεύσεις. Ο κόσμος τώρα δὲν τοῦ φαινόταν, ὅπως στὴν άρχη, καλύς. Ηροπάντων δὲν εἶχε καρδιὰν ἀνοιχτή, ὅπως αὐτής. Δὲν ἦταν καὶ κακὸς δά, ἀλλά, ἐπειδὴ ὅλοι, ίδιως οἱ ἐργαζόμενοι, βασανίζονταν πολύ, γίνονταν, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἀπότομοι. Στὶς μεγαλουπόλεις ἡ ζωὴ πιέζει πολὺ τὸν ἀνθρώπο. “Ετσι καὶ ὁ ἀρεντικὸς τοῦ παιδιοῦ, ἔχαμμένος μπρὸς στὸ ἀμόνι, θέλοντας νὰ βγάλῃ κανονικὰ τὶς παραγγελίες, γιατὶ τὰ ἔξοδα τὸν βάρυναν πολύ, καταντοῦσε τραχὺς καὶ κάποτε ἀνύπόφορος.

Τὰ ἄλλα παιδιὰ εἶχαν λίγο πολὺ συνηθίσει σ’ αὐτὴ τὴν ζωὴ, ὁ Πετρής όμως κατάπινε ὅλοένα τὴν θλιψή του καὶ μαρανόταν. Νὰ ἔξομολογηθῇ τὸν πόνο του στὸ συγγενή του, ντρεπόταν ἦταν μεγάλο παλικάρι. “Επειτα καὶ ὁ θεῖος του ἐργαζόμενος ἀνθρώπος ἦταν.

Μιὰν ἀνακούφιση εἶχε βρεῖ μόνο : τὴν νυχτερινὴν ἐπαγγελματικὴ σγολή. Δὲν ἔλειπε κανένα βράδυ, ἀκόμη καὶ ὅταν ἦταν κατάκοπος. Άλλα κι αὐτὴ ἡ ἀνακούφιση τώρα γινόταν

και ἡ μελαγχολία τὸν κυρίευε. Ὁ καθηγητής του ὅμως κάτι ἀντιλήφθηκε. Δὲν τὸ φαντάστηκε αὐτὸς οἱ Πετρῆς καὶ, μιὰ καὶ τὸν κάλεσε, πῆγε.

Τὸν βρῆκε μπρὸς σ' ἔνα γραφεῖο γεμάτο βιβλία καὶ χαρτιά. Τὸν χαιρέτησε διακριτικά. Ἐκεῖνος τοῦ χαμογέλασε καὶ τοῦ ἔκαμε νόημα νὰ καθίσῃ σιμά του. Τπάκουσε. Καὶ τότε ὁ καλὸς ἄνθρωπος τοῦ ζήτησε μὲ γλυκό, πατρικὸ τρόπο νὰ τοῦ ἐμπιστευθῇ, ἀν θέλη, τὴν αἰτία τῆς λύπης του.

Στὴν ἀρχὴ ὁ νέος δίσταζε. Μὲ τὴ φιλικὴ ὅμως ἐνθάρρυνση τοῦ ἄλλου, ἀνοίξε τὸ στόμα του.

Τὸν ἀκούσε προσεχτικὰ ὁ κύριος καθηγητής κι ὅταν τελείωσε, μίλησε αὐτός :

— "Ετσι λοιπόν ; Αὐτὰ σὲ ἀπελπίζουν ; Δὲν ἔχεις κι ἀδικο· ὁ ξεπατρισμὸς εἶναι ἵσως τὸ μεγαλύτερο κακὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ μάλιστα τὸ νέο. Καὶ ὅμως στὴν περίπτωσή σου ἐγὼ βλέπω μιὰ καλὴ διέξοδο. Μὴν ἀπορῆς. Μπορεῖς σὲ λίγο καιρὸ νὰ ξαναγυρίσης στὸ ἀγαπημένο σου χωριό, νὰ ἐγκατασταθῆς πάλι ἐκεῖ καὶ νὰ ζήσῃς καλά. Ἀκόμη καὶ νὰ βοηθᾶς τοὺς χωριανούς σου. Δὲ λέω ἀπίθανα πράγματα, παιδί μου. Ἡ ἐργασία τοῦ σιδηρουργοῦ εἶναι ἐργασία δημιουργικὴ καὶ ὅπως λένε « ἐξαιρετικῆς κοινωνικῆς ὀφελείας ». Μπαίνει σχεδὸν στὴν ἴδια σειρὰ μὲ τὴν ἀσχολία στὴ γῆ. Ὁ μεγάλος Ἄριστοτέλης κάνει μάλιστα λόγο γι' αὐτὴ καὶ τὴν ἐπαινεῖ. "Ἐνας σιδηρουργὸς καὶ μάλιστα μορφωμένος, ὅπως σὲ λίγο θὰ είσαι ἐσύ, εἶναι ὅγι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ ἀπαραίτητος σ' ἔνα χωριό, πιὸ πολὺ ἀπὸ ἔνα χτίστη ἢ ἄλλον ἐπαγγελματία. Ἡ τέγη σου, παιδί μου, θεραπεύει πολλὲς ἀνάγκες στὴ ζωὴ κι ἀποτελεῖ γιὰ κεῖνον ποὺ τὴν ἀσκεῖ σταθερὸ πόρο ζωῆς. Μὲ καταλαβαίνεις ; "Διμα τελειοποιηθῆς σ' αὐτή, γυρίζεις στὸ χωριό, σιμὰ στὴ μανούλα σου καὶ στοὺς δικούς σου, καὶ τὴ βάζεις σ' ἐνέργεια. "Ἐπειτα ἐσύ δὲ θὰ γυρίσης ἐκεῖ μὲ τέχνη

μόνο, όπλα και μὲ πείρα λεπτή γιὰ τὰ κοινωνικὰ και λοιπὰ
ζητήματα. Σὲ βλέπω νὰ παραχολουθῇς ὅπλα τὰ μαθήματα
μ' ἐπιτυχία και νὰ διατυπώνῃς κάποιες ἐφωτήσεις ἀνθρώπου
και λὰ κατατοπισμένου. 'Η ἐργασία σου θὰ φέρῃ τοὺς γλυκοὺς
καρπούς της. Τι λές; Τὰ παραδέχεσαι ὅσα ἀνέφερα; Ναι;
Πολὺ καλά. Εἶσαι φρέσιο κι ἄξιο παιδί και ὁ Θεὸς θὰ σὲ
προστατέψῃ. Συμπλήρωσε τὶς γράσεις σου. 'Υπόμενε τὸν
προστατέμενό σου. Συμπλήρωσε τὴ γενικὴ μόρφωσή σου και
ὅταν κρίνῃς ὅτι ἀπόγτησες ἀρκετὰ ἐφόδια, πήγανε στὴν
εὐχὴ τοῦ Θεοῦ...

"Ἐφυγε ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπὸ τὴ Σχολὴ ὁ Ηετρῆς ἐντε-
λῶς ἀλλαγμένος. Ἀποροῦσε κι ὁ ἔδιος πᾶς, μὲ μόνο τὸ λόγο,
ἔνας ἀνθρώπος ἀλάρηρωσε τόσο τὴν ψυχὴ του. Κι ὁ σεβα-
σμὸς του ἀπὸ τότε γιὰ κεῖνον ἔγινε ἀπεριόριστος. Ἀπὸ τότε
ρίγτηκε στὴν ἐργασία μὲ ψυχὴ και μὲ καρδιά. Ἰδροκοποῦσε
χαρούμενα. Πρόσεχε και σεβότων τὰ λόγια τοῦ ἀφεντικοῦ του.
Και τὸ βράδυ πρῶτος και πάντοτε ἀκούραστος στὴ Σχολή.

Μὲ τὴν ιδέα τώρα ὅτι θὰ ξαναγύριζε στὸ χωρὶὸ θῆθεις
νὰ μάθῃ, ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ πολλὰ πράγματα. Ἀνακατεύτη-
κε στὸν ἀθλητισμό. "Εμαθε τὰ κλασικὰ ἀγωνίσματα. Ήγήγε
στὰ ωραῖα μουσεῖα τῆς Ἀθήνας. "Ενιωσε συγκίνηση μπρὸς
στὰ κειμήλια τοῦ « Ἀγῶνος » στὸ Ἐθνικὸ Ιστορικὸ Μου-
σεῖο. Στὸ Ἀρχαιολογικὸ ἔμεινε μὲ ἀνοιγτὸ τὸ στόμα, ἥμα
ἀντίκρισε τὰ ὑπέροχα ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρ-
χαιότητας. "Εγίνε ταχτικὸς ἐπισκέπτης, ὅσο μποροῦσε, τοῦ
Βοτανικοῦ Κήπου.

"Ετσι πέρασε ἔνας χρόνος ἀκόμη. Τελείωσε. Μὲ τὶς οἰκο-
νομίες του ἀγόρασε μερικὰ ἐργαλεῖα. Τὸν βοήθησε κι ὁ θεῖος
του. Ἀγόρασε ἀκόμη λίγα βιβλία κι ἔνα δῶρο γιὰ τὴ μα-
νούλα του. Και κάποια μέρα ἀναχώρησε. "Ενῶ ἔφευγε, βλέ-
ποντας τὴν Ἀθήνα μὲ τὴν Ἀκρόπολη νὰ μένουν πίσω, ἔνιω-

θε γι' αὐτὲς ἀγάπη καὶ σεβασμό. Αὐτοῦ εἶχε μορφωθῆ καὶ γύριζε στὸν τόπο του νὰ ζήσῃ τίμια, ὡφελῶντας συγχρόνως καὶ τοὺς ἄλλους.

Στὸ χωρὶὸ ἄνοιξε σωστὸ ἔργαστήρι καὶ πῆγαν κι ἄλλοι μικροὶ νὰ « μάθουν τέχνη ». "Εγινε σπάνιος τεχνίτης καὶ τὸν ζητοῦσαν κι ἀπὸ ἄλλα χωριά. Πήγαινε σὲ πανηγύρια καὶ γάμους καὶ διασκέδαζε σεμνὰ καὶ πολιτισμένα. Οἱ παρατηρήσεις του στὶς διάφορες ὁμιλίες ἀπόχτησαν σημασία. "Εγινε μὲ λίγα λόγια « στοιχεῖο προόδου ».

Θ. Μακρόπουλος

79. ΤΑ ΣΔΛΙΓΚΑΡΙΑ

- Καὶ μάζεψε πολλά ; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ Νίκος.

- Βέβαια, πολλά· ἀπάντησε ὁ Μανόλης. Γέμισα ἐνα μεγάλο κουτί.

- Καὶ τρώγονται ; ρώτησε κι ὁ Ἀντώνης.

- "Αμα εἶναι καθαρὸ τὸ μέρος, ἀπ' ὅπου τὰ μάζεύουν, τρώγονται καὶ καλοτρώγονται, εἶπε κι ὁ Γιωργάκης.

- Βέβαια, ἐσύ σὰν Κρητικὸς ποὺ εἶσαι, θὰ τὸ ξέρης, εἶπε ὁ Νίκος.

Τὰ τέσσερα παιδιά μιλοῦσαν στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου γιὰ τὰ σαλιγκάρια ποὺ μάζεψε ὁ Μανόλης.

'Ο Γιωργάκης εἶπε τότε :

- Δηλαδὴ Κρητικὸς ήταν ὁ παππούς μου. 'Ο θεῖος μου ὅμως, ποὺ πῆγε στὴ Γαλλία, μοῦ διηγήθηκε πολὺ νόστιμες ιστορίες γιὰ τὰ σαλιγκάρια.

Ξέρετε, βέβαια, πὼς βγαίνουν ἀπὸ τὶς φωλιές τους ἢ ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ κρύβονται, ἀμα πάψη ἡ βροχὴ καὶ βγῆ ὁ ἥλιος. 'Αγαποῦν πολὺ τὰ λάχανα καὶ κρύβονται μέσα στὰ φύλλα τους, ποὺ τὰ τρῶνε ἀχόρταγα. Πολλὲς φορὲς ταξιδεύουν μὲ τὶς ὥρες, ἔτσι ἀργοκίνητα ποὺ εἶναι, ὥσπου νὰ

βροῦν λαχανόκηπο ἢ μέρος ὅπου βρίσκουν τρυφερὰ φύλλα: στὸ ἀμπέλια, πρὸν νὰ μεγαλώσουν τὰ φύλλα τους: στὰ γωράφια, μόλις βρῆ τὸ σιτάρι, καὶ στοὺς κήπους ποὺ ἔχουν τρυφερὰ φυτὰ καὶ λουλούδια.

Δύσκολα ὅμως βρίσκει κανένας πολλά, ὃν δὲ βρέξῃ. Γι' αὐτὸν τὰ μαζεύουν μετὰ τὴν βροχήν.

Στὴν Κρήτη, ποὺ λέγατε, γεμίζουν χιλιάδες κορίνια ἀπὸ τὰ σαλιγκάρια καὶ τὰ στέλνουν νὰ πουληθοῦν σὲ ἄλλα μέρη. Προπάντων ὅμως συνηγίζομε νὰ τὰ τρῶμε τὴν μεγάλη σαρακοστή. Τὰ κρητικὰ σαλιγκάρια εἶναι μικρὰ ἢ μέτρια μὲ ἀσπρουδερὸν ὅστρακο ἀπ' ἔξω, τὸ σπίτι τους δηλαδή, ποὺ τὸ κουβαλοῦν στὴν ράχη τους, ὅπου καὶ νὰ πᾶνε. "Αμα νιώσουν ὅτι κινδυνεύουν νὰ τοὺς φάη κανένας, βγάζουν σάλιο ἀπὸ τὸ στόμα τους καὶ κλείνουν τὸ σπίτι του μὲ αὐτό! Κάνουν δηλαδή μιὰ πόρτα σταχτιὰ καὶ μένουν μέσα στὸ σπιτάκι τους, σὰ νὰ εἶναι νεκρά. "Ετσι, αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Κρήτη, φαίνονται κλειδωμένα καὶ ἀμπαρωμένα μέσα στὸ ὅστρακό τους.

Τὰ παιδιά ἀκουουν τὸ Γιωργάκη μὲ πολλὴ προσοχή.

- Καὶ ἀπὸ ποιόν κινδυνεύουν καὶ κλείνονται ἔτσι;

- Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἀνθρώποι ποὺ τὰ νοστιμεύονται καὶ τὰ τρῶνε. Τὰ κυνηγοῦν καὶ οἱ τυφλοπόντικοι, οἱ κουκουβάγιες καὶ ἄλλα πουλιά. Οἱ κουκουβάγιες ὅμως τὰ νοστιμεύονται πολὺ καὶ τὰ φέρνουν στὶς φωλιές του νὰ τὰ φῶνε. Μὲ τὴν μύτη τους τὰ πιάνουν καὶ τὰ τραβοῦν, νὰ τὰ βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ ὅστρακό τους, ἢ τρυποῦν ἀπὸ πάνω τὸ ὅστρακο καὶ τὰ βγάζουν. Καμιὰ φορὰ ἢ φωλιὰ τῆς κουκουβάγιας γεμίζει ἀπὸ ὅστρακα τῶν σαλιγκαριῶν καὶ ἡ κουκουβάγια τὰ σπρώχνει καὶ τὰ ρίγνει ἔξω.

- Καὶ κάνουν ἐμπόριο τῶν σαλιγκαριῶν στὴν Κρήτη; ρώτησε ὁ Μηνόλης.

- "Οπως μου είπε ο θεῖος μου, γίνεται άρκετο έμπόριο.
"Αλλοτε έστελναν πολλά κοφίνια σαλιγκάρια στήν 'Ανα-
τολή και στήν Πόλη. Τώρα στέλνουν τέτοια κοφίνια στήν
'Αθήνα και στὸν Πειραιό. Δὲν κάνουν όμως στήν Κρήτη
οὐτὶ κάνουν στή Γαλλία.

- Στή Γαλλία! Και τί κάνουν στή Γαλλία; ρωτᾷ ο
Νίκος.

- Τὰ θρέφουν και τὰ μεγαλώνουν και τὰ περιποιοῦνται,
ὅπως τρέφουμε ἐμεῖς τὶς κότες...

- Αδύνατο! λέει μὲς ἀπορία ο Μανόλης.

- Δὲν εἶναι ἀδύνατο! Ο θεῖος μου, ποὺ ηταν πέρυσι
στή Γαλλία, πῆγε και εἶδε τέτοια, πῶς νὰ τὰ ποῦμε;

- Σαλιγκαροτροφεῖα, ἀπαντᾶ μὲ γέλιο ο Μανόλης.

- Δὲν περίμενε νὰ δῃ ο θεῖος μου νὰ πουλοῦν σαλιγκάρια
στὸ Παρίσι. Και όμως στήν ἀγορά τοῦ Παρισιοῦ πουλοῦνται
ἡ μὲ τὴ δωδεκάδα, ὅπως σὲ μᾶς τὰ στρείδια, ἡ τόσα τὰ
έκατό. Τὰ σαλιγκάρια αὐτὰ εἶναι ἀμπελίσια, ἀπὸ τ' ἀμπέλια
τῆς Ελβετίας και τῆς Γαλλίας. Έκεῖ ἔμαθε ο θεῖος μου
πῶς τὰ τρέφουν σὲ κήπους, γιὰ νὰ μεγαλώσουν και νὰ παχύ-
νουν και νὰ τὰ πουλήσουν ἀκριβότερα. Πῆγε και εἶδε ἔνα
τέτοιο σαλιγκαροτροφεῖο.

Την ἔνας μεγάλος λαχανόκηπος, πολὺ μεγάλος όμως.
Τὰ εἶχαν ἀπολυμένα ἐκεῖ και φρόντιζαν νὰ μὴν τοὺς φύγουν.
Κάθε μέρα διάλεγαν τὰ μεγαλύτερα, τὰ ἔβαζαν σὲ μεγάλα
κύρτα και τὰ λάχανα τοῦ κήπου, προτιμοῦν όμως τὰ σαλι-
γκάρια τὰ κουνουπίδια και τὸ τριφύλλι. Τρῶνε τότε μὲ
περισσότερη ὄρεξη και μεγαλώνουν και παχαίνουν γρηγο-
ρότερα.

Και ξέρετε πόσο τρῶνε; Στὸ γεῦμα τους, σ' ἔνα μεση-
μέρι δηλαδή, ἔκατὸ χιλιάδες σαλιγκάρια μποροῦν νὰ φᾶνε

ένα δλόκληρο κάρο λάχανα. Και ένα τέτοιο σαλιγκαροτροφεῖο έχει πολλές έκαποντάδες χιλιάδες σαλιγκάρια.

- Δεν φοροῦν τὸ χειμώνα ἀπὸ τὸ κρύο τὰ σαλιγκάρια;

- "Οχι βέβαια. Άλλα στὴ Γαλλία, μοῦ εἶπε ὁ θεῖος μου, γιὰ νὰ έχουν σαλιγκάρια καὶ τὸ χειμώνα, τὰ φυλάγονυ μέσα σὲ σπίτια λεστά. "Επειτα ἔρουν πῶς νὰ περιποιηθοῦν τὰ αὐγά τους καὶ πῶς νὰ κάμουν νὰ μεγαλώσουν γρήγορα τὰ μικρὰ σαλιγκαράκια.

- "Οπως κάνομε δηλαδὴ ἐμεῖς ἐδῶ γιὰ τὸ μεταξοσκώληκα, εἶπε ὁ Νίκος. Έκεῖ βέβαια θὰ γίνεται μεγάλο ἐμπόριο μὲ τὰ σαλιγκάρια.

- Σὲ ὅλες τὶς πόλεις τῆς Γαλλίας τρῶνε τὰ σαλιγκάρια αὐτὰ τὰ καλοθρεμμένα. "Επειτα στέλνουν καὶ στὸ ἔξωτερικό. Κάμποσες χιλιάδες δικάδες τραβᾶ ἡ Ἀμερική, εἶπε μὲ σοβαρότητα ὁ Γιωργάκης.

- Δὲ γράφεις στοὺς συγγενεῖς σου στὴν Κρήτη νὰ κάμουν τέτοια σαλιγκαροτροφεῖα, εἶπε στὸ Γιωργάκη ὁ Ἀντώνης γιὰ νὰ τὸν πειράξῃ.

- Τὸ γελᾶς; τοῦ ἀπαντᾶ ὁ Γιωργάκης. "Ο θεῖος μου ἔλεγε πῶς τὰ δικά μας σαλιγκάρια εἶναι πιὸ νόστιμα ἀπὸ τὰ γαλλικά. Καὶ νὰ μὲ θυμηθῆς, ὅτι καὶ αὐτὸ ποὺ περιγελᾶς τώρα, θὰ γίνη. "Η πατρίδα μας, γιὰ νὰ προκόψῃ, πρέπει νὰ παίρνη ὅτι καλὸ έχουν οἱ ἄλλοι λαοί. "Έχουμε τώρα ίχυοτροφεῖα σὲ πολλὰ μέρη. "Έχομε ἐργοστάσια ποὺ κάνουν χιλιάδες κουτιὰ σαρδέλες. Μιὰ μέρα θὰ έχωμε καὶ σαλιγκαροτροφεῖα, καὶ ἐμπόριο σαλιγκαριῶν... ἂν ἀφήνη κέρδος, εἶπε γελώντας ὁ Γιωργάκης.

Γέλασαν καὶ τὰ ἄλλα παιδιά· τοὺς φάνηκε ἀστεῖο νὰ ἴδρυθῇ «τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ σαλιγκαροτροφεῖο», ὅπως τὸ δόνομασε κιόλας ὁ Μανόλης.

—'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, θὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! "Οποιος δὲ σηκωθῇ καὶ δὲν πάη, νά 'χη τ' 'Αι - Νικόλα τὴν κατάρα!

Τέτοια διαλάλησε προσταγὴ τὸ Σαββατόβραδο στὸ Μεσογάρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος, ἀνεβαίνοντας σὲ ἔγραντους τόπους καὶ σὲ πεζούλια ἀπάνου, ἀκουμπώντας κατὰ πίσω τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του στὸ δεκανίκι του τὸ κρανένιο καὶ προβάλλοντας κατὰ μπρὸς τ' ἀνοιχτὰ στήθια του, σὰ νά 'θελε νὰ βγάλῃ μέσ' ἀπὸ τὰ σωθικά του ὅλη του τὴ βροντερὴ φωνὴ καὶ νὰ τὴ χύσῃ σ' ὅλο τὸ χωριὸ γύρω.

Καὶ τὸ ταχύ, μόλις τσάκισαν τὰ ἑφτὰ μεσάνυχτα κι ἔσκασε μὲς στ' ἀνατολικὰ κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι ὁ Γελαντζής, ἔφρον μαζὶ κι οἱ πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμπαναριῶν ἀνατάραξαν τὸ χωριό· σκόρπισαν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τῶν χωριανῶν μέσα στὸ γλυκοχάραμα τὸν ὄπνο, σὰν ἀνεμοζάλη ὀργισμένη, ποὺ σηκώνετ' ἄξαφνα καὶ σκορπάει τὴν πάχνη καὶ τὴν καταχνιά, ποὺ πλακώνουν τὴν πλάση.

Οἱ καμπάνες χτυπῶνται ζωηρά, ἀδιάκοπα. "Άλλες μὲ παιδιάτικους ἀσημένιους ἥχους, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιά ποὺ κράζουν στὸ σχολεῖο σημαίνοντας αὐγὴ κι ἀπόγεμα, κι ἄλλες λυπητέρα, συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θανάτους κι ἀπὸ τὰ μνημόσυνα, ποὺ συχνότατα διαλαλοῦσαν· καὶ μιά, ἡ μετά γαλύτερη τοῦ καμπαναριοῦ τ' 'Αι - Νικόλα, τρυπημένη κατάκορφή ἀπὸ τουφεκιὰ κλέφτικη, ξεγύριζε ἀπὸ ὅλες μὲ τὴ βραχνή της φωνή.

Τὸ φεγγάρι, κυκλωμένο κι ὅλόκληρο, ἔφεγγε κατα-

μεσίς τὸ οὐρανοῦ, ἵσκιωνε τὶς φυτείες καὶ τὰ λαγκάδια, τὶς σπηλιές καὶ τὰ ριζώματα, τοὺς φράγτες καὶ τοὺς μπλοκούς, τὰ κλαριά καὶ τὶς στιβανιές, καὶ φώτιζε περίγυρα τὸ βουνά θάλα καὶ τοὺς γκρεμούς καὶ τὸ χωριό μέσα. Ἡ ταν Θεοῦ γκαρά. Μέρα ἡ νύχτα. Τὰ καλντερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ, οἱ πέτρινες ρούχες, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρόπλακες καὶ τὸ ἀσπρόλιθο τῶν σπιτιῶν γυάλιζαν, λαμπύριζαν στὸ σεληνόφωτο. "Ανοιγαν ἀνάρια κι ἀραδαριά τὰ παράθυρα τὰ καρκελωτά, σὰ βάρυπνα μάτια μεγάλα, κι ἔφεργαν μέσα στὰ σπίτια. "Τστερά ἀνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια καὶ γύνονταν στοὺς δρόμους ἄντρες καὶ γυναικόπαιδες, κι ἔπαιρναν τὸν ἀνήφορο.

Οἱ καμπάνες ὀλόενα δὲ σταμάταγαν. Τὰ πλήθη ὅσο φηλότερα ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνώνονταν, κι ἀγάλια ἀγάλια οἱ κορφινοὶ τοῦ χωριοῦ δρόμοι ἔμοιαζαν σκοταδερές ρεματίες καὶ λαγκάδια δασιά· τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρός ποὺ ἀκουόταν στὰ γαμηλώματα, στὰ καλντερίμια καὶ στὰ χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγυστῶν διαβατῶν, σιγά σιγά γινόταν στὸν ἀνήφορο σάλαγος, κι ἀπὸ σάλαγος πιὸ φηλὰ γλαυκό. Κι ἀπὸ τὴν γλαυκὴν αὐτὴ τὴν μεγάλη κι ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ σημανταριὸ ξαφνισμένα τὸ ὄρνιθια ξύπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φύναζαν κι αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μὲ τὶς κραυγὲς καὶ μὲ τὰ βιολιά, ἀπὸ ρούχα σὲ ρούχα κι ἀπὸ αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτα ἀνηφορώντας ξύπνιζαν κι ἔπαιρναν μπροστά, ὅπους δὲ δυνήθηκαν νὰ ξυπνήσουν οἱ καμπάνες.

Δυὸς μεγάλες βαθίες ποταμίες, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κορφοβούνια φηλά, ζόνουν τὸ μαχαιροκομένο κοκκινόβραχο, ποὺ βαστάζει τὸ χωριό μας ἀπάνω του. Ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βράχου, ποὺ γάσκει ἐμπόρδες κάτου γκρεμὸς φοβερὸς κι ἀβύσσους ἀπατη, ἀργιζούν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ

άσπρα άσπρα και ἀραδιασμένα τὸν ἀνήφορο τὸ ἔνα ἀπόνω ἀπὸ τὸ ἄλλο, σὰ σκαλοπάτια ὡς τὴν κορφήν. Καὶ μὲ τὸ σχῆμα του τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τὴν νύχτα, μὲ τὸ ἀναμμένα τὰ φῶτα, σὰ μέγα πολυκάντηλο τὸ χωριό μας.

Βγήκαμε στὴν κορφὴν ἀπόνω. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος κι ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια και πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἐδῶ τὸ πλῆθος, σωροὺς σωρούς, μαύριζε τὰ σάδια και τὶς πλαγιές. "Ωσπου ἥρθαν οἱ δημογέροντες μὲ τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιὰ τώρα, μὲ τὶς χαρὲς και μὲ τὰ τραχούδια ποὺ κάμανε πέρα, σμιγμένοι και χωριστὰ οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναικεῖς, δὲν παράλλαξαν ἀπὸ συμπεθερὸν κι ἀπὸ ψίκι.* "Ενα μοναχά. 'Οπ' οὔτε νύφη οὔτε γαμπρὸ πήγαιναν γιὰ πάρουν. Μὲ τὶς τριχίες ριγμένες πισώπλατα, εἴτε κρεμάμενες ἀπὸ τὰ γέρια, πήγαιναν γιὰ μάρμαρα.

Εἶχε κακὴ τὸ χειμώνα ἡ πιὸ μεγάλη ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μας, ὁ 'Αι - Νικόλας, και τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ἔναντιζαν οἱ χωριανοί. Πλήρωναν μοναχὰ τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων και κουβαλούσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπόνω κάθε βδομάδα τὴν πλάκα και τὰ μάρμαρα.

'Εκεῖ ποὺ τελειώνουν πιὰ τὰ σάδια κι ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλα τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ἥταν τὰ μάρμαρα. 'Έκει μὲ τοὺς κασμάδες και μὲ τοὺς λοστούς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τὰ εἶχαν ἀραδιάσει σωροὺς σωρούς χοντροκομμένα τὸ ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γόνος τοῦ μελισσιοῦ ποὺ ρίχνει και φεύγει ἀπὸ τὸ κρινὶ** και τοῦ σκαλῶνει ἀπανωτὸ στριμωγμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ ποὺ τυγχάνει μπροστά του, και τὸ κλωνάρι μαυρίζει ὅλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κάτασπρα ἐκεῖνα κι ἀστραφτερὰ σὰ χιόνια μαρμαροσώρια ἀπὸ τὸ πλήθη ποὺ κόλ-

* ψίκι = συνοδεία γάμου.

** κρινὶ = κυψέλη.

λησαν ἀπάνω τους. "Αντρες καὶ γυναικες δίπλωναν τὶς φλο-
κάτες τους σταυρωτὰ κατὰ πίσω, τὶς πίστρωναν ὑστερα σὰν
προσκέφαλα καὶ φορτώνονταν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον τὰ θεό-
ρατα μάρμαρα. "Ωσπου φορτώθηκαν ὅλοι κι ὥσπου ἀναλή-
ρτηκαν ἀπὸ μπροστὰ οἱ ἀσπροι σωροί.

"Οταν ἔσκινησαν τὸν κατήφορο κατὰ τὸ χωριό, χάραξε.

"Αγγιζε τώρα κατὰ τὴ δύση του τὸ φεγγάρι καὶ στ' ἀ-
νατολικὰ κορφοβούνια, ἐκεῖ ποὺ πρῶτα ἔλαμψε ὁ Γελαντζής,
ἔσκαε ὁ Λύγερινδες τώρα. 'Ο Μπάρος, ὁ Καταραχιάς,
τ' Αὐτή, οἱ Νέφες κι ἄλλες ὀλόρυρα κορφὲς ἀσπρογυάλιζαν
ἀπὸ τὸ γλυκογάραμα. Ηλῆθος αὐλάκια ἀφρόδροσα, ποὺ
ἔρχονται ἀπὸ τὸ κεφαλόβρυσο ἀπάνω καὶ ποὺ αὐλακώνουν
ἐδῶ κι ἐκεῖ δλοῦθε τὰ πλάγια ἐκεῖνα, ξύπναγαν στὰ πατή-
ματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μὲ τὰ τρυφερά τους
μουρμουρητὰ ἔλεγες ὅτι τὸ ἕνα ρωτάει τὸν ἄλλο, νυσταγμένο
τὸ μαῦρο ἀκόμα, γιὰ τὸ ξαρνικὸ ἐκεῖνο καὶ παράφρο πο-
δοβολητὸ τοῦ λαοῦ.

Ξύπναγε ἡ πετροπέρδικα στὰ τουφωτὰ κοντοπρίναρα
ποὺ κοιμήταν, ἔλουζε τὸν ὅμορφο λαιμὸ καὶ τὰ καμαρωτὰ
στήθια της στὰ κρυσταλλόνερα μέσα κι ἀνέβαινε στὴν κορ-
φὴ τοῦ γκρεμοῦ κι ἀρχιζε τὸν ὀλόγλυκο κελαθδισμό της. 'Η
πέρδικα ξύπναγε τὸ βοσκόπουλο στὴ μάντρα του, καὶ τὸ βο-
σκόπουλο τὸ καλὸ μὲ τὴ γλυκιά του φλογέρα ξύπναγε ὅλη
τὴν πλάση.

Οἱ χωριανοὶ ροβόλαγαν τὸν κατήφορο φορτωμένοι μὲ
τὰ θεόρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν κι ἔτρεγαν κιόλας ποιὸς
νὰ πρωτοπεράσῃ τὸν ἄλλον, ποιὰ νὰ παραδιαβῇ τὴν ἄλη.
Κι ἔσκαχαν ἐκεῖ γέλια καὶ γαρούμενες φωνές. Μπροστὰ
τὰ βιολιὰ πάντα κι οἱ δημογέροντες κι οἱ παπάδες, φορτωμέ-
νοι κι αὐτοί, καὶ πίσω τὸ πλῆθος. Καὶ πάρα πίσω ἀκόμα τὰ
ξακουστότερα τοῦ χωριοῦ παλικάρια, ὅπου τρία τρία καὶ τέσ-

σερα τέσσερα μαζί κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους ὄμους τους ἀπάνου ὀλόβολα χάλαρα* ἀκέριους βαριοκομένους βράχους. Ἐδῶ θυμόταν κανένας τοὺς παλιοὺς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τοὺς σαραντάπηγους τῶν παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν.

"Οταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πληθυσμοὶ ἔφτασαν σὴν κορφὴ τοῦ χωριοῦ. Κι ὅστερα' ἀπὸ λίγην ὥρα, ποὺ ξεφορτώνονταν αὐτοὶ στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησίας, οἱ γρυσές του ἀχτίδες στεφάνωναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περήφανα μέτωπά τους. Τὰ λιθοσώρια**, ποὺ ἀσπριζαν ὀλονυχτίς στὸ βουνὸ ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τώρα στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησίας καὶ γύρω του ὀλόρθιος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ, ξεφορτωμένος καὶ κατακόκινος καὶ χαριτωμένος κι ὅμορφος καὶ λαμπρός, δέχονταν μὲν χαρὲς καὶ μὲν παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρειωμένους, ποὺ στερνοὶ στερνοὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους τους ὄμους ἀπάνω ὀλόβολα χάλαρα, ἀκέριους βαριοκομένους βράχους.

Εἶχαν οἱ μαστόροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δουλέψουν.

"Ως τὸ Σαββατόβραδο τ' ἄλλο, ποὺ ὁ πρωτόγερος θὰ φώναξε πάλι στὸ Μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια τὸ συνηθισμένο διαλάλημά του:

—'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, νὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! "Οποιος δὲ σηκωθῇ καὶ δὲν πάη, νά 'χη τ' 'Αι - Νικόλα τὴν κατάρα!

K. Κρυστάλλης

* χάλαρα = μεγάλοι πελεκητοί σγκοι μαρμάρου.

** λιθοσώρια = σωρὸς ἀπὸ λίθους.

Α'.

Ο ξνθρωπος ἐδῶ καὶ γηλιάδες χρόνια εἶχε γίνει κύριος καὶ ἔξουσιαστής τῶν ζώων τῆς γῆς, γι' αὐτὴν καὶ τὸν ἔνεγκαν Δαμαστήν.

Ἐκεῖνα ποὺ μποροῦσαν νὰ τὸν ὀφελήσουν, νὰ κάνουν τὸ θέλημά του, τὰ ἡμέρωσε καὶ τὰ ἔβαλε συνεργάτες του. Τ' ἄλλα τ' ἀργησε, ὅσο δὲν τὸν πείραζαν. "Οταν ὅμως τοῦ γίνονται ἐμπόδιο στὴ ζωή του, τὰ πολεμοῦσε καὶ τ' ἀνάγκαζε νὰ τὸν ἀναγριωρίσουν πότες ήταν ὁ μόνος κύριος καὶ ἔξουσιαστής τῆς ζωῆς τους.

Τὰ ζῶα ποὺ ἡμέρωσε, σιγὰ - σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν διαρροετικὰ ἀπὸ τ' ἀδέρφια τους, ποὺ ζοῦσαν μονάχα τους ἐλεύθερα καὶ μὲ κάθε τρόπο ὑπερασπίζονταν τὴ ζωή τους. Τόσο συνήθιζαν στὴ νέα ζωή, ποὺ ἀν τύχαινε κανένα νὰ φύγῃ καὶ νὰ γυρίσῃ στ' ἀδέρφια του, τὰ ἀγρια, πολὺ γρήγορα ἔχανε τὴ ζωή του, δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ.

Τὸν καιρὸν ποὺ ἀρχιζε ἡ ιστορία ποὺ θὰ σᾶς δημηγγῶ, ὁ Δαμαστής εἶχε στήσει μιὰ ὡραία καλοκαιρινὴ σκηνὴ ἀπὸ δέρματα ἀγριων ζώων σ' ἕνα λιβάδι κοντά στὴν ἀκρογαλανία.

Μιὰ φορὰ ὁ Δαμαστής καθόταν κάτω ἀπὸ τὴ σκηνὴ αὐτή. Ή οἰκογένειά του κοιμόταν ὕστερα ἀπὸ τὶς βαριές δουλειές τῆς ἡμέρας. Τὰ ζῶα του ξαπλωμένα στὴ γλότη ἀναμπούσαν τὴν τροφή τους. Ο Πιστός, ὁ σκύλος του, ὁ φίλος καὶ πρόθυμος ὑπηρέτης του, ήταν ξαπλωμένος στὰ πόδια του καὶ σήκωνε τ' αὐτιά του μόλις ἀκουε τὸν ὅποιοδήποτε παραμικρὸ θόρυβο. Κοιμόταν μὲ τὸ ἕνα του μάτι κι ἀγρυπνοῦσε μὲ τὸ ἄλλο. Μόνο ὁ Δαμαστής δὲν κοιμόταν. Ήταν γέρος πιὰ καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ πολὺν ὑπνο. "Επειτα δὲν

ἥταν κουρασμένος τόσο, ώστε τὰ παιλιὰ τὰ γρόνια· γιατί τώρα εἶχε πολλὰ παιδιά καὶ παιδιά τῶν παιδιῶν του, ποὺ ἔκαναν τὴν πιὸ πολλὴ ἐργασία. Αὐτὸς τώρα ἔπρεπε ν' ἀνιστορῇ στὸ νοῦ του τὰ περασμένα, τοὺς ἀγῶνες του γιὰ νὰ γίνη κύριος κι ἔξουσιαστής, δαμαστής τῶν ζώων, καλλιεργητής τῶν χρήσιμων φυτῶν καὶ νὰ στοχάζεται τί μποροῦσε ἀκόμη νὰ κάμη.

"Οταν ἔτσι καθόταν καὶ στοχάζόταν, τοῦ φαινόταν πώς ἄκουε σχέδια ἀπὸ παντοῦ. Τοῦ μιλοῦσε ἡ πηγή, τὰ δέντρα τοῦ σιγοψιθύριζαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ τὸ βραδινὸ δροσερὸ ἀεράκι. Ἡ πηγὴ σιγομουρμούριζε :

— Δαμαστή, κύριε τῆς γῆς, πρῶτε στὸ νοῦ καὶ στὴ σκέψη, δυνατὲ τῶν δυνατῶν.

— Δαμαστή, νικητὴ τῶν λιονταριῶν, φοβερὲ στ' ἀγρίμια, προστάτη τῶν ἥμερων ζώων, ψιθύριζαν τὰ δέντρα.

Καὶ ὁ ἄνεμος ἔλεγε μὲ βουητό :

— Δαμαστή, ποὺ κανεὶς δὲ σοῦ ἀντιστέκεται, κύριε καὶ ἔξουσιαστὴ ὅλων !

'Ο Δαμαστής καθόταν καὶ πρόσεγε νὰ πάρῃ τὰ μυστικὰ ἀπὸ τὴν πηγή, τὰ δέντρα καὶ τὸ δροσερὸ ἀεράκι.

"Οταν προχώρησε ἡ νύχτα, τὸ ἀεράκι δυνάμωσε, ἔγινε δυνατὸς ἄνεμος καὶ χτυποῦσε τὴ σκηνή του. 'Ο ψιθυρισμὸς τῶν δέντρων ἔγινε βουητό. Τὰ κύματα τῆς θάλασσας ἔσκαζαν στὴν ἀκρογιαλιὰ κι οἱ ἀφροὶ τους τοῦ ράντιζαν τὸ πρόσωπο.

— Τί πάθατε ; ρώτησε ὁ Δαμαστής, ποὺ ἀρχισε νὰ κρυώνη καὶ τυλίγτηκε μὲ τὸ μαντύα του.

— Ποιός τὸ ξέρει ! ἀπάντησαν οἱ φυλλωσιὲς τῶν δέντρων.

— Ποιός μπορεῖ ν' ἀνακαλύψῃ τὰ μυστικά; ρώτησε ἡ πηγή.

— Λαζάρεσσα οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχουν πολλά, ποὺ οὔτε καν τὰ φαντάζεται ὁ Δαμαστής, εἶπε ὁ ἄνεμος.

'Ο Δαμαστής στηρίχτηκε στὴ σκηνή του καὶ κοίταξε γύρω του περήφανο.

— "Ας έρθη ὅτι θέλει, εἶπε. Νίκησα τὸ λιοντάρι, ἔκαμα ὑποταχτικούς μου τὸ ἄλογο καὶ τὸ βόδι. Μὲ τὸν ακινὴ ὅλα θὰ τὰ ὑποτάξω.

Καθὼς εἶπε αὐτά, ἔνα δυνατὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου ἔριξε κάτω τὸ Δαμαστή, ξεκόλλησε καὶ πῆρε σὰν πούπουλα τρία γοντρὰ δέρματα ἀπὸ τὴν σκηνὴ καὶ ξύπνησε ὅσους κοιμοῦνταν μέσα. Ὁ σκύλος οὔρλιαζε κι ἔβαλε τὴν οὐρά του ἀνάμεσα στὰ πόδια του.

"Ο Δαμαστής περπατοῦσε καὶ σερνόταν μὲ τὰ τέσσερα. Οἱ δικοί του σκόρπισαν ἀπὸ τὴν σκηνὴ μέσα καὶ ἀκούονταν κραυγὲς καὶ θρῆνοι. Οἱ ἀγελάδες, οἱ γίδες, τὰ πρόβατα, ἔτρεγαν, μούγκριζαν, βέλαζαν ἀπὸ τὴν τρομάρα τους καὶ τσαλαπατοῦσαν τὸ ἔνα τὸ ἄλλο. Πολλὰ ἔπεσαν σὲ γκρεμούς κι ἔσπασαν τὰ πόδια τους. Τ' ἄλογα τὸ βαλκαν στὰ πόδια, ἔτρεγαν τρελά, ὥσπου ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὴν πολλὴ κούραση.

Τὸ μεγάλο δέντρο, ποὺ ἡ κορυφή του ήταν ἀπάνω ἀπὸ τὴν σκηνὴ τοῦ Δαμαστῆ, τσακίστηκε σὰν ακλαμιά !

"Ολη τὴν νύχτα οὔρλιαζε ἡ θύελλα. Μόλις χάραξε, ὁ Δαμαστής κάθισε κι ἔκλαιε γιὰ τὴν καταστροφὴ ποὺ ἔβλεπε γύρω του. Λησμόνησε τοὺς δικούς του, δὲν ἔτρεξε νὰ συμμαζέψῃ τὰ ζῶα του, δὲν καταπιάστηκε νὰ ξαναρπιάξῃ τὴν σκηνὴ του, παρὰ τυλιγμένος στὸ μαντύα του κοίταζε σὰ μαρμαρώμενος.

— Κακέ, κακέ ! εἶπε δείχνοντας τὶς γροθιές του στὸν ἄνεμο. Γιὰ μιὰ νύχτα μοῦ κατάστρεψες ὅτι κι ἀν εἶχα, καὶ λίγῳ ἔλειψε νὰ σκοτώσῃς ὅλους τοὺς δικούς μου. Τώρα θὰ ξαναρπιάσωμε τὴν σκηνὴ μας, θὰ ξαναπιάσωμε τὰ ζῶα μας κι ἐσὺ μπορεῖς νὰ ξανάρθης νὰ τ' ἀφανίσης.

— Ναι, αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνη, εἶπε ὁ ἄνεμος.

— Κακέ, κακέ !

— Κακὸς δὲν εἶμαι, ἀποκρίθηκε ὁ ἄνεμος.

— Πρέπει λοιπὸν νὰ σὲ πῶ καλόν ; φώναξε ὁ Δαμαστής.

— Καλὸς δὲν εἶμαι ! ἀπάντησε ὁ ἄνεμος.

— Λοιπὸν δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός ; ρώτησε ὁ Δαμαστής.

— Πολὺ σωστά. "Ετσι εἶναι. Δὲν εἶμαι μήτε καλός, μήτε κακός.

— Δὲν τὸ καταλαβαίνω, εἶπε ὁ Δαμαστής. Μὰ μπορεῖς νὰ μοῦ πῆς τί μ' ὡφελεῖ ποὺ νίκησα τὸ λιοντάρι καὶ δάμασα τὸ βόδι, τὸ ἄλογο, τὴν καμῆλα καὶ τὸν ἐλέφαντα, ἀφοῦ ἐσύ μπορεῖς γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ μοῦ τὰ καταστρέψῃς ; Μπορεῖς μοῦ πῆς πῶς νὰ σὲ δαμάσω κι ἐσένα καὶ νὰ σὲ κάνω ὑποταχτικό μου ;

— Τίποτα δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος.

Πιάσε με, δάμασέ με, καὶ κάνε με ὑποταχτικό σου.

Κι ἔτρεξε πέρα παρασέρνοντας ἔνα κομμάτι ἀπὸ τὰ δέρματα τῆς σκηνῆς. Τὸ σήκωσε ψηλὰ καὶ τὸ πέταξε πέρα μακριὰ στὰ νερά. 'Ο Δαμαστής κοίταζε καὶ παρακολουθοῦσε τὸ κομμάτι τὸ δέρμα, ὥσπου τὸ ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Τότε ἦρθε ὁ μεγαλύτερός του γιός. Αὐτὸς τοῦ εἶπε :

— Δὲν μποροῦμε νὰ καθίσουμε πιὰ ἐδῶ. 'Η θύελλα κατάστρεψε τὰ σπαρτὰ καὶ τὴ χλόη, καὶ τὰ ζῶα μας δὲν ἔχουν πιὰ τίποτε νὰ φᾶνε. Δὲν ξέρω τί πρέπει νὰ κάμωμε.

Πίσω ἀπὸ τὸ λόφο περνοῦσε πλατὺς ποταμὸς καὶ χυνότανε στὴ θάλασσα. Στὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ εἶχε ρίξει ὁ ἄνεμος τὸ δέρμα τῆς παλιᾶς σκηνῆς. 'Ο Δαμαστής ἀγνάντεψε κατὰ κεῖ καὶ εἶδε μακριὰ καὶ πέρα μιὰ χώρα. "Ω ! πόσο ἥτανε καταπράσινη.

— Εκεῖ πέρα, μακριά, ἔχει καλὴ βοσκή, εἶπε.

— Καὶ τί ὡφελεῖ ; ἀπάντησε τὸ παιδί του. Τὰ νερὰ εἶναι βαθιὰ καὶ τὸ ρέμα ὀρμητικό, ποτὲ δὲ θὰ μπορέσωμε νὰ περάσωμε πέρα.

— Απὸ ποῦ φυσᾶ ὁ ἄνεμος; ρώτησε ὁ Δαμαστῆς.

— Φυσᾶ ἀπὸ τὴ δύση πρὸς τὸ νησάκι ποὺ φαίνεται, ἀπάντησε ὁ γιός του. "Εγειρε τὴ γράμμη νὰ περάσωμε πέρα;

— Τὸ βρῆκες, ἀπάντησε ὁ Δαμαστῆς. 'Αποφάσισα νὰ κάμω ὑποταχτικό μου τὸν ἄνεμο.

'Ο γιός του τὸν κατέταξε, γωρίς νὰ καταλαβαίνῃ τὰ λόγια του. 'Ο Δαμαστῆς ὅμως ακλέσεται τὴν οἰκογένειά του καὶ πρόσταξε ν' ἀρήσουν τὴ δουλειά ποὺ ὁ καθένας εἶχε ἀρχίσει. Ηρόσταξε νὰ μαζέψουν τὰ δοκάρια ποὺ εἶχε κάψει κι ὅσα στήριζαν τὴ σκηνή, καὶ νὰ τὰ δέσουν τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, νὰ κάμουν μιὰ μεγάλη σγεδία. "Επειτα πρόσταξε τοὺς ἄντρες νὰ κάμουν ἔνα μεγάλο κατάρτι καὶ οἱ γυναῖκες νὰ ράψουν δέρματα νὰ γίνη ἔνα μεγάλο πανί. Τὸ πανί τὸ σήκωσαν ώς τὴν κορφὴ τοῦ καταρτιοῦ καὶ τὸ δέσανε καλὰ κάτω στὴ σγεδία. 'Η σγεδία ήταν στὸ ποτάμι. 'Ο ἄνεμος φούσκωνε τὸ πανί, μὰ ή σγεδία ήταν δεμένη, ἀπὸ τὴν ὅχθη μὲ γερὰ σκοινιά.

Τότε πρόσταξε ὁ Δαμαστῆς ν' ἀνεβῆ ὅλη του ἡ οἰκογένεια καὶ τὰ ζῶα του ἀπάνω στὴ σγεδία. "Ελυσαν τὰ σκοινιά, ὁ ἄνεμος φούσκωσε τὸ πανί καὶ κοντὰ τὸ ἥλιοβασίλεμα ἔβγαιναν στὴν καταπράσινη γώρα.

"Ενας ἀπὸ τοὺς γιοὺς τοῦ Δαμαστῆ δουλειά του εἶχε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ φροντίζῃ τὴ σγεδία. 'Ο νέος εἶχε τὸν ἐφευρετικὸν νοῦ τοῦ πατέρα του καὶ διόρθωνε τὴ σγεδία. 'Απὸ σγεδία ἔκανε βάρκα, καὶ ἀπὸ βάρκα μπόρεσε κι ἔκαμε ἀληθινὸν καράβι. Τὴν πλάση του τὴν ἔκαμε μυτερὴ νὰ σκίζῃ εύκολα τὰ νερά. Στὸ ἀμπάρι ἔβαλε βάρη, ἄμμο καὶ πέτρες, γιὰ νὰ μήν μπορῇ ὁ ἄνεμος νὰ τὸ ἀναποδογύριση. "Εφτιάξε τὰ κουπιά καὶ τὸ τιμόνι. "Εμαθες νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἄνεμο καὶ ὅταν ήτανε πρίμος καὶ ὅταν ήταν ἀντίθετος. Σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸν νέος δαμαστῆς τοῦ ἀνέμου ἔμαθε νὰ πλέῃ μακριὰ στὴν ἀνοιγτὴ θάλασσα, νὰ πιάνῃ ψάρια καὶ νὰ γυρίζῃ

εύχαριστημένος στὸ σπίτι του.

‘Ο Δαμαστής καθόταν πάλι μπροστά στὴ σκηνὴ του καὶ στοχαζόταν.

— Λοιπόν, βλέπεις πώς σ’ ἔκανα ύποταχτικό μου, δουλεύεις γιὰ μένα, ἔλεγε στὸν ἄνεμο, ποὺ φυσοῦσε γύρω στὸ κεφάλι του. Καὶ ὅμως δὲν εἴμαστε ἀκόμη στὸ τέλος. Περίμενε. Πρέπει νὰ μὲ δουλεύης ὅπως τὰ βόδια καὶ τὰ ἄλογα.

— “Οπως θέλεις, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος. Εἴμαι ὅπως μὲ βλέπεις κι ἐσύ κάμε με ὅπως πρέπει νὰ εἴμαι. Πιάσε με, δάμασέ με, βάλε με νὰ δουλεύω.

‘Ο Δαμαστής καθόταν καὶ κοίταζε τοὺς δικούς του, ποὺ ἀλεθῶν στὸ μύλο τὰ γεννήματα, γιὰ νὰ κάμουν ἀλεύρι, νὰ τὸ ζυμώσουν καὶ νὰ ψήσουν ψωμί.

‘Απὸ πολλὰ χρόνια πρὶν εἶχε γουβώσει ἔνα λιθάρι καὶ μ’ ἔνα ἄλλο λιθάρι στρογγυλό, ποὺ τὸ κυλοῦσαν ἀπάνω στὸ πρῶτο οἱ γυναῖκες, ἀλεθῶν τὸ σιτάρι.

‘Αργότερα ἀπάνω ἀπὸ ἔνα ἵσιο καὶ ὅμαλὸ λιθάρι γύριζε ἄλλο καὶ ἀλεθεὶς τὰ γεννήματα. Στὸ ἀπάνω λιθάρι εἶχε στερεώθη ἔνα μακρὸν δοκάρι, εἶχε ζέψει στὴν ἄλλη ἄκρη ἔνα βόδι καὶ καθὼς τὸ βόδι γύριζε γύρω γύρω, γύριζε καὶ τὸ βαρὺ λιθάρι καὶ ἀλεθεὶς. Τότε ἦταν περήφανος γιὰ τὴν ἐφεύρεσή του.

Καὶ τώρα, ποὺ τὸ βόδι γύριζε ὑπομονετικὰ τὸ λιθάρι, ἔνας ἀπὸ τοὺς γιούς του ρωτοῦσε ἀν εἴχαν ἀρκετὸ ἀλεύρι, γιατὶ τοῦ χρειάζονταν ὅλα τὰ ζῶα στὸ χωράφι. Οἱ γυναῖκες γιατὶ τοὺς χρειάζονταν πολὺ ἀλεύρι ἀκόμη. ‘Ο Δαφώναζαν πώς τοὺς χρειάζοταν πολὺ ἀλεύρι ἀκόμη. ‘Ο Δαφώναζαν πώς τοὺς χρειάζοταν πολὺ ἀλεύρι ἀκόμη.

— Τί συλλογίζεσαι; τὸν ρώτησε ὁ ἄνεμος ποὺ ἐξακολουθοῦσε νὰ τοῦ φυσᾶ στὸ πρόσωπο.

— Ναί! εἶπε ὁ Δαμαστής καὶ πήδησε ἀπάνω ὀρθός. Τὸ βρῆκα. Σ’ ἔζεψα στὴ σκεδία καὶ σ’ ἀνάγκασα νὰ μοῦ κουβα-

λήσης έδω, στὸν ώραῖο τόπο, τοὺς δικούς μου καὶ τὰ ζῶα μου. Γιατί νὰ μὴ σὲ ζέψω νὰ γυρίσης καὶ τὸ μωλοκίθαρό μου; — "Αν μπορής, πιάσε με! εἶπε ὁ ἄνεμος.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Δαμαστῆς ἀρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ σχέδιά του. Σ' ἔνα λόρο ὕψωσε μιὰ παράγκα ψηλή. "Εφτιαξε τέσσερα φτερὰ ἀπὸ δέρματα καὶ τὰ στήριξε σὲ τέσσερεις σταυρώτες ἀγτίνες ἀπὸ ξύλο. Στὸ κέντρο εἶχε περάσει ἀξονα. Αὐτὰ τὰ ἔβαλε στὴ στέγη τῆς παράγκας. 'Ο ἄνεμος φυσοῦσε στὰ δέρματα καὶ οἱ ἀγτίνες γύριζαν, καὶ μαζὶ γύριζε καὶ ὁ ἀξονας. Τὸν ἀξονα τὸν ἔνωσε μὲ δοκάρια καὶ σκοινιὰ μὲ τὸ ἀπόνιν μωλοκίθαρο. "Ετσι ἔγινε ὁ πρῶτος ἀνεμόμυλος.

Τὰ παιδιά του εἶχαν μαζευτῆ καὶ κοίταξαν μὲ θαυμασμό.

— Δὲν εἴμαστε ἀκόμη ἔτοιμοι, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. Κι ἔκανε τὴ σκεπὴ νὰ γύριζη ἔτσι, ποὺ νὰ βάζῃ τὴ φτερωτὴ τοῦ μύλου κατακεῖ ποὺ φυσοῦσε ὁ ἄνεμος.

— Τώρα θ' ἀλέσωμε, εἶπε.

Καὶ ὁ ἄνεμος φυσοῦσε, καὶ γύριζε τὴ φτερωτὴ. Καὶ ὁ μύλος γύριζε καὶ θήτων μιὰ χαρὰ στὸ ἀλεσμα. Στὸ ἀπάνω μωλοκίθαρο, στὴ μέση, θήτων μιὰ τρύπα. 'Απὸ τὴ γερτὴ σκαρφίδα ἔπειρτε σὸν ποταμάκι ἔανθο μέσα στὴν τρύπα τὸ σιτάρι, καὶ τὸ μωλοκίθαρο γύριζε καὶ πετοῦσε τὸ ἀλεύρι γύρω. Μὰ γύρω θήτων σανίδες καὶ μονάχα μπροστὰ μιὰ τρύπα καὶ στὴν τρύπα αὐτὴ ἀνοιχτὸ τὸ σακί, ποὺ δεγχήτων τὸ κάτασπρο, λεπτὸ ἀλεύρι.

— Σ' ἔπιασα πάλι, καλέ μου, εἶπε ὁ Δαμαστῆς στὸν ἄνεμο.

— Τὸ πρωὶ θὰ φυσήσω ἀπὸ ἄλλη μεριά, φύναξε ὁ ἄνεμος.

— "Εννοια σου καὶ πῆρα τὰ μέτρα μου. 'Απ' ὅπου νὰ φυσήσῃς, δοῦλος μου εἰσαι.

Κατὰ τὸ βράδυ μὲ λοστοὺς γύρισε τὴ φτερωτὴ ὁ Δαμαστῆς στὴν ἀντίθετη μεριά. "Οταν φύσησε ἀπὸ κεῖ ὁ ἄνεμος, ὁ μύλος γύριζε κι ἀλεύθες ἔδια κι ἀπαράλλαγτα.

— Λύριο θὰ πάψω νὰ φυσῶ, εἶπε ὁ ἄνεμος.

— "Οπως σου άρέσει κάμε, άπάντησε άδιάφορα, σηκώνοντας τους ώμους του δ' Δαμαστής. "Αμα μοῦ χρειαστῇ ἀλεύρι, μποροῦν νὰ γυρίσουν, ὅπως πρῶτα, τὸ μυλολίθαρο τὰ βόδια μου καὶ τ' ἀλογά μου. Πάλι κάποτε πρέπει νὰ ξαναφυσήξῃς.

— Ποιός σου εἶπε πώς θὰ ὑποχρεωθῶ νὰ ξαναφυσήξω; φώναξε δ' ἄνεμος.

— Δὲν τὸ ξέρω. Μὰ τὸ συλλογίζομαι κι αὐτὸ καὶ θὰ τὸ βρῶ. Ναι, πίστεψέ με. Χίλιες σκέψεις καὶ στοχασμοὶ ἔρχονται, ὅταν κανεὶς ἔχῃ μάτι νὰ παρατηρῇ τὰ πράματα. "Οσο μπορῶ νὰ συμπεράνω ἀπ' ὅσα ὡς τὰ τώρα παρατήρησα καὶ στοχάστηκα, δ' ἥλιος σᾶς διευθύνει.

— Απὸ ποῦ τὸ ξέρεις; ρώτησε δ' ἄνεμος.

— "Εγὼ παρατηρήσει, ἀπάντησε δ' Δαμαστής, πώς ὅταν ἀλλάξῃ δ' καιρὸς ἀπὸ τὴν ψύχρα στὴ ζέστη κι ἀντίθετα, ἀλλάζεις κι ἐσὺ διεύθυνσῃ.

— Πόσο ἔξυπνος εἶσαι! εἶπε δ' ἄνεμος. "Ομως σου λείπουν πολλὰ ἀκόμη. Γιατὶ δὲν μπόρεσες νὰ καταλάβῃς πῶς μπορῶ νὰ φυσήξω μὲ τόση δύναμη, ποὺ νὰ σου ρίξω τὸ μύλο, νὰ σου πετάξω τὸ καράβι στοὺς βράχους, νὰ τὸ κάμω κομμάτια καὶ νὰ πάθης ὅσα καὶ ἀλλοτε ἔπαθες.

— Αὐτὰ βέβαια μπορεῖς νὰ τὰ κάμης, ἀπάντησε δ' Δαμαστής, καὶ γι' αὐτὸ δὲ θὰ σου θυμώσω, γιατὶ ἔμαθα πιὰ πώς δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός.

— Ναι, ναι, ἔτσι εἶναι, σφύριξε δ' ἄνεμος. Τώρα θὰ ἡσυχάσω γιὰ πολλὲς ἡμέρες. 'Ο μύλος σου θὰ πάψῃ νὰ γυρίζῃ.

— Φυσικά, εἶπε δ' Δαμαστής. Μὰ αὐτὸ τὸ σκέφτηκα. "Ελα νὰ δῆς.

Προχώρησε στὸ ρυάκι κι ἔδειξε ἔναν ἄλλο μύλο, ἔνα νερόμυλο ποὺ εἶχε φτιάξει. Αὐτὸς δὲν εἶχε φτερὰ παρὰ τροχὸ μὲ πλατιές ἀχτίνες ἀπὸ σανίδες. Στὶς ἀχτίνες γυνόταν νερὸ κι ἔκανε τὸν τροχὸ νὰ γυρίζῃ.

— Νά καὶ ὁ νερόμυλός μου, εἶπε ὁ Δαμαστῆς περήφανος.

"Επειτα γύρισε στὴ σκηνὴ του νὰ κοιμηθῇ. Καὶ ὁ ἄνεμος ἔπεισε νὰ κοιμηθῇ κι αὐτός, ὅπως εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστῆ.

B'.

'Η γενιὰ τοῦ Δαμαστῆ ὅλο καὶ αὔξαινε. Ζοῦσε σκορπιό-σμένη ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ μιὰν ὅμορφη πεδιάδα, ὅπου κυματοῦσαν τὰ σπαρτὰ στὰ χωράφια καὶ τὰ κοπάδια βοσκοῦσαν σὲ παχιά, ψηλή καὶ ζουμερή γλόη. Μερικοὶ ἄντρες θῆταν ναυτικοί, ἄλλοι καλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια, ἄλλοι ἔβοσκαν τὰ κοπάδια κι ἄλλοι ἔκοβαν δέντρα στὸ δάσος κι ἔκαναν σανίδες καὶ δοκάρια καὶ ἄλλα. Οἱ γυναῖκες δούλευαν στὸ σπίτι, ἔγρεθαν καὶ ὑφαίναν, ἐποίμαζαν τὸ φαγητό, καὶ τὰ τέτοια.

Παντοῦ ὅπου ὑψωνόταν στὴν πεδιάδα λόφος, θῆταν κι ἔνας ἀνεμόμυλος. Κι ὅπου ρύάκι, γύριζε πολλοὺς νερόμυλους.

'Ο Δαμαστῆς παρατηροῦσε τὰ πάντα γύρω του καὶ ζητοῦσε νὰ ἔξηγησῃ γιατί γινόταν τὸ ἔνα καὶ τὸ ἄλλο. "Ολοι τὸν σέβονταν σὰ γεροντότερο τῆς φυλῆς καὶ σιφὸ τῶν σοφῶν στὸν κόσμο. Κι ὅλοι τὸν συμβουλεύονταν καὶ τοῦ ζητοῦσαν τὴ γνώμη του καὶ τὴ βοήθεια του.

Στὴ μέση τῆς πεδιάδας ὑψωνόταν ἔνα κωνικὸ βουνό. 'Απὸ τὴν κορυφὴ του σηκωνόταν πότε πότε καπνός. Πολλὲς φορὲς παρατηροῦσε αὐτὸ τὸ βουνὸ ὁ Δαμαστῆς.

Μιὰ φορὰ ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ καὶ κοίταξε τὴν τρύπα ἀπ' ὅπου ἔβγαινε ὁ καπνός. "Ομως ἀπὸ τὴν ἴδια τρύπα ἔβγαινε ἔξω τόση, ζέστη, ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ μείνη πολλὴν ὥρα.

"Ἐτσι γύρισε στὸ σπίτι του, καὶ κοίταξε τὸ βουνό, καὶ συλλογίζόταν τί νὰ γινόταν μέσα στὰ σπλάγχνα τοῦ βουνοῦ. Γνώριζε βουνό, ποὺ ἔκρυβαν σίδερο καὶ γρυσάρι καὶ ἄλλα μέταλλα, καὶ εἶχε μάθει τοὺς ἀπογόνους του νὰ τὰ βγάζουν,

νὰ τὰ λιώνουν καὶ νὰ φτιάγουν ἔνα σωρὸ γρήσιμα πράματα, καὶ ἐργαλεῖα καὶ στολίδια. "Ομως ἔνα τέτοιο βουνό, ποὺ νὰ καπνίζῃ, θῆται πολὺ περίεργο.

Μιὰ μέρα ποὺ θῆται βυθισμένος στὶς σκέψεις του, ἀκουσε
ὅπως πάντοτε διάφορες φωνές. Ἡ φοινικιὰ πάνω ἀπὸ τὸ κε-
φάλι του ψιθύριζε :

— Δαμαστή, δυνατὲ καὶ μεγάλε. Εἶσαι κύριος καὶ ἔξου-
σιαστής τῆς γῆς καὶ ὅλων ὑσα ὑπάρχουν ἀπάνω της.

Καὶ ὁ ποταμὸς ποὺ γυνόταν στὴ θάλασσα, μουρμούριζε :

— Καὶ κύριος καὶ ἔξουσιαστής τῶν νερῶν. Τοῦ γυρίζομε
τοὺς μύλους του, τοῦ πηγαίνομε τὰ καράβια του ὅπου θέλει,
καὶ τοῦ δίνομε γιὰ τροφή του τὰ ψάρια.

Κι ὁ ζεστὸς ἄνεμος φυσοῦσε :

— Ο Δαμαστής ἔκαμε κι ἐμένα ὑποταχτικό του. Τὸν δου-
λεύω ὅπως τὸ βόδι καὶ τὸ ἄλογο. Ἀπ' ὅπου κι ἀν φυσῶ, αὐτὸς
μὲ πιάνει καὶ μ' ἀναγκάζει νὰ δουλεύω.

· Καὶ ὁ Δαμαστής χάιδεις τὰ μακριὰ κάτασπρα γένια του
καὶ ἔγερνε τὸ κεφάλι, ποὺ τὰ ἔβρισκε ὅλα σωστὰ καὶ ἀληθινά,
χαρούμενος καὶ περήφανος.

Ξαφνικὰ ἀκούστηκε παράξενο μπουμπουνητό. Φαινόταν
πῶς ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς. "Ομως ἀπὸ ποιά
διεύθυνση ἐρχόταν, δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ. Γιατὶ ὁ οὐ-
ρανὸς θῆται ξάστερος καὶ ὁ ἥλιος θῆται λαμπρὸς κι ἔχυνε
φῶς καὶ ζέστη. Κι θῆται καταμεσήμερα.

— Τί θῆται αὐτό ; ἀναρωτήθηκε ὁ Δαμαστής.

— Ποιός μπορεῖ νὰ ξέρῃ, ἀπάντησε ἡ φοινικιὰ καὶ κινή-
θηκε, τρεμάμενη ὡς κάτω στὶς ρίζες της. Ποιός μπορεῖ νὰ
ξέρῃ τὶς δυνάμεις ποὺ κρύβονται στὴ φύση ;

— Ποιός μπορεῖ νὰ τὸ πῆ ; βούιξε τὸ πέλαγος καὶ σήκω-
σε ψηλὰ τὰ κύματά του ἀπὸ τὸ φόβο του.

— Καμιὰ ιδέα δὲν έχουμε γι' αὐτά, εἶπε κι ὁ ἄνεμος καὶ

σηκώθηκε ὅπως ἡ τίγρη τὴν ὥρα ποὺ πηδάει. 'Η γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ δυνάμεις, ποὺ λίγα πράματα γι' αὐτὲς ξέρομε.

"Άλλο μπουμπουνητὸ ἀντήχησε. 'Ο Δαμαστής σηκώθηκε. Κοίταξε κατὰ τὸ κωνικὸ βουνὸ καὶ εἶδε πῶς ὁ καπνὸς ἀπὸ λιγνὸς ποὺ ἦταν ἀλλοτε, εἶχε γίνει μεγάλο, κατάμαυρο σύννεφο, ποὺ γρήγορα μεγάλωνε καὶ ἀπλωνόταν ὡς ἐκεῖ ποὺ τὰ μάτια του μποροῦσαν νὰ δοῦν.

Τώρα εἶχε κρύψει τὸν ἥλιο, τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ ὑψωμένα ἄγρια συναπαντιοῦνταν μὲ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, ποὺ εἶχαν δρυῆσει ἔξω στὴ στεριά, καὶ ὁ ἀνεμος σηκώθηκε ἄγριος. Σὲ λίγο δυνατὴ καταιγίδα ξέσπασε. "Ενας σίρουνας σηκώθηκε.

Κι ὥσπου νὰ τὸ καλοσυλλογιστὴ ὁ Δαμαστής, βρέθηκε μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι.

"Αναψε φᾶς, μὰ σβήστηκε. Εἶδε κάτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν νὰ πέρητη, χωρὶς νὰ ξέρῃ τί ἦταν. Ψαχτὰ προχώρησε πρὸς τὸ στάβλο, ὃπου ἦταν τ' ἀλογό του. Τὸ βρῆκε, τὸ ἔλυσε, τὸ καβάλησε κι ἔρυγε ὅσο μποροῦσε γρήγορα ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ κακοῦ. Καὶ τὸ ζῶο φοβισμένο ἔτρεχε ὅσο μποροῦσε.

Τὸ δάχτυλό του δὲν τὸ ἔβλεπε, ἀλλ' ἀκούε παντοῦ καὶ γύρω στὴν πεδιάδα κραυγὲς καὶ θρήνους. Ξεχώριζε τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλην κραυγὴν, μὰ δὲ στάθηκε, ἔτρεχε μέσα στὴν καταιγίδα, ὥσπου τὸ ἀλογό του σωριάστηκε χάμω.

Τότε ἀρχίσε νὰ τρέχῃ, ὅσο μποροῦσαν τὰ πόδια του. Σκουντοῦσε, ἔπειτε καὶ πάλι σηκωνόταν νὰ τρέξῃ, ἐνῶ ἀντηγοῦσαν οἱ κραυγὲς γύρω του, ἀνακατωμένες μὲ τὰ γουγιάσματα τῆς καταιγίδας καὶ τὰ μπουμπουνητὰ ἀπὸ τὸ βουνό.

Κάποιο λιθάρι τὸν χτύπησε κι ἔνιωσε πῶς ἀπὸ τὸ λαιμό του ἔτρεχε αἷμα. Τὸ πόδι του πάτησε ξαφνικὰ μέσα σὲ κάποιο ὑγρό, ποὺ ἔμοιαζε μὲ κοκκαλιστὸ νερό. "Εριξε μιὰ κραυγὴ, τράβηξε τὸ πόδι του κι ἔτρεχε σὲ ἄλλη διεύθυνση. Τέλος

δέν ήξερε πιὰ τί ἔκανε καὶ ποῦ πήγανε. "Οταν συνῆρθε εῖδε πώς ήταν ἀπάνω σ' ἔνα ὕψωμα στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάμπου. Γύρω του ήτανε μιὰ δωδεκάδα δικοί του, τρελοὶ ἀπὸ τὸ φόβο τους, ὅπως αὐτὸς ὁ Ἰδιος. Δὲ μιλοῦσαν, παρὰ κοίταζαν, σὰ νὰ τὰ εἶχαν χαμένα, καὶ τὰ χέρια τους τρέμανε.

"Ο Δαμαστής ἔβαλε τὸ χέρι του πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια του καὶ κοίταζε κατὰ τὸν κάμπο. "Οπως ἔχαφνικὰ εἶχε γίνει θεοσκότεινα, ἔτσι ἔχαγγύρισε ἡ ξαστεριά. Τὰ μαῦρα σύννεφα εἶχαν ἀποτραβηγχτῆ καὶ ὁ ἥλιος βασίλευε ὀλοκόκκινος καὶ χρυσός. Στοὺς γύρω λόφους εἶχαν μαζευτῆ καὶ κάμποσα ζῶα, καὶ ὁ Δαμαστής ἔνιωσε τὸν Πιστό του νὰ τοῦ γλείφῃ τὸ χέρι.

"Ολη ἡ χώρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑψώματα, θάφτηκε ἀπὸ μιὰ κοχλαστὴ θάλασσα σὰν καυτὴ λάσπη, ποὺ σήκωνε φουσκάλες καὶ ποὺ γρήγορα ἔκαμε ἀπάνω μιὰ πέτσα. "Ολα τὰ σπίτια καὶ οἱ μύλοι εἶχαν πέσει κι εἶχαν χαθῆ μέσα στὴν πηγὴ καὶ κοχλαστὴ θάλασσα. "Ανθρωποι καὶ ζῶα εἶχαν ἀκόμη θαφτῆ. "Ολη ἡ πλούσια, ἡ ὅμορφη πεδιάδα, φαινόταν σὰ μιὰ ἔρημο, χωρὶς καμιὰ ζωή. Καὶ στὴ μέση ὑψωνόταν τὸ βουνό, ψηλὸ καὶ μεγαλόπρεπο, μὲ τὸν καπνὸ σὰ σκοινὶ στὴν κορυφὴ του. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δαμαστῆ ἄρχισαν νὰ μαζεύουν ὅ,τι σώθηκε.

Μὲ θρήνους καὶ κραυγὲς ἔφυγαν, μὲ τὰ λίγα ποὺ σώθηκαν, ἀπὸ τὴν ἔρημωμένη χώρα, ἀπὸ τὴν πατρίδα τους. Οἱ γυναῖκες σήκωναν τὰ παιδιά τους καὶ κλαίγανε τους χαμένους. Οἱ βοσκοὶ μετροῦσαν τὰ λιγοστὰ ζῶα ποὺ ἀπόμειναν. Οἱ ναυτικοὶ τοῦ κάκου κοίταζαν τὴν θάλασσα μὴ δοῦν κανένα καράβι.

"Ελα, πατέρα, εἴπαν στὸ Δαμαστή. "Ας φύγωμε ἀπὸ τὸν καταραμένο τόπο. Κάπου θὰ βροῦμε ἄλλον τόπο, καὶ ὅ,τι χάσαμε θὰ τὸ ξαναποχτήσωμε.

"Ομως ὁ Δαμαστής κουνοῦσε τὸ κεφάλι.

— Πηγαίνετε, ἀργοψιθύρισε, θά ’ρθω ὑστερα.

Αὐτοὶ φύγανε. Ἐκεῖνος σὰ μαρμαρωμένος κοίταξε τὸ παράξενο βουνό, ποὺ ἦταν ἡ αἰτία ὅλης αὐτῆς τῆς τρομερῆς καταστροφῆς. Ὡς ἀργὰ τὴν νύχτα κοίταξε καὶ δὲν ἦταν ακανεῖς κοντά του ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκύλο, τὸν Πιστό, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ. Ὁ καπνὸς κάποτε καὶ πότε περνοῦσε ἀπὸ κεῖ, παρασυρμένος ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Τὸν πρόσεξε καλύτερα, δὲν ἦταν καπνός, παρὰ ἐλαφρὸς ἀτμός.

— Ποιός τά ’χαμε ὅλ’ αὐτά; Ποιός; ἀναρωτιόταν ὁ Δαμαστής.

— Εγώ, εἶπε ὁ ἀτμός.

— Εσύ; Ποιός είσαι σύ, ποὺ περνᾶς σὰν ὅμιγλη ἀπὸ μπροστά μου; Πῶς εἶχες τόση δύναμη νὰ κάμης ὅλα αὐτά; Ποιός είσαι;... Ποῦθε ἔρχεσαι;

— Είμαι ὁ ἀτμὸς κι ἔργομαι ἀπὸ κεῖνο κεῖ τὸ βουνό. Χύθηκα ἔξω νὰ βρῶ τὴν ἐλευθερία μου. Ἔσπασα τὴν φυλακή μου, ἐρήμωσα ὅλο τὸν τόπο. Τώρα μοῦ πέρασε ὁ θυμός, είμαι τόρα εἰρηνικὸς καὶ είμαι ὅπως μὲ βλέπεις.

— Αγ, ἐσύ κακέ, κακέ!

— Δὲν είμαι κακός.

— Είσαι λοιπὸν ἐσύ ὁ καλός; Ἐρήμωσες τὸν τόπο, μοῦ σκότωσες τὰ παιδιά μου καὶ τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν μου καὶ τὰ περισσότερά ζῶα μου. "Οσα ἀπόγκησα μὲ τόσους κόπους καὶ σὲ τόσα γρόνια, ὑστερα ἀπὸ τόση σκέψη, τ' ἀφάνισες μέσα σὲ λίγες ὥρες, γυωρίς νὰ σὲ πειράξω. Είσαι λοιπὸν ἐσύ καλός;

— Δὲν είμαι καλός.

— "Α, δὲν είσαι μήτε καλός, μήτε κακός. Κάτι τέτοιο ἀκουσα καὶ κάποτε ἀλλοτε στὴ ζωή μου. Γιά στάσου... "Α, ναι, ὁ ἄνεμος μοῦ τὸ εἶπε, ὅταν κι αὐτὸς μὲ κατάστρεψε.

— Πολὺ σωστά, εἶπε ὁ ἀτμός. Δὲν είμαι μήτε κακός

μήτε καλός, ἔτοι ὅπως τὸ εἶπε ὁ ἄνεμος. Δὲν τὸ παραδέχτηκες τότε;

— Ναι, ναι, ἀπάντησε σιγὰ ὁ Δαμαστής.

— Δὲν ἀνάγκασες τὸν ἄνεμο νὰ σὲ δουλεύῃ; ρώτησε ὁ ἀτμός. Τὸν ἔπιασες καὶ τὸν ἔζεψες στὴ σχεδία σου καὶ στὸ μύλο σου. Βρῆκες καὶ τὶς ἄλλες του ἴδιότητες καὶ τὶς χρηματοποίησες γιὰ τὸ καλὸ τὸ δικό σου. Δὲν εἶναι ἔτσι;

— Ναι, ναι, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, ἔγινα ὁ ἀφέντης του καὶ εἶναι ὁ δοῦλος μου ὁ ἄνεμος. "Ομως τόσο δυνατότερος ποὺ εἶσαι σύ, δὲν ξέρω πῶς νὰ σὲ δαμάσω καὶ νὰ μεταχειριστῶ τὴ δύναμή σου.

— Πιάσε με καὶ μεταχειρίσου τὴ δύναμή μου, κάμε με ύποταγχικό σου, εἶπε ὁ ἀτμός. Εἶμαι ὁ δυνατότερος.

'Ο Δαμαστής ἀρχισε νὰ συλλογίζεται. Κοίταξε τὴν ἐργαμένη πεδιάδα, τὸν ἥλιο ποὺ τὸν ἔβλεπε σὰ νὰ μὴ συνέβηκε τίποτε, καὶ τὸν ἀτμὸ ποὺ περνοῦσε ἥσυχα. Δὲν ἔβλεπε σπίτι, δέντρο, πουλί.

"Οταν κοίταξε καὶ τοὺς δικούς του, τοὺς εἶδε μακριά, πολὺ μακριὰ στὸν ὁρίζοντα. Μόλις φαίνονταν καὶ σὲ λίγο γάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Μὰ δὲ σκοτίστηκε ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους του.

— Ποιός εἶσαι σύ; ξαναρώτησε τὸν ἀτμό. Πές μου κάτι παραπάνω, νὰ καταλάβω τί πράμα εἶσαι.

— Τώρα εἶμαι ὅπως μὲ βλέπεις, ἀπάντησε ὁ ἀτμός. Κοίταξε καὶ στὴ θάλασσα νὰ μὲ δῆς κι ἐκεῖ.

— Εκεῖ δὲ σὲ βλέπω.

— Δὲν ξέρεις τίποτε. Πρῶτα κι ἀρχὴ ἥμουν νερό.

— Γιατί; λέγε.

— Στὸ εἶπα. Νά, εἶμαι τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπὸ κεῖ διάμεσα τῆς γῆς μπῆκα καὶ μέσα σὲ κεῖνο τὸ βουνό. 'Ανάμεσα ἀπὸ γιλιάδες δρόμους πῆγα κεῖ. 'Αλλὰ μέσα στὸ βουνὸ ὑπάρ-

χει ἀκοίμητη φωτιά, που ποτέ της δὲ σβήνει. "Οταν τὸ νερὸ πλησιάζῃ φωτιά, γίνεται ἀτμός, καὶ ὁ ἀτμὸς μαζεύεται στὶς ὑπόγειες σπηλιές του βουνοῦ, ὅσο ὑπάρχει τόπος καὶ χωράει. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ μαζεύεται τόσος, που δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ. "Οσο στενοχωριέται, τόσο μεγαλύτερη γίνεται ἡ δύναμη του. Κι ἔρχεται ὥρα που πετάει στὸν ἀέρα πέτρες, βράχους, ὅ,τι βρῆ μπροστά του. Παρασέρνει κι ὅ,τι λιώνει ἡ φωτιά, καὶ κάνει τὸ βουνὸ νὰ τὰ ξερνᾶ. "Ετσι σχηματίστηκε τὸ πύρινο ποτάμι που σκέπασε τὸν κάμπο. Λάβα τὸ λένε. Δὲν τὸ εἶδες; ὅλα τὰ εἶδες! "Ετσι πρέπει νὰ ξέρης πώς δὲν ἀνέχομαι φυλακές."Οταν μὲ παρασφίξουν τὰ κάνω ὅλα κομμάτια. Κατάλαβες;

'Ο Δαμαστής ἔγειρε τὸ κεφάλι.

— Εἰδες τὸ λεπτό, σὰν ἔνα σκοινί, καπνό, που βγαίνει κάθε μέρα ἀπὸ τὸ βουνό; Εἴναι πάντοτε μὰ τρύπα ἀνοιγτή, μὰ δικλείδα, ὅπως τὴ λένε, που ἀπὸ κεῖ πάντοτε ξεφεύγει ἔνα μέρος ἀπὸ μένα. Ἀλλὰ στὸ τέλος δὲ χωράω νὰ περάσω καὶ τότε τὰ πετῶ ὅλα στὸν ἀέρα. 'Απ' αὐτὰ που ἔμαθες, σκέψου νὰ μὴν ξανακατοικήσῃς κοντὰ σὲ τέτοια βουνά, γιατὶ ἡ ζωὴ σου δὲν εἶναι σίγουρη, πάντα θὰ κινδυνεύῃ.

— Δὲ μ' ἀρέσει ν' ἀφήσω στὴν ἐξουσία σου ὅλο τὸ ἔδαφος, θέλω νὰ σὲ κάνω ὑποταγτικό μου. Είσαι ἡ πιὸ μεγάλη δύναμη που γνώρισα. Θὰ σὲ κάνω δοῦλο μου ὅπως τὸ βόδι, τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἄνεμο.

— Αν μπορῇς, πιάσε με καὶ ἀνάγκασέ με νὰ σὲ δουλέψω. φώναξε ὁ ἀτμός.

— Καλά, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής. Θὰ δοκιμάσω. Μὰ πές μου, τί θὰ γίνης τώρα, που κυματίζεις ἀπάνω στὸν ἀέρα;

— Θὰ κρυώσω... καὶ τότε θὰ γίνω ὅμιγλη, νερό, βροχή, ὅ,τι θέλεις.

— Κι ἔπειτα πέφτεις στὴ θάλασσα. 'Απὸ κεῖ μπαίνεις στὸ

βουνό, ὅπου ὑπάρχει φωτιά, καὶ γίνεσαι πάλι ἀτμὸς κι ἔτσι
ξαναργίζεις πάντοτε. "Ετσι γίνεται;

— "Ετσι εἶναι, ὅπως τὸ λές, βεβαίωσε ὁ ἀτμός. "Επειτα
κυματιστὰ πέρασε πάνω ἀπὸ τὸν ἐρημωμένο τόπο καὶ χάθηκε
στὴ θάλασσα. Ο Δαμαστῆς τὸν κοίταξε κι ἔπειτα κοίταξε
καὶ τὸ βουνό, ποὺ κάπνιζε ἥσυχα ὅπως καὶ πρίν.

"Ολη τὴ νύχτα ἔμεινε ἄγρυπνος καὶ συλλογιζόταν. "Ε-
πειτα σηκώθηκε, φώναξε τὸ σκύλο του καὶ ἀκολούθησε τὸ
δρόμο ποὺ εἶχαν πάρει οἱ δικοί του.

Ο Δαμαστῆς καὶ οἱ δικοί του βρῆκαν νέα χώρα.

Ξανάχτισαν τὰ σπίτια τους, καλλιέργησαν χωράφια, θέ-
ρισαν γεννήματα, ἀπόχτησαν νέα κοπάδια.

Απὸ τὸ δάσος ἔκοβαν ξύλα κι ἔχτιζαν νέα καράβια.

"Ομως ὁ Δαμαστῆς ὅλο καὶ στοχαζόταν καὶ βασανιζό-
ταν μὲ τὴν πολλὴ τὴν σκέψη. Γιὰ τὴν καταστροφὴ βέβαια οὔτε
ποὺ σκοτιζόταν. Εἶχε χάσει πολλοὺς καὶ πολλὰ καὶ ὅμως οἱ
ἀπόγονοι του τώρα ήταν τόσο πολλοί, ποὺ δὲ γνώριζε μήτε
τὸ ὄνομά τους, μήτε καὶ πόσοι ήταν. Η σκέψη του γύριζε
ὅλο καὶ στὸν ἀτμό.

"Εβλεπε τὸν ἀνεμο νὰ γυρίζῃ τὰ φτερὰ τοῦ ἀνεμόμυλου
η νὰ σπρώχη τὰ καράβια στὴ θάλασσα καὶ γελοῦσε περι-
παχτικά. Τοῦ φαίνονταν πώς κινοῦνταν πολὺ ἀργά. Κι ὅταν
ήταν καταγίδα, τὰ καράβια κινδύνευαν κι οἱ ἀνεμόμυλοι δὲν
ἄλεθαν. "Οταν ηταν ὁ ἀνεμος πολὺ δυνατός, ἀναγκάζονταν
τὰ καράβια νὰ κατεβάσουν τὰ πανιὰ η νὰ ζητήσουν κάπου
νὰ σωθοῦν, καὶ ὅταν πάλι δὲ φυσοῦσε ἔμεναν ἀκίνητα. Τί
νὰ σοῦ κάμουν τότε τὰ κουπιά!

— Δὲ μοῦ κάνεις γιὰ δοῦλος, ἀγαπημένε μου ἀνεμε, ἔλεγε
ὁ Δαμαστῆς. Ο ἀτμὸς θὰ εἶναι διαφορετικός.

Καθόταν κι ἔσπαξε τὸ κεφάλι του νὰ βρῇ πῶς περιορί-
ζεται μέσα στὸ βουνὸ ὁ ἀτμός. Πῶς μεμιᾶς εἶχε τόση δύ-

ναυη νὰ σκοτίσῃ τὸν ἥλιο, νὰ πετάξῃ ὅπις ἔβρισκε μπροστά του καὶ σὲ λίγες ὁρες νὰ καταστρέψῃ μιὰν ὀλόκληρη χώρα. Ἡ γρηγοράδα του προπάντων τοῦ σκότιζε τὸ μυαλό. Τὸ δίκαιος ἄλλο ὁ ἀτμὸς θὰ εἶναι ἡ μοναδικὴ δύναμη στὸν κόσμο.

Καὶ ὁ ἀτμὸς εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστὴ πῶς γίνεται ἀπὸ τὸ νερό, ὅταν αὐτὸν τὸ νερὸν πλησιάσῃ φωτιά.

Ο Δαμαστὴς παρατηροῦσε μιὰ μικρὴ χύτρα ποὺ εἶχε ἀπάνω στὴ φωτιά του. "Οσο ζεσταίνοταν τὸ νερό, ἀνέβαινε ἀπ' αὐτὸν ἀσπρος ἀτμός.

Πῆρε ἔνα κομμάτι γυαλὶ καὶ τὸ κράτησε ἀπάνω ἀπὸ τὸν ἀτμό. Ο ἀτμὸς τότε κάθισε ἀπάνω στὸ γυαλὶ καὶ πῆρε τὴ μορφὴ τοῦ νεροῦ, ἔγινε μικρὲς νεροσταλίδες.

— Κι αὐτὸν εἶναι σωστό, πῶς ὁ ἀτμὸς ξαναγίνεται νερό, εἶπε μέσα του ὁ Δαμαστὴς.

Καὶ κοίταξε πῶς σκέπασαν τὴ χύτρα, γιὰ νὰ διατηρῆται ἡ ζέστη. "Οταν ἥτανε μεγάλη ἡ φωτιά, γινόταν περισσότερος ἀτμὸς κι ἔκανε τὸ σκέπασμα τῆς χύτρας νὰ χορεύῃ.

— Αὐτὸν γίνεται γιατὶ δὲν ἔχει ἀρκετὸν χῶρο ὁ ἀτμὸς νὰ συμμαζευτῇ, εἶπε ὁ Δαμαστὴς. Ακριβῶς ὅπως τὸ βουνὸν ποὺ βγάζει φωτιά.

"Εβαλε ἀπάνω στὸ καπάκι μιὰ πέτρα καὶ δυνάμωσε τὴ φωτιά. Στὸ τέλος ὁ ἀτμὸς πέταξε καὶ καπάκι καὶ πέτρα.

— Τώρα ὁ ἀτμὸς σφεντονίζει τὰ κομμάτια τοῦ βουνοῦ στὸν ἀέρα, εἶπε ὁ Δαμαστὴς τρίβοντας τὰ χέρια του ἀπὸ εὐχαρίστηση.

"Επειτα ἔχτισε ἔνα σπίτι κι ἔβαλε μέσα ἔνα μεγάλο καζάνι ἀπάνω σὲ μιὰ πελώρια φωτιά. Διατηροῦσε ἀκοίμητη τὴ φωτιά καὶ δοκίμαζε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ καὶ συλλογιζόταν πῶς θὰ μεταχειριστῇ αὐτὴ τὴ δύναμη. Μαζί του εἶχε μονάχα ἔνα ἐγγονάκι του, ποὺ ἥταν πολὺ ἔξυπνο καὶ τοῦ εἶχε ἐξηγήσει καὶ καταλάβαινε τὶς δοκιμές ποὺ ἔκανε. Ήολλές φορές

κάθονταν οι δυό τους και τὴ νύχτα και δούλευαν. Προσπαθοῦσαν νὰ φέρουν τὸν ἀτμὸν νὰ ἐνεργήσῃ σὲ ὅρισμένη διεύθυνση και μὲ ὅρισμένη δύναμη. Κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ ἐνοχλήσῃ τοὺς δυό τους. "Ολοι οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαμαστῆ κοίταζαν μὲ θαυμασμὸν τὸ σπίτι του, γιατὶ ἤξεραν πῶς ἐργαζόταν γιὰ τὸ καλὸ ὅλης τῆς φυλῆς.

Μερικοὶ και πίστευαν πῶς θὰ κατόρθωνε νὰ γίνη κύριος τοῦ ἀτμοῦ, ὅπως και τόσων ἄλλων.

Οἱ πιὸ πολλοὶ νόμιζαν πῶς δὲ θὰ τὸ πετύχαινε ποτὲ και πῶς θὰ εἶχε κακὸ τέλος, ἀφοῦ τολμοῦσε νὰ καταπιάνεται μὲ τὶς μυστικὲς τεράστιες φυσικὲς δυνάμεις.

"Ολοι τους ὅμως, και ὅσοι πίστευαν στὴν ἐπιτυχία και ὅσοι δὲν πίστευαν, περνοῦσαν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Δαμαστῆ, γιατὶ ἤξεραν πολὺ καλὰ πῶς μέσα κεῖ κρυβότανε μεγάλος κίνδυνος...

"Ολοι, ὅσοι εἶχαν δεῖ τὴν ἀλησμόνητη καταστροφή, εἴχανε πεθάνει τώρα και πολλὰ χρόνια. "Ομως ἀκόμη ἤτανε ζωντανὴ στὴ φυλὴ ἡ ἀνάμνηση τῆς φριχτῆς ἐκείνης ἡμέρας και ἡ φυγὴ τοῦ Δαμαστῆ, και γι' αὐτὸ συλλογίζονταν πῶς μποροῦσε κάποτε, κάποια μέρα, κάποια στιγμὴ ἔσφυκα νὰ δείξῃ ὁ ἀτμὸς τὴ δύναμή του.

'Ο Δαμαστῆς ὅμως καθόλου δὲ σκοτιζόταν γιὰ τοὺς φόβους τῶν ἀπογόνων του.

Κατασκεύαζε νέα καζάνια, μὲ παράξενες μορφές, μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ πρωτυτερινά, γιὰ νὰ χωροῦν περισσότερον ἀτμό, και πιὸ δυνατὰ γιὰ νὰ μὴν μπορῇ ὁ ἀτμὸς νὰ τὰ σπάσῃ. Πρόσταξε τοὺς ἀνθρώπους του νὰ βγάζουν πετροκάρβουνο ἀπὸ τὰ βουνὰ και τὸ ἔβαζε σὲ σκάρες νὰ καίνη, γιατὶ αὐτὸ ἔβγαζε περισσότερη ζέστη και γρήγορα ἔκανε τὸ νερὸ ἀτμό. Μὲ κάθε χρόνο ποὺ περνοῦσε, νόμιζε πῶς ἔφτασε ἡ μέρα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σκοπό του. Κάποτε πάλι τὸν κυρίευε ἡ ἀμφιβολία.

Μιὰ μέρα ἔσπασε τὸ καζάνι. "Ενα κομμάτι πλήγωσε τὸ Δαμαστὴ στὸ πρόσωπο, καὶ τὸ ἐγγονάκι, ὁ βοηθός του, ἔμεινε στὸν τόπο νεκρό.

"Ἐτρεξαν ὅλοι τότε καὶ θρηνοῦσαν καὶ κλαίγανε.

"Ο Δαμαστὴς ὅμως σκούπισε τὴν πληγὴν καὶ παρατηροῦσε πολλὴν ὥρα τὰ κομμάτια τοῦ καζανιοῦ. "Επειτα γύρισε καὶ κοίταξε τὸ νεκρὸ ἐγγονάκι του.

— Καημένο παιδί ! εἶπε. Τόσον κακιὸ ἥσουν εὐχαριστημένο νὰ μὲ βοηθᾶς, νὰ πετύχῃ τὸ μεγάλο μου ἔργο. Καὶ τώρα μου πέθανες. 'Ωραῖος ἦταν ὁ θάνατός σου, γιατὶ πέθανες γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν ἀδερφῶν σου. Θάψετε το μου καὶ γτίστε του ἔνα ὥραῖο μνῆμα !

Τότε πήγαν νὰ τὸ σηκώσουν τὸ λείψανο καὶ νὰ τὸ πάρουν, δι Δαμαστὴς ὅμως τοὺς κράτησε λέγοντας :

— Περιμένετε λίγο... Θέλω στὴ θέση τοῦ νεκροῦ νὰ χω ἔνα βοηθό. Θέλει κανεὶς νὰ πάρη τὴ θέση του ; Ξέρετε τί μπορεῖ νὰ σᾶς βρῆ : Ἰσως ὁ θάνατος, Ἰσως γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ ἀπογοήτευση ὥσπου νὰ πετύχωμε. 'Ακόμη ὁ βοηθός μου πρέπει νὰ λογαριάζῃ καὶ τὰ περίγελα ἐκείνων, ποὺ τίποτε δὲν καταλαβαίνουν ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργο ποὺ καταπιάστηκα !

Πρόθυμοι παρουσιάστηκαν ἑφτά. Γιατὶ μ' ὅλο τὸ φόβο ποὺ ἔνιωθαν, τοὺς τραβοῦσε τὸ μυστήριο καὶ οἱ κίνδυνοι. "Επειτα σ' ὅλη τὴ φυλὴ ἡ μεγαλύτερη τιμὴ ἦταν νὰ συνεργάζεται κανεὶς μὲ τὸ Δαμαστή.

Διάλεξε ἔναν ἀπὸ τοὺς ἑφτά, τὸν πῆρε μαζί του στὸ ἐργαστήρι, τοῦ εἶπε τὰ μυστικά του, ἐνῶ οἱ ὄλοι ἔπαιρναν τὸ νεκρὸ βοηθὸ καὶ πήγαιναν νὰ τὸν θάψουν.

Τὰ χρόνια περνοῦσαν. Μιὰ μέρα οἱ ἀνθρώποι εἶδαν τὸ Δαμαστὴ νὰ στέκεται στὸ κατώφλι τῆς πόρτας του, νὰ κουνᾶ τὰ χέρια του καὶ νὰ τοὺς φωνάζῃ. 'Απ' ὅλες τὶς μεριές μαζεύονταν ν' ἀκούσουν τὶς ἥθελε νὰ τοὺς πῆ.

— Τὸ ἔχω, τὸ κρατῶ ! Τὸ βρῆκα ! φώναξε αὐτός.

Πῆρε τοὺς γεροντότερους καὶ τοὺς ἔδειξε ἐνα μεγάλο σιδερένιο σωλήνα, ποὺ εἶχε κατασκευάσει. Στὸ ἀπάνω μέρος ὁ σωλήνας εἶχε μιὰ τρύπα ποὺ συγκοινωνοῦσε μὲ ἄλλο σωλήνα.

Στὸν πρῶτο σωλήνα ὑπῆρχε ἐνα βούλωμα ἀπὸ σίδερο, ποὺ προσαρμοζόταν ἀκριβῶς στὸ σωλήνα ἔτσι, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ ἀνεβοκατεβαίνῃ καὶ ηὗται ἀλειμμένο μὲ λάδι γιὰ νὰ γλιστρᾶ εὔκολα. Κάτω ἀπὸ τὸ σωλήνα ηὗται τὸ καζάνι μὲ νερὸ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ καζάνι αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ σκάρα μὲ τὴ φωτιά.

‘Ο Δαμαστῆς ἔβαλε φωτιά. Τὸ νερὸ ἔγινε ἀτμός, ὁ ἀτμὸς ἀνέβηκε στὸ σωλήνα καὶ σήκωσε ὡς τὴν ἀπάνω ἀκρη τὸ βούλωμα. Ἀπὸ τὴν τρύπα ξέφυγε ὁ ἀτμὸς καὶ μπῆκε στὸν πλαγινό του σωλήνα, ὅπου κρύωσε κι ἔγινε πάλι νερό. Τὸ νερὸ αὐτὸ γύθηκε στὸ καζάνι, ὅπου ξαναζεστάθηκε καὶ ξανάγινε ἀτμός. ‘Οταν ξέφευγε ἀπὸ τὴν τρύπα ὁ ἀτμός, τὸ βούλωμα γλιστροῦσε πάλι ὡς τὸ κάτω μέρος τοῦ σωλήνα καὶ τότε πάλι νέος ἀτμὸς τὸ σήκωνε ὡς τὸ ἀπάνω μέρος. ‘Ετσι ἀδιάκοπα κινιόταν τὸ βούλωμα ἀπάνω καὶ κάτω μέσα στὸ σωλήνα.

— Κοιτάξτε, ἔλεγε ὁ Δαμαστῆς καὶ τὰ μάτια του λαμποκοποῦσαν ἀπὸ περηφάνια καὶ χαρά. Κοιτάξτε, ἔπιασα τὸν ἀτμὸ καὶ τὸν ἔκλεισα μέσα στὸ σωλήνα. ‘Οταν βάζω φωτιά, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμὸς καὶ ὁ ἀτμὸς σηκώνει τὸ βούλωμα. Κάνει ὅ, τι τὸν προστάζω. Στὸν ἄλλο σωλήνα ξαναγίνεται νερὸ καὶ θταν ἐγὼ προστάξω, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμός. ‘Ετσι ἔκαμα δοῦλο μου τὸν ἀτμό, ὅπως ἔκαμα τὸ βόδι, τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἄνεμο.

— Πηγαίνετε στὸ καλό, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. ‘Αμα περάση ἔνας χρόνος, νὰ ξαναρθῆτε καὶ θὰ δῆτε πῶς θὰ δουλεύῃ ὁ νέος μου σκλάβος. ‘Οταν θὰ τὸν δῆτε καὶ θὰ τὸν καταλάβετε, θὰ

μπορέσετε νὰ ἐργαστῆτε κι ἐσεῖς καὶ νὰ βρῆτε πῶς καὶ σὲ τί νὰ μεταχειριζόσαστε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ. Τοῦτο μπορῶ νὰ σᾶς πῶ τώρα, πῶς ὁ νέος σκλάβος, ἅμα θὰ μάθετε νὰ τὸν μεταχειρίζεστε ὥπως πρέπει. Ή' ἀλλάξῃ ὀλωσδιόλου τὴν ὅψη τοῦ κόσμου.

"Ἐπειτα μπῆκε μέσα στὸ ἐργαστήρι του κι ἔκλεισε τὴν πόρτα του. 'Ολόγκαρος κοίταξε τὴν νέα του μηχανή.

— Χά, χά, χά, καλέ μου ἀτμέ, ἔλεγε. Τώρα σ' ἔχω στὴν ἑξουσία μου. Καὶ μπορῶ νὰ σὲ δυναμώνω καὶ νὰ σὲ ἀδυνατίζω. Καὶ πάντοτε θὰ ὑποχρεωθῆς νὰ μένης μέσα στὸ σωλήνα καὶ θὰ κάνης τὴν προσταγή μου.

Μπορῶ νὰ κάνω τὸ σωλήνα μεγαλύτερο καὶ μικρότερο... μπορῶ νὰ κάνω τὸ βούλωμα βαρύτερο ἢ ἐλαφρότερο... καὶ ὅμως ἐσὺ νὰ τὸ κάνης νὰ κινιέται ἑξακολουθητικὰ ἀπάνω καὶ κάτω. Δὲν εἶναι ἔτσι, ἀτμέ μου;

— Τώρα μὲ λές καλόν, εἶπε ὁ ἀτμός. Τότε ὅμως ποὺ πέταξα στὸν ἀέρα ἔνα μέρος τοῦ βουνοῦ καὶ ἐρήμωσα τὸν κάμπο, μ' ἔλεγκτες κακό.

'Ο Δαμαστῆς γελοῦσε κι ἔτριβε ἀπὸ εὐχαρίστηση τὰ χέρια του.

— Ναί, ἀλήθεια, ἀλλὰ ποῦ νὰ σὲ μεταχειριστῶ; φώναξε. Νὰ σὲ ζέψω στὸ ἀμάξι, ἀντὶ νὰ ζεύω τὸ ἄλογό μας; Νομίζω πῶς θὰ τρέχης πάρα πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ τὸ ἄλογο. Νὰ μοῦ κινήσε τὰ καράβια; Θὰ μπορῆς νὰ πηγαίνης καὶ ἀντίθετα στὸν ἄνεμο. Μήπως δὲ θὰ μπορῆς νὰ κινήσης τὸ μύλο; "Ω! κι αὐτὸν κι ἀλλα πολλά, κι ἀλλα πολλά!..."

'Ο Δαμαστῆς ἔσβησε τὴ φωτιά. Τὸν ἄλλον καιρὸ ὅλο καὶ διόρθωνε, βελτίωνε καὶ τροποποιοῦσε τὴ μηχανή του.

Μιὰ σπουδαίᾳ προστήκη ήταν νὰ βάλῃ στὸ βούλωμα ἔνα σιδερένιο ραβδί, ἔμβολο νὰ ποῦμε, κι αὐτὸ τὸ ἔμβολο νὰ τὸ συνδέση μὲ μιὰν ἄκρη ἀλλου ραβδιοῦ, καὶ τὴν ἄλλη ἄκρη αὐ-

τοῦ τοῦ ραβδιοῦ μὲ μιὰ ρόδα.

Κατασκεύασε μιὰν ἄμαξα, ἔβαλε ἀπάνω τὴν μηγανή του καὶ συνέδεσε τὴν ἄκρη τοῦ δεύτερου ραβδιοῦ μὲ τὶς ρόδες τῆς ἄμαξας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δαμαστῆς ἀνέβηκε στὸ πίσω μέρος τῆς ἄμαξας, ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἡ σκάρα μὲ τὴ φωτιά. Οἱ ρόδες ἔτριξαν καὶ ἡ ἄμαξα κινήθηκε πρὸς τὰ ἐμπρός.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς ἔτρεξαν ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές καὶ κοίταζαν καὶ θαύμαζαν τὴν παράξενη ἄμαξα.

Οἱ περισσότεροι φώναζαν ἀπὸ τὸ φύσιο καὶ ἔφυγαν μακριὰ ἀπὸ τὸ θεριό. Μονάχοι οἱ πιὸ μυαλωμένοι κατάλαβαν τὴν ἀξία τῆς κινητούριας ἄμαξας.

— Ηατέρα, εἶπε ἔνας ἀπὸ τοὺς γεροντότερους, κατέβη κάτω. Φοβόμαστε πῶς θὰ πάθης κακό. 'Ο ἀτμὸς θὰ σφεντονίσῃ τὴν ἄμαξα καὶ θὰ σὲ σκοτώσῃ, ὅπως τότε τὸ βοηθό σου.

— "Ισα ἵσα ὁ σκοτωμός του μ' ἔμαθε νὰ εἴμαι προσεκτικός, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. 'Ελάτε νὰ δῆτε.

Καὶ τοὺς ἐξήγησε πῶς λογάριαζε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ, καὶ πόσον ἀτμὸ χρειάζεται γιὰ νὰ κινήσῃ τὴν ἄμαξα.

"Οσο περισσότερος ἀτμὸς γινόταν, τόσο γρηγορώτερα γύριζαν οἱ τροχοὶ κι ἔτρεχε ἡ ἄμαξα. "Οσο πιὸ χοντρὸ καὶ δυνατὸ ἦταν τὸ καζάνι, τόσο περισσότερον ἀτμὸ χωροῦσε, γωρίες νὰ κινδυνεύῃ νὰ σπάσῃ.

Καὶ σ' ἔνα μέρος τοῦ καζανιοῦ ἦταν στερεωμένη μία ἀσφαλιστικὴ δικλείδα, ἕνα ἄλλο βούλωμα, νὰ ποῦμε.

Αὐτὴ τὴ δικλείδα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ἀνοίξῃ ὁ ἀτμός, ὅσο εἶχε τὴ δύναμη ποὺ γρειαζότανε νὰ κινιέται ἡ ἄμαξα. "Οταν ὅμως τύχαινε νὰ ὑπάρχῃ ὑπερβολικὸς ἀτμός, σηκωνόταν ἡ δικλείδα καὶ ἀπὸ τὴν τρύπα ποὺ σκέπαζε, ξέφευγε ὁ περιττὸς ἀτμός.

— Σᾶς παραδίνω τὴν ἀτμομηχανή, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. Κοιτάξετε νὰ δῆτε πῶς κινιέται, καὶ πῶς μπορεῖτε νὰ

τὴν μεταχειρίστηπε. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς μπορεῖτε νὰ βρῆτε νέες προσθήκες καὶ τροποποιήσεις, ἀν δάλετε τὸ μυαλό σας νὰ δουλεύῃ, ὅπως τὸ δικό μου μυαλό. Οἱ σιδεράδες, σύμφωνα μὲ τὰ σχέδιά σας καὶ τὶς ὁδηγίες σας, μποροῦν νὰ σᾶς βοηθήσουν.

Αὐτὰ εἶπε ὁ Δαμαστῆς καὶ μπῆκε στὸ ἑργαστήρι του.

"Ἄρχισε ν' ἀναλογίζεται τί κατόρθωσε ὡς τότε καὶ τί μποροῦσε νὰ πετύχῃ ἀκόμη μὲ τὴν ἀδιάκοπη παρατήρηση καὶ σκέψη.

Οἱ πιὸ ἔξυπνοι ἀπὸ τὴν φυλὴν ἄργισαν νὰ δουλεύουν μὲ τὴν ἀτμομηγγανή. Καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια, ὅλο κι ἄλλαξε ἡ ἀτμομηγγανή, διορθωνόταν, τροποποιόταν, ἔπαιρνε νέες προσθήκες καὶ νέες μορφές.

Στρώσανε τὴν γῆ μὲ σιδερένιες ράγες κι ἀπάνω σ' αὐτές γλιστροῦσαν καὶ γύριζαν πιὸ εὔκολα οἱ ρόδες, καὶ ἡ ἀτμομηγγανή μποροῦσε νὰ σέρνη πίσω της πολλὲς βαρυρροτωμένες ἄμαξες, τὰ βαγόνια. Μέσα σὲ λίγες ἡμέρες ἡ λίγες ἐβδομάδες μποροῦσε κανεὶς νὰ ταξιδέψῃ σὲ τόπους ποὺ πρὸιν χρειαζότανε μῆνες καὶ χρόνια γιὰ νὰ φτάσῃ. Τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἦταν ἀφθονώτερα καὶ φτηνότερα καὶ μποροῦσαν νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὴν μιὰν ἀκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη.

Βάλανε τὴν ἀτμομηγγανή στὰ πλοῖα καὶ μποροῦσαν νὰ ταξιδεύουν καὶ γωρὶς ἀνεμο, καὶ ἐνάντια στὸν ἀνεμο καὶ στὰ ρεύματα. Μεταχειρίστηκαν τὴν ἀτμομηγγανή γιὰ νὰ ὀργώνη, νὰ σπέρνη, ν' ἀλωνίζῃ καὶ ν' ἀλέθη τὰ γεννήματα. Καὶ ποιός ξέρει σὲ τί ἄλλο θὰ τὴν μεταχειρίζονταν τὴν θαυμαστὴ ἀτμομηγγανή.

"Η ἀτμομηγγανή ἄλλαξε τὴν ὄψη τοῦ κόσμου, ὅπως εἶχε προφητέψει ὁ Δαμαστῆς.

'Ο Δαμαστῆς παραγέρασε. 'Η γενιά του ὅλο καὶ πλήθις θαίνε καὶ ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴν γῆ. "Οταν σ' ἔναν τόπο δὲν

μποροῦσαν νὰ ζήσουν ὅλοι, μερικοὶ φεύγανε καὶ πήγαιναν νὰ βροῦν ἄλλον τόπο. Τὸν καλλιεργοῦσαν, ἔβγαζαν μέταλλα καὶ τὰ καράβια τους ἀρμένιζαν σὲ θάλασσες, σὲ λίμνες καὶ σὲ μεγάλους ποταμούς. Οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ ἀτμόπλοια ταξίδευαν ἀπὸ τὴν μιὰν ἀκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη.

Οἱ διάφορες φυλὲς ζοῦσαν χωριστά, μακριὰ ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, μιλοῦσαν διαφορετικὲς γλῶσσες καὶ δὲ γνώριζαν πιὰ πῶς ὁ πρῶτος γενάρχης ήταν ὁ Δαμαστῆς. Σ' ὅλες τὶς χῶρες ζοῦσαν σοφοὶ ἀντρες κι ἔκαναν νέες ἐφευρέσεις, ποὺ εὔκολυ- ναν τὴν ἔργασία τῶν ἀλλων ἀνθρώπων καὶ αὔξαιναν τὸν πλοῦ- το καὶ τὴν εὐτυχία.

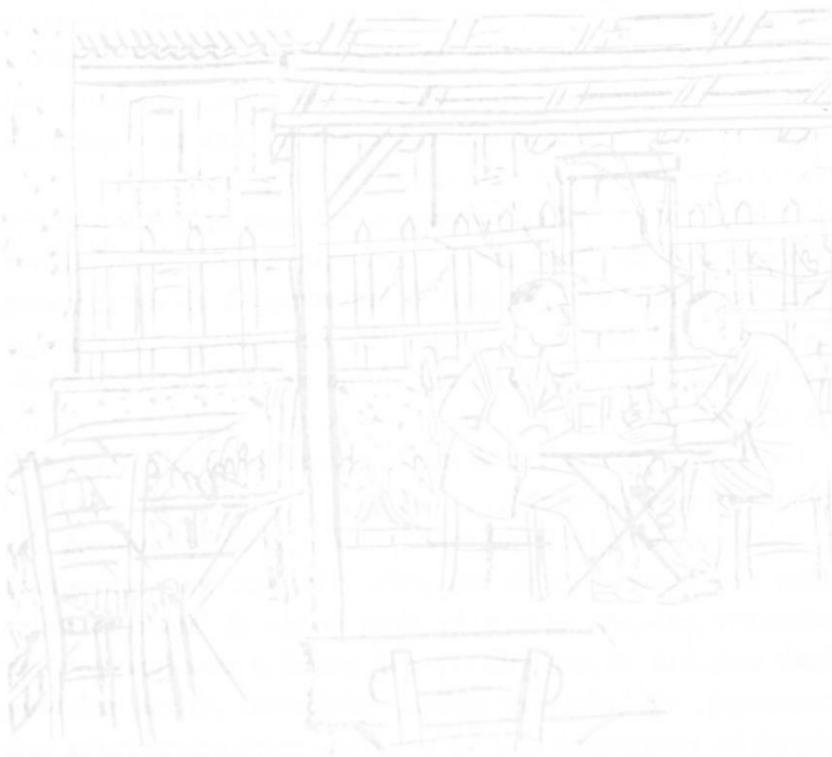
"Ομως, ὅπως εἶπα, ὁ πατέρας καὶ γενάρχης ὅλων τῶν φυλῶν ήταν ὁ Δαμαστῆς.

Αὐτὸς δὲν ἤξερε πιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀπογόνων του καὶ οὕτε ποὺ σκοτίζοταν νὰ τὸν μάθῃ. Πήγαινε καὶ κατοικοῦσε πότε στὴ μιὰ καὶ πότε στὴν ἄλλη φυλή, σὲ ίδιατερο σπίτι πικό του, γιὰ νὰ στοχάζεται στὴ μοναξιά του μονάχος, νὰ παρατηρῇ, νὰ ξεδιαλύνῃ καὶ νὰ ἐργάζεται, γιὰ νὰ παίρνουν μορφὴ οἱ στοχασμοί του, νὰ γίνωνται χρήσιμα πράματα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Κάποτε καὶ πότε ἐρχόταν στὸ σπίτι τοῦ Δαμαστῆ κα- νένας πατέρας μὲ τὸ μικρό του, γιὰ νὰ δῆ ὁ μικρὸς τὸ σοφὸ τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου.

"Αν εἶχε τὴν τύχη νὰ βρῇ λόγια ποὺ ν' ἀγγίζουν τὴ γέρι- κη καρδιὰ τοῦ Δαμαστῆ καὶ νὰ τοῦ προκαλέσῃ τὴν προσοχή, τότε γύριζε ὁ Δαμαστῆς καὶ βάζοντας τὰ χέρια στὸ κεφαλάκι τοῦ μικροῦ ἔλεγε :

— Νὰ μὴ γίνης μωρὸς καὶ ἀνόητος, μικρέ μου. Μωρὸς καὶ ἀνόητος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πράματα ποὺ δὲν τὰ ξέρει, δὲν τὰ παρατήρησε, δὲ σκέψτηκε ποτέ του γι' αὐτά.

82. Ο ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ

‘Ο Λούκας, ο πατέρας του Μιχαλάκη, ήταν φτωγός περιβολάρης και ψάλτης στὸν Ἀι - Νικόλα, σὲ μιὰ παραλιακὴ πόλη.

Ήταν ψηλός, λιγνός, ξερακιανός, και φοροῦσε βράκες, φέσι πολὺ ψήλο και στραβὰ πάντοτε βαλμένο, μὲ μιὰ γαλάζια κοντή φουντίτσα στὴν κορφή του. “Εψελνε μὲ τὴ μύτη, μιὰ μύτη ἴδια μελιτζάνα, και ξεπερνοῦσε και τὴν πιὸ κακόφωνη ἀκόμη γκάιδα.

“Ομως ποῦ νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ πῆ πώς δὲν ήταν ἀγέδόνι δικαιούμενος - Λούκας, ο βραχάρης. Καὶ ποῦ νὰ παραπονεθῇ κανεὶς στοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας! Λειτουργία, γιορτὴ δὲ γινόταν, ἀν ὑποθέσωμε πώς δικαιούμενος φορά.

Λέγω, ἀν ὑποθέσωμε, γιατὶ κανένας δὲ θυμάται νὰ ἔλειψε ποτέ. Καὶ τοῦ θανάτου νὰ ήταν, στὸ στρῶμα, ὅταν ἀκούει τὴν καμπάνα τοῦ ‘Αι - Νικόλα, θὰ σηκωνόταν. Κι ἀκοῦς, στὸ στασίδι τοῦ δεξιοῦ ψάλτη πέθανε μιὰ μέρα δικαιούμενος - Λούκας.

‘Ο μπαρμπα - Λούκας λοιπόν, δικαιούμενος ψάλτης τ’ ‘Αι - Νικόλα, μ’ ὅλη τὴν ψαλτική του καὶ τὰ περιβολάκια ποὺ εἶχε, δύσκολα τὰ βγαζε πέρα.

Εἶχε μεγάλη οἰκογένεια, δὲν ξέρω πόσα ἀγόρια καὶ πόσα κορίτσια. Πιστεύω πώς καὶ δικαιούμενος δὲν θὰ ήξερε τὰ δύναματά τους.

Τὸ πρῶτο του παιδί ήταν δικαιούμενος Μιχαλάκης, γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα «ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα», ποὺ τοῦ μεινε ὥσπου πέθανε κι αὐτός.

Τὸ Μιχαλάκη δικαιούμενος - Λούκας ήθελε νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ πολὺ μικρό, νὰ πάγι στὴν Πόλη νὰ προκόψῃ.

Ἐπρεπε νὰ βοηθήσῃ κι αὐτὸς στὰ τόσα στόματα ποὺ εἶχε νὰ θρέψῃ δικαιούμενος πατέρας του. “Ομως ὁ Μιχαλάκης δήλωσε δρθὰ κοφτά :

— Δὲ θὰ φύγω, ἀν δὲ βγάλω τὸ σχολεῖο. Εγὼ πρέπει νὰ γίνω μεγάλος ἀνθρωπος, πολὺ μεγάλος, ν’ ἀκουστῇ τὸ ὄνομά μου παντοῦ. “Αν δὲ γίνω μεγάλος, Μιχαλάκη τοῦ Λούκα νὰ μὴ μὲ λένε...

— Μὰ δὲν περισσεύει τὸ ψωμί, τοῦ ἔλεγε δικαιούμενος πατέρας του. Τὸ βλέπεις πώς πεινᾶμε.

— Εγὼ θὰ βγάζω τὰ ἔξοδά μου καὶ θὰ σᾶς βοηθῶ κιόλας ! εἶπε δικαιούμενος Μιχαλάκης.

Καὶ τὸ ἔκαμε.

Τὸ πρωὶ ποὺ ξυπνοῦσε, πήγαινε καὶ ρωτοῦσε τὶς γειτόνισσες ἃν εἶχαν καμιὰ δουλειά νὰ τοὺς κάμη. Τὸ ἵδιο καὶ τὸ βράδυ.

Αὐτὲς τὸν ἥξεραν καὶ τὸν φώναζαν :

— "Ελα, Μιχαλάκη, νὰ μᾶς πᾶς τὸ ψωμὶ στὸ φοῦρο.

— "Ελα νὰ μᾶς πᾶς τὰ γλυκά !

Καὶ ὁ Μιχαλάκης ἔτρεχε, μάζευε δεκαρίτσες καὶ χόρτωνε κιόλας. Τὸ ἄλλα παιδιὰ τὸν περίπατον. Αὐτὸς στράβωνε τὰ γεῖλια του κι ἔκλεινε τὸ ἔνα του ποντικίσιο μάτι γι' ἀπάντηση.

— "Ας ἔλεγχαν ὅτι ὕθελαν.

— "Εγώ, ἔλεγε, ὁ κόσμος ἀνάποδα νὰ γυρίσῃ, θὰ ζήσω ! Νὰ δῶ ἐσεῖς τί θὰ κάμετε. Καὶ μεγάλος θὰ γίνω !

"Οταν ἔλεγε αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια, ξεσποῦσαν γέλια ἀκράτητα. Ήώς ἡταν προκομμένος, τὸ βλέπανε. Μὰ ἔνα παιδάκι, ποὺ εἶχε ποδαράκια σὰ σπίρτα κι ἔνα προσωπάκι μαῆμος, δὲν τό πιάνε τὸ μάτι τους...

— Μεγάλος ! "Ετσι γίνονται οἱ μεγάλοι ;

— Καὶ τί θὰ σπουδάσω ; Τὸ σχολαρχεῖο μόνο θὰ βγάλω. Κι ἔπειτα θὰ πάω στὸ σχολεῖο ποὺ βγάνει τοὺς μεγάλους.

"Εβγαλε τὸ σχολαρχεῖο ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα καὶ τὴν ἴδια χρονιὰ ξενιτεύτηκε. Τὸν πῆρε μαζί του ὁ ταχυδρόμος, ποὺ ἔκανε δύο φορές τὸ μήνα ταξίδι ἀπὸ τὴ μικρὴ παραλιακὴ πόλη στὴν Πόλη μὲ τὴν Ἀγιὰ Σοφιά.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἀπὸ τὸν τόπο τοῦ Μιχαλάκη εἶχαν ξενιτεύτη πολλοὶ εἶχανε φύγει γιὰ τὴν Πόλη, κι ἀπάνω ψηλὰ γιὰ τὴ Ρουμανία καὶ τὴ Ρωσία. Οἱ πιὸ πολλοὶ ἤτανε στὴν Πόλη. Γι' αὐτὸ εἶχαν καὶ ἴδιαίτερο ταχυδρόμο. Ο Μιχαλάκης μόλις εἶχε τὰ ναῦλα του. Κι ὅπως φανταζόταν ἀπὸ μικρός, ἔπρεπε νὰ βρῇ δουλειά, νὰ γίνη καὶ μεγάλος, πολὺ μεγάλος !

Νὰ μπορῇ νὰ ωφελήσῃ τὸν κόσμο. Πῶς θὰ τὸ πετύχαινε; Νά, ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του: Θὰ γίνω πολὺ πλούσιος κι ὕστερα θὰ κάνω φιλανθρωπίες. Τόσοι ἔγιναν πλούσιοι, δὲ θὰ γίνω κι ἐγώ; Καὶ βάλθηκε νὰ γίνη πολὺ πλούσιος.

"Οποις τὰ φαντάζεται κανέις, ποτὲ δὲν τὰ βρίσκει. Χαρά στον ὄμως ποὺ ἐπιμένει στὸ σκοπὸ ποὺ ἔβαλε!" Ο Μιχαλάκης δούλεψε πολλὰ χρόνια ὑπηρέτης σὲ μαγαζιὰ συμπατριωτῶν του καὶ σὲ ξένα. Δούλευε πάντα μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γίνη μεγάλος. Μὰ ἐκεῖ ποὺ ἔλεγε πῶς ήταν στὴν ἀρχὴ τοῦ σκοποῦ του, βρισκόταν ἀπένταρος.

Ξανάρχιζε. "Επιανε λίγα λεφτὰ καὶ δοκίμαζε νὰ ἐργάστῃ μόνος. Πάλι ἔχανε καὶ πάλι ξανάρχιζε. Κι ὁ ἴδιος δὲν ἤξερε πόσες φορές.

Μιὰ μέρα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ πῆγε στὸ Βουκουρέστι τῆς Ρουμανίας. Δούλεψε καὶ μπόρεσε νὰ κάμη σιτάρια.

Μιὰ χρονιὰ πῆγε νὰ γίνη μεμιᾶς πολὺ πλούσιος. Εἶχε ἀγοράσει μπροστὰ πολλὰ σιτάρια κι ἔλπιζε νὰ κερδίσῃ διπλὰ καὶ τρίδιπλα, γιατὶ ἔλεγαν πῶς δὲ θὰ γινόταν πολὺ σιτάρι.

Τὸ Μάη μαθαίνει πῶς στὴν Αμερικὴ θὰ γίνη τόσο σιτάρι, ποὺ θὰ πνίξῃ ὅλη τὴν γῆ. Κι ἔτσι ἔγινε. Ο Μιχαλάκης ἔπαθε καταστροφή. "Εμεινε ὅλωσδιόλου ἀπένταρος.

Κι ἤτανε τότε τριάντα χρονῶν. "Ομως δὲν ἔχασε τὴν ἔλπιδα νὰ γίνη μεγάλος. Μπῆκε ὑπηρέτης σ' ἓνα μαγέρικο, λογάριασε πῶς ὁ καταστηματάρχης κέρδιζε ἀρκετὰ καὶ βάλθηκε νὰ δουλέψῃ, ν' ἀνοίξῃ κι αὐτὸς μαγέρικο.

Σὲ λίγα χρόνια τὰ κατάφερε. "Ετυχε νὰ γίνουν πολλὰ σιτάρια καὶ ἄλλα προϊόντα καὶ ὁ κόσμος εἶχε νὰ ξοδεύῃ. Ο Μιχαλάκης κέρδιζε — κέρδιζε πολλά.

— Καλὴ δουλειά, εἶπε. Καὶ ὅταν ἔχῃ κι ὅταν δὲν ἔχῃ ὁ κόσμος, πάντοτε κάτι θὰ τρώῃ. Σήγουρο ἐμπόριο. Θὰ πῆς πῶς θὰ γίνω ἀπὸ μάγειρος, μεγάλος! Ποιός ξέρει τί γίνεται!

Στὰ τριάντα πέντε του χρόνια ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα
ήταν ἀρχετὸν πλούσιος.

— Θὰ πάω στὴν Ἀθήνα, εἶπε. Στὴν πατρίδα μου τὴν ίδιαν
τερη, ἂν δὲ γίνω μεγάλος, δὲν πηγαίνω.

“Ηρθε στὴν Ἀθήνα. Τὴν γύρισε σὲ κάμποσες ἡμέρες, μὰ
δὲν ἔβρισκε τί μποροῦσε νὰ κάμη. “Ἄς μὴ βιαστῶ, σκέφτηκε.
Πρέπει νὰ τὴν γνωρίσω καλὰ τὴν πρωτεύουσά μας.

“Ετσι γύριζε καὶ ρωτοῦσε. “Εβλεπε κι ἔκανε σχέδια.
Πολλὰ σχέδια ἔκαμε, μὰ κανένα δὲν τοῦ ἀρεσε. Δὲν ἤταν παι-
δὶ πιά. Ἡταν ἄντρας κι ἔπρεπε νὰ κάνῃ κάτι, ν' ἀκουστῇ
τ' ὄνομά του, νὰ γίνη μεγάλος.

Μιὰ μέρα εἶπε :

— Στὸ μέρος ποὺ ἔζησα, δὲ ζοῦν καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ μᾶς.
Δὲν πηγαίνω νὰ δῶ καὶ τὴν Εὐρώπη; Κάτι θὰ δῶ, κάτι θὰ
μάθω διαφορετικό.

Πῆγε καὶ γύρισε ὅλες τὶς μεγάλες πολιτεῖες.

Τὰ μάτια του ὅλο ἄνοιγαν. Τὰ σχέδιά του ὅλο καὶ ἀλλα-
ζαν. Κρίμα νὰ μὴν πάη ἀπὸ παιδὶ ἵσα στὴν Εύρώπη! Ἔ-
κεινο ποὺ ζητοῦσε, θὰ τὸ εἶχε βρεῖ. “Τσερα σκέφτηκε πῶς
μὲ τὰ λίγα γράμματα ποὺ ἥξερε, δύσκολα θὰ πρόκοβε στὴν
Εύρώπη. Ἔκει κι ὁ τελευταῖος ἐργάτης ἥξερε περισσότερα
ἀπ' αὐτόν.

‘Απὸ τὰ πολλὰ ποὺ εἶδε, νόμισε τέλος πῶς βρῆκε ἔκεινο
ποὺ θὰ τὸν ἔκανε μεγάλο. Γύρισε στὴν πρωτεύουσα κι ἄνοιξε
ἔνα ἑστιατόριο.

Εἶχε καταλάβει πῶς ἔνας τόπος πολιτισμένος πρέπει νὰ
έχῃ ἑστιατόρια, παντοπωλεῖα, ζαχαροπλαστεῖα καὶ τὰ τέ-
τοια, ποὺ ν' ἀστράφτουν ἀπὸ καθαριότητα.

Τὸ ἄνοιξε τὸ ἑστιατόριο, μὰ λίγο ἔλειψε νὰ ξαναγίνη φω-
χός. Ὁ Μιχαλάκης δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τί τοῦ ἔφταιγε.

— Θὰ μοῦ λείπῃ ἵσως τὸ « χού », σκέφτηκε. Τί γάν ταν αὐτὸ τὸ « χού »; Κάποιος μιὰ φορὰ πῆγε νὰ μάθη νὰ κάνῃ φλιτζάνια. Κάθισε κάμποσον καιρὸ καὶ νόμισε πώς τὴν εἶχε μάθει τὴν τέχνη. "Ανοιξε δικό του ἐργοστάσιο. Μὰ τὰ φλιτζάνια τοῦ ἔσπαζαν! Ξαναπάει στὸ μάστορή του νὰ δῇ γιατί δὲν ἔσπαζαν τὰ δικά του. Πρώτη φορὰ παρατήρησε τότε πώς ὁ μάστορής του, μόλις ἔβγαζε ἔνα ἔνα φλιτζάνι, τὸ φυσοῦσε δυνατὰ μὲ ἔνα : Χού! "Ετσι ἔμεινε ὁ λόγος, ὅταν λείπη κάτι σπουδαῖο, μὰ ποὺ φαίνεται παραμικρό, νὰ λέμε : « τοῦ λείπει τὸ Χού ».

"Ετσι σκέφτηκε ὁ Μιχαλάκης καὶ ξαναπῆγε στὴν Εὐρώπη, πρὶν χάσῃ ὀλότελα τὰ χρήματά του. Γύρισε λίγες πολιτεῖες καὶ καταστάλαξε στὴν Ἐλβετία, στὴ χώρα τῶν ξενοδοχείων, στὴ χώρα ποὺ ζῇ ἀπὸ τοὺς ξένους.

Μὲ πολλὰ βάσανα μπόρεσε νὰ μπῇ ὑπηρέτης σ' ἔνα ἀρκετὰ μεγάλο καὶ πλούσιο ξενοδοχεῖο. Κάθε μέρα μάθινε πράματα, ποὺ δὲν τὰ φανταζόταν. Μὲ τὸν καιρὸ εἶδε πώς ἔπρεπε νὰ πάγι καὶ σὲ κάποιο εἰδικὸ σχολεῖο μαγειρικῆς.

Μιὰ βραδιὰ σερβίριζε ὁ Μιχαλάκης δύο τρεῖς κυρίους. Κατάλαβε πώς ἔλεγχαν γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ προπάντων γιὰ τὴν Ἀθήνα, κι ἔβαλε αὐτὶν' ἀκούση.

"Ενας ἔλεγε :

— "Αλλη χώρα πιὸ ωραία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸν κόσμο δὲν ὑπάρχει, καὶ προπάντων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. 'Εκεῖ θὰ γέθελε κανεὶς νὰ ζῇ αἰώνια, κάτω ἀπὸ τὸ λαμπτό της ἥλιο, ποὺ δὲ βρίσκεται πουθενὰ ἄλλοῦ. Μὰ εἶναι, φίλε μου, ἀδύνατο. Δὲ βρίσκεις ἔνα ξενοδοχεῖο τῆς προκοπῆς νὰ μείνης. "Αν πῆς γιὰ τὰ ἔστιατάριά της, ἀν φᾶς ἔνα μήνα καὶ στὸ καλύτερο ἀκόμη, θὰ πάθη γιὰ πάντα τὸ στομάχι σου. Νὰ καταλάβαιναν ἐκεῖ οἱ ἀνθρώποι τί πλοῦτος εἶναι κρυμμένος στὸν τόπο τους, δὲ θὰ γύριζαν στὸν ἄλλον κόσμο νὰ τὸν ζητοῦν. Νὰ γέμεραν

πώς γιὰ νὰ εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πρέπει νὰ ἀρχίσουν πρῶτα πρῶτα ἀπὸ τὸ νερὸν καὶ τὸ σαπούνι...

Τέτοια ἔλεγχαν. 'Ο Μιχαλάκης κατακοκκίνισε. Τί νὰ πῇ; Νὰ πῇ τὰ φουσκωμένα λόγια ποὺ λένε μερικοί καὶ κάνουν τοὺς ξένους νὰ γελοῦν; "Ογι, αὐτὸ δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ τὸ κάμη. Εὐχαριστοῦσε ἀπὸ μέσα του τοὺς ακλούς ξένους, ποὺ του ἄνοιξαν τὰ μάτια. Ναι, εἶχαν δίκιο σὲ δ.τι κατηγοροῦσαν. Αὐτὸς δύμας θὰ τοὺς ἔκανε νὰ ἀλλάξουν γνώμη γιὰ τὴν πρωτεύουσά μας. Ναι, αὐτός.

'Ο Μιχαλάκης, ὅταν πιὰ κατάλαβε ὅτι εἶχε ὅσα τοῦ γρειάζονταν, κατέβηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἄνοιξε τὸ καλύτερο ἑστιατόριο. Στὸ νέο αὐτὸ μαγαζί του ἔβαλε νόμο: Κακὸ πρόμα μέσα ἐκεῖ νὰ μὴ μαγειρεύεται. Ηῆρε μάγειρο ἀπὸ τὴν Ἐλβετία καὶ στὸ μεταξὺ ἔστειλε κεῖ τὸν ἀδερφό του, νὰ σπουδάσῃ πιὸ καλὰ ἀπ' αὐτὸν τὴν μαγειρική.

Εἶχε καταλάβει πώς ἔνα καλὸ ἑστιατόριο δὲν τιμᾶ μονάχα τὸν τόπο, παρὰ γαρίζει γερὸ αἷμα στοὺς πατριῶτες του καὶ πὼς τὸ μεγαλύτερο κακὸ στὴν πατρίδα καὶ στοὺς πατριῶτες τους τὸ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ πουλοῦν βλαβερὰ τρόφιμα. Δὲν ἀργῆσε τὸ ἑστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη νὰ τὸ μάθη ὅλη ἡ Ἀθήνα. Οἱ ξένοι βρῆκαν ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσαν. Καὶ τ' ἄλλα ἑστιατόρια ἀρχίσαν νὰ κλείνουν τὸ ἔνα κοντά στὸ ἄλλο. Οἱ καταστηματάρχες οἱ περισσότεροι ἦταν πατριῶτες τοῦ Μιχαλάκη.

— Μιχαλάκη, μᾶς πῆρες στὸ λαιμό σου! τοῦ παραπονίσταν.

— Εγώ; ἔλεγε δ. Μιχαλάκης. Τί σᾶς ἔκαμα ἐγώ;

— Ξέρομε κι ἐμεῖς; Νά, μᾶς μάγεψες τοὺς πελάτες καὶ μᾶς τοὺς πῆρες.

'Ο Μιχαλάκης μὲ καλοσύνη τοὺς δασκάλευε καὶ τοὺς ἔλεγε τὸ μυστικό. Μὰ ποὺ ν' ἀκούσουν ἐκεῖνοι!

—'Ακοῦς ἐκεῖ, λέει, νὰ μαγειρεύωμε μὲ ἀγνὸ βούτυρο ! καὶ τότε τί θὰ κερδίσωμε ; Νὰ ἀγοράζωμε τὰ καλύτερα τρόφιμα !

— Δὲν πιστεύω ἐγὼ νὰ γάνω, τοὺς ἔλεγε ὁ Μιχαλάκης. "Αν θέλετε νὰ σωθῆτε, ἀκοῦστε με. Τί νὰ σᾶς κάμω κι ἐγώ ;

Καὶ θὰ τὸ πιστέψετε ; 'Απίστευτο, μὰ ἀληθινό. "Ολοι ὅσοι ζοῦν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, ποὺ τὰ ἑστιατόρια χαλοῦσαν τὰ στομάχια, θυμοῦνται πῶς τὸ ἑστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη εἶχε σερβιτόρους τοὺς ξεπεσμένους ξενοδόχους τῆς Ἀθήνας.

"Ο, πι ἔμαθε ὁ Μιχαλάκης στὴν Εὐρώπη, τὸ ἔμαθαν καὶ ὅσοι ἄνοιγαν τὰ μάτια τους στὸ ἑστιατόριό του. 'Εκεῖ ἔβλεπαν πῶς τὸ συμφέρο τους ήταν νὰ μὴν καταστρέφουν τὰ στομάχια τῶν πελατῶν τους.

'Απὸ τότε ἔγιναν πιὸ καλὰ ἑστιατόρια στὴν Ἀθήνα κι ἀπὸ τοῦ Μιχαλάκη. 'Εκεῖνος ὅμως ἄνοιξε τὸ δρόμο. Κι ὕστερα ἀπὸ τὰ ἑστιατόρια ἔγιναν ἀνθρωπινότερα καὶ τὰ ξενοδοχεῖα τοῦ ὕπνου καὶ τὰ παντοπωλεῖα.

'Ο Μιχαλάκης τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ χαιρόταν. "Άλλος στὴ θέση του θὰ ζήλευε καὶ θὰ φθονοῦσε. Μὰ ὁ Μιχαλάκης συλλογιζόταν : 'Η 'Ελβετία ζῆ ἀπὸ τοὺς ξένους ποὺ τὴν ἐπισκέπτονται. 'Η 'Ελλάδα, ὅν εἶχε κι αὐτὴ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ ἑστιατόρια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς 'Ελβετίας, θὰ ζοῦσε κι αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ξένους τῆς. Γιατὶ ἡ πατρίδα μας ἔχει τὸ θαυμασιότερο κλίμα τοῦ κόσμου καὶ τὰ περισσότερα ἀρχαῖα μνημεῖα. Κι εἶναι χιλιάδες σὲ ὅλο τὸν κόσμο ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἀγαποῦν καὶ τὰ σπουδάζουν καὶ ποὺ θὰ γθελαν νὰ ῥωνταί καὶ νὰ ζοῦν χρόνια ἐδῶ. Νὰ δουλέψωμε λοιπὸν γιὰ νὰ κάμωμε τὴ χώρα μας εὐγάριστη διαμονὴ στοὺς ξένους.

'Εγὼ ἔκαμα τὴν ἀρχήν. 'Εσεῖς κάμετε τὸ τέλος.

'Ο Μιχαλάκης δὲ ζῆ πιά, ἀλλὰ ὅταν ζοῦσε, ηταν ἔνας ἀληθινὰ μεγάλος ἀνθρωπός, γιατὶ ἔφερε τὸν πολιτισμὸ στὴν πατρίδα του.

83. ΟΙ ΕΦΤΑ ΤΕΜΠΕΛΗΔΕΣ

Στὰ βορειοανατολικὰ καὶ σ' ἀνατολικὰ βουνοσειρὲς ψηλές. Λίγο δῶθε, πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, χωματοβούνια κι ἔνα Πετροβούνι μὲ ἀρχαῖα ἐρείπια. "Ἐπειτα ἀκολουθοῦν κυματιστὰ χωματοβούνια χαμηλότερα ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ γύρω καὶ πέρα ἀπλύνεται κάμπος καταπράσινος καὶ δὲν ξέρεις ποῦ τελειώνει στὰ νότια καὶ νοτιοδυτικὰ ὁ κάμπος καὶ ποῦ ἀργίζει καὶ γάνεται μακριὰ στὸν ὄρλιοντα ἡ γαλανὴ ἡ θάλασσα.

'Ανάμεσα στὰ χωματοβούνια, ἀπὸ τὶς βορειοανατολικὲς βουνοσειρὲς πρὸς τὸ νοτιά, κυλάει σὰν ἀσημένιο φιδάκι, ἔνα ποτάμι βαθὺ. Στὶς ὅγθες του ἴτιές, ροδοδάφνες καὶ βατιῶνες, ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ λίγο πέρα, δυὸ βήματα, φουντώνουν ἐλιές καὶ πορτοκαλιές καὶ συκιές, καὶ στὶς πλαγιές ξεφυτρώνουν χωριουδάκια ἵδια ζωγραφιές. 'Ο κάμπος ὅλος γεμάτος ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταρίδες καὶ συκιές κι ἐλιές ἀσημόφυλλες, καὶ σὲ πολλὰ μέρη δάση καὶ χλωροπράσινες μουριές. Δὲ λείπουν ἐδῶ κι ἐκεῖ φοινικιές, καὶ μπανάνες ἀκόμη μακρύτερα.

Ποιά νά 'ναι ἡ ὅμορφη πεδιάδα μὲ τὶς πολλὲς γαριτωμένες κοιλάδες καὶ τὴν τόση πυκνὴ βλάστηση; Μιὰ εἶναι

στὴν Ἑλλάδα ἡ παχιὰ καὶ ὅμορφη καὶ πλούσια πεδιάδα τῆς Μεσσηνίας !

Γι' αὐτὴν χύθηκαν τόσα καὶ τόσα αἷματα καὶ σπάρθηκε μὲ τὰ κόκαλα τῶν παιδιῶν της, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Πόσα χρόνια δὲν πολεμοῦσαν οἱ Σπαρτιάτες γιὰ νὰ τὴν πάρουν καὶ νὰ διώξουν τὰ παιδιά της, ποὺ ξέφυγαν νὰ πᾶν μακριὰ νὰ χτίσουν στὴν Ἰταλία τὴν Μεσσήνη.

‘Ο Ἐπαμεινώνδας, ὁ Θηβαῖος, ὑστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια τοὺς ξανάφερε. Μὰ καὶ ὑστερα, στὰ δυὸ χιλιάδες σχεδὸν χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν, τὰ ἵδια ἔγιναν. Τὰ ἵδια γίνονται παντοῦ στὸν κόσμο γιὰ τοὺς πλούσιους τόπους, τοὺς πολύκαρπους. Τελευταῖα ἔρχεται ἡ Τουρκία, ποὺ σπέρνει παντοῦ ἀλάτι ὅθε διαβαίνει.

Τότε τὰ παχιὰ χωράφια ἥταν τῶν πασάδων. Οἱ σκλάβοι ζοῦσαν στοὺς ξερότοπους, στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στὶς πλαγιές τους. Κι ὑστερα ἡ σωτήρια ἐπανάσταση, τὸ Εἰκοσιένα μας.

Οἱ τόποι ἐρημώθηκαν, κάηκαν, καὶ χάθηκαν ἐλιές κι ἀμπέλια. Οἱ ἀπελευθερωμένοι σκλάβοι μένουν σκλάβοι στὶς παλιές συνήθειες, σὲ τόσα καὶ τόσα κακά, ποὺ τοὺς ἀφησε γιὰ κληρονομιὰ δ τύραννος.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, τὸ ποτάμι πλημμυροῦσε τὶς ὄχθες του, ἀλλαζε δρόμο κι ἔκανε τὸν κάμπο γύρω του ἀμμουδερὴ ἐρημιά.

Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν χρόνια, σὲ κάποιο μέρος, ὑπῆρχαν κάμποσες καλύβες χωρικῶν, πλεγμένες ἀπὸ λυγαριές ἀλευμένες μὲ τὴν κοπριὰ τῶν βοδιῶν. Είχανε γιὰ σκεπὴ καλαμιές. ‘Η ιστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶναι ἡ ιστορία καὶ τῶν ἀλλων χωριῶν.

Ζοῦσε τότε στὴν ἀκροποταμιὰ κι ἔνας χωρικὸς μὲ τὴ γυναίκα του. ‘Η καλύβα του ἥταν μιὰ ἀπὸ τὶς δεκαπέντε εἴκοσι, ποὺ ἤτανε σπαρμένες σὰ μεγάλες κυψέλες ἐδῶ κι ἔκει.

‘Ο χωρικός αύτος ήταν πολύτεκνος. Έφτά δύρσενικά παιδιά είχε. Μεγάλωσε δι πρώτος. Χαρά τὸ εἶχαντος ὅλοι πώς θὰ τοὺς βοηθοῦσε. Κι ἀλήθεια, δι μεγάλος ἀρχισε νὰ τοὺς βοηθάῃ. Μὰ ηθελε νά γη καὶ τὴ γνώμη του.

Τὸ καλοκαίρι, νὰ ποῦμε, τὰ ζῶα τους ἔβοσκαν μακριὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι. Καὶ τί ἔκκαναν γιὰ νὰ τὰ ποτίσουν στὰ βοσκοτόπια; Κουβαλοῦσαν τὸ νερό, καὶ οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοί, μὲ ἀσκιὰ καὶ βαρέλια καὶ μὲ κουβάδες. Πόσο ἰδρώτα ἔχυναν!

‘Ο μεγάλος γιὸς εἶπε μιὰ μέρα στὸν πατέρα του:

— Γιατί νὰ γίνεται αὐτό, πατέρα; Μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα νὰ ὁδηγοῦμε τὰ ζῶα στὸ ποτάμι νὰ πίνουν ὅσο θέλουν.

— Τεμπέλη! τοῦ εἶπε δι πατέρας του. Τὸ λὲς γιὰ νὰ μὴ χύσης λίγον ἰδρώτα. Δὲ μου λὲς πῶς θὰ ξέρης πότε διψοῦν; Κι ἔπειτα ἔνα δὲ θέλει νὰ πιῇ, τότε ποῦ θὰ τὸ πηγαίνης ἐσύ; Θὰ χάνης τὸν καιρό σου ὥσπου νὰ διψάσῃ; “Οχι, αὐτὸ δὲ γίνεται. «Ἐτσι τὰ βρήκαμε, ἔτσι θὰ τ’ ἀφήσωμε».

Γύρω ἀπὸ τὴν καλύβα ὑψωνόταν βουνὸ ή κοπριὰ τῶν ζώων. Λέρωνε τὸν τόπο γύρω, μὰ οἱ βροχὲς τὸν ξέπλεναν καὶ παράσερναν τὴν κοπριά. “Οταν ηθελαν νὰ τὴ σκορπίσουν στὰ χωράφια, τὴν κουβαλοῦσαν μὲ καλάθια. Τὴν ἀφγηναν πάλι ἐκεῖ, ὥσπου ν’ ἀρχίσῃ τὸ δργωμα. Πάλι κι ἐκεῖ τὴν ξέπλενε ή βροχή.

‘Ο μεγάλος γιὸς εἶπε:

— Πατέρα, νὰ σκαρώσωμε ἔνα κάρο. Νὰ κουβαλοῦμε τὴν κοπριὰ στὸ μεγαλύτερό μας γκῆμα καὶ νὰ σκεπάζωμε τὸ σωρὸ μὲ χῦμα.

‘Ο πατέρας εἶπε πάλι:

— Κρίμα, ποὺ ἔλεγα πώς θὰ ἔχω ἔνα βοηθό. Τεμπέλης γεννήθηκες καὶ τεμπέλης θὰ πεθάνης. «Οκνὸς νέος, φτωχὸς γέρος», λέγει ή παροιμία. Κι εἶναι σωστή. “Αν θέλης, κοί-

ταῦτε νὰ ἀφήσης τὰ πράματα ὅπως εἶναι, κι ἔτσι νὰ τὰ παραδώσῃς καὶ στὰ παιδιά σου.

“Οταν πλημμυροῦσε τὸ ποτάμι, ὁ πατέρας τσαλαβουτοῦσε ώς τὰ γόνατα, γιὰ νὰ κόψῃ κάποιο λάχανο νὰ μαγειρέψουν.

Τὸ παιδί πρότεινε νὰ φτιάσουν πρόχωμα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ.

Κι ὁ πατέρας ἀποκρίθηκε.

— «Τὸν τεμπέλη σὰν τὸν ἔχης, τὸν προφήτη τὸν θέλεις ;». Ή τεμπελιά σου σὲ κάνει νὰ βρίσκης ἀφορμὲς νὰ φλυαρῆς καὶ νὰ προφητεύῃς.

Τὸ καλοκαίρι πᾶς πότιζαν τὸ περιβόλι ; Κουβαλοῦσαν πάλι νερὸν μὲ τ' ἀσκιὰ καὶ μὲ τὰ βαρέλια.

‘Ο μεγάλος γιὸς ἄρχισε νὰ σκάβῃ καὶ νὰ φτιάνῃ ἕνα αὐλάκι ἀπὸ τὴν πιὸ ἀπάνω ὅχθη τοῦ ποταμοῦ ώς τὸ περιβόλι.

— Τί κάνεις αὐτοῦ ; τὸν ρώτησε ὁ πατέρας του.

— Νά, πατέρα. Απὸ δῶ θὰ πηγαίνη τὸ νερὸν ώς τὸν κῆπο, νὰ τὸ βάζης ὅποτε θέλεις νὰ ποτίζης, νὰ χορτάσῃς τὸ τόπος νερό.

— “Ακουσε, ὅκνε τῶν ὀκνῶν, εἶπε θυμωμένα τότε ὁ πατέρας. Δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ χαλάσῃς ἐσὺ τὸν κόσμο. Θὰ τὸν ἀφήσῃς ὅπως εἶναι, εἰδεμὴ φύγε νὰ πᾶς νὰ βρῆς ἄλλους κουτοὺς καὶ ὀκνοὺς νὰ παραδέχωνται τὰ σχέδιά σου. Τ' ἀκοῦς ;

Στὸ μεταξὺ μεγάλωναν καὶ τ' ἄλλα τ' ἀγόρια τοῦ χωρικοῦ. “Ολα τὰς σύμφωνα μὲ τὸ μεγαλύτερό τους ἀδερφό. ” Ογκι μονάχα σύμφωνα, μὰ καὶ διόρθωναν καὶ συμπλήρωναν τὰ σχέδιά του. “Ομως οἱ γέροι μὲ κανέναν τρόπο δὲν τοὺς ἀφήναν ν' ἀλλάξουν τὴν ἐλέεινὴ κατάσταση. Καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ περίπαιζαν τὸν πατέρα μὲ τοὺς ἔφτά του γιούς, τοὺς « χασομέρηδες » καὶ « τεμπέληδες ».

Μιὰ μέρα πρότεινε στ' ἄλλα του τ' ἀδέρφια ὁ μεγαλύτερος :

—'Εδῶ πάσι γαμένη ἡ ζωὴ μας, δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς βοηθήσωμε, δὲ μᾶς ἀφήνουν. "Ετσι ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν, βοηθὸ δὲ θέλουν. 'Ελάτε νὰ ξενιτευτοῦμε. Νὰ δοῦμε πῶς ζῆ και ὁ ἄλλος κόσμος. "Οταν παραχεράσουν οἱ γονεῖς μας, ἐπιστρέφομε και τότε καλλιεργοῦμε τὰ χτήματά μας, ὅπως τώρα νομίζομε καλύτερα κι ὅπως θὰ δοῦμε και στὸν ἄλλον κόσμο.

Οἱ ἄλλοι παραδέχτηκαν κι ἔφυγαν. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς δὲν ἔκλαψαν οἱ γονεῖς τους. "Εκλαψαν και πολὺ μάλιστα. "Ομως παραδέχτηκαν πῶς δὲν μποροῦσε ἀλλιῶς νὰ γίνη γιὰ τὰ ἑφτὰ τεμπέλικα παιδιά τους.

— Προκοπὴ ποὺ θὰ κάνουν οἱ τεμπέληδες! Βουτηχτοὶ στὸ χρυσάφι θὰ μᾶς ξαναγυρίσουν καμιὰ φορά! ἔλεγαν περιπατητικὰ οἱ ἄλλοι χωρικοί, ποὺ ζοῦσαν ἵδια και ἀπαράλλαχτα μὲ τοὺς γονεῖς τῶν παιδιῶν.

Πέρασαν χρόνια, πολλὰ χρόνια. Μιὰ μέρα εἶδαν νὰ γυρίζουν ἑφτὰ παλικάρια. Ὡταν τὰ ἑφτὰ τεμπέλικα παιδιά τοῦ γερο - Παναγῆ. Ὡταν ντυμένοι ἀπλά, μὰ καθαρά. Ἀπὸ ἕνα δισάκι εἶχε ὁ καθένας στὴν πλάτη του και ἤτανε φορτωμένοι ἐργαλεῖα, ἀξίνες, σφυριά, δρεπάνια και ἄλλα.

Κρυφογέλασαν οἱ χωρικοί. Οἱ γονεῖς τους κούνησαν τὸ κεφάλι. Μὰ ἤταν πιὰ γεροντάκια. Δὲν μποροῦσαν νὰ φέρουν ἀντίσταση. Καλὰ ποὺ ἥρθαν τὰ παιδιά τους κι ἀς ἔκαναν ὅ,τι τοὺς φώτιζε ὁ Θεός.

Αμέσως τὴν ἄλλη μέρα χάραξαν ἔναν κύκλο κοντὰ στὴν καλύβα τους κι ἀρχισαν νὰ σκάβουν βαθὺ λάκκο. Τις πέτρες και τὰ χώματα ποὺ ἔβγαζαν, τὰ κουβαλοῦσαν λίγο πέρα μ' ἔνα χειραμάξι.

— Χά, χά, χά! χά, χά, χά! κρυφογέλοῦσαν οἱ χωρικοί.

— Στὴν ξενιτιὰ ποὺ ἤταν, ὀνειρεύτηκαν θησαυρὸ και σκάβουν νὰ τὸν βροῦν. Τεμπέληδες μιὰ φορά, ἔ;

Σὲ λίγες ήμέρες τὸ πηγάδι ήταν ἔτοιμο. Χτίστηκε καὶ τὸ στόμα του καὶ στερεώθηκε ἔνα μαγνάνι. Τρρρρ, ξετυλιγόταν τὸ σκοινί, ἐπεφτεῖ ὁ κουβάς μέσα ἡι ἐπειτα, ὅταν γέμιζε, τυλιγόταν τὸ σκοινί στὸ μαγκάνι καί, ἄψε - σβῆσε, ὁ κουβάς ἐρχόταν ἀπάνω γεμάτος.

— Λύτο κάνει ἡ τεμπελιά, ἔλεγχαν οἱ χωρικοί. Γιὰ νὰ μὴ χύνουν λίγον ίδρωτα νὰ κουβαλοῦν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι. "Ο Θεὸς νὰ μᾶς φυλάῃ ἀπὸ τέτοιες μωρίες.

"Ἐπειτα, ἄρχισαν τὰ ἑφτὰ ἀδέρφια νὰ κάνουν στὸ χτῆμα τους πρὸς τὸ μέρος τῆς ὅγθης τοῦ ποταμοῦ πλατὺ χαντάκι, καὶ τὸ χῶμα νὰ τὸ ὑψώνουν. "Ετσι, μὲ τὸν καιρό, ὑψώθηκε ἔνα ψηλὸ καὶ πλατὺ πρόχωμα. Φύτεψαν στὴ ρίζα τοῦ προχώματος λεῦκες καὶ ιτιές. "Αλλο πρόχωμα ὕψωσαν σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση καὶ πλάγια. "Ας πλημμύριζε τώρα ὅσο ἥθελε τὸ ποτάμι. Τὸ χτῆμα τους θὰ ήταν προφυλαγμένο. Μὲ τὸν καιρό, φούντωσαν οἱ ιτιές καὶ τὰ λεῦκα, φύτρωσαν λυγαριές, ροδοδάφνες, δάφνες καὶ βάτα. Οὔτε φίδι δὲν περνοῦσε ἀπὸ κεῖ. Τόσο ηταν ὅλ' αὐτὰ πυκνά.

Νὰ ποῦμε τί ἔλεγχαν οἱ χωρικοί; Περιττὸ πιά. Τοὺς μάθαμε καὶ ξέρομε τί θὰ ἔλεγχαν.

Λίγο ψηλότερα ἀπὸ τὴν καλύβα τους τὰ ἑφτὰ ἀδέρφια ἔχτισαν μεγάλο στάβλο γιὰ τὰ ζῶα τους. Τὰ πότιζαν τώρα στὸ ποτάμι ἢ στὸ πηγάδι τους. Κάθε πρωὶ καθάριζαν τὸ στάβλο, καὶ κοπριά, ἄχυρα κι ὅ,τι ἄλλο τὰ ἐριγχαν μέσα σ' ἔνα λάκκο, κι ἀπάνω σκόρπιζαν λίγη σκόνη ἀπὸ ἀσβέστη. "Ετσι χώνευε ἡ κοπριά καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ τὴν κουβαλοῦσαν μὲ κάρχ στὰ χωράφια τους, τὴ σκόρπιζαν, καὶ ὕστερα ὅργωναν. "Ετσι, ἡ κοπριὰ ὠφελοῦσε τὰ σπαρτά, καὶ γίνονταν δυδ φορές ψηλότερα καὶ πιὸ καρπερὰ ἀπὸ τῶν ἄλλων.

"Ἐπειτα, ἔχτισαν ἔνα μεγάλο δίπατο σπίτι. Πάντεψαν τὸ μεγαλύτερο ἀδερφὸ κι ἔγιναν χαρές, ποὺ δὲν τὶς εἶχαν δεῖ

ποτὲ οἱ χωρικοί.

Μὲ τὸν καιρό, ἔγινε τὸ δεύτερο, τὸ τρίτο, τὸ τέταρτο, καὶ τέλος τὸ ἔβδομο σπίτι, σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση τὸ ἔνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ μὲ κῆπο γύρω.

Παντρεύηκαν ὅλα τ' ἀδέρφια.

Τὰ γήματά τους ἔγιναν ὅλα περιβόλια ἀρχοντικά. Τίποτε δὲν τους ἔλειπε. Στὸ τέλος φύτεύαν καὶ φοινικιές καὶ μπανάνες καὶ μουριές, δλόκληρα δάση.

Οἱ γυναῖκες καὶ οἱ αόρες τους ἔτρεφαν μεταξοσκούληκα καὶ ὕφαιναν μεταξωτά.

Απὸ τοὺς ἄλλους χωρικούς, ὅσοι τοὺς μιμήθηκαν τοὺς ἑφτὰ τεμπέληδες, ἔγιναν κι αὐτοὶ νοικοκυραῖοι καὶ συμπεθέρεψαν μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν τεμπέληδων. Οἱ ἄλλοι ἔφευγαν μακριὰ νὰ μὴν κοιλάγουν ἀπὸ τὴν πρόοδο. Νὰ μείνουν ὅπως ἔμαθαν.

Ποῦ καὶ ποῦ ὑπάρχουν καὶ σήμερα τέτοιες οἰκογένειες. Τόσο ἀργὰ ἀλλάζουν τὰ κεράλια !

Σήμερα στὸ εὐπυγισμένο χωριὸ ζοῦν τὰ δισέγγονα καὶ τρισέγγονά τους. Ή σταφίδα τους, τὰ σύκα τους, τὰ μεταξωτά τους πουλιοῦνται σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Αν μοῦ πῆτε ποιό χωριὸ ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶναι στὶς δύκθες τοῦ Πάμισου — αὐτὸς εἶναι τὸ ποτάμι — εἶναι τὸ χωριὸ τῶν ἑφτὰ ἀδερφιῶν, δὲν ξέρω ἀκριβῶς νὰ σᾶς πῶ. Ισως νὰ εἶναι τὸ Ασλάναγα. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐργατικοὺς καὶ δραστήριους χωρικούς στὴν κοιλάδα τοῦ Παμίσου ἔπρεπε νὰ λέγεται Τεμπελογύρι. Κι ὅταν ξαρνιαζόταν ὅποιος ἔβλεπε τὰ περιβόλια, τὰ μποστάνια καὶ τ' ἀμπέλια τοῦ χωριοῦ, θὰ καταλάβαινε τότε τὴν ιστορία τῶν ἑφτὰ ἀδερφιῶν, ποὺ ἔφεραν τὴν πρόοδο στὸν τόπο τους καὶ τὴν ἐξακολουθοῦν τώρα οἱ ἀπόγονοί τους.

Γιὰ τοὺς ἀπολίτιστους χωρικούς οἱ προοδευτικοὶ ἑφτὰ ἀδερφοί, ἦταν οἱ ἑφτὰ τεμπέληδες !

Τὸ βόδι βαριὰ στὸ χωράφι
τὰ πόδια ἀργοκίνητο σέρνει,
ἀνοίγει φυσώντας τὰ μαῦρα ρουθούνια
κι δλόγυρα στέλνει βραχνὸ μουγκρητό.

Ἄναφτει τὸ χόρτο, τὸ χῶμα,
ἡ θάλασσα ὀλόστρωτη ἀστράφτει,
στὴ γῆ ἔαπλωμένο θωρεῖς τὸ μοσχάρι
νὰ βρίσκη στὸν ἥλιο δροσιὰ καὶ ζωή.

Στοὺς λόφους, στὶς ράχες, στοὺς κάμπους,
ἀστράφτουν χιλιάδες δρεπάνια
κι ὀλόπυκνα ἀσκέρια στ' ἀπόμεστα στάχυα
ἀδάμαστα κάλλη γυρμένα κινοῦν.

Τριγύρω στὰ μέτωπα λάμπουν
οἱ ἀμέτρητοι κόποι τ' ἀνθρώπου
κι ἐμπρός σου ξανοίγει τ' ὄλοχαρο βλέμμα
χρυσάφι γεμάτη τὴν κάθε ἀγκαλιά.

Σ. Μαρτζώκης

85. ΕΡΓΑΣΙΑ

Ξημερώνει αύγη δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτο της πουλί,
λέει καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη ζωή.

Πρὸν ἀγνίσῃ κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιὰ
νέοι, μισόκοποι καὶ γέροι
τρέζετ’ ὅλοι στὴ δουλειά.

Πέρα ἐκείθενε οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνισμένες νυχτερίδες
ὅποὺ ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εῖναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἔν’ ἀγκάθι στὴν καρδιά·
πέστε ἀζήλευτα:—Εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

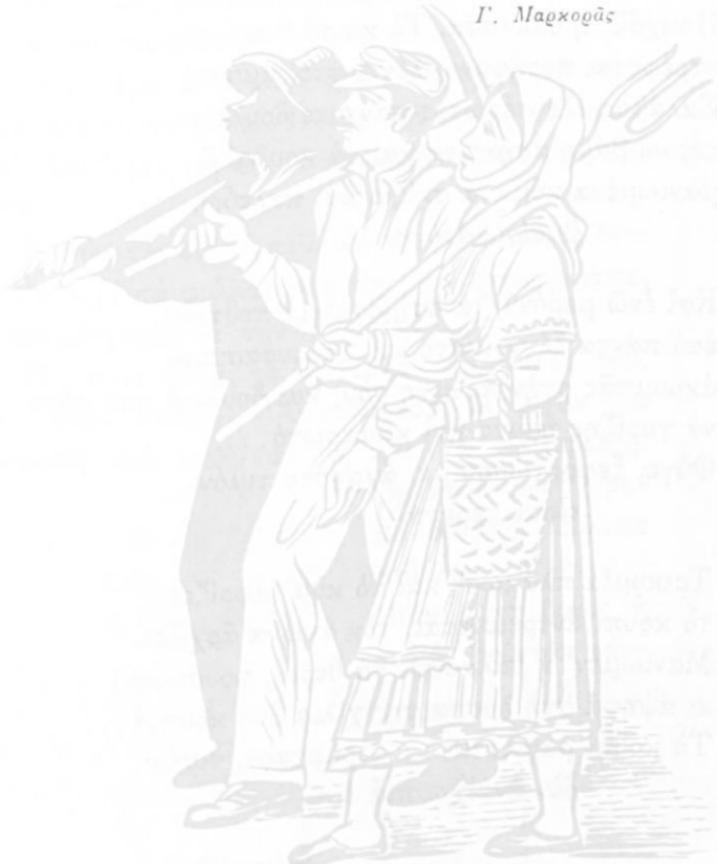
Σηκωθῆτε! ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπό,
ἄν ὁ κόπος τὴν ποτίζῃ
μ’ ἔναν ἴδρωτα συγνό.

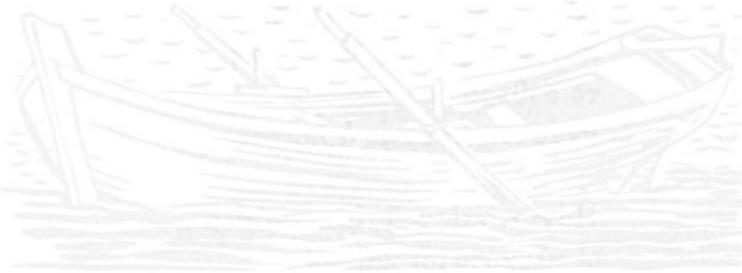
Σὰν ἐσᾶς, ἀδέρφια, ἴδρώνει
καὶ ὁ σοφός, ποὺ μὲ τὸ νοῦ
κάμπους ἀμετρους δργώνει
γιὰ θροφὴ τοῦ λογικοῦ.

Δίχως ἄνεση καὶ σχόλη
πάντα, ὡς ἄξιος δουλευτής,
τὸ ἀνθηρό του περιβόλι
σκάφτει, σπέρνει ὁ ποιητής.

Πάντα, ναι, τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτατοι καρποὶ
νά 'ναι οἱ μόνοι, ποὺ τ' ἀνθρώπου
σῶμα θρέφουν καὶ ψυχή.

I'. Μαρκοφᾶς

86. ΤΟ ΚΟΥΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ

‘Ησυχάζ’ ή θάλασσα. Τὸ κουπὶ θυμώνει,
στρέφεται περήφρανο, λέγει στὸ τιμόνι :
— Σκλάβος ἀλευτέρωτος πάντοτε δουλεύω,
σέρνω βάρη ἀσήκωτα καὶ τὰ κουβαλῶ,
μανιωμένα κύματα σκίζω καὶ παλεύω,
βγαίνω στὸ γιαλό.

Καὶ ἐνῷ μερόνυχτα στὴ δουλειὰ πεθαίνω,
ἐσὺ πάντα ξέγνοιαστο καὶ ξεκουρασμένο
ἀκουμπᾶς στὴν πρύμνη σου, καὶ δουλειά σου μόνη
νὰ γυρίζῃς ήσυχο καὶ καμαρωτό...
Φύγε, ξεφορτώσου με, ἄχρηστο τιμόνι,
εῖσαι περιττό !

Τρικυμία πλάκωσε καὶ τὸ κύμ’ ἀφρίζει,
τὸ κουπὶ ἀντρειεύεται, τὸν ἀγώνα ἀρχίζει.
Μανιωμέν’ ή θάλασσα, σὰ θεριό, φουσκώνει
κι ἀψηφᾶ στὴ λύσσα τῆς χίλια δυὸ κουπιά...
Τὸ κουπὶ ραγίζεται : « Πρόφτασε, τιμόνι,
δὲν ἀντέχω πιά ! ».

Ιωάννης Πολίτης

87. ΡΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΕΥΚΟΣ

‘Ο πεῦκος φουντωτὸς καμάρωνε στὴν πόρτα
ἀπέξω τοῦ περιβολεοῦ.

Μιὰ μέρα εἶδε μέσ' ἀπὸ τὸ φράχτη νὰ προ-
βαίνη μιὰ κοντὴ ροδιά. Ποιός τὴν ἔφερε κεῖ πέρα,
κανεὶς δὲν ξέρει, μήτε κι ὁ πεῦκος, ποὺ φύλαγε τὴν
πόρτα.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ πεῦκος τὴν ροδιὰ κοντὴ ἔτσι
μὲ τὰ φτωχὰ τὰ φυλλαράκια τῆς, τὴν περιφρόνησε,
δὲν καταδέχτηκε νὰ τὴν προσέξῃ.

Πύκνωνε αὐτὸς τὰ ἀμέτρητα τὰ φύλλα του,
γιατὶ ἦταν ἄνοιξη. Ἀνυπόμονος βιαζόταν νὰ
φουντωθῇ πιὸ πολὺ ἀκόμη καὶ νὰ καμαρώσῃ.

Τὴν κοντούλα τὴν ρο-
διὰ δὲν τὴν ἔβλεπε
καθόλου.

Μιὰν αὔγη ὅμως ἡ
ροδιὰ βρέθηκε ἀν-

θισμένη στὰ κόκκινα, στὰ φλόγινα ντυμένη. Ὡς φορεσιά της θάμπωσε τὸν πεῦκο.

Στὴν ἀρχὴν αὐτὸς παραξενεύτηκε πολὺ, ἀφησε τὴν περηφάνια κι ἔσκυψε καὶ πρόσεχε, ὅλο πρόσεχε τῆς ροδιᾶς τὴν τόσο φουντωμένη ἀνθοβολιά. Καὶ δὲν ἔνιωσε, πώς ἔτσι προσκυνοῦσε τὴν ταπεινούλα τὴν ροδιά.

Τῆς ροδιᾶς ὅμως ὅλη ἡ προσοχή της καὶ ἡ λατρεία της ἦταν στὰ ἄνθη, τὰ παιδιά της.

— Τί καμάρι ! ἔλεγε ὁ πεῦκος. Οὔτε γυρίζει νὰ μὲ δῆ.

Καὶ φυσομανοῦσε, σειόταν καὶ λυγιόταν, γιὰ νὰ τὴν κάμη νὰ προσέξῃ. Τέλος παρηγορήθηκε μὲ τὴν ἐλπίδα πώς θὰ ρέψῃ γρήγορα στὸ χῶμα τῆς ροδιᾶς ἡ περηφάνια.

Καὶ ἡ ὥρα αὐτὴ φαίνεται πώς ἐρχόταν στ' ἀλήθεια. Τὰ ἄνθη τῆς ροδιᾶς ἔνα ἔνα ἔσβηγαν καὶ γάνονταν.

Τοῦ πεύκου ἡ γαρὰ ἦταν τώρα πολυθόρυβη.

— Τὴν ἔπαθες καλά ! εἶπε ὁ πεῦκος. Τὸ περίμενα.

"Ομως τί ἔγινε πάλι μιὰν αὐγή ; Ξύπνησε ὁ πεῦκος μας καὶ τί νὰ δῆ ; Στὸν τόπο τῶν πεσμένων λουλουδιῶν εἶχαν προβάλει ρόδια μικρά, μεγάλα, φλόγινα, κόκκινα καὶ στρογγυλὰ καὶ παχουλὰ σὰν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τὰ μάγουλα.

Τότε πιὰ πῆγε ὁ πεῦκος νὰ χλωμιάσῃ ἀπὸ τὸ κακό του. "ΕΒλεπε τὰ δικά του τὰ παιδιά, τὰ κουκουνάρια, καὶ δὲν ἔξερε ποῦ νὰ τὰ κρύψῃ ἀπ' τὴν ντροπή του. Μὰ ἔκανε περηφάνια τὴν ντροπή καὶ σώπαινε. Καὶ περίμενε νὰ δῆ τί ἀλλο θ' ἀπογίνη μὲ τὴ φαντασμένη τὴν ροδιά.

Τέλος ἔφτασε ἡ μέρα ποὺ ἔπρεπε καὶ ὁ πεῦκος νὰ γαρῇ λιγάκι. Καὶ νὰ παρασταθῇ στῆς ροδιᾶς τὴν συμφορά.

Κορίτσια μπῆκαν καὶ ἔκοψαν ὅλα τῆς ροδιᾶς τὰ ρόδια. Καὶ τὴν ξεγύμνωσαν καὶ τὴν ἀφησαν πεντάρφανη. Καὶ ἦταν ἀληθινὰ γιὰ κλάμα ἡ ὅψη τῆς ροδιᾶς.

‘Ο πεῦκος σείστηκε καὶ ἀναταράγγιτηκε ἀπὸ τὴ γαρά του.

— "Ομορφη είσαι τώρα ! είπε στή ροδιά. Παρηγορήσου.
Αύτή ήταν ή μοίρα σου και δὲν τή γλίτωσες ! Τί νόμισες ;

— "Τψηλότατέ μου ἄρχοντα ! είπε ή ροδιά. Θαρρεῖς πώς
ἔχω λύπη γιὰ τὸ θησαυρό μου ποὺ μοῦ τρύγησαν ; Αύτή
ήταν ίσια - ίσια ή χαρά μου ! Τῆς ζωῆς μου ὁ μόνος λόγος
είναι νὰ μοιράζω τὰ καλά μου σ' ὅσους τὰ χρειάζονται και
ἄστερα ἄλλα πιὸ ὅμορφα νὰ τοὺς ἔτοιμάζω.

Γιάννης Βλαχογιάννης

88. ΤΙ ΘΕΛΩ

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα,

σὲ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.

"Ἄς εἰμαι ἔνα καλάμι, ἔνα χαμόδεντρο,

μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲ θέλω τοῦ γυαλιοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,

ποὺ δείχνεται ἀστρο μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὴ χάρη.

Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου,

κι ἂς εἰμαι κι ἔνα ταπεινὸ λυγνάρι.

Γεώργιος Δροσίνης

89. ΔΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΑΜΟΥΓΗΑ ΓΚΡΙΝΤΛΕΥ ΧΑΟΥ

Στή Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μπράουν (Brown) τῆς Πολιτείας Ρόντ "Αιδαντ τῆς Αμερικῆς εἶναι κρεμασμένη στὸν τοῖχο ἡ εἰκόνα ἐνὸς νέου φουστανελοφόρου. Τὸ πρόσωπό του ἔχει δυνατὴ ἔκφραση καὶ φλογερὴ ματιά. "Αν εἶχε μουστάκι καὶ γένια, θὰ νόμιζες ὅτι εἶναι "Ελληνας ἥρωας τοῦ 1821. Εἶναι ὁ Χάου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Σαμουήλ Γκρίντλευ Χάου εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὴ νεώτερη ἱστορία τῆς γώρας μας. Μεταξὺ τοῦ 1825 καὶ 1867 ὁ Χάου ἥρθε τέσσερεις φορὲς στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐργάστηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ αὐταπάρνηση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὸ μεγάλωμά της.

Μέσα στὸ διάστημα αὐτὸ ἔλαβε μέρος σ' ἔκστρατεῖς, πολέμησε, περιποιήθηκε τραυματίες καὶ ἀσθενεῖς, ἔκαμε μεγάλο φιλανθρωπικὸ ἔργο γιὰ φτωχοὺς καὶ εὐεργέτησε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν Ἑλλάδα.

Ο Χάου σπούδαζε τὴν ιατρικὴ στὴν Ἀμερική, ὅταν οἱ "Ελληνες ἔστηκαν καὶ ἀρχισαν ἀγώνα γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴ μακρόχρονη δουλεία. Τὸ σύνθημα «Ἐλευθερία ἡ θάνατος», ποὺ κήρυξαν οἱ ἐπαναστάτες, συγκίνησε βαθιὰ τὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ Χάου καὶ ἀλλων Ἀμερικανῶν.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824, γιατρὸς πιά, φεύγει γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ἀφήνοντας πίσω του γονεῖς καὶ φίλους. Ἡταν Δεκέμβρης, ὅταν ἔφτασε στὴ Μάλτα. Ἀπὸ κεῖ στέλνει ἔνα γράμμα σὲ κάποιο φίλο του καὶ μαζὶ μὲ ἄλλα τοῦ γράφει : « Οἱ πιθανότητες γιὰ νὰ γυρίσω δὲν εἶναι πολλές, ἀλλὰ λίγο μὲ μέλει γι' αὐτό ».

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1825 βγαίνει στὴ Μονεμβασία καὶ ἀπὸ

κεῖ πηγαίνει στὸ Ναύπλιο. Χωρὶς χρονοτριβή, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση τὸν διορίζει ἵατροχειρουργὸν γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Παλαιᾶς Ηάτρας. Ἔτσι ἀρχίζει νὰ μετέχῃ στὸν ἑλληνικὸ ἀγώνα καὶ νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του ὡς γιατρὸς καὶ στρατιώτης.

Ἡ τύχη του πιὰ εἶναι κοινὴ μὲ τὴν τύχη τοῦ Ἑλληνα στρατιώτη. Μαζὶ του εἶναι στὶς πορεῖες, στὰ στρατόπεδα, στὶς κακουγίες, στὶς μάχες, στὶς ἀγωνίες, στὴν πείνα, στὶς στερήσεις.

Οἱ μάχες, οἱ κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἡ διαγωγὴ καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχηγῶν, ἡ κατάντια καὶ ἡ ἔξαθλίωση τῶν κατοίκων, οἱ καταστροφές, τὸ γ συγκινοῦν βαθιά. Δοκιμάζει ἐνθουσιασμοὺς γιὰ τὶς νίκες τῶν Ἑλλήνων καὶ θλίψη γιὰ τὶς ήττες.

Στὸ ἡμερολόγιό του, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, περιγράφει μὲ μεγάλη δύναμη τὶς χαρὲς καὶ τὶς συγκινήσεις του γιὰ τὴ συμμετοχὴ του στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ μιλεῖ μὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό, ποὺ γιὰ κάρη του τόσα ὑπόφερε.

«Γρήγορα συνηθίζει κανείς, γράφει στὸ ἡμερολόγιό του, στὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνα στρατιώτη. Εἶναι τώρα δυὸ μῆνες, ποὺ δὲν ἔβγαλα τὰ ροῦχα μου τὴ νύχτα. Γιὰ στρῶμα ἔχω τὸ πάτωμα καὶ γιὰ σκέπασμα μιὰ κουβέρτα. Καὶ ὅμως κοιμᾶμαι βαθιά, σὰ στὸ πουπουλένιο στρῶμα μὲ τὰ λινὰ σεντόνια.

» Σὲ λίγον καιρὸ μπόρεσα νὰ παραβγῶ μὲ τοὺς βουνίσιους στρατιῶτες στὴν ἴκανότητα νὰ ὑποφέρω κούραση, πείνα καὶ ἀγρυπνία. Μποροῦσα νὰ κουβαλῶ τὸ τουφέκι μου καὶ τὴ βαριὰ ζώνη μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ τὰ πιστόλια ὅλη τὴν ἡμέρα, σκαρφαλώνοντας στὶς κλεισοῦρες. Μποροῦσα νὰ τρώγω ξινῆθρες καὶ σαλιγκάρια ἢ νὰ μὴ φάγω τίποτε, καὶ τὴ νύχτα

νὰ ξαπλώνωμαι καταγῆς, τυλιγμένος μονάχα μὲ τὴν μαλλιαρὴν κάπα, καὶ νὰ κοιμᾶμαι σὰν ψόφιος.

» Μοῦ ἄρεσε οὐπερβολικὰ ἡ ἔξαψη τοῦ πολέμου. Οἱ κίνδυνοι τοῦ ἔδιναν οὐσία. "Ημούν πολὺ εὔτυχισμένος, ὅσο μποροῦσαν νὰ μὲ κάνουν εὔτυχισμένο τὰ νιάτα, ἡ ὑγεία, ὁ εὐγενῆς σκοπὸς τοῦ ἀγώνα καὶ μιὰ πολὺ καθαρὴ συνείδηση. Δὲ σκεπτόμουν ἄλλη δόξα παρὰ μονάχα τὴν ἐπιδοκιμασία τῶν γύρω μου.

» Εἶχα κοινὲς τὶς κακουγίες μὲ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ στρατό. "Ετσι πέτυχα νὰ μ' ἀγαποῦν οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ στρατιῶτες. Εἶχα πολλοὺς φίλους ἀνάμεσα στοὺς ταπεινοὺς τῆς ζωῆς. 'Ο Θεός νὰ τοὺς βοηθῇ !

» Μπορῶ νὰ πῶ εἰλικρινὰ ὅτι βρῆκα τοὺς "Ἐλληνες μὲ μεγάλα αἰσθήματα. Εἶναι τίμοι καὶ δὲν ἔχουν τὸ καλὸν ποὺ τοὺς κάνεις. 'Αξίζουν νὰ τοὺς ἔχης ἐμπιστοσύνη.

» Δὲ φόρεσα ἀκόμα τὴν ἑλληνικὴν ἐνδυμασία. "Εγὼ ἔνα ἀρκετὰ σεβάσμιο μουστάκι. Σιγὰ - σιγὰ ἀρχίζω νὰ μιλῶ τὴν ἑλληνικὴν γλώσσα, μὰ εἶναι ἔξαιρετικὰ δύσκολη ».

Σὲ ἐπιστολὴ στὸν πατέρα του γράφει :

« Οἱ "Ἐλληνες στρατιῶτες εἶναι κακοντυμένοι. Μὰ δὲν ἔχουν καὶ τροφές. Μισθὸ δὲν παίρνουν. Εἶναι ἀμαθεῖς. "Ἐνας στοὺς εἴκοσι ξέρει νὰ διαβάζῃ ἢ νὰ γράφῃ. 'Αλλὰ εἶναι πολὺ ἔξυπνοι, ζωηροί, σὰν τὶς γιδες στὰ βουνά, καὶ ἀνδρεῖοι, ἀν τοὺς ἀφήσης νὰ πολεμήσουν μὲ τὸ δικό τους τρόπο, πυροβολῶντας πίσω ἀπὸ βράχους καὶ δέντρα. Οἱ ναῦτες μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς ναῦτες ὅλου τοῦ κόσμου. Πάντοτε νικοῦν τοὺς Τούρκους στὶς ναυμαχίες. "Εγὼ πλήρης ἐμπιστοσύνη στὴν ὑπεροχὴ τους ».

Ο Χάσου δὲν ἔκλεινε τὰ μάτια του στὰ σφάλματα ποὺ γίνονταν. Δυσκανασχετοῦσε γιὰ κάθε ἀταξία, τὶς διχόνοιες, τὴν ἀδράνεια, τοὺς ἐγωισμούς. Γιὰ ὅλα ὅμως ἔβρισκε ἐλα-

φρυντικὸν τὸν ξένον σκληρὸν ζυγό. Κάποτε γράφτηκαν ἀπὸ Ἀμερικανούς λόγια πικρὰ γιὰ σφάλματα στὸν ἄγωνα καὶ γιὰ ἐλαττώματα ποὺ εἶχαν "Ἐλληνες καπεταναῖοι καὶ στρατιῶτες. Σ' αὐτοὺς ὁ Χάου ἀπάντησε :

"Πρέπει ὅλοι τους νὰ σκεφτοῦν, πῶς γιὰ τετρακόσια χρόνια ἡ 'Ἐλλάδα πιεζόταν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τυραννίας πιὸ συντριπτικῆς καὶ ἀπὸ-τὴ δουλεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Καὶ ὅμως μπορῶ νὰ πῶ, χωρὶς φόβο νὰ μὲ διαψεύσῃ, κανεῖς, πῶς ὁ Νεοέλληνας, παρ' ὅλη τὴ δουλεία, εἶναι πιὸ ἐνάρετος καὶ ἀπὸ τὸ Σικελό, τὸν Ἰταλό, τὸν Ἰσπανὸ ἢ τὸ Ρῶσσο καὶ πῶς ἔχει περισσότερη εὐφυία καὶ ἀντίληψη καὶ τὴν ἰδιαίτερην, ποὺ ἔχει ὁ καθένας ποὺ κατοικεῖ στὴν Εὔρωπη".

"Ο Χάου δοκίμασε μεγάλη εύτυχία καὶ χαρά, γιατὶ ἡ 'Ἐλλάδα τοῦ ἀναγνώρισε τὶς ὑπηρεσίες του. Τὸ 1835 ἡ 'Ἐλληνικὴ Κυβέρνηση τοῦ ἔδωσε τὸ Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος. Στὸ ἔγγραφο ποὺ ἔλαβε ὁ Χάου μαζὶ μὲ τὸ παράσημο, ἀπάντησε μὲ ταπεινοφροσύνη :

"Οἱ φτωχὲς προσωπικὲς ὑπηρεσίες, ποὺ πρόσφερα στὴν 'Ἐλλάδα τὴ ζιφερή της ὥρα, δὲν ἦταν τέτοιες ποὺ νὰ ἀξίζουν ἀνταμοιβή. Ἀρκετὴ ἀμοιβὴ μοῦ ἦταν ἡ ἴκανοποίηση, ὅτι μπόρεσα νὰ δώσω κάτι στὴν 'Ιδέα τῆς 'Ελευθερίας καὶ τῆς Φιλανθρωπίας. 'Αν δὲν εἶχα τὴν ἴκανότητα, εἶχα τὴ διάθεση νὰ ὑπηρετήσω στὴν ὑπόθεση τῆς 'Ἐλλάδας. 'Απὸ κοινοῦ μὲ τοὺς συμπατριῶτες μου δοκίμασα μεγάλο ἐνθουσιασμὸν γιὰ τὸν Ἱερὸ σκοπό της. Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς μεγάλωσε μὲ τὴν παραμονὴ μου στὴν κλασικὴ γῆ καὶ τὴ γνωριμία μου μὲ τοὺς ζωντανοὺς τῆς πατριῶτες".

"Ἀμερικανὸι Φιλέλληνες"

Θάρος Βαγενᾶς—Εὐρωπ. Λημητρακοπούλου
(Κατὰ διασκευὴ Θ. Παρασκευοπούλου)

90. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Αγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι ἀς κείτεται.

Κάμε τὸ καλὸ καὶ ῥέξτο στὸ γιαλό.

Αδικία. Αδικίας σπυρὶ σπαρμένο,

κι ἀν φυτρώση, δὲ σταχυάζει.

Αδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα.

Ανεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Αλήθεια καὶ ψεῦδος. "Οταν λέσ τὴν ἀλήθεια,

τὸ Θεὸ ἔχεις βοήθεια.

Η ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.

Αλληλοβοήθεια. Τό να χέρι νίβει τὸ ἄλλο

καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.

Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό.

Οποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθάῃ,

μένει κατάμονος καὶ δυστυχάει.

Αλόγιστη ἐνέργεια. "Οποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ,

στὴ λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.

Ανταπόδοση. Ο καθένας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται.

Ο Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.

Bία. "Οποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορα ἀποσταίνεται.

Οποιος βιάζεται, σκοντάφτει.

Η βιασύνη ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.

Οσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβεται ἡ κλωστή.

Γερόντων πείρα. "Ακουε γέρου συμβουλὴ καὶ παιδεμένου γνώμη.

Πίστη στὸ Θεό. 'Ο Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.
'Αρνὶ ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει.

Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός.

Μήν ἀπελπίζῃς ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώση,
γιατὶ δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Ἐργασία — ἀργία. 'Η δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.

"Εκατσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα καὶ κυνήγησε τὴ φτώχεια.
'Ο δουλευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει.

'Η πείνα περνάει ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ
μέσα δὲν μπαίνει.

'Η ἀργία γεννᾶ κάθε ἀμαρτία.

'Ο ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή.

Ἐνγένεια. "Αν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιὰ ἀπομένει.
'Η ἀρχοντιὰ μυρίζει ἀπὸ μακριά.

Βασιλικὸς κι ἀν μαραθῆ, τὴ μυρουδιὰ τὴν ἔχει.

Ὀκνηρία. "Οποιος βαριέται, πολλὰ στερεύεται.

'Ακαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης.

'Ακαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.

"Αν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δὲν ἔχει.

Πονηρῶν καταστροφή. "Οποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα
τὸν τρῶν οἱ κότες.

Σύνεση. Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νά'χη νοῦ καὶ γνώση.

*Απὸ τὴ συλλογὴ παροιμιῶν Ν. Γ. Πολίτου

1. Τὸ μάτι

Ἄνοιγοκλειοῦν οἱ κάμαρες
καὶ κρότος δὲ γρικιέται.

2. Ὁ καπνὸς

Ἄπὸ μητέρα κόκκινη
γεννιέμαι παιδὶ μαῦρο·
φτερὰ δὲν ἔχω, μὰ πετῶ,
τὰ σύγνεφα γιὰ νά βρω.

3. Τὸ κεφάλι

Ἐγὼ ἐδῶ ἔνα κουτί¹
κι ἔχει μέσα κατιτί·
σὰν ἐβγῆ τὸ κατιτί,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4. Ὁ σπόγγος

Χιλιοτρύπητο λαγήνι
καὶ σταλιὰ νερὸς δὲ χύνει.

Ε'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

92. Ο ΤΡΥΓΟΣ

‘Η ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μία περίοδο τῆς ζωῆς μας, ποὺ μοιάζει μὲ γιορτὴ πολυήμερη. Παντοῦ, σὲ ὅλους τοὺς τόπους ποὺ πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἀλλιώτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴ μέρα παρὰ φωνὲς χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θάρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοιχτὴ χαρδιά. Οἱ τρυγητές, ἄντρες καὶ γυναικεῖς, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούραση τῆς δουλειᾶς καὶ σὰ νὰ μὴ σκέπτωνται τίποτε ἄλλο, πετοῦν δὲνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. ’Ενῶ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεχτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς λγνούς, ἀλ-

ληλοπειράζονται, χοροπηδοῦν, φωνάζουν, σὰ νὰ θέλουν νὰ χαιρετήσουν ἔτσι τὸ καινούριο κρασί, ὅμα θὰ γίνη στὸν καιρό του. Καὶ φαίνεται πώς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχγνει ἡ μαγευτικὴ δύναμη, ποὺ κλείνει μέσα της ἡ φύση τῆς ἔξοχῆς.

Κάθε μέρα στ' ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι σώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. "Ο, τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο, γινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρίν." Ιδιες καὶ ἀπαράλλαχτες καὶ τὸ ἕδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοι μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι. Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὲς καὶ βλέπεις τὴ δική τους τὴ ζωή, ποὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τους στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τους καὶ τὰ ἀστεῖα τους γιόρταζαν καὶ τὸ θεὸ Διόνυσο, ποὺ ἦταν κύριος τῆς φύσης, ἡ ὁποίᾳ ἔδειχνε ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς.

"Ο θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, ποὺ ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸν «Ἐλευθερωτή», σκόρπιζε παντοῦ τὴ χαρά του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσό καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του περνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνὲς νὰ τὸν χαιρετήσουν οἱ βασικοί, οἱ ἀμπελουργοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι ζοῦσαν στὴν ἔξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγητὲς τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ ποὺ γάρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ ποὺ ὁ χυμός του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατότερη χαρά.

Τὴν τρελὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδας, καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ φανέρωναν καὶ μὲ τὴν

παράξενη γιορτή, που τὴν ἔλεγαν « ἀσκώλια ». Στὴν ὥρα τοῦ τρύγου φούσκωναν ἔνα ἀσκὶ ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ τὸ ἄλειφαν ἀπὸ ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι χόρευαν καὶ πηδοῦσαν πάνω στὸ ἀσκὶ μὲ τὸ ἔνα πόδι καὶ ὅποιος κατόρθωνε νὰ σταθῇ ὅρμιος ἀπάνω στὸ ἀσκὶ, ἦταν ὁ νικητὴς κι ἐπαιρεῖ βραβεῖο ἔνα ἄλλο ἀσκὶ γεμάτο μοῦστο. "Οποιος ἐπεφτε κάτω, ἀκουε τὰ πειράγματα καὶ τὰ περιπατήματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ λεγόταν « ἀσκωλιασμός ». "Τσερα οἱ τρυγητὲς καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ γύριζαν μέσα στὰ ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου γίνονταν τὰ ἀσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ κρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δέντρα μικρὲς εἰκόνες τοῦ θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερί.

Οἱ τέτοιες καὶ ἄλλες ἔξοχικὲς γιορτὲς γεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸ διονυσιακὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσης, που τὴ θεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, που ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς δύμορφότερες καὶ σπουδαιότερες σκηνὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιητές.

Ο "Ομηρος, που καμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ στὸν τρύγο μερικοὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καὶ τραγουδεῖ :

Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὅμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.
Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φούρκες ἀσημένιες.

.....
Κι ἔνα μονάχα βρίσκονταν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ' ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.

Κι ἀγόρια ὥλ' ἀνοιχτόκαρδα μὲς σὲ πλευτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸν ποὺ εἶναι γλυκὸς σὰ μέλι.

Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἐν' ἀγόρᾳ
τὴν ἄρπα τὴν γλυκόφωνη, ἐνῶ τ' ὥραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή του.
Κι ἐκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, γχυπώντας μὲ τὰ πόδια
τὴ γῆ, ἀκολουθούσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πήδους.

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο
θάνατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νά καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Λίνου, ποὺ
σώθηκαν ἵσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα « Δημοτικὰ τραγού-
δια » τῶν ἀρχαίων.

Ω Λίνε, ποὺ σὲ τίμησαν περίσσια
ὅλ' οἱ θεοί, γιατὶ σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴ γάρη, στοὺς ἀνθρώπους
νὰ τραγουδήσῃς ὅμορφο τραγούδι
μὲ τὴ γλυκιά σου τὴ φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ ζήλια σὲ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθηγοῦνε.

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ Ησίοδος, σ' ἕνα του ποίημα :

Τὸν ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατώντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, ποὺ ἤταν γεμάτα φύλλα
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἄσπρα
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μὲς στὰ καλάθια...

Νά καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, ποὺ
μᾶς δίνει ἔνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος :

« Καὶ ὅταν εἶχε πιὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἴχαμε τρύ-
γο, ὅλοι στὴν ἐξοχὴν βρίσκονταν σὲ δουλειά. "Ἐνας διόρθωνε
τὰ πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος καθάριζε τὰ βα-
ρέλια. "Ἐνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβη στα-
φύλια, καὶ ἄλλος φρόντιζε γιὰ πέτρα, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ λιώ-
νη τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν.

» Καὶ ὁ Δάφνης καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἀφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, βοηθοῦσαν κι αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε στα-
φύλια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ πατοῦσε, ρίγνοντάς τα στὰ πα-
τητήρια, καὶ ἔφερνε τὸ μοῦστο στὰ δοχεῖα. Ἐκείνη ἐτοίμαζε
φαγητὸ γιὰ τοὺς τρυγητές καὶ τοὺς κερνοῦσε κρασὶ παλιὸ
καὶ τρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

» Στὴ Λέσβο ὅλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλὰ καὶ ὅχι στυλωμένα, καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στὴ γῆ καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ σταφύλι καὶ παιδί, ποὺ μόλις ἔχουν λυθῆ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα. Καὶ καθὼς ἥταν συνήθεια στὴ γιορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ φτιάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κήματα».

”Οταν διαβάζωμε τὶς περιγραφὲς αὐτές, δὲ νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα σ’ ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα ποὺ περιγράφονται, εἶναι τὰ ἴδια ποὺ θ’ ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ’ ὅποιοιδήποτε ἀμπέλι ποὺ τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲ δοῦμε τὰ «ἀσκόλια», θὰ δοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, ποὺ μοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγητὲς καὶ τρυγῆτρες, ὅπως τὸ παρακάτω ποὺ λέγεται «’Αμπέλι»:

—’Αμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,

γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲ βγάνεις;

Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.

— Μὴ μὲ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.

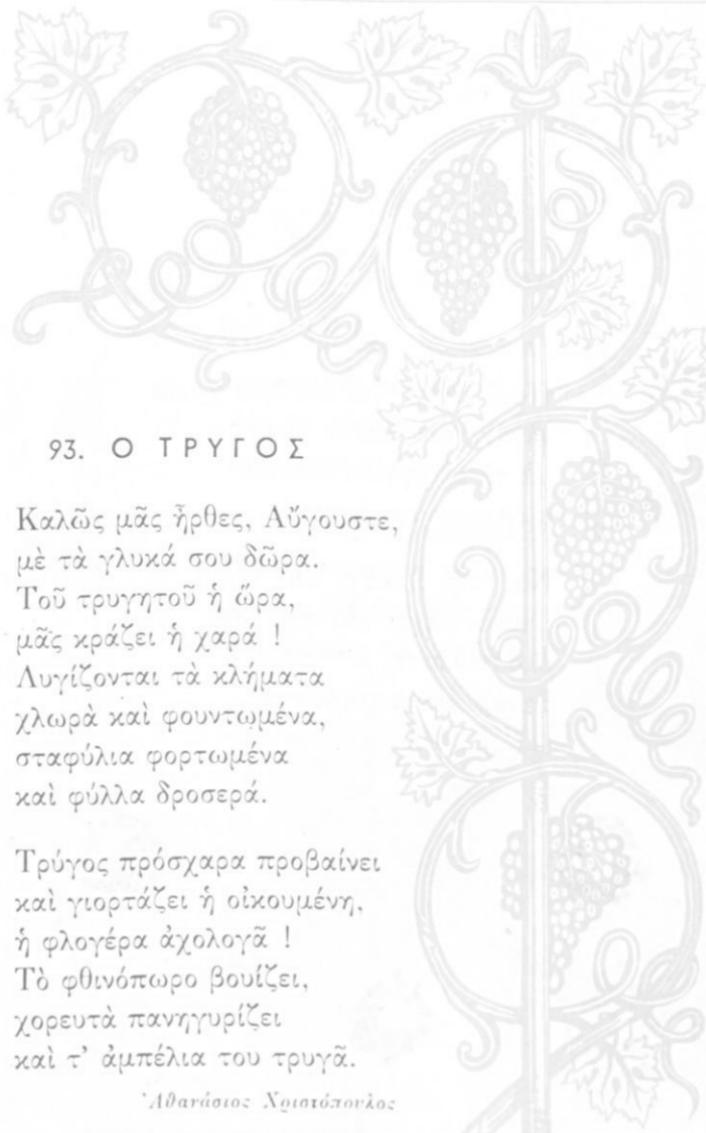
Γιά βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,

βάλε γριὲς μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,

βάλε κορίτσια ἀνύπαντρα νὰ μὲ καρφολογήσουν.

”Η χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότητα τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ γάρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲ γεμίζει πιὰ τὴ δική μας ψυχή. ”Ισως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιὰ τὴ φύση βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

”Ηλίας Π. Βουτσερίδης

93. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἥρθες, Αὔγουστε,
μὲ τὰ γλυκά σου δῶρα.

Τοῦ τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά !

Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει
καὶ γιορτάζει ἡ οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾶ !
Τὸ φινόπωρο βουλίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾶ.

'Αθανάσιος Χριστόπουλος

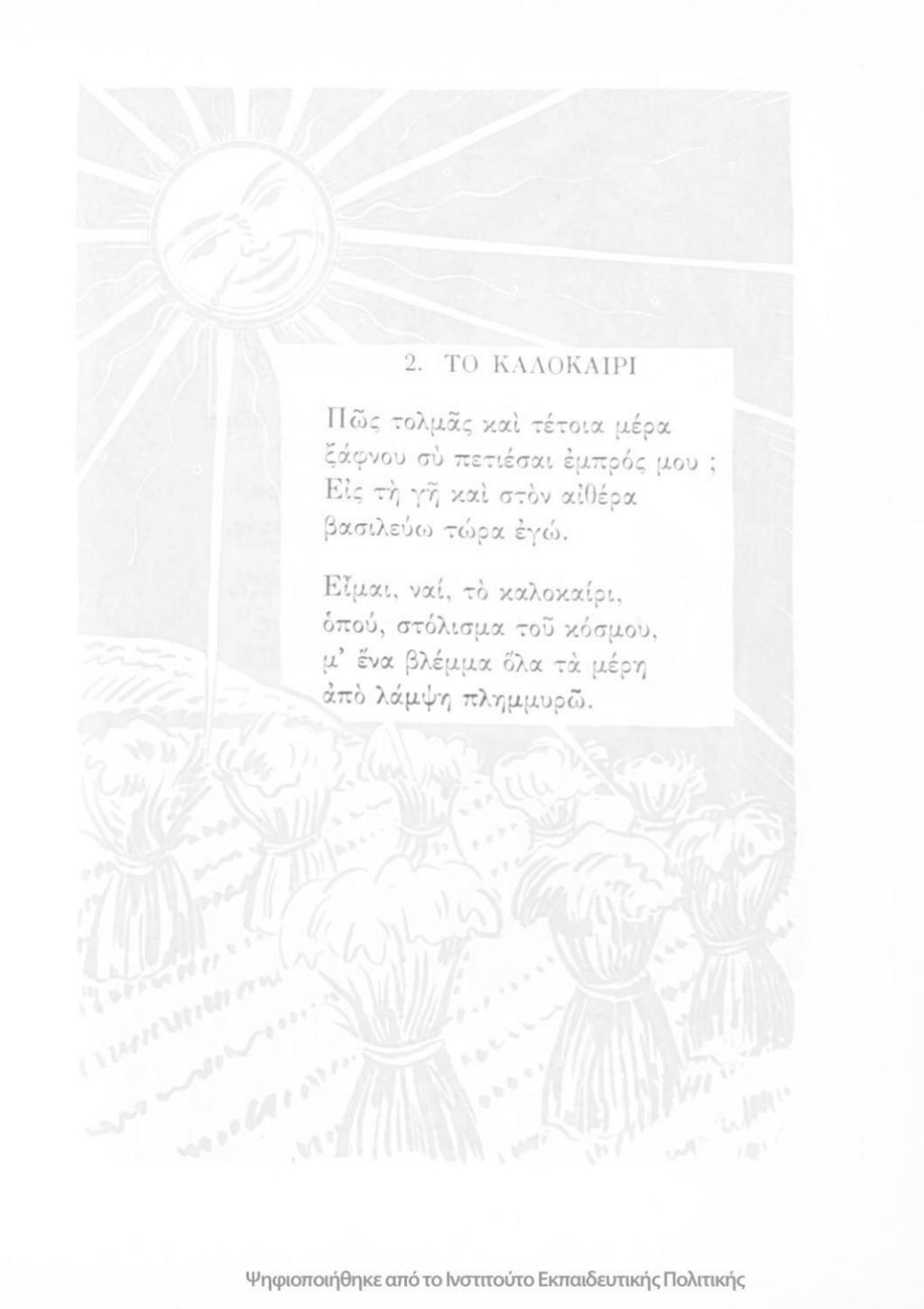
94. ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ ΕΠΟΧΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

I. Η ΑΝΟΙΞΗ

Ποιά είμαι 'γώ δὲν έχω γραία
νὰ σᾶς πᾶ, καλές κυράδες·
μὲ τὴ μόνη μου εύωδία
φανερώνομαι ἀρκετά.

Ναὶ· τὴν ἄνοιξη, ποὺ τώρα
φεύγει ράχες καὶ πεδιάδες,
ὅλοστόνιστη, ἀνθοφόρα
ξαναβλέπετε μπροστά.

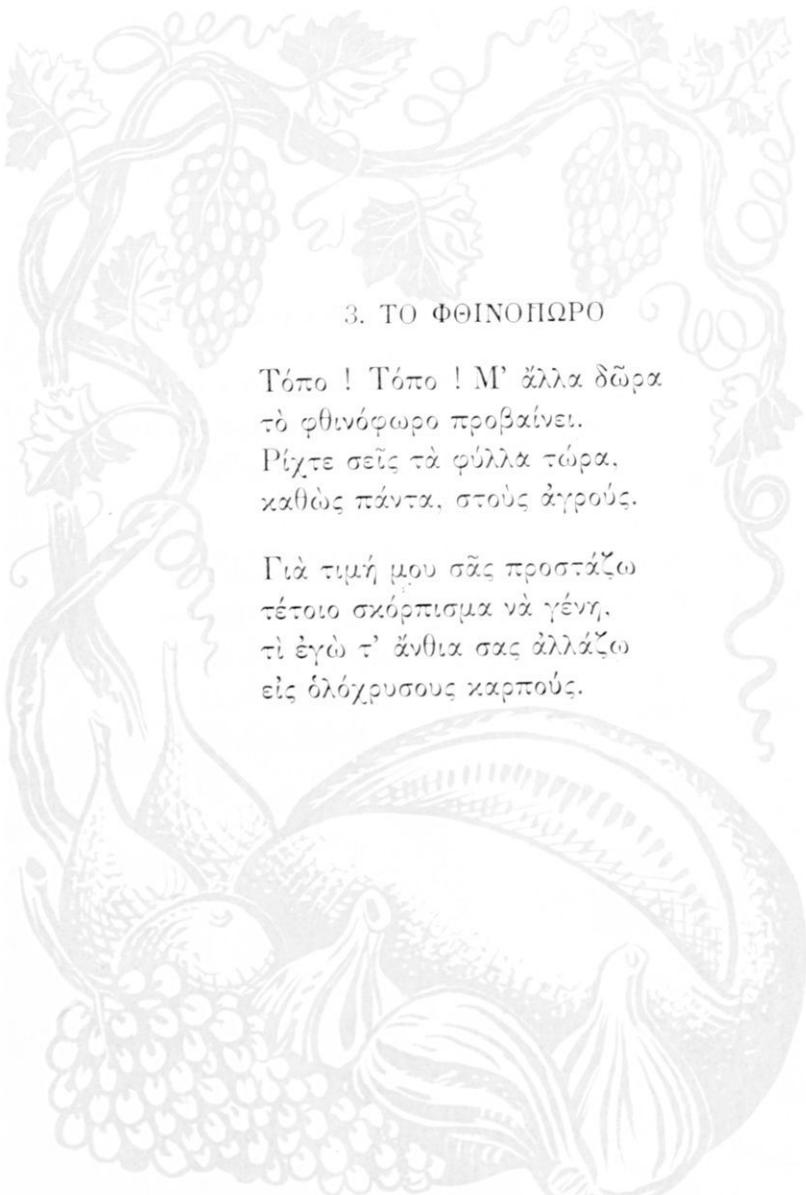

2. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πῶς τολμᾶς καὶ τέτοια μέρα
ξάφνου σὺ πετιέσαι ἐμπρός μου ;
Εἰς τὴ γῆ καὶ στὸν αἰθέρα
βασιλεύω τώρα ἐγώ.

Εἶμαι, ναί, τὸ καλοκαίρι,
όπού, στόλισμα τοῦ κόσμου,
μ' ἔνα βλέμμα ὅλα τὰ μέρη
ἀπὸ λάμψη πλημμυρῶ.

3. ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τόπο ! Τόπο ! Μ' ἀλλα δῶρα
τὸ φθινόφωρο προβάνει.
Πίγτε σεῖς τὰ φύλλα τώρα,
καθὼς πάντα, στοὺς ἀγρούς.

Γιὰ τιμή μου σᾶς προστάζω
τέτοιο σκόρπισμα νὰ γένη,
τὶ ἐγώ τ' ἄνθια σας ἀλλάζω
εἰς ὄλογχουσους καρπούς.

4. Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Μήν, ἀδέλφια, φοβηθῆτε
ἄν στ' ὥρανο σας περιβόλι
τὸ χειμώνα τώρα ιδῆτε
μ' ὄλοφάνερη μορφή.

Ἐδῶ ἐρχόμουν κάθε τόσο,
μέρα ἐργάσιμη καὶ σχόλη,
στ' ἄνθια, βρέχοντας, νὰ δώσω
μάσχους, χρώματα, ζωή.

« Ποιητικὰ ἔργα » Γεράσιμος Μαρκοπᾶς

95. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

Ἡ Ρόδος εἶναι γεμάτη ὥραῖα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἔνα, μπορεῖ νὰ εἰσθε βέβαιοι πῶς δὲ λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφὲς τῶν βουνῶν, ἀπ’ ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στοὺς σκαμψένους γραφικοὺς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στῆλες καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σὲ γοητευτικὲς πρασινάδες.

Μ’ ὅλο ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ γέννησε « ἀγέρωχους ἄνδρες », δύπως λέει ὁ "Ομηρος, ἡ φύση ἔχει μιὰ ἡμεροσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, ποὺ τὴ νιώθετε εὔκολα.

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνο μιὰ μέρα στὴν ἀνοιξιάτικη φύση της. Τὸ ἀσπρὸ καράβι ποὺ μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, περίμενε « ὃντ’ ἀτμόν », γιὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ καὶ σ’ ἄλλα ἀκρογιαλιὰ. "Αρκεσε ὠστόσο ἡ σύντομη αὐτὴ ἐπίσκεψη, γιὰ νὰ γεμίσῃ δύμορφιὲς ἡ ψυχή μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἶδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ο δρόμος ποὺ φέρνει ὡς ἐκεῖ, περνᾶ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰ μιὰ κλωστὴ μέσα ἀπὸ χάντρες.

Τὸ ἀνοιξιάτικο ἐκεῖνο πρωινὸ ποὺ πήγαινα στὴ Λίνδο, ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιὲς θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκόνων.

Σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρισκαν οὔτε μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσης. Παντοῦ τὰ κυπαρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἔντυναν τοὺς λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριὰ τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλωνας, ποὺ ἦταν στὸ δρόμο μας, λεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπέραντη πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ γενικό τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τους εἶχαν ἔνα γιορταστικὸ τόνο, ποὺ ἐφαίδρυνε ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

‘Η Λίνδος, ὅταν φτάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἔνα ποτήρι, ὅπου ἥπια τὴν ὁμορφιὰ ὅλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμα τῆς συνδυάζει τὴ γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ σημερινὸ χωριό δὲν φέρει ἀνάξια τὸ ιστορικό του ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι του θέλγουν μὲ τὴ μεσογειακὴ νησιώτικη γραφικότητά τους καὶ τὴ μεγάλη πάστρα τους. Τὰ σπίτια, κολλημένα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, εἶναι κάτασπροι κύβοι. Λύτα τὰ ταπεινὰ μὰ καὶ πρόσγκαρα μαζὶ νησιώτικα σπιτάκια ἥταν ἀνακατωμένα μὲ μέγαρα γτισμένα ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστὲς τοῦ 16ου αἰώνα.

Σ' ἄλλα σπίτια θαύμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους σὰν πολύτιμες εἰκόνες, τὰ ἔξαίσια ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν περάσαμε ἀπὸ κατώφλι, ὅπου νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικὲς γυναικεῖς, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα μὲ τὰ γιορτινά τους φορέματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους.

Γυρίσαμε ώστόσο βιαστικὰ τὸ χωριό, γιατὶ ἀνυπομονούσαμε ν' ἀνεβοῦμε στὴν ἀκρόπολη τῆς ἀρχαίας Λίνδου.

‘Τψώνεται στὴν κορυφὴ ἑνὸς λόφου, ποὺ εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικό, ἀλλὰ ὅταν περνᾶτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου, βρίσκεστε στὴν ἀρχαία

έλληνική ἀκρόπολη καὶ σᾶς ὑποδέχονται σὰν πυργοδεσπότες ἡ Ὀμορφιά καὶ ἡ Ἰστορία.

Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στὴν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς, καὶ τὴν ἀκρόπολη τὴν στόλιζαν προαύλια, βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἐκατοντάδες ἀγάλματα καὶ ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφὲς μὲ φηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Πέρασα στὴν ἀρχαία ἀκρόπολη τῆς Λίνδου μιὰ ὥρα καὶ εἶχα τὴν αἰσθηση ὅτι ζοῦσα μέσα στὸ παρελθόν. Κάτω ἀπὸ τὸ φωτεινὸν καὶ γαλάζιο οὐρανὸν βασίλευε μιὰ γαλήνη αἰωνίότητας. "Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς καὶ θάλασσας ἀπλωνόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. Ὁ ἥλιος χρύσιζε τὴν ὁμορφιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σὰν ἀναποφάσιστα, σὰν μὴν ἦζεραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο ποὺ θὰ τοὺς ἔρεσε περισσότερο νὰ σταθοῦν.

"Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπὸ ὅπου ξεκίνησε μιὰ μέρα μὲ τὶς τριήρεις του ὁ βασιλιὰς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸν Τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο του Κλεοβούλου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς «ἐπτὰ» σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὶς ἀκτὲς ποὺ ἔμπαιναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο ὅπου ἐπιτέλους σταμάτησα, ἦταν ἔνας μικροσκοπικὸς ὄρμος κάτω ἀπὸ τὸ λόφο, κλειστὸς σὰ δαχτυλίδι, ποὺ γυάλιζε σὰ μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐτὸν, λένε, βγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ρώμη καὶ κατήγησε τοὺς Ροδίους στὴ θρησκεία του Ναζωραίου. Μὰ ὁ νοῦς μου πέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτὸν ἐκεῖ τὸν ὄρμίσκο, σκέφτηκα, θὰ ἀποβιβάστηκε δίχως ἄλλο ἡ Ἐλένη του Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ θρύλος, ἥρθε στὴ Λίνδο, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Τροία. Ποῦ ἄλλοῦ παρὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀγκαλιὰ θὰ ἔβρισκε καλύτερο καταφύγιο ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τοὺς ἀνθρώπους;

Κατὰ διασκευὴ Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οινόθανος

96. Η ΔΗΛΟΣ

Είχαμε πάει νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει κανεὶς κάθε μέρα. Ἡ Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μὲ τὸ νησὶ δὲν ὑπάρχει καὶ, γιὰ νὰ πάντα κανεὶς νὰ δῆ τὰ ἀρχαῖα, ἡ πρέπει νὰ περάσῃ μὲ κατίκι ἀπὸ τὴ Σύρο ἢ νὰ πετύχῃ καμιὰ εὔκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομὲς κάνουν πότε - πότε διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνσαντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὔκαιρία πετύχαμε κι ἐμεῖς.

Είχαμε μεγάλη ἐπιθυμία, νὰ δοῦμες τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηῖα στὴν Ἰταλία ποὺ σκεπάστηκε ἀπὸ τὴ λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ξέθαψαν, βρέθηκε ὅπως ήταν τὴ στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια τῆς καὶ τοὺς δρόμους τῆς, ὅπως ήταν τὸν ἀρχαῖο καιρό. Μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ ὥστι ἀφανισμένα καὶ ἀγνωριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατώντας στοὺς δρόμους τῆς καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πῶς χτές ἀκόμα τὰ ἀφῆκαν οἱ παλιοί τῆς κάτοικοι, φαντάζεσαι πῶς ξαναζῆς στοὺς παλιοὺς καιρούς καὶ ξαναγυρίζεις μὲ τὴ φαντασία σου

ιτά χρόνια, ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὥραίους ναούς του ηταν κατοικία πλούσιων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

"Ετσι ἔνα ὥραῖο καλοκαιρινὸ πρωὶ ἀποβιβαστήκαμε στὸ ἔρημο σῆμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. "Ἐνας ἀρχαιολόγος ποὺ ηταν μαζί μας, μπῆκε μπροστά μας νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ καθετὶ ποὺ θὰ βλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους τόπους εἶναι σὰ νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό τους. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὀδηγὸν ἀπ' αὐτούς. Αὐτοὶ εἶναι σὰν ντόπιοι ἐκεῖ, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, ποὺ μᾶς φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

"Οταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος σταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε :

— Βλέπετε ἐκεῖ πάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, ποὺ γυαλίζει μέσα στὰ καλάμια ; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικίχ, γέννησε ἡ καημένη ἡ Λητὼ τὸν Ἀπόλλωνα. "Οταν πλησίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα - γρήγορα ἐδῶ καὶ ἐλευθερώθηκε ἡ γυναίκα μ' ἔνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, ποὺ ηταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων, καὶ ἔνα ὅμορφο κοριτσάκι, τὴν Ἀρτεμή.

"Οπως μᾶς μιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως βλέπαμε τὰ μέρη, νομίζαμε πῶς γτὲς ἀκόμα εἶχαν γεννητούρια στὸ νησί. Πολλοὶ μάλιστα νόμισαν πῶς εἶχαν ἀκούσει τὶς φωνοῦλες τῶν μωρῶν.

'Αφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, προχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλη. Περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοῖς καὶ ἀγάλματα. 'Ο σοφός μας ὀδηγὸς μᾶς ἐξήγησε τί ηταν τὸ ἔνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

"Επειτα πήγαμε στὸ μουσεῖο, γεμάτο ἀπὸ ὥραια ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας, ἀφοῦ εἴδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοὺς καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνωμε καὶ ἔναν περίπατο μέσα στὴν πόλη. Οἱ ἄνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχτοῦν. "Ολα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου περπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

'Ανεβήκαμε στὸ λόφο, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ πόλη, ἀφοῦ κάναμε ἔνα γύρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. 'Ο ὀδηγὸς μᾶς εἶπε :

— "Ἄς μποῦμε τώρα σ' αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστῆ. Δὲν εἶναι ἑδῶ ὁ Ἰδιος νὰ μᾶς δεχτῇ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.

Προχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ὥραια μωσαϊκά.

— Δὲ σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγὼ πῶς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστῆ ; μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας. Νά καὶ τὸ ἔμβλημά του, ίστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἀγκυρα καὶ ἔνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικὰ καὶ τὰ δύο.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρίμα νὰ μὴν εἶναι ὁ Ἰδιος νὰ μᾶς περιποιηθῇ... εἶπε ὁ ὀδηγός μας. "Ἐνα γλυκό καὶ ἔνα ποτήρι νερό θὰ ἀξιέσε ὅ,τι πῆς αὐτὴ τὴν ὥρα.

"Ἐνας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, που μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλώντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῇ, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰ νὰ ἥθελε νὰ βγάλη ἀσπροπρόσωπο τὸ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι . . .

Τὰ δεκτήκαμε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Κάποιος τότε γύρισε στὸ μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε :

— Δὲ μοῦ λέες, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ ;

‘Ο μικρὸς δὲν κατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰώνα πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἴχαμε φανταστῆ, μοίραζε ὄλογυρα λουκούμια καὶ νερά, νομίζαμε πῶς τὴν περιποίηση μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποὺ ήταν μαζί στὴν ἐκδρομή, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ σημείωσε :

« Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτες ὡραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι ».

— Απὸ ποῦ πᾶνε στὸ πάνω πάτωμα, παιδί μου ; ρωτήσαμε τότε τὸ μικρό.

— Όρίστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴ βλέπετε ;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποὺ ἔφερνε στὸ πάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰν νὰ ἥμαστε στὸ σπίτι μας. “Εξαφνα σ’ ἔναν τοῦχο εἰδαμε κάτι δρινιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα ποὺ γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιά στοὺς τοίχους. Σκύψαμε καὶ διαβάσαμε :

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΨΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαβαίνετε τί τρέχει ἐδῶ ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος. Τὰ παιδιά τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν πάνω στοὺς τοίχους. ‘Ο μικρὸς Ἐρμίας λοιπὸν ἐπαιζε τὰ κότσια μὲ τὸ μικρούλη τὸ Δημήτριο, παιδιά χρηματιστῶν καὶ τὰ δυό, καὶ ὁ Ἐρμίας ἔκανε ζαβολιές στὸ Δημήτριο, χωρὶς νὰ παίρνῃ εἰδηση ἐκεῖνος.

Κάποιος ἄλλος πονηρὸς μικρὸς ὅμως, ποὺ εἶχε μυριστῆ τὴν ζαβοιλιά, ἔπιασε κι ἔγραψε στὸν τοῦχο αὐτὰ ποὺ διαβάσατε.

Καὶ ὁ ἀρχαιολόγος μᾶς ἐξήγησε τὴν ἀρχαία ἐπιγραφὴν τοῦ τοίχου :

‘Ο Δημήτριος εἶναι στραβός καὶ δὲ βλέπει τίποτα, δταν παῖςη τὰ κότσια. ‘Ο Ἐρμίας τοῦ ἔκλεψε μερικὰ κότσια.

Κάποιος τότε ἀπὸ μᾶς γύρισε καὶ εἶπε αὐστηρὰ στὸ μικρὸ μὲ τὰ λουκούμια :

—Ἐσύ τὰ ἔγραψες αὐτά ;

‘Ο μικρὸς τὰ χρειάστηκε.

—“Οχι, μπάρμπα, φώναξε. Δὲν τὰ ἔγραψα ἐγώ...

Σὲ λίγο φεύγαμε μὲ τὸ γρήγορο βαπόρι, ἀφήνοντας πίσω μας τὸ φωτολουσμένο νησὶ τοῦ Ἀπόλλωνα. Καὶ δὲν ἤταν σὰ νὰ φεύγαμε ἀπὸ μιὰ νεκρὴ πολιτεία. Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μας πώς εἴχαμε ξαναζήσει γιὰ λίγες ὥρες μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ Ἱεροῦ νησιοῦ καὶ πὼς εἴχαμε παίξει κότσια μαζὶ μὲ τὸν κουτὸ Δημήτριο καὶ τὸν τετραπόνηρο τὸν Ἐρμία.

Παῦλος Νιοβάνας

“Οταν, μικρὸ παιδὶ ἀκόμα, ἀκούα στὰ κλέφτικα τραγούδια καὶ τ’ ὄνομα τῶν Γρεβενῶν, τὰ φανταζόμουνα σκαρφαλωμένα στὰ κατσάβραχα τῆς Πίνδου, ἐκεῖ στὰ ἀπάτητα

λημέρια τοῦ Ζιάκα καὶ ὅλης τῆς δοξασμένης κλεφτουριᾶς.

Φοβᾶμαι, ἀλήθεια, ὅτι πολλὰ Ἐλληνόπουλα δὲν ἔχουν ἀκούσει οὔτε τὸνομα τῆς ἀρματολικῆς οἰκογένειας τοῦ Ζιάκα. Καὶ ὅμως κάθε κορυφὴ τῆς Ρούμελης ἀντιλαλεῖ τὶς παλικαριές καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν Ζιακαίων.

Τέσσερα ἀδέρφια βρέθηκαν στὸ μεγάλο χαλασμὸ τοῦ Μεσολογγίου. Γιὰ τὸν ἀρματολὸ Γιαννούλα τραγουδοῦμε ἀκόμα στὴ Ρούμελη :

*Γράφει ὁ Γιαννούλας μιὰ γραφὴ κι ἔνα καημένο γράμμα
σὲ σᾶς, γερόντοι ἀπ' τ' Ἀγραφα, σὲ σᾶς κοτζαμπασῆδες
γρήγορα τὸ μονορασαλὲ ἀπ' τὴν Ὁξνά καὶ κάτω...*

Κι ὅταν στὸ Σπήλαιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, σκοτώθηκε στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι διαλάλησε πάντοῦ τὸ μεγάλο χαμό, καὶ πρόσταξε καὶ τὰ πουλιά ἀκόμα νὰ πενθήσουν :

*'Εσεῖς, πουλιά τῶν Γρεβενῶν κι' ἀγδόνια τοῦ Μετσόβου,
φέτο νὰ μὴ λαλήσετε, παρὰ νὰ βουβαθῆτε.*

Γι' αὐτό, ὅπως εἶπα παραπάνω, φανταζόμουνα τὰ Γρεβενά πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν κάμπο. "Ἐνα ταξίδι ὅμως ὡς ἐκεῖ μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτή.

'Απὸ τὴν Κοζάνη τὸ αὐτοκίνητο ὅλο καὶ κατέβαινε χαμηλότερα καὶ ὑστερα ἀπὸ 55 χιλιόμετρα βρήκαμε τὰ Γρεβενά, τρυπωμένα σ' ἔνα βαθύπεδο τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμονα. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύψηλες βουνοκορφές, ἔχουν μόνο μιὰ στενὴ ἔξοδο πρὸς τὸ ποτάμι, καὶ ζοῦν ἐκεῖ ἀπόμερα καὶ εὐχαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις παλιῶν δοξασμένων καιρῶν.

Τὸ ἔργο τῆς παλιᾶς κλεφτουριᾶς τῶν Γρεβενῶν συνέχισαν στὸν καιρό μας τὰ παλικάρια τῶν Μακεδονικῶν ἀγώνων, λίγα χρόνια πρὶν γίνη ἐλεύθερη καὶ πάλι ἡ Μακεδονία μας. Καὶ οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τοῦ 1911 πολλὲς μέρες

έγραφαν γιὰ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Μητροπολίτη τῶν Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ βρέθηκα στὴν Κοζάνη, εἶχα τὸν πόθο νὰ προσκυνήσω τὸ ἄγιο χῶμα, ποὺ δέχτηκε τὸ ταλαιπωρημένο σῶμα του.

“Ηταν σούρουπο ὅταν φτάσαμε στὰ Γρεβενά· στὴν πλατεία τῆς μικρῆς πολιτείας λαμποκοποῦσε ἡ μαρμαρένια προτομὴ τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη. Μὲ συγκίνηση βαθιὰ ἀντίκρισα καὶ προσκύνησα τὴν ἀδείλιαστη μορφὴ τοῦ Αἰμιλιανοῦ, καὶ μὲ πιὸ πολλὴ συγκίνηση ἤκουσα τὸ βράδυ ἀπὸ εὐγενικὸ φίλο ὅλη τὴν ἱστορία του.

‘Ο Αἰμιλιανὸς γεννήθηκε στὸ Ἰκόνιο τῆς Μικρᾶς Ασίας στὰ 1874 καὶ σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. “Αμα πῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ στὸ Μητροπολίτη τοῦ Μοναστηριοῦ, καὶ καθηγητὴς στὸ Ἑλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγον καὶ φότερον ἔγινε ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτη. Καὶ ὅχι μόνο βοηθὸς στὰ θρησκευτικά του καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ σύντροφος καὶ δεξῖ χέρι στοὺς ἔθνικοὺς ἀγῶνες τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ τῶν ἀλλών παλικαριῶν τῶν μακεδονικῶν βουνῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. ‘Εδῶ οἱ ἔθνικοὶ ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Μέρα καὶ νύχτα ὁ Αἰμιλιανὸς γύριζε στὰ χωριά, δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες χριστιανούς. “Οἱοι τοῦ ἔλεγχον νὰ μὴ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιατὶ κινδύνευε ἡ ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν οἱ ἔχθροί του.

— Νὰ μὴ βγαίνω ἀπὸ τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ περηφάνια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἶμαι Μητροπολίτης μονάχα στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα τους;

Καὶ ἔξακολουθοῦσε ἀτάραχος τὶς περιοδεῖες του. Οἱ

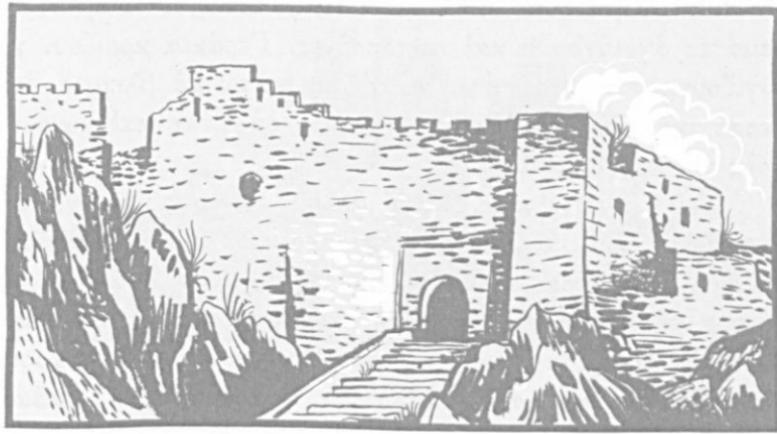

χριστιανοί μάθαιναν τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν, ὅλλα δὲν τολμοῦσαν νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό. Καὶ τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, δολοφονήθηκε μὲ τὸν ἀγριότερο τρόπο, μαζὶ μὲ τὸ διάκο του καὶ τὸν ἀγωγιάτη του.

"Τστερα ἀπὸ πέντε μέρες βρῆκαν κρεουργημένα τὰ πτώματά τους..."

"Ολα τὰ χωρὶα ξεκίνησαν γιὰ τὴν πολιτείαν πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χιλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ ἀλησμόνητου Δεσπότη. Καὶ μὲ θρήνους καὶ μὲ δάκρυα τὸ ἔθαψαν δίπλα στὴ Μητρόπολη.

Δημ. Κοντογιάννης

98. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, σὰ ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη χέρι ίστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Βορείου Ήπείρου τὸ θρυλικὸ Ἀργυρόκαστρο.

Πόλη μεσαιωνική, ποὺ ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἀδεντρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι χτισμένα τὰ σπίτια τῆς καὶ μπροστά, στὸν πιὸ ψηλὸ βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ περήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καιρὸ μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πολεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοιχτές, τοὺς πύργους του ἔτοιμορροπούς.

Νομίζεις πῶς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὄλανοιχτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσσαι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφραχτοι καβαλάρηδες, μὲ σπαθιὰ γυμνὰ καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ χτυπήθοῦν μὲ Νορμανδοὺς καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἡρωικοὶ καὶ θρύλοι παλιοὶ ζωντανεύουν στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρισμα.

Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες, γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγίζονται ἀπὸ πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μὲ βλέμμα διαπεραστικό. "Επειτα ἔχονται όρμοιν σὰ βέλη καὶ χύνονται πρὸς τὴν πεδιάδα.

Σοῦ φαίνεται πῶς ζῆς σ' ἄλλους παλιοὺς καιρούς, στὸ μεσαίωνα. Σοῦ φαίνεται πῶς βρίσκεσαι σὲ κεῖνα τὰ θρυλικὰ βυζαντινὰ κάστρα, ποὺ οἱ Ἀκρίτες ἔχτιζαν στὰ μακρινὰ σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση, γιὰ νὰ ὑπερασπίζουν τὴν Πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς λογῆς - λογῆς βαρβάρους.

'Εδῶ νιώθει κανεὶς καλύτερα, ὅσα ἔτυχε νὰ διαβάσῃ στὴν ιστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσίες θὰ ἔγιναν γύρω στὰ κάστρα αὐτά, γιὰ νὰ κρατηθῆ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιδρομές τῶν βαρβάρων. Καὶ φαντάζεται κανεὶς πόσο ἀγρυπνη καὶ καρτερικὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ φρούρηση ἀπὸ τὰ ψηλὰ αὐτὰ κάστρα. 'Ερχόταν ὥρα, καὶ πολὺ συχνά, ποὺ τὸ φρούριο ὅλο τράνταζε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν σιδερένιων ὅπλων, ἀπὸ τὰ προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ καὶ τὰ γρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

'Ο Διγενής Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἐλλάδας, ζωντανεύει ὀλόκληρος μπροστὰ στὰ μάτια σου στοὺς κάστρους τὸ ἀντίκρισμα. "Ετσι καὶ τὸ ἀντίκρισμα τῶν γύρω βουνῶν φέρνει στὴν θύμησή σου ὀλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφέες, πιὸ κοντινὲς καὶ γνώριμες, τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὔζώνους τῆς νεώτερης Ἐλλάδας, ποὺ ἀγωνίστηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους στὰ βουνὰ αὐτά, γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἐχθρούς, τοὺς Λύκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

I. A. Mīgas

99. Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώσῃ τοὺς παλιοὺς λίθους τῆς Ἀκρόπολης, νὰ ξαναζωντανεύῃ τὴν παλιὰ τους ψυχή; Ποιός δὲ θαύμασε καὶ δὲ χάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἥλιου μὲ τὶς πλαγιὲς τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἄλλὰ ἡ φύση λησμόνησε νὰ σκορπίσῃ ἄφθονα στὸ δοξασμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἐνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

"Οποιος κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησὶ τοῦ Ἰονίου — στὴν ὥραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲ χρειάζεται νὰ πάη κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μὲ εὔκαλύπτους καὶ ἴτιὲς καὶ τὰ μπαλκόνια σκιάζονται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσούς, καὶ δυὸ βήματα πάρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Οἱ ἀπέραντος ἑλαιώνας εἰναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἑλιές του νὰ ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιὲς ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιὰ ἀπὸ ἐπαύλεις, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει σὲ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπὸ τοῦ βοριατὶκα χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιὲς μὲ λεμονιές, δάσος ὄλόκληρο. Καὶ ἡμιὰ ἀνέβωμε στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται μπροστά μας.

"Ενα ποταμάκι ἥσυχο κυλᾶ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμιὲς καὶ σκίνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. "Ενα πράσινο γαλινήγει μὲ τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο ἀσπρα σημάδια στὸ ἔνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιὲς στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

'Εκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ὥραϊ παραμύθι — ἔφτασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσέας καὶ ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. 'Εκεῖ, στὴν ὅχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλνει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴ βασιλοπούλα μὲ τὶς ὑπηρέτριές της νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν ποὺ παίζουν τὴ σφάρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεῖκὴ στὸ πρόσωπο.

'Εκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούσῃς τὰ χρυσὰ κουδουνάκια καὶ τὸ ἀσημένια γάμουρα ἀπὸ τὰ ὄχτὼ μουλάρια ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴν βενζίνα του ἔνα αὐτοκίνητο. Καὶ ἀντὶ τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηγεῖ βραὶ ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἥσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεράιδες παίζουν στὶς ὅχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι γαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ Ὀδυσσέας ἔνα κλαρὶ γιὰ νὰ σκεπαστῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἐκεῖ !

"Ολη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιᾶς καὶ μὲ τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὄλοπράσινους λόφους.

Μέσα στὴν πόλη βρίσκεται τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινὸς παιγνίδι τῆς φύσης. Ὁ ἥλιος τὴ στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νὰ κρυφτῇ πίσω ἀπὸ τὰ βουνά καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἀπὸ πάνω τῆς ἔνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορυφὲς τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ στερνὸ χάιδεμα τοῦ ἥλιου.

Πέντε - ἕξι ψαροπούλες μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγώνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλὶὰ ἀντηγεῖ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

"Ενας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλη σὲ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἶσως ὅλης τῆς Ἑλλάδας. "Ενα πελώριο κανόνι, λείψανο παλιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὄνομασία τῆς θέσης: εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, μὲ τὸ διβάρι καὶ τὶς καλαμιές του στὸ βάθος, ἥσυχη σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἔνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὅρια τῶν δύο, ἔνα μοναστηράκι πάνω σὲ ἔνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λένε πώς εἶναι τὸ πλοιο τοῦ Ὀδυσσέα ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μὲς στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴ σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὡς τὸ Γαστούρι.

Μακριὰ σ' ἔναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχή, ἡ βασιλισσα τῆς Αὔστριας Ἐλισάβετ,

φαντάστηκε μιὰ μέρα ἔνα καταφύγιο, ἔνα ἀσυλο μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴ φύση, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ ἡσυχα. Καὶ ἔγινε τὸ παλάτι της. Τὸ στόλισε μὲ ἀγάλματα κι εἰκόνες. Καὶ ξεφύτρωσαν ἐκεῖ θεοὶ καὶ ήμίθεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες καὶ σὲ σπηλιές. Κι ἐκεῖ ζοῦσε καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη μιὰ ζωὴ χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου πέθανε.

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ἑλληνικό. Εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

N. Πειμεζᾶς — Λαΐδας

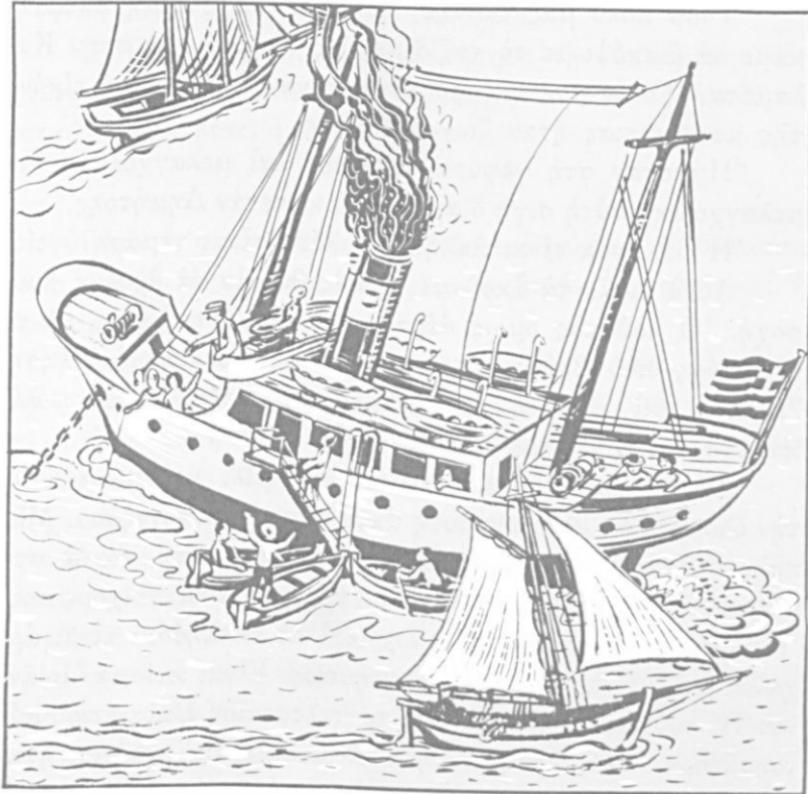
100. ΑΠΟ ΤΟ ΓΥΡΟ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ὸ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας εἶναι μικροσκοπικό. Δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσην νὰ φιλοξενῇ ὑπερωκεάνια οὔτε τεράστια πολεμικά, καθὼς τὰ φιλοξενεῖ σχεδὸν κάθις χρόνο τὸ θεόγυτιστο λιμάνι τῆς Ηύλου. Εδῶ μόνο μικρὰ κατικα μὲ κατάλευκα πανιά, σὰν ὥραῖοι κύκνοι, ἀργοκίνητα καὶ να-ζιάρικα, μπαίνοβγαίνουν ἀπὸ τὸ ἡσυχὸ λιμανάκι μας. Κάθε Κυριακὴ πρωὶ ἀκούεται καὶ σφύριγμα βαποριοῦ. Εἶναι τὸ μικρὸ ἐπιβατικὸ ἀτμόπλοιο «'Αγία Βαρβάρα», ποὺ ἔκτελεῖ τακτικὰ τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου.

Μόλις ἀγκυροβολήσῃ, τὸ τριγυρίζουν οἱ βάρκες. 'Ο γερανὸς (τὸ βίντσι) δουλεύει, ἐπιβάτες ἐπιβιβάζονται: ἄλλοι βγαίνουν νὰ πιοῦν κρύο νερὸ ἀπὸ τὴν ιστορικὴ πηγὴ τοῦ Διονύσου, ποὺ ἐνώνει τὰ νερά της μὲ τὰ ἀρμυρὰ κύματα. 'Απὸ τὰ ἄργυρα αὐτὰ κρυόνερα πάντα τὸ ἀτμόπλοιο παίρνει νερὸ γιὰ τοὺς ἐπιβάτες, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὸν Ηειραί.

Δὲν περνᾶ μιὰ ὥρα καὶ τὸ σφύριγμα ἀκούεται πάλι.
‘Ο ἔλικας αὐλακώνει τὰ νερὰ καὶ τὸ πλοῖο μᾶς ἀποχαιρετᾶ,
γιὰ νὰ μᾶς ξαναεπισκεφθῆ τὴν ἐρχόμενη Κυριακή.

Μιὰ ἀπ’ αὐτὲς τὶς Κυριακὲς ἀποφασίσαμε κι ἐμεῖς νὰ γίνωμε ταξιδιῶτες. ‘Ο πλοίαρχος κλαπέταν Δημήτρης μᾶς δέχτηκε μὲ καλοσύνη. ‘Ο καμαρότος μὲ πολλὴ εὐγένεια μᾶς ἤδωσε καθίσματα πάνω στὴ γέφυρα κι ἐμεῖς παραγγείλαμε τὸ πρωινὸ καφεδάκι.

Μόλις πέράσαμε τὸ λιμενοβραχίονα, ἄρχισε νὰ ταλαντεύεται τὸ πλοῖο μᾶς σὰν καρυδόφλουδο, ἐνῶ ἄνεμος δὲν

φυσοῦσε, ούτε κύματα εἶχε ἡ θάλασσα. Τὸ πλοῖο ὅλο σάλευε καὶ ἡ πρώρα του ἀνεβοκατέβαινε, σὰ νὰ προσκυνοῦσε τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο.

Τόσο πολὺ μᾶς τάραξε, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ σκεφτήκαμε νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι, μόλις θὰ φτάναμε στὴν Καλαμάτα. "Ολων μᾶς τὰ πρόσωπα ἔγιναν ὠχρὰ καὶ ἡ εἰκόνα τῆς μεταμέλειας ήταν ζωγραφισμένη.

"Ημασταν στὴ γέφυρα ἀκίνητοι καὶ μελαγχολικοί· τὴ μελαγχολικὴ αὐτὴ σιγὴ διακόπτει ὁ καπετάν Δημήτρης.

—'Η θάλασσα εἶναι καλή, μᾶς λέει, εἶναι γεμάτη ύγεια.

Αὐτὰ ἐμεῖς τὰ ἀκούαμε, χωρὶς βέβαια νὰ δίνωμε προσοχή. 'Ο καθυρὸς ὅμως ἀέρας, ἡ ἀπασχόλησή μας μὲ τὰ νέα μέρη ποὺ βλέπαμε, μετρίαζαν ὄλοντα τὴν ἐνόχληση. "Επειτα καὶ αὐτὴ ἡ φουσκοθαλασσιὰ μετριάστηκε πολὺ, καὶ ἔτσι δὲν ἀργήσαμε νὰ συνέρθιωμε.

Δὲν εἶχαμε ἀκόμα διανύσει ἔνα μίλι καὶ θαυμάζαμε τὴν ὄλοπράσινη καὶ κατάρυτη ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς παρουσιάστηκε ἔνα ὠραιότατο ἐκκλησάκι τόσο κοντὰ στὴ θάλασσα, ποὺ τὰ κύματα σχεδὸν ἔβρεχαν τοὺς τοίχους του. 'Η τοποθεσία λέγεται 'Αγρίλης καὶ τὸ ἐκκλησάκι εἶναι ἀρχαῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι κτίσμα Ἰωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ προτελευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα. Στὴ θέση αὐτὴ στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια ήταν τὸ σημερινὸ χωρὶς Χαλαζόνι, ποὺ κατάστρεψαν οἱ πειρατές. Οἱ χωρικοὶ ἀφησαν τὴ θέση αὐτὴ κι ἔχτισαν τὸ χωρὶς δυὸ μίλια μακρύτερα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τώρα. "Υστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὸ ἔρειπωμένο χωρὶς καὶ τὴν γκρεμισμένη ἐκκλησία ἀσκήτευε ἔνας καλόγερος. Μιὰ μέρα πέρασε ἀπὸ κεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὅταν ἀκόμα ήταν Δεσπότης (ἡγεμόνας) τοῦ Μιστρᾶ. 'Ο καλόγερος προσποιήθηκε πώς δὲν τὸν γνώριζε καὶ τοῦ λέει :

— 'Εσύ θὰ βασιλέψης...

— "Αν βασιλέψω, τοῦ ἀπαντᾶ ὁ Ἰωάννης, τί θέλεις νὰ σου κάνω;

Καὶ ὁ καλόγερος εἶπε :

— Θέλω νὰ μοῦ χτίσης τὴν ἐκκλησία.

Ο Ἰωάννης βασίλεψε καὶ τήρησε τὴν ὑπόσχεσην. Ἐχτισε τὴν μικροσκοπικὴν ἐκείνην ἐκκλησίαν, καὶ τὸ ὄλικὸ τὸ ἔστειλε, ὅπως λένε, ἀπὸ τὴν Πόλη.

Τώρα ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἔπαψε ἐντελῶς. Η θάλασσα εἶναι ήσυχη, ὁ οὐρανὸς καθαρός, τὸ ἀεράκι δροσερὸ καὶ ἡ ὥρεξη αὔξανει.

Ἐμπρός μας φαίνεται ἔνα ὡραιότατο νησάκι. Εἶναι τὸ νησί Πρώτη. Ἀπὸ μακριὰ ποὺ τὴν βλέπομε, μᾶς φαίνεται σὰ μὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα. Ἔκει δὲν κατοικεῖ κανείς. Οἱ κάτοικοι τῶν Γαργαλιάνων ἀποβιβάζουν τὸ χειμώνα τὰ ποιμνιά τους, γιατὶ ἔχει καλὴ βοσκή.

Αράζομε τώρα στὸ ἀνοιχτὸ λιμάνι τῆς Μαράθου, ποὺ εἶναι τὸ ἐπίνειο τῶν Γαργαλιάνων. "Ολη ἡ ἔκταση, ποὺ χωρίζει τὴ Μάραθο ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους, εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, σταφίδες καὶ ἐλιές. Οὕτε μιὰ σπιθαμὴ δὲ βρίσκεται ἀκαλλιέργητη. Οἱ Γαργαλιανῖτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Μαράθου ἔξαγεται τὸ λάδι, τὸ κρασὶ καὶ ἡ σταφίδα τῶν Γαργαλιάνων καὶ τῶν περιγύρων.

Τὸ πλοϊκὸ φεύγει, καὶ σὲ λίγο ἐμπρός μας ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἡ Σφακτηρία.

Εἶναι ἔνας τεράστιος λιμενοβραχίονας, ποὺ προφυλάσσει τὸ λιμάνι τῆς Ηύλου ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν κυμάτων, ὅταν εἶναι κακοκαιρία. "Ομως τὰ κύματα μὲ τὴν ὑπομονή τους κατατρῶνται ὅλοένα τὰ πλευρά της. Ἀποκόβουν πελώρια πέτρινα

βουνά καὶ τὰ καταποντίζουν στὸ βυθὸν. Καὶ ἔτσι ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸ λιμάνι. Δύο ἀπομονωμένοι βράχοι σχηματίζουν εῖσοδο στὸ λιμάνι.

Τὸ πλοϊοῦ μας ἔχει γραμμὴ πρὸς τοὺς δυὸ αὐτοὺς γίγαντες, ποὺ στέκονται περήφανοι καὶ κατάμαυροι. Καὶ μπαίνομε στὸ λιμάνι.

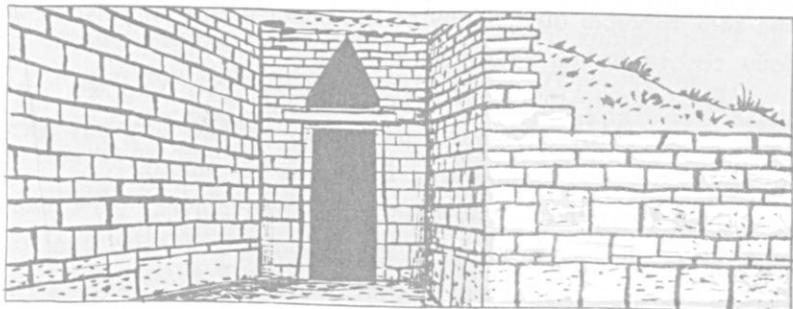
Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀσφαλέστερο λιμάνι. Ἐδῶ πολλὲς φορὲς καταφεύγουν οἱ μεγάλοι εὔρωπαῖκοι στόλοι τῆς Μεσογείου, ὅταν κάνουν μεγάλα γυμνάσια. Βρισκόμαστε στὰ βασίλεια τοῦ διηρικοῦ Νέστορα. Ἐδῶ κάρκε δὲ ὑπερήφανος τουρκοκιρπιτικὸς στόλος ἀπὸ τὰ πολεμικὰ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καὶ ἔτσι ἐληξαν τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου μας Ἀγώνα.

Σήμερα οἱ ψαράδες μαζὶ μὲ τὰ ψάρια τραβοῦν καὶ κανένα σιδερικὸ ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ καράβια, ποὺ σαπίζουν στὸν πυθμένα. Ἐπάνω σ' ἔνα βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν ἀδιάκοπα τὰ κύματα, ὑψώνεται τὸ μνημεῖο τοῦ φιλέλληνα Σανταρέζα. Σ' ἄλλο βράχο τὸ μνημεῖο τῶν Ρώσων καὶ κοντὰ δὲ τάφος τοῦ δοξασμένου Τσαμαδοῦ. Παρέκει λάμπει κάτασπρο τὸ περίλαμπρο μνημεῖο τῶν Γάλλων. Οἱ "Ελληνες, ποὺ πάντα εὐγνωμονοῦν, ὑψώσαν παντοῦ στοὺς ξένους ποὺ ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία τὰ μνημεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ἀπὸ τὸ πλοϊοῦ μας βλέπομε τὸ «Νεόκαστρο», τὸ φρούριο ποὺ σώζεται ἀκέραιο, γιατὶ στὰ 1828 τὸ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μαιζών. "Εγει ἐπάλξεις, πολεμίστρες, δεξαμενές, προμαχῶνες. Βλέπομε ἀκόμα τὴν ἐκκλησία τῆς Μεταχωρφώσεως, ποὺ γήστηκε ἐπὶ φραγκοκρατίας. "Επειτα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔγινε τζαμί καὶ ἀπὸ τὴν Μεγάλη Επανάσταση ἔγινε ὁρθόδοξος ναός.

«Ημερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος»

N. Μαρτίνης (Μιασκενή)

101. ΟΙ ΠΑΛΙΟΠΕΤΡΕΣ

‘Ο Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ γιὸς τοῦ « Γέρου τοῦ Μοριᾶ », ὑπασπιστὴς τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἑλλάδας “Οθωνος καὶ Ἀμαλίας, διηγόταν κάποτε, μετὰ τὴν ἔξωσή τους, τὴν ἑξῆς ἴστορία, ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τῆς πίστης τῶν πρώτων μας βασιλέων στὴν ἀρχαία παράδοση τοῦ Ἐθνους.

Κατὰ τὴν πρώτη περιοδεία τῶν βασιλέων στὴν Πελοπόννησο — λέει ὁ ὑπασπιστὴς τους — μόλις φτάσαμε στὸ Ναύπλιο, μὲ κάλεσε ὁ βασιλιάς καὶ μοῦ εἶπε :

— Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ τὶς Μυκῆνες, κύριε Κολοκοτρώνη. Σεῖς ποὺ γνωρίζετε τὸν τόπο, παρακαλῶ νὰ φροντίσετε. Αὔριο θὰ γίνη ἡ ἐκδρομή. Γνωρίζετε τὸ μέρος ;

— Μυκῆνες εἴπατε, Μεγαλειότατε; Μάλιστα, θὰ φροντίσω !

Πῆγα — συνεχίζει ὁ Γενναῖος — στὴν ἀγορὰ καὶ ρωτῶσα νὰ μάθω ποῦ εἶναι αὐτὲς οἱ Μυκῆνες. ’Αλλὰ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μὲ διαφωτίσῃ.

— Πρώτη φορὰ ἀκοῦμε τὸ ὄνομα αὐτό, μοῦ ἔλεγχαν. Τί τόπος εἶναι αὐτός ;

‘Απελπισμένος πηγαίνω νύχτα στὸ γειτονικὸ χωριὸ καὶ συναντῶ στὸ δρόμο βοσκούς ποὺ γύριζαν.

— Ελᾶτε ἐδῶ, παιδιά, τοὺς λέω. Πῆτε μου, σὲ ποιό μέ-

ρος ἐδῶ τριγύρω συνηθίζουν οἱ «λόρδοι» καὶ πηγαίνουν νὰ δοῦν τίποτε παλιὰ χαλάσματα;

— Εγώ ξέρω, μου ἀπαντᾶ ἔνας βοσκός. Στὸ Χαρβάτι πηγαίνουν συχνὰ οἱ «λόρδοι» μὲ βιβλία κι ὅλο ψάχνουν κάτι παλιόπετρες, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωρί.

Τότε θυμήθηκα — συνέχισε ὁ Κολοκοτρώνης — ὅτι γνώριζα τὸ μέρος, εἶχα μάλιστα κάμει φοβερὸ πόλεμο ἐκεῖ μὲ τοὺς Τούρκους. Κινήσαμε λοιπόν, κατὰ τὸ πρόγραμμα, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωΐ. Ἔφιππος ἐγώ, καμαρωτός, ὀδήγησα τὴν βασιλικὴ συνοδεία στὸ Χαρβάτι καί, ὅταν φτάσαμε, σήκωσα τὸ δεξί μου γέρι καὶ ἔδειξα τὶς παλιόπετρες.

— Νά οἱ Μυκῆνες, εἶπα.

Οἱ συνάδελφοί μου ἔμειναν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἐκπληγητοὶ γιὰ τὴ σοφία μου. Ἀλλὰ καὶ ὁ "Οθων εὐχαριστήθηκε.

— Ο κύριος Κολοκοτρώνης, εἶπε, εἶναι ἀπ' ὅλους μας ὁ λογιότατος καὶ ὁ περισσότερον κάτοχος ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

— Αλλὰ καὶ ἡ 'Αμαλία, λογίᾳ ὅσο καὶ ὁ "Οθων, «πλήρης Ἐλλάδος», ὅπως καὶ ἐκεῖνος, δὲ λάτρευε λιγότερο τὴν ακλασικὴ ἀρχαιότητα. Καὶ τῆς ἀρεσεὸς νὰ ἐκτελῇ χρέη «ἐξηγητοῦ» τῶν ἀρχαιοτήτων στοὺς φιλοξενουμένους της, συνοδευομένη ἀπὸ τὸν εύφυέστατο ὑπασπιστὴ τῆς Καρατάσσο, τὸν ἔνδοξο ἀγωνιστή, ὁ ὅποιος τῆς ἔλεγε κάποτε στὴν 'Ακρόπολη :

— Μὴν τοὺς λέεις τόσα πολλά, βασίλισσα. Θὰ τοὺς παλαβόσῃς αὐτοὺς τοὺς κουτόφραγκους. Καὶ θὰ κουβαλήσουν ὅλες τὶς παλιόπετρες στὰ σπίτια τους καὶ θὰ βουλιάξῃ τὸ καράβι. "Αμ θὰ τοὺς γωρίσουν καὶ οἱ γυναῖκες τους, γιατί, ἀντὶ στολίδια, θὰ τοὺς πᾶνε πέτρες... (Γιατὶ οἱ ξένοι συνήθιζαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες καὶ μὲ μιά... πέτρα).

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ θυμόσοφου ὑπασπιστῆ τῆς τὰ μετέφρασε ἡ 'Αμαλία στὸν τότε ἀρχιδούκα τῆς Αύστριας, τὸν ἔ-

πειτα ἄτυχο αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανό, ὁ ὅποῖς, νεαρὸς τότε, ἔκανε τὸ γύρο τοῦ κόσμου μαζὶ μὲ τὸν ἀδερφό του καὶ ἦταν φιλοξενούμενος στὴν Ἀθήνα.

—Ἐχεις δίκιο, λέει ὁ ἀρχιδούκας στὸν Καρατάσσο. Εἴμαστε κουτόφραγκοι καὶ γι' αὐτὸ ἐργόμαστε στὴν Ἑλλάδα νὰ ξυπνήσῃ τὸ μυαλό μας.

Καὶ τοῦ ἀπαντᾶ ὁ ἀγωνιστής, ὁ ὅποῖς, ἂν καὶ ἀγράμματος, ἤξερε πολὺ καλά, ὅπως ὅλοι οἱ "Ελληνες τοῦ Ἀγώνα, τὴν ἑθνικὴ σημασία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παραδόσεως :

—Ἄς τὰ λέμε ἐμεῖς αὐτά, 'Ψυχλότατε. Τὸ ξέρομε καλὰ πώς σ' αὐτὰ τὰ λιθάρια χρωστοῦμε τὴν ἐλευθερία μας. Αὐτὰ δόξασαν τοὺς παλιοὺς καὶ γι' αὐτὰ συμπάθησε ἡ Εύρωπη τὸν ἀγώνα μας.

E. P. Φωτιάδης (Λιασκενή)

102. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

"Αν δῆτε πέρδικα νὰ περπατῇ, θὰ πῆτε ὅτι πιὸ ἀρμονικό, πιὸ ρυθμικό, πιὸ εὐχάριστο περπάτημα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄγγελοι.

Οι κυνηγοί, ἀμα τὴ βλέπουν νὰ περπατῇ, τῆς σφυρίζουν ὅπως τὰ σκυλιά. Αὐτή, ἔχοντας πεποίθηση στὴν τέχνη

νὰ γυρίζῃ ἀνάποδα γιὰ νὰ μὴ φαίνεται, στέκεται ἡ βουβαίνεται ἡ ἀναποδογυρίζεται. Καὶ ὁ κυνηγὸς σφυρίζοντας τὴν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῖ ποὺ θὰ τοῦ ἔρθη βολικὰ νὰ τὴν τουφεκίσῃ, ἐκτὸς ἂν τὸν γελάσῃ καὶ χαθῆ ἀπότομα ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὰ περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νὰ γίνωνται ἔνα μὲ τὸ χῶμα, γιατὶ τὰ βοηθεῖ τὸ χρῶμα τους, ποὺ τὰ χάνετε μπροστὰ στὰ μάτια σας. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.

‘Η πέρδικα κάνει τὴ φωλιά της σὲ χαμηλὰ ριζοσπήλια. Μὰ τὸ τραγούδι λέει :

Ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιὰ
φτιάνει ἡ πέρδικα φωλιὰ
μὲ σύρματα καὶ μὲ φλωριὰ
καὶ μὲ σαράντα πέντε αὐγά.

Κι ἀνετραντάχτη ἡ πέρδικα
καὶ πέσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό μαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καὶ πᾶν νὰ τὰ μαζέψουν,
νὰ φτιάσουν ἄνθινο νερό,
νὰ λούσουν νύφη καὶ γαμπρό.

Κλωσᾶ τὸ πουλὶ δώδεκα αὐγά, ἐνῶ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ λέει πώς φτάνει ώς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὐγὰ ὅχι μονάχα τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν καὶ στὴ φωλιὰ τῆς κότας καὶ τὰ κλωσᾶ ὅπως καὶ τὰ δικά της. Τὰ κοτοπερδικόπουλα ὅμως φεύγουν στὴν ἐρημιὰ σὰ μεγαλώσουν. Καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουν νωρὶς νὰ τὰ κλείσουν στὰ κλουβιά. Μὰ κι ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν περδικολάλημα, χτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μὲ τέτοια μανία, ποὺ ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοτοπερδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν

τὸ σκοπό. Ἐφοῦ μεγαλώσουν λίγο, τὰ παίρνουν μὲ τὰ κλου-
βιά τους καὶ τὰ τοποθετοῦν σὲ μέρη περδικοσύγχραστα.
Ἐκεῖ βάζουν πάνω στὰ κλουβιά ἔνα πανί κόκκινο, ποὺ κά-
νει τὴν πέρδικα νὰ λαλῇ ἀδιάκοπα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἔ-
γειλιοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καὶ πλησιάζουν τὰ κλουβιά, ὅ-
που οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμμένοι πίσω ἀπὸ βράχους
ἢ κλαδιά.

Ἡ πέρδικα τρώει ἀπ’ ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραίτη-
τη ὄμως τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἢ γιὰ νὰ
καθαρίζῃ τὴ φωνή της, ὅπως λένε. Λησμόνησα νὰ σᾶς πῶ
ὅτι ἡ πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στὰ σταφύλια. "Ενα ἀπὸ
τὰ ἀπειρά τραγούδια τῆς λέει :

- Ποῦ ἔσουν πέρδικα γραμμένη
κι ἥρθες τὸ πρωὶ βρεμένη ;
- "Ημουνα πέρα στὰ πλάγια,
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια.
- Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια,
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια ;
- "Ετρωγα τὸ Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὔγουστο σταφύλι.

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρρα-
βώνων δανείζονται εἰκόνες ὄμορφιᾶς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν
πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικὰ σύμβολα τῆς ὄμορφιᾶς, τῆς
γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ὁ ἔδιος ποιητὴς σὲ κάποιους στίχους
παρακαλεῖ τὰ νύχια του :

Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
καὶ νυχοποδαράκια μου,
τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
νὰ μὴν τὴν χαλάσετε.

«Τ” ἀγρια καὶ τὰ ήμερα»

Στέφανος Γρανίτσας

103. Η ΕΛΙΑ

Εύλογημένο νά' ναι, ἐλιά, τὸ χῶμα ποὺ σὲ τρέφει,
κι εὐλογημένο τὸ νερὸ ποὺ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη,
κι εὐλογημένος τρεῖς φορὲς αὐτὸς ποὺ σ' ἔχει στείλει
γιὰ τὸ λυχνάρι του φτωχοῦ, γιὰ τ' ἄγιου τὸ καντήλι.
Δὲν εἶσαι σὺ περήφανη σὰν τ' ὅλα καρποφόρα,
ποὺ βιαστικά, ἀνυπόμονα, δὲ βλέπουνε τὴν ὥρα
πότε μὲ τ' ἀνθολούλουδα τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη δύμορφιὰ τὰ μάτια νὰ ξιπάσουν.
'Εσύ 'σαι πάντα ταπεινή· πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
μ' ὅλα τὰ πλούτη ποὺ κρατεῖς, μ' ὅλο τὸ βιὸ ποὺ κρύβεις.
Γι' αὐτὸς ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτα σου, ποὺ τὰ φιλοῦν οἱ ἀνέμοι,
ώς τὰ βαθιὰ γεράματα, ποὺ τὸ κορμί σου τρέμει,
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδὶ καὶ κάθε παρακλάδι,
μέσα στὸν κούφιο σου κορμὸ δὲ σοῦ λειψε τὸ λάδι..

«Τὸ παλιὸ βιολὶ»

'Ιωάννης Πολέμης

- Ξένε, ποὺ μόνος κι ἔρημος σὲ ξένους τόπους τρέχεις,
πέξ μου ποιός εἰν' ὁ τόπος σου καὶ ποιά πατρίδα ἔχεις ;
- Στ' ἀγαπημένο μου χωρὶς πάντα χαρὲς καὶ γέλια.
Στ' ἀλώνια τραχυούδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια
κι ὅταν χορεύῃ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τούμπαν καὶ κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
Στὴ μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδιὰ καὶ χάρη
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι
στοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια,
καὶ φέρνουνε τὴν ἄνοιξη γοργὰ τὰ χελιδόνια.
Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
‘Η ἀσημένια θάλασσα μ’ ἀφροὺς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ’ ἄστρα του τὴ χρυσοστεφανώνει.
Τὴ μακρινὴ πατρίδα μου πρὶν ἡ σκλαβιὰ πλακώση,
τὴ δόξαζε ἡ παλικαριά, τὴ φώτιζεν ἡ γνώση.
Καὶ τώρ’ ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ, τὴ γῆ τὴ ματωμένη,
πρόβαλε πάλι ἡ Λευτεριὰ σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη !
- Φτάνει ! . . . Τὴ χώρα ποὺ μοῦ λές, τὴ γνώρισα, τὴν εἰδα !
Τὴ μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα !

Γ. Δροσίνης

105. ΠΑΡΘΕΝΩΝ

'Η τέχνη του

"Οταν ἀνεβῆ κανεὶς στὴν Ἀκρόπολη, βλέπει πέρα ἀπὸ τὰ Προπύλαια ν' ἀπλώνωνται ἔργματα σταχτεροὶ βράχοι ἀλλὰ δὲν ξέρομε, ἂν δὲν ξεχωρίζῃ ἔτσι ώραιότερα ἐπάνω τους ὁ Παρθενών.

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ παρουσιάζουν ὅλη τὴν ὄμορφιὰ καὶ τὸ μεγαλεῖο τους στὴν ἔξωτερική τους ὅψη, ἐνῶ οἱ χριστιανικοὶ τὰ παρουσιάζουν στὸ ἔσωτερικό. 'Ο λόγος εἶναι φανερός· οἱ ἀρχαῖοι συγκεντρώνονταν καὶ θυσίαζαν ἔξω ἀπὸ τὸ ναό, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ συγκεντρώνονται μέσα σ' αὐτὸν, ὅπου τελεῖται ἡ θεία λειτουργία. Τὴν ὄμορφιὰ λοιπὸν καὶ τὸ μεγαλεῖο τὰ ἐμφανίζουν οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ καλλιτέχνες ἐκεῖ, ὅπου θὰ καταπλήξουν τοὺς πιστοὺς τῆς θρησκείας.

Μόλις λοιπὸν ἀντικρίσης τὸν Παρθενώνα, νιώθεις ἐνα-

ἀσυνήθιστο μεγαλεῖο. Νομίζεις δτι δὲν εἶναι ναός, ἀλλὰ ἔνα ἄγαλμα θεοῦ, ποὺ κάθεται στὸ θρόνο του γαλήνιος.

‘Ο Παρθενών εἶναι ἔνα ἔργο σοφίας, ἐπιμέλειας καὶ συμμετρίας. Καὶ τὸ ἐλάχιστο μέρος τοῦ ναοῦ εἶναι τέλειο καὶ συμμετρικό, ὅχι μόνο μὲ τὸ διπλανό του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σύνολο, ὥστε ὁ ναὸς νὰ εἶναι τὸ τελειότερο ἀριστούργημα τῆς τέχνης.

Πρῶτα ἀπ’ ὅλα ἔχει πολλοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς ὑπολογισμούς, ὥστε ἡ ματιὰ νὰ γλιστρᾶ ἐπάνω του ἀνεμπόδιστη, χωρὶς νὰ προσκρούῃ πουθενά. Κι ἐνῷ φαίνεται τετράγωνος καὶ ἵσιος, ἐν τούτοις στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχει οὔτε μιὰ εὐθεία γραμμή !

Τὰ σκαλοπάτια, οἱ κίονες καὶ τὰ πλευρά του φουσκώνουν στὴ μέση, ὥστε μὲ τὴν ἐλαφριὰ καμπύλη τους ἀφαιροῦν ὅλο τὸ βάρος τοῦ μαρμάρου καὶ κάνουν τὴν οἰκοδομὴν νὰ φαίνεται ἐλαφρὴ καὶ εὐλύγιστη.

‘Ακόμη οἱ κίονες, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση ποὺ βρίσκονται καὶ τὸ φῶς ποὺ δέχονται, ἀλλοι εἶναι παχύτεροι καὶ ἀλλοι λεπτότεροι γιὰ λόγους διπτικούς· τὸ πολὺ φῶς ἐλαττώνει τὸ πάχος, ἐνῷ τὸ λίγο τὸ αὐξάνει· ἔτσι φαίνονται ὅλοι ὅτι ἔχουν τὸ ἴδιο πάχος, ἐνῷ δὲν τὸ ἔχουν !

Οι εἴκοσι πάλι ραβδώσεις, ποὺ ἔχει ὁ καθένας τους, ὅπως τὸ δέντρο τὸ φλοιό, σπάζουν τὸ φῶς καὶ τὸ ἀναγκάζουν νὰ γίνεται ἀπαλό, γιὰ νὰ δείχνη καθαρότερες τὶς γραμμὲς τῆς οἰκοδομῆς.

‘Ο Παρθενών δὲ ζητᾶ νὰ καταπλήξῃ οὔτε μὲ τὸν ὅγκο οὔτε μὲ τὰ στολίδια του, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν ὄμορφιά του, ποὺ τὴ γεννᾶ ἡ συμμετρία του. Γι’ αὐτὸ μᾶς ἀρέσει καὶ σήμερα καὶ αὔριο καὶ πάντα.

‘Οποιαδήποτε άλλη οίκοδομή θὰ έχωνε τὴν ὁμορφιά της, ἂν μιὰ ἔκρηξη τίναξε τὴν μισὴ στὸν ἀέρα. ‘Ο ναὸς ὅμως τῆς Ἀθηνᾶς δὲ ζημιώθηκε καθόλου, ὅταν οἱ βόμβες τοῦ Ἐνετοῦ Μοροζίνη, στὰ 1687 τίναξαν στὸν ἀέρα τὴν στέγη του καὶ σώριασαν συντρίμμια στὴ γῆ μεγάλο μέρος του.

‘Αντίθετα πῆρε τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἔκανε σκεπή του, χωρὶς νὰ γάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν ὡραιότητά του. Νομίζεις ὅτι ὁ ἀρχιτέκτονας τὸν ἄφησε ἐπίτηδες ἀσκέπαστο, γιὰ νὰ τὸν στεφανώνῃ ὁ οὐρανός;

‘Αλλὰ ἂν οἱ ἀρχιτέκτονες Καλλικράτης καὶ Ἰκτίνος τοῦ ἔδωσαν τὴν συμμετρία καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια μὲ τὴ σοφὴ τέχνη τους, ὁ μεγάλος Φειδίας συμπλήρωσε τὴν χάρη τοῦ ναοῦ μὲ τὰ θαυμάσια γλυπτικὰ κοσμήματα.

Στὴ ζωφόρο, ποὺ εἶναι μιὰ μαρμάρινη τανία ὄλογυρα στὸ ναό, λίγο ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κίονες, εἰκόνισε σὲ ἀνάγλυφα τὴ μεγάλη πομπὴ τῶν Παναθηναίων, τὴν ἐπισημότερη γιορτὴ τῆς πόλης, ποὺ εἶχε θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ χαρακτήρα. Καὶ εἶναι τόσο τέλεια τὰ πρόσωπα καὶ τόσο φυσικὲς οἱ κινήσεις τους, ὅπως ὁ σύγχρονος θεατὴς θὰ νόμιζε ὅτι βλέπει τοὺς ἴδιους συγγενεῖς καὶ φίλους του νὰ εἰκονίζωνται ἐκεῖ πάνω.

Στὰ τριγωνικὰ ἀετώματα πάλι κατασκεύασε ἀγάλματα, ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα τῆς τέχνης, ποὺ ἀποτελοῦσαν σύμπλεγμα συγετικὸ μὲ τὴν ιστορία τῆς πόλης. Στὸ ἀνατολικὸ παρίσταναν τὴ γέννηση τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς καὶ στὸ δυτικὸ τὴν περιφημη ἔριδα τοῦ Ποσειδώνα καὶ τῆς Ἀθηνᾶς γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς πόλης.

“Αν προσθέσωμε τώρα τὰ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα στὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ ναοῦ, στὶς μετόπες, στὴ στέγη κλπ.. καθὼς καὶ τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Παλλάδας μέσα στὸ ναό, θὰ έχωμε ἔνα σύνολο τέλειο καὶ θαυμαστὸ γλυπτικῆς τέχνης.

• Η δξία του

Στὸν Παρθενώνα παρατηροῦμε μιὰ εύγένεια ἐργασίας, ποὺ δὲ βρίσκεται ἀλλοῦ· καὶ ἡ τελευταία χειρωνακτικὴ ἐργασία, ἀπὸ τῇ φανερὴ ὡς ἔκεινη ποὺ δὲ φαίνεται καὶ εἶναι κρυμμένη, εἶναι πλήρης καὶ τέλεια. Κανένα μέρος δὲν ἔμεινε, ποὺ νὰ μὴν τὸ ἔχουν ἐπεξεργαστῆ μὲ τὸν ἴδιο πόθο καὶ τὴν ἴδια τελειότητα.

Κάθε ἐργάτης ἔνιωθε καὶ μετάδινε στὸ μάρμαρο τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τοῦ ἀρχιτέκτονα καὶ τοῦ γλύπτη! Κι αὐτὸ μᾶς δείχνει πόσο πολιτισμένος ἦταν ὁ λαός, ποὺ ἔδωσε τόσο εὔσυνείδητους καὶ τέλειους τοὺς ἄγνωστους ταπεινούς ἐργάτες.

Καὶ ἡ μεγαλύτερη δξία του εἶναι τοῦτο· δὲν εἶναι δηλαδὴ ἔργο μιᾶς μεγαλοφυίας, ἀλλὰ δημιούργημα μιᾶς φυλῆς ἔνας μόνο ναός, αὐτός, ἐκφράζει τὴν ὑψηλόφρονα ψυχὴ καὶ τὸ μεγάλο πολιτισμὸ ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν κατασκευάσουν πάλι· δλεις οἱ ἀπομιμήσεις του, ποὺ ἔγιναν στὴν Εύρωπη καὶ στὴν Ἀμερική, ἀπέτυχαν, μοιάζουν μὲ ἀψυχα κατασκευάσματα, ἀν καὶ τὸν ἀντιγράψανε μὲ μεγάλη ἀκρίβεια. Γιατί; Γιατὶ δὲν ἀντιπροσωπεύουν καὶ δὲν ἐκφράζουν καμιὰ ψυχὴ καὶ κανένα πολιτισμό.

Ο διαυγὴς αἰθέρας τῆς Ἀττικῆς καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ μακρινὲς καμπύλες τῶν βουνῶν δημιουργοῦν ἔνα μοναδικὸ φωτεινὸ πλαίσιο, μέσα στὸ δόποιο ὑψώνεται ὁ ιερὸς βράχος τῆς Ἀκρόπολης.

Καὶ ἡ Ἀκρόπολη δέχεται τὸ φῶς τοῦ ἥλιου, καὶ τὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τὴ λάμψη τῆς γαλανῆς θάλασσας, καὶ τὰ ἐνώνει σὰ μέσα σὲ χωνευτήριο καὶ τὰ κάνει ἔνα νέο φῶς. "Ἐπειτα, ὅμοια μὲ μαγικὸ καθρέφτη, τὸ ἀντανακλᾶ καὶ φωτίζει τὸν κόσμο ὀλόκληρο μὲ τὸ φῶς τὸ δικό της, τὸ δικό της ἥλιο, ποὺ λέγεται Παρθενών.

N. A. Κοντόπουλος

106. ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΕΛΜΟΥ

‘Απὸ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα

‘Απὸ μικρὸ παιδὶ εἶχα τὸν πόθο νὰ δῶ τὰ δυὸ μεγάλα μοναστήρια, ποὺ εἶναι σκαρφαλωμένα στὶς κορφὲς τοῦ Χελμοῦ, κοντὰ στὰ Καλάβρυτα : τὴν Ἀγία Λαύρα καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιο. Ὁ πόθος μου αὐτὸς μεγάλωσε, ὅταν ἔμαθα πώς τὸ ταξίδι ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ σιδηρόδρομο ὁδοντωτό. Μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβω τὶ χρειάζονται τὰ δόντια στὸ σιδηρόδρομο καὶ τί δόντια ἦταν αὐτά.

“Τυτερὰ ἀπὸ δίωρο σιδηροδρομικὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Πάτρα πρὸς τὴν Ἀθήνα, βρίσκομε τὸ Διακοφτό. Εἶναι βουτηγμένο κι αὐτὸ στὴν πρασινάδα, ὅπως καὶ ὅλη ἡ πελοποννησιακὴ παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἐκεῖ πρέπει νὰ διακόψιμε τὸ ταξίδι μας καὶ νὰ μποῦμε σ’ ἄλλο τραῖνο. Μᾶς περιμένει στὴν πίσω πλευρὰ τοῦ σταθμοῦ.

“Οταν τὸ πρωτοβλέπῃ κανείς, δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια. Ἡ μηχανὴ καὶ τὰ βαγόνια δὲν εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ ἓνα μικρὸ αὐτοκίνητο. Θυμίζουν τὰ πρωτοχρονιάτικα παιγνίδια τῶν παιδιῶν.

Καὶ ὅμως τὸ μικροσκοπικὸ αὐτὸ τραῖνο κάνει τὸ δυσκολώτερο σιδηροδρομικὸ ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Ξεκινᾶ ἀπὸ

τὴ θάλασσα καὶ σκαρφαλώνει 750 μέτρα ψηλά. Τόσο ὑψόμετρο ἔχουν τὰ Καλάβρυτα.

Μόλις ξεμακρύναμε λίγο ἀπὸ τὸν κάμπο, μπήκαμε σὲ μιὰ στενὴ κι ἀτέλειωτη χαράδρα: δίπλα στὴ γραμμὴ κυλοῦσε τὰ θολὰ καὶ πλούσια νερά του ὁ Βουραϊκός. Κάθετοι καὶ γυμνοὶ ὑψώνονται δίπλα μας οἱ βράχοι τῆς χαράδρας.

Τὸ τραῖνο πήγαινε σύρριζα στὸ βράχο, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὸ ποτάμι. Σὲ πολλὲς μεριὲς ὁ βράχος ἦταν βαθιὰ σκαλισμένος, γιὰ νὰ χωρέσῃ μέσα τὸ τραῖνο. Κι ὅταν καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν μποροῦσε νὰ γλιτώσῃ, τρύπωνε σὲ σκοτεινὲς σήραγγες κι ἔβγαινε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ βράχου.

Προχωρώντας βρίσκαμε ὅμαλότερες βουνοπλαγιές, κατάφυτες ἀπὸ ἀγριολούλουδα κι ἀγριόδεντρα. Αὐτά, μαζὶ μὲ τὰ πυκνὰ καὶ θεόρατα πλατάνια τῆς ποταμιᾶς, ὅμορφαιναν ὅλο τὸν τόπο γύρω μας κι ἔκαναν τὸ ταξίδι γοητευτικό. Στὶς περισσότερες ὅμως μεριὲς οἱ πανύψηλοι βράχοι ἦταν ἄγριοι, ἀνήλιοι καὶ γυμνοί: ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ρίζωσαν σ' αὐτοὺς μερικοὶ καχεκτικοὶ θάμνοι: ταράζονται διαρκῶς ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ φαίνονται πὼς τρέμουν μὴν πέσουν κάτω στὴν ἄβυσσο τοῦ Βουραϊκοῦ.

Κι ὁ Βουραϊκός μὲ τὸ ρόχθο τῶν πλούσιων νερῶν του σκόρπιζε γύρω του τὴν ἴδιαίτερη μουσική του: κι οἱ συγνοὶ καταρράγτες του εἶχαν ἀπερίγραπτη φυσική μεγαλοπρέπεια.

Σὲ κάποιο σημεῖο, ποὺ ὁ δρόμος γινόταν πολὺ ἀνηφορικός, εἴδαμε ἐπιτέλους τί θὰ πῆ δύοντατὸς σιδηρόδρομος. Στὴ μέση ἀπὸ τὶς δυὸ σιδερένιες γραμμὲς ἦταν ἄλλες δυό, κοντά κοντά, κι ἔμοιαζαν σὰ μεγάλα χοντρὰ πριόνια μὲ τὰ δόντια πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἐπάνω σ' αὐτὲς θὰ κυλοῦσαν ἄλλοι τροχίσκοι, ὅχι σὰν τοὺς συνηθισμένους τῆς ἀτμομηχανῆς ποὺ κυλοῦν ἐπάνω στὶς γνωστὲς γραμμές: αὐτοὶ εἶχαν δόντια ὄλογυρα, ποὺ χώνονταν ἀνάμεσα στὰ δόντια τῶν μεσαίων

γραμμῶν. Ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη οἱ ὀδοντωτοὶ αὐτοὶ τροχοὶ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητοι· ἅμα ὅμως φτάσαμε στὴν ὀδοντωτὴ γραμμή, ἀκούμπησαν σ' αὐτὴ κι ἔτσι ταξιδεύαμε μὲ διπλοὺς τροχούς.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μηχανὴ εἶναι ἀσφαλισμένη.

Ἄν συμβῇ καὶ πάθη τίποτε ἐκεῖ στὸν ἀνήφορο, σταματᾶ στὸν τόπον χωρὶς τοὺς ὀδοντωτοὺς τροχούς. σὲ τέτοια κακὴ ὥρα, θὰ κατρακυλοῦσε πίσω καὶ θὰ συντριβθεῖ μὲ τὸ βαγόνι καὶ τοὺς ἐπιβάτες μαζί.

Καὶ πάλι δὲν ἦταν ὅλη ἡ γραμμὴ ὀδοντωτή. Πιὸ ἐπάνω, ὅπου δὲ τόπος ἦταν ὁμαλότερος, βρήκαμε πάλι τὴν συνηθισμένη γραμμή.

Γιὰ τὰ 22 χιλιόμετρα ὅλης τῆς διαδρομῆς τὸ τραίνον μας χρειάστηκε δυόμισι ὥρες. Ἀλλὰ θὰ ἤμαστε εὐχαριστημένοι νὰ βαστοῦσε καὶ πιὸ πολύ. Δὲ κορτάναμε τὶς φυσικὲς ὁμορφιές, ποὺ μᾶς τριγύριζαν ἀπὸ παντοῦ. Λίγο λίγο, ἀπὸ τὰ πεῦκα καὶ τὰ πουρνάρια ἀνεβαίναμε στὰ βαθυπράσινα ἔλατα τοῦ Χελμοῦ.

Ἡ κοιλάδα τοῦ Βουραϊκοῦ ἔξακολουθοῦσε νὰ εἶναι στενὴ καὶ τὰ νερά του κατρακυλοῦσαν πάντα μὲ ὄρμή. Πολλὲς φορὲς νόμιζε κανεὶς πώς θὰ μποροῦσε, ἀπλώνοντας τὰ χέρια του, νὰ φτάσῃ καὶ τοὺς δυὸ ἀντιμέτωπους βράχους.

Καὶ τὸ τραίνον μας ὅλο κι ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο βογκώντας καὶ ταράζοντας τὴν ἡσυχία τῶν γύρω βουνῶν μὲ τοὺς βόγκους του καὶ τὴ φλύαρη σφυρίγτρα του.

Χωρὶς ἄλλο οἱ δυὸ πλευρὲς τῆς χαράδρας αὐτῆς, ποὺ κράτησε ὅσο καὶ τὸ ταξίδι μας, ἦταν κάποτε ἐνωμένες. Ὁπου στὴ μιὰ πλευρὰ ὁ βράχος προβάλλει πρὸς τὰ ἔξω, στὴν ἀντικρινὴ φαίνεται ἔνα βαθύπλακμα· ὥστε ἂν μπορούσαμε νὰ σπρώξωμε τὶς δυὸ πλευρές, θὰ ταΐριαζε εύκολα ἡ μιὰ μὲ τὴν

ἄλλη. Ποιός ξέρει, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, ποιός τρομερὸς σεισμὸς ἀνοιξε τὸν τόπο καὶ σχημάτισε τὴν χαράδρα ποὺ βλέπομε, κι ἔτσι βρήκανε σ' αὐτῇ διέξοδο τὰ νερά τοῦ Βουραϊκοῦ, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ πολὺ μακριά, ἀπὸ τὸν Ἐρύμανθο.

Κάποτε φτάσαμε στὰ Καλάβρυτα· εἶναι μιὰ μικρὴ πολιτεία μὲ δυὸ χιλιάδες ψυχὴς καὶ μὲ ἄφθονα δέντρα καὶ νερά.

‘Αγία Λαύρα

Πολὺ πρωὶ τὴν ἄλλη μέρα τραβήξαμε γιὰ τὴν ‘Αγία Λαύρα· δὲν ἀπέχει οὕτε πέντε χιλιόμετρα. Μὲ βαθιὰ συγκίνηση ἀντικρίσαμε σὲ λίγο τὸ μοναστήρι, κατάκορφα σ' ἔναν κατάφυτο λόφο, δχτακόσια μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὴν θάλασσα.

Φτάσαμε στὸν ἴστορικὸ πλάτανο, ποὺ ἔγινε τὸ μεγάλο πανηγύρι τοῦ 21. Δίπλα του ὑψώνεται καὶ τώρα ἡ ἐκκλησία, ποὺ λειτουργησε ὁ Γερμανὸς στὶς 25 Μαρτίου. “Οταν μπῆκα νὰ προσκυνήσω, ἔθελα θυμήθηκα τοὺς στίχους τοῦ Βαλαωρίτη :

Ποιός εῖν’ ἐκεῖνος ὁ παπάς, ποὺ μ’ ὅψη ἀναμμένη
σὰν φῶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίᾶς τὸ Ιερὸ προβαίνει;

“Ηταν ὁ Γερμανὸς τῶν Πατρῶν. Δεσπότης κι ὄπλαρχηγὸς μαζί. Τὸν τριγύριζαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Μοριᾶ. Ἡ λειτουργία τελείωσε. Ὁ Γερμανὸς βγάζει τὸ χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς Όραιας Πύλης καὶ τὸ κρεμᾶ σ' ἔνα κοντάρι σὰ σημαία. Φορώντας ἀκόμη τὴν ὄλογχυση στολή του, βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ σταματάει ἀποκάτω στὸν πλάτανο. Παπάδες, παλικάρια καὶ καπεταναῖοι τὸν ἀκολουθοῦν. Κάποια στιγμὴ ὑψώνει τὸ Λάβαρο κι ὅλοι γονατίζουν. Ρωτάει :

Ποιός θέλει τὴ Σημαία μου; ποιό χέρι τὴν ἀξίζει;
Τὸ χέρι ἀπλώνει ὁ Μοριάς· ἡ Ρούμελη τὴν πιάνει.

Τὸ Σούλι τὴν ἀναζητᾷ· τήνε ζηλεύει ἡ Μάνη.

Κι ὁ Τύψηλάντης, ἀρρωστος, ἀπὸ τὴ φυλακή του μὲ δάκρυα τὴν εὐλογεῖ καὶ σβήνετ’ ἡ ψυχή του.

"Αν καὶ ήταν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, δὲ Γερμανὸς ψάλλει τὸ Χριστὸς Ἀνέστη: ἥθελε νὰ δηλώσῃ μὲν αὐτὸ τῆς Πατρό-δας τὴν Ἀνάστασην. "Οἱοι κλαῖνε ἀπὸ συγκίνηση κι ὁρκί-ζονται στὸ Λάζαρο νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἐλλάδα η νὰ σκοτωθοῦν. Τὰ καριοφύλια βροντοῦν κι οἱ ραχοῦλες τοῦ Χελμοῦ ἀντιλαλοῦν στὰ πέρατα τῆς γῆς τὴν μεγάλην ἀπό-φασην.

Στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ μοναστηρίου σώζεται τὸ Λά-
ζαρο: διατηρεῖται πολὺ καλά: στὸ ἐπάνω μέρος φαίνεται
ἡ τρύπα ποὺ τοῦ ἔκαψε μιὰ τούρκικη σφαίρα στὴ μάχη τῶν
Καλαβρύτων.

Πολλοὺς θησαυροὺς βλέπει δὲ ἐπισκέπτης ἐκεῖ μέσα.
Εἰκόνες ἀρχαιότατες: εὐαγγέλια χειρόγραφα, ντυμένα μὲ
χρυσάφι καὶ στολισμένα μὲ πολύτιμα πετράδια: σταυροὺς
πολύτιμους: λείψανα ἡγίων σὲ πολυτελεῖς θήκες: χρυσοστό-
λιστα ἄμφια: ἔγγραφα ἀρχαιότατα σὲ μεμβράνες. "Ολα τὰ
θαύματα κι ὅλα τὰ εἶδα μὲ βαθὺν σεβασμό: ἀλλὰ σὰν ἀντί-
κρισα τὸ Λάζαρο, ἔμεινα ἄφωνος ἀπὸ συγκίνηση.

Κι ἔνα ἄλλο συγκίνησε πολὺ τὴν ψυχή μου: ἔνα πα-
τριαρχικὸ ἔγγραφο ήταν κρεμασμένο στὸν τοῦχο μὲ χρυσὴ
κορνίζα κι εἴχε τὴν ὑπογραφὴ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Κοίταξα
ἄρα πολλὴ τὴν ὑπογραφὴ μὲ κατάνυξη: ήταν γραμμένη μὲ
τὸ ἔδιο χέρι, ποὺ δέθηκε κάποτε μὲ χοντρὸ σκοινὶ καὶ τρα-
βιόταχν ἀπὸ τὸν ὄχλο στὰ σοκάκια τῆς Ηόλης. "Ενας ἀκόμη
μάρτυρας ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποὺ χάρισε η ἐκκλησία στὴν
πατρίδα μας.

Μέγα Σπήλαιο

Γυρίζομε μὲ τὸ τραῦνο ἀπ' τὰ Καλάβρυτα στὸ σταθμὸ
τοῦ Σπηλαίου. Τὸ μοναστήρι ἀπέχει μιὰ ὥρα περίπου ἀπ' τὸ
σταθμὸ καὶ δὲ φαίνεται ἀπ' τὸ δρόμο. Εἶναι κολλημένο σ' ἔνα

βράχο, ὅπως οἱ φωλιὲς τῶν χελιδονιῶν στοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν. Εἶναι σὲ ὑψὸς χίλιων μέτρων, μέσα στὰ ἔλατα.

Ἡ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ σταθμὸ στὸ Σπήλαιο εἶναι γοητευτική. Φυτεῖες ἀπέραντες. Ἀτελείωτες οἱ ἀνθισμένες τριανταφυλλιές. Κι ἀνάμεσα σὲ τόση ἄνθηση, μιὰ ἀπέραντη παράταξη ἀπὸ κυψέλες. Νερὰ τρέχουν παντοῦ μέσα στοὺς κήπους, μέλισσες βομβοῦν, ἀγόνια κελαχδοῦν, κουδούνια προβάτων ἀντιβοῦν ἀπὸ τὰ βράχια· καὶ συχνὰ σκεπάζει ὅλο τὸ θόρυβο αὐτὸ ἡ γλυκόλαλη καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ.

Μέσα σὲ μιὰ βαθιὰ σπηλιὰ τοῦ βράχου βρέθηκε στὰ 362 μ.Χ. μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς εἰκόνες τῆς Παναγίας, ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς. Δὲν εἶναι εἰκόνα ζωγραφισμένη, εἶναι ἄγαλμα καμωμένο ἀπὸ κερὶ καὶ μαστίχα. Εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο πλαστικῆς ποὺ ἔχει ἡ ἐκκλησία μας. Διατηρεῖται λαμπρὰ μέσα σ' ἀσημένια θήκη, γεμάτη ἀπὸ πολύτιμα ἀφιερώματα.

Στὴν ἵδια σπηλιὰ ἔβγαινε καὶ βγαίνει καὶ τώρα ἀκόμη ἀστείρευτο νερό. Ἐκεῖ χτίστηκε ἔνα ἐκκλησάκι καὶ δίπλα σ' αὐτὸ κόλλησαν τὸ κελί τους οἱ δύο καλόγεροι ποὺ βρήκαν τὴν εἰκόνα.

Δὲν ἔλειψαν κι ἀπὸ τὸ Σπήλαιο οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομές, γι' αὐτὸ κι οἱ καλόγεροι ἀναγκάστηκαν νὰ χτίσουν ἐπάνω στὸ βράχο τοῦ μοναστηριοῦ ἔναν τρίπατο πολεμικὸ πύργο.

"Οταν ὁ Ἰμπραήμης κατάκλυσε ὅλο τὸ Μοριά, ζήλεψε καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔκαμε ἐκστρατεία ὀλόκληρη γιὰ νὰ τὸ κυριέψῃ. Τριακόσιοι καλόγεροι, βοηθημένοι κι ἀπὸ ἄλλα τόσα παλικάρια, ἔφεραν ἀντίσταση τρομερή. Καὶ τὸ μοναστήρι σώθηκε."

"Οταν τελείωσα τὸ προσκύνημα τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνέβηκα στὸν πύργο· οἱ τέσσερεις τοῖχοι κι ἡ στέγη σώζονται ὅπως ἦταν· μιὰ μαρμάρινὴ πλάκα, τοποθετημένη στὴν εἴσοδο, θυ-

μίζει στὸ διαβάτη τὴ φονικὴ μάγη, ποὺ ἔγινε στὶς 24 Ιουνίου 1827. Κι ἔνα κανονάκι στὴν αὐλή, ἀφωνο κι ἔρημο στὴ μοναξιὰ τοῦ βουνοῦ, συλλογιέται πόσες φορὲς ἀντιλάλησαν τὴ βροντερὴ φωνὴ του οἱ λαγκαδιὲς κι οἱ κορφοῦλες τοῦ Χελμοῦ.

Ἐκπλωμένος στὸν ἵσκιο τοῦ πύργου, φαντάστηκα τοὺς ταπεινοὺς καλόγρεους, γεμάτους πατριωτικὴ καὶ θρησκευτικὴ φλόγα, νὰ ὑψώνωνται ἀλύγιστοι μπροστὰ στὸ χαλαστὴ τοῦ Μοριᾶ: ξαναθυμήθηκα τὴ λειτουργία τοῦ Γερμανοῦ· πέταξε ὁ νοῦς μου στὴν πόρτα ποὺ κρεμάστηκε ὁ Πατριάρχης θυμήθηκα τὴ θυσία τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Διάκου καὶ τόσων ἄλλων ἀμέτρητων κληρικῶν. Κι εἶπα μέσα μου:

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Πόσο σφιγτὰ ἀντάμωσες στὴν ψυχὴ σου θρησκεία καὶ πατρίδα! Πόσα βάσκανα τράβηξες καὶ γιὰ τὶς δυό! "Οταν πρωτοηρθαν τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, ὅλοι οἱ ἄρχοντες κι οἱ σοφοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Ἰταλία. Κι ὁ φτωχὸς ὁ ραγιάς, σὰν ἦρθε στὸν ἔαυτό του ἀπὸ τὴν πρώτη ταραχὴ, δὲν εἶδε κανέναν ἄλλο γύρω του παρὰ τὸ κουρελιασμένο ράσο τοῦ παπᾶ. Ἐκεῖνος ὁ ἀπλοϊκὸς παπᾶς δούλευες ὅλη μέρα στὸ χωράφι του· καὶ σὰ νύχτωνε καλά, τραβοῦσε γιὰ κανένα ἐρημοκλήσιν' ἀνοίξη τὸ κρυφὸ σχολείο. Κι ἐκεῖνος ὁ ἀδύνατος παπάς, μὲ τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του, ἔγινε βάλσαμο στὸν πόνο τοῦ ραγιᾶ ὅλα τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

"Ο ἴδιος ὁ παπᾶς ἄφηνε τὸ θυμιατὸ κι ἔπιανε τὸ καριοφίλιν· καὶ τὸ εὐλογημένο ράσο ἀνέμιζε πάντα μπροστὰ σὲ κάθε πόλεμο καὶ σὲ κάθε χαλασμό. Κι ἔσωσε τὴ θρησκεία μας καὶ τὴν πατρίδα μας μαζί.

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Δίπλα στὸν τάφο τοῦ "Αγνωστου Στρατιώτη, ποὺ ὅλοι οἱ λαοὶ ὑψώνουν, γιὰ νὰ τιμήσουν τὰ θυσιασμένα νιάτα, ἀξίζεις νὰ σοῦ ὑψώσωμε ἔνα σεωνὸ μνημεῖο καὶ νὰ γράψωμε ἐπάνω :

ΣΤΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΙΕΡΕΑ

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος ήταν πάντα ἄτυχος στὶς γίδες του. Τὶς ἔχανε ὅλες μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. ’Εκοβαν τὸ σκοινὶ ποὺ τὶς εἶχε δεμένες, πήγαιναν ἐπάνω στὸ βουνὸ κι ἔκει ὁ λύκος τὶς ἔτρωγε. Οὕτε τὰ χάδια τοῦ ἀφεντικοῦ τους, οὕτε ὁ φόβος τοῦ λύκου δὲν τὶς συγκρατοῦσαν. Ἡταν φαίνεται γίδες πολὺ φιλελεύθερες καὶ μὲ κάθε κίνδυνο ζητοῦσαν τὴν ἐλευθερία τους, τὸν ἐλεύθερο ἀέρα.

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἴδιοτροπία αὐτὴ τῶν ζώων, εἶχε ἀπελπιστῆ.

— Τελείωσε ! ἔλεγε οἱ γίδες στενοχωριοῦνται μαζί μου, δὲν ξαναπαίρων γίδες.

Παρ’ ὅλα αὐτὰ σὲ λίγο καιρό, ἀφοῦ ἔχασε ἕξι γίδες, ἀγόρασε καὶ τὴν ἔβδομη. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως ἀγόρασε μιὰ πολὺ νέα, γιὰ νὰ συνηθίση νὰ μένη κοντά του.

Τί ὅμορφη ποὺ ήταν ἡ νέα γιδούλα τοῦ μπαρμπα - Πέτρου ! Τί ωραία ποὺ ήταν μὲ τὰ γλυκὰ ματάκια της, μὲ τὸ μούσι της, μὲ τὰ μαῦρα καὶ γυαλιστερὰ ποδαράκια της, μὲ τὰ γραμμωτὰ κέρατά της καὶ τὶς μακριές ἀσπρες, κάτασπρες τρίχες της ! Ἡταν ἡμερη, χαδιάρικη ὅταν τὴν ἀρμεγε ὁ ἀφεντικός της, δὲν κουνιόταν καθόλου, οὕτε πατοῦσε μέσα στὴ βεδούρα. Χαριτωμένη κατσικούλα !...

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος στὸ πίσω μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ σπιτιοῦ του εἶχε ἔνα χωράφι φραγμένο καλὰ μὲ δέντρα. Ἐκεῖ ἔβαζε τὴ νέα του οἰκότροφο. Τὴν ἔδενε ἀπὸ ἔνα παλούκι στὸ καλύτερο μέρος ποὺ εἶχε χορτάρι, τῆς ἀφηνε μπόλικο τὸ σκοινὶ, γιὰ νὰ ’χῃ κάποια ἐλευθερία, καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἐρχόταν καὶ τὴν ἔβλεπε. Ἡ κατσικούλα ήταν πολὺ εύτυχισμένη καὶ μασοῦσε τὸ χορταράκι της μὲ τόση ὄρεξη, ποὺ δ μπαρμπα - Πέτρος ήταν κατενθουσιασμένος.

— Νά ποι βρῆκα πιὰ μιὰ γίδα, ποὺ νὰ μὴ στενοχωριέται μαζί μου ! ἔλεγε.

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος ὅμως εἶχε λάθος ή γίδα στενοχωριέταν.

Μιὰ μέρα, ἔλεγε μέσα τῆς κοιτάζοντας τὸ βουνό :

— Τί καλὰ νὰ ἔμουν ἐκεῖ ψηλά ! Τί εὐχάριστα νὰ σκαρφαλώνω στοὺς βράχους καὶ στὰ δεντράκια, χωρὶς αὐτὸ τὸ καταραμένο σκοινί, ποὺ μοῦ σφίγγει τὸ λαιμό. Ἐδῶ εἶναι καλὰ μόνο γιὰ τὸ βόδι καὶ γιὰ τὸ γάιδαρο νὰ εἶναι κλεισμένοι ! Οι γίδες θέλουν ἐλευθερία.

‘Απὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη, τὸ χορταράκι τῆς φανόταν ἀνοστο.

“Αρχισε ή στενοχώρια της. Ἄδυνάτισε, τὸ γάλα τῆς ἥταν λιγοστό. Λυπόσουν νὰ τὴν ἔβλεπες νά ‘ναι ὅλη τὴν ἡμέρα δεμένη μὲ τὸ σκοινί, κοιτάζοντας στὸ βουνό, μὲ ἀνοιγτὰ τὰ ρουθούνια καὶ φωνάζοντας πένθιμα : Μέεες !

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος ἔβλεπε πῶς κάτι ἔχει ή γίδα, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τί ἔχει...

“Ενα πρώτι, μόλις τελείωσε τὸ ἄρμεγμα, τῆς εἶπε :

— Γιὰ νὰ σὲ γλιτώσω ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λύκου καὶ γιὰ νὰ μὴ μοῦ κόψῃς τὸ σκοινὶ καμιὰ μέρα, θὰ σὲ κλείσω στὸ στάζλο κι ἐκεῖ θὰ μένης πάντα.

Κι ἀμέσως τὴν ἔβαλε σ' ἕνα σκοτεινὸ στάζλο καὶ διπλοκλείδωσε τὴν πόρτα του. Δυστυχῶς ὅμως λησμόνησε νὰ κλείσῃ καὶ τὸ χαμηλὸ παράθυρο καί, μόλις γύρισε τὶς πλάτες του, ἡ γιδούλα του ἔφυγε.

“Οταν ἔφτασε στὸ βουνὸ ή ‘Ασπρούλα, ἥταν καταραγμένη. Τὰ γέρικα ἔλατα δὲν εἶχαν δεῦ ποτέ τους τέτοιο ὅμοργεμένη. Τὰ μικρὰ βασίλισσα. Οἱ καστανίες φο πλάσμα. Τὴ δέχονταν σὰ μικρὴ βασίλισσα. Οἱ κατέβαζαν ὡς τὴ γῆ τὰ κλαριά τους, γιὰ νὰ χαιδέψουν τὴ μικρὴ γιδούλα. Τὰ πολύχρωμα λουλουδάκια ἔνοιγαν στὸ πέμπτη γιδούλα.

ρασμά της και μοσκοβιθούσαν όλο τὸ βουνὸ πανηγύριζε...

Ούτε σκοινὶ πιά, οὔτε παλούκι. Τίποτα δὲν τὴν ἐμπόδιζε νὰ σκαρφαλώνῃ, νὰ πηδᾶ, ὅπως ἥθελε. Τὸ χορτάρι ἦταν τόσο ψηλὸ ποὺ ἔφτανε ώς τὸ στόμα της. Καὶ τί χορτάρι! Νοστιμότατο, ἀρωματικό, δαντελωτό, ἀπὸ χιλιάδες φυτά. "Οχι σὰν τὸ παλιοχόρταρο τοῦ κυρ - Πέτρου..."

"Ἡ Ἀσπρούλα, χορτάτη, κυλιόταν στὶς πλαγιὲς ἀνάμεσα στὰ πεσμένα φύλλα καὶ τὰ χορτάρια. "Τστερα μ' ἔνα πήδημα πετιόταν καὶ στεκόταν στὰ πόδια της. Χόπ ! νά την τώρα, μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ πότε πάνω σ' ἔνα βράχο, πότε στὸ βάθιος λαγκαδιοῦ, ἐπάνω, κάτω, παντοῦ. Θὰ νόμιζες πῶς ἦταν δέκα γίδες τοῦ μπαρμπα - Πέτρου ἐκεῖ στὸ βουνό.

Τίποτε δὲ φοβόταν ἡ Ἀσπρούλα μας !

Κάποια στιγμή, μόλις ἔφτασε στὴν ἄκρη ἐνὸς βράχου καὶ κοίταξε κάτω, κάτω χαμηλὰ στὸν κάμπο, βλέπει τὸ σπιτάκι τοῦ μπαρμπα - Πέτρου μὲ τὸ φράχτη γύρω γύρω. "Εσκασε στὰ γέλια.

— Τί μικρὸ ποὺ εἶναι ! εἶπε πῶς βάσταξα τόσον καιρὸ κεῖ μέσα !

"Ἡ δυστυχισμένη ! Νόμιζε πῶς εἶναι τὸ μεγαλύτερο πλάσμα τοῦ κόσμου.

Μὲ λίγα λόγια πέρασε μιὰ πολὺ εὐχάριστη μέρα ἡ γίδα τοῦ μπαρμπα - Πέτρου.

"Εξαφάνια φρεσκάρισε ὁ ἀέρας. Τὸ βουνὸ πῆρε ἔνα μενεξεδένιο χρῶμα. Βράδιασε.

— Τώρα ; εἶπε ἡ Ἀσπρούλα καὶ σταμάτησε μὲ κάποια ἔκπληξη. Κάτω ὁ κάμπος ἦταν σκεπασμένος μὲ ὅμιχλη. Τὸ σπίτι τοῦ κυρ - Πέτρου χανόταν, πνιγμένο στὴν ὅμιχλη, καὶ μόνο τὰ κεραμίδια του ἔχωριζαν λίγο καὶ ὁ ἀσπρος καπνὸς ποὺ ἔβγαινε ἀπ' τὴν καπνοδόχη. "Ακουσε τὸ κουδούνισμα

ένδις κοπαδιοῦ προβάτων κι ἔνιωσε μὰ θιλή στὴν ψυχή
της... "Ενα ἀρπαγτικὸ δρνιο πέρασε κεῖθε χτυπώντας δυ-
νατὰ τὰ φτερά του. 'Η 'Ασπρούλα τρόμαξε. "Τστερά ἄκουσε
οὔρλιασμα στὸ βουνό. « Χούσουν ! Χούσουν ! »

Τότε συλλογίστηκε τὸ λύκο. "Οὐη τὴν ἡμέρα ἡ ἀνόητη
δὲν τὸν εἶχε σκέφτη. Τὴν ἵδια στιγμὴ ἄκουσε ἐνα σφύρι-
γμα τοῦ μπαρμπα - Πέτρου, ποὺ σφύριζε γιὰ τελευταία φορά
προσκαλόντας τὴν 'Ασπρούλα.

—Χού ! χού ! ἔκανε ὁ λύκος.

« Γύρισε πίσω ! γύρισε πίσω ! » ἔλεγε τὸ σφύριγμα.

'Η 'Ασπρούλα στὴν ἀρχὴ σκέφτηκε νὰ ξαναγυρίσῃ.
μὰ συλλογίστηκε τὸ παλούκι, τὸ σκονιά, τὸ φράχτη καὶ ὅτι
δὲ θὰ μποροῦσε πιὰ νὰ ζήσῃ μὰ τέτοια ζωὴ καὶ ὅτι ακλότερα
ἡταν νὰ μείνῃ ἐκεῖ στὸ βουνό.

'Ο μπαρμπα - Πέτρος δὲν ξανασφύριζε.

Η γίδα ἄκουσε πίσω τῆς κάποιο « φρού ! »... ἀπὸ
φύλλα. Γύρισε πίσω καὶ βλέπει στὸν ἵσκιο δύο αὐτιὰ κον-
τά. Ἱσιά, καὶ δύο μάτια ποὺ ἔλαμπαν σὰ φωτιές.

Τίταν ὁ λύκος !

Μεγάλος, ἀκίνητος, καθισμένος στὰ πισινά του κοίταζε
τὴν ἀσπρη κατσικούλα καὶ πρὸ τὴ φάνη ἀκόμα. ἔγλειψε τὰ
χεῖλη του ἀπὸ εὐχαρίστηση. 'Επειδὴ ἡταν πιὰ βέβαιος πὼς
τὴν ἔχει στὰ νύχια του, δὲ βιάστηκε μοναχὰ μόνις αὐτὴ γύρι-
τσε, γέλασε μὲ κακία : « Χά, χά, ή γιδούλα τοῦ κυρ - Πέτρου ! »
καὶ κρέμασε ἔξω τὴν κόκκινη γλώσσα του.

'Η 'Ασπρούλα κατάλαβε πὼς ἡταν χαμένη... Σὲ μιὰ
στιγμὴ θυμήθηκε τὴν ιστορία τῆς γριᾶς Λιάρας, ποὺ ἀγωνί-
στηκε ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὴν ἔφαγε ὁ λύκος τὸ πρωί, καὶ
σκέφτηκε μήπως θὰ ἡταν προτιμότερο νὰ μὴν ἀντισταθῆ
καὶ νὰ τὴ φάνη ἀμέσως ὁ λύκος: ὅμως μετανόησε καὶ πῆρε
στάση ἐπιθετική. "Εσκυψε τὸ κεφάλι, πῆρε φόρα καὶ κούτου-

λησε τὸ λύκο σὰ γενναία γίδα τοῦ κυρ - Πέτρου ποὺ ζειν,
ὅγι μὲ ἐλπίδα νὰ σκοτώσῃ τὸ λύκο — οἱ γίδες δὲν μποροῦν νὰ
σκοτώσουν λύκο — ἀλλά, ἔτσι ! γιὰ νὰ δη ἀν μπορῆ νὰ ἀντι-
σταθῇ, ὅση ὥρα ἀντιστάθηκε καὶ ἡ γριά Λιάρα.

‘Ο λύκος ὅρμησε καὶ τὰ μικρὰ κερατάκια τῆς γιδούλας
ζεγγισαν χορό.

Εῦγε ! γενναία γιδούλα ! τί καρδιὰ ποὺ εῖγε ! Η-
ρισσότερες ἀπὸ δέκα φορὲς ἔκαμε τὸ λύκο νὰ ὑποχωρήσῃ
γιὰ νὰ πάρῃ ἀνάστα. Στὰ μικρὰ διαλείμματα τῆς μάχης
ζρπαζε λίγο ἀπὸ τὸ ἀγαπημένο της χόρταράκι καὶ ξανάρχιζε
τὴ μάχη...

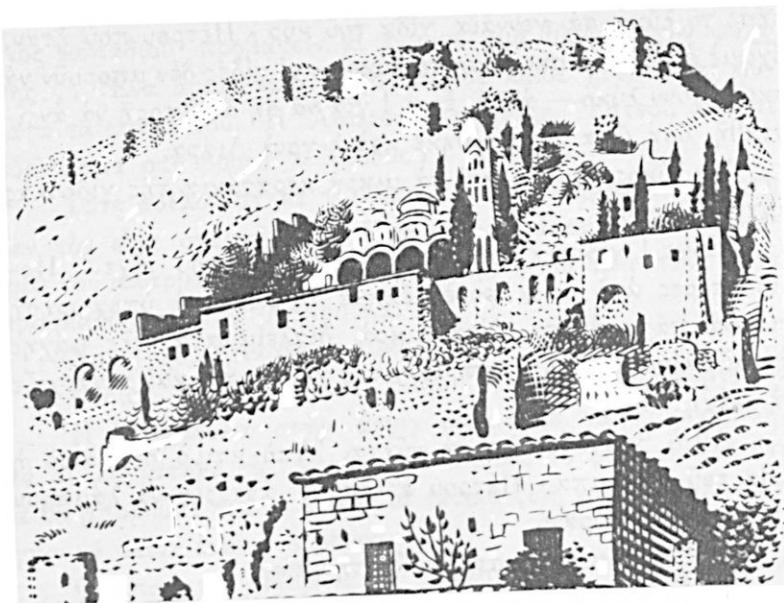
Αὐτὸ βάσταξε ὅλη τὴ νύχτα. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἡ
γίδα τοῦ μπαρμπα - Πέτρου ἔβλεπε τ’ ἀστέρια νὰ λάμπουν
στὸν καθηρὸ οὐρανό.

— “Ω ! φτάνει νὰ βαστάξω ώς τὴν αὔγη !

Τ’ ἀστέρια ἔσπειραν τὸ ἔνα ύστερο ἀπὸ τ’ ἄλλο. ‘Η Α-
σπρούλα διπλασίαζε τὰ κουτουλίσματα, καὶ ὁ λύκος τὰ δαγ-
κώματα... “Ενα ωχρὸ φῶς φύτισε τὸν ὥριζοντα. Τὸ λά-
κημα ἐνὸς πετεινοῦ ἀκούστηκε ἀπὸ μιὰ ἔπαινη.

— Ξημέρωσε λοιπόν ! εἶπε τὸ δυστυχισμένο ζῶο, ποὺ πε-
ρίμενε τὴ ξημέρωμα γιὰ νὰ πειθάνῃ. Ξαπλώθηκε στὸ γῶμα
φραδιὰ πλατιὰ μὲ τὸ κάτκασπρο δέρμα της κοκκινισμένο ἀπὸ
τὸ αἷμα.

108. ΜΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΤΑΫΓΕΤΟ
Α'.

Από τη Σπάρτη στὸ Μιστρά

Πρὶν βγῆ ὁ ἥλιος φεύγομε ἀπὸ τὴν Σπάρτη γιὰ τὸ Μιστρά. Ἡ ἀπόσταση δὲν εἶναι μεγάλη καὶ ὁ δρόμος εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾶ μέσα ἀπὸ περιβόλια μὲ πορτοκαλιές. Ἀφοῦ περάσαμε κι ἔνα δάσος ἀπὸ ἐλιές, φτάσαμε στὸ νέο συνοικισμὸ τοῦ Μιστρᾶ, ποὺ εἶναι στοὺς πρόποδες τοῦ Ταΰγετου, ποὺ ἀπὸ δῶ ὑψώνεται ἀπότομα. Ἄνεβαίνομε πεζοὶ ἔνα μονοπάτι μὲ κορδέλες καὶ πέτρινες σκάλες καὶ φτάνομε στὰ ἔρειπια τοῦ δοξασμένου Μιστρᾶ. Ἡ κοιλάδα τοῦ Εύρωτα φαίνεται ἀπὸ δῶ σὰν ἔνας πολυτελῆς τάπητας σκεπασμένος μὲ ἐλαφρὴ ὄμιγλη. Ἀπαλό, δροσερὸ ἀεράκι μᾶς δροσίζει τὸ πρόσωπο. Ἀπὸ τὴν ταράτσα

αύτή τοῦ Ταῦγετου βλέποντας τὴν ὄλοπράσινη κοιλάδα ἀναπολοῦμε ὅλη τὴν ἴστορία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ποὺ τ' ὄνομά της εἶναι γραμμένο μ' αἰώνια γράμματα, γιὰ νὰ τὰ διαβάζουν ὅλες οἱ γενιὲς τοῦ κόσμου καὶ νὰ τὴ θαυμάζουν.

Παράξενα ἔρειπια βλέπομε στὴν πρωτεύουσα αὐτὴ τοῦ δεσποτάτου τοῦ «Μορέως» ποὺ εἶχε τὰ ἀνάκτορα τῶν Παλαιολόγων καὶ ἀργότερα, στὴ Φραγκορατία, τῶν Βιλλαρδουίνων. Ἡ Περίβλεπτος, ἡ Παντάνασσα, ὁ "Αγιος Δημήτριος, ἡ Αγία Σοφία καὶ ἄλλες βυζαντινὲς ἐκκλησίες μὲ τοὺς τρούλους τους διατηροῦνται ἀκόμη. Μέσα στὸν "Αγιο Δημήτριο εἴδαμε καὶ τὸ θρόνο τοῦ Παλαιολόγου.

Ψηλότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔρειπια τῶν ἐκκλησιῶν φαίνονται τὰ κάστρα καὶ τὰ βυζαντινὰ παλάτια τῶν δεσποτῶν τοῦ Μοριᾶ. Ἐπάνω στοὺς τοίχους καὶ γύρω στοὺς θόλους κάθε ἐκκλησίας βλέπομε ἀκόμα ἀγιογραφίες, ζωγραφισμένες μὲ τὴν πατροπαράδοτη τέχνη τῶν βυζαντινῶν.

Λίγες καλόγριες βρίσκονται στὸ μικρὸ μοναστήρι τῆς Παντάνασσας γιὰ νὰ ρίχνουν λάδι στὰ καντήλια καὶ νὰ συντηροῦν τὰ κοσμήματα, ποὺ εἶναι στὰ είκονοστάσια. Υποδέχονται μὲ καλοσύνη τοὺς ξένους, ποὺ εἶναι κουρασμένοι καὶ διψασμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάβαση. Τὸ ἐντευκτήριό τους εἶναι σὰν κρεμασμένο στὴν καλύτερη θέση ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστῇ κανένας.

Ἀπὸ πάνω ψηλὰ μαυρίζουν σκεπασμένες μὲ ἔλατα οἱ κορφὲς τοῦ Ταῦγετου. Ἀπέναντί μας, πέρα ἀπὸ τὴ μαγευτικὴ κοιλάδα τοῦ Εύρωτα, βλέπομε τὶς χιονισμένες κορφὲς τοῦ Πάρνωνα καὶ τὶς καταπράσινες, ὅλο λόφους πλαγιές του κατάφυτες ἀπὸ ἐλιές, χαμηλότερα, καὶ ἀπὸ ἄλλα δέντρα, ψηλότερα.

Ἄφοῦ περάσαμε ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, φτάσαμε σὲ μιὰ ἄρα, περπατώντας μέσα σὲ πυκνοὺς ἐλαιιῶνες, στὸ χαριτω-

μένο χωριουδάκι, τὴν ὀλόδροση Τρύπη. Τὸ χωριὸν αὐτὸν εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ὄστη μέσα στὴ μεγάλη πετρώδη ἔκταση. Πόσοι ταξιδιῶτες βρῆκαν ἐκεῖ δροσιὰ καὶ ἔσκούραση! Ήσυ-τοῦ τρέχουν γάργαρες πηγές. Κάθε σπίτι ἔχει τὴν αληματα-ριά του, ποὺ σὲ προσκαλεῖ νὰ ἔχπλωθῃς στὸν παγὸν ἵσκιο τῆς καὶ νὰ πιῆς ἕνα ποτηράκι παγωμένο νερό.

B'.

'Απὸ τὴ Σπάρτη στὸν Ταῦγετο

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἀροῦ γυρίσαμε στὴ Σπάρτη, πήραμε αὐτοκίνητα καὶ πήγαμε ὡς τὸ χωριὸν Ἀνάγα. Ἀπὸ κεῖθος ἀργούσαμε τὴν ἀνάβαση τοῦ Ταῦγετου. Προτιμήσαμε ὅμως νὰ περάσωμε νύχτα τὰ μέρη, γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴν κα-λοκαριώη ζέστη.

Τρεῖς ή ὥρα τὸ πρωί... Φτάνομε σ' ἕνα χωριουδάκι. Τὰ σκυλιά τοῦ χωριοῦ, ἔξαγριωμένα, δὲ μᾶς δέχονται μὲ πολλὴ εὐγένεια. Δυὸς ὥρες ἀνάπτωση καὶ ἔχναρεύομε.

Σὲ λίγο ρτάνομε στὸ δάσος. Ὁ ἀέρας τώρα εἶναι δρο-σερώτερος. Εἶναι τὸ βουνὸν μὲ τὸ ἄρωμά του, μὲ τὴν ακθαρή του ἀτμόσφαιρα. Ἐκεῖ Ψηλὰ ζοῦν τσοπάνηδες σὲ μικρὲς καλύβες. Ἀμέτρητες δροσερὲς πηγές κόβουν κάθε τόσο τὸ μακρὸν δρόμο μας.

Ο "Ολυμπος" μπορεῖ νὰ ἔχῃ μεγαλύτερη μεγαλοπρέ-πεια καὶ κορρές πιὸ ἀπόκρημνες ἀπὸ τὸν Ταῦγετο: τὰ δάση ὅμως τοῦ Ταῦγετου εἶναι μεγαλοπρεπέστερα ἀπὸ τὰ δάση τοῦ "Ολυμπου". Εδῶ, ὅπως λέει ἡ Μυθολογία, περπατοῦσε ἡ "Ἄρτεμη" μὲ τὶς Νύμφες τῆς. Εδῶ στὰ παλιὰ γρόνια κυνη-γοῦσαν μὲ τὰ περίφημα Λακωνικὰ σκυλιά, τὰ ἔκαουσμένα σ' ὅλη τὴν ἀρχαία Ελλάδα.

"Οσο ἀνεβαίνομε, τόσο πιὸ ἀγρια γίνεται ἡ φύση. Τὰ θερόπτεα ἔλατα ἀνοίγουν τὰ κλαδιά τους στὸν οὐρανὸν σὲ νὰ

ύψωνουν τὰ χέρια τους γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. 'Ο ἀέρας τώρα εἶναι μυροβόλος, ζωογόνος, μαγευτικός. 'Η θέα ὅσο πάει καὶ γίνεται πλατύτερη καὶ γραφικότερη. 'Απὸ τὴν Ἀγία Βαρ-βάρα τέλος, ποὺ φτάνομε στὶς 8 τὸ πρώτι, φαίνεται πιὰ καὶ ἡ θάλασσα !

Λίγο πιὸ κάτω, στὴν τελευταία πηγή, οἱ φιλόξενοι κά-
τοικοι ἐνὸς χωριοῦ ἔκχυν δέκα ὥρες δρόμο γιὰ νὰ ἥθοῦν
νὰ μᾶς προσφέρουν μὲ πολλὴ καλοσύνη τὶς ντομάτες καὶ τὰ
καρπούζια τῆς πατρίδας τους.

Ξεκουραζόμαστε ὡς τὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα. 'Απὸ κεī
ὕστερα μὲ πολλὴ εὔκολία σὲ τρεῖς ὥρες φτάνομε στὴν κορφὴ
τοῦ Ταῦγετου. 'Η χαρά μας δὲν περιγράφεται.

'Αφήνομε πιὰ τὸ δάσος καὶ περνοῦμε ἀπὸ ἔναν πετρό-
τοπο, ποὺ τοῦ δίνουν ζωὴ μόνο κάτι ἄγρια λουλουδάκια ἐδῶ
ἐκεῖ καὶ κάτι μεγάλες ἀγκαθωτὲς πλάκες ἀπὸ βουνίσια πρα-
σινάδα. Πιὸ ψηλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο λίγο
χιόνι μέσα σὲ χαράδρες.

'Η καθαυτὸ κορφὴ τοῦ. Πενταδάχτυλον — ἔτσι
τὸν λὲν τὸν Ταῦγετο, γιατὶ ἔχει πέντε κορφές — λεγόταν
στὴν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ Ταῦγετον, γιατὶ εἶχε ἐκεῖ κατα-
φύγει ἡ Ταῦγέτη, μιὰ ἀπὸ τὶς Πλειάδες ἡ Ἀτλαντίδες, κό-
ρη τοῦ "Ατλαντα, καὶ εἶχε γίνει ἱέρεια τῆς Ἀρτεμῆς.

'Ο Ταῦγετος εἶναι τὸ ψηλότερο βουνὸ τοῦ Μοριᾶ. Στὰ
παλιὰ χρόνια ἡ κορφὴ του ἦταν ἀφιερωμένη στὸν "Ἡλιο".
Ὕπάρχει μάλιστα παράδοση πώς ἐκεῖ θυσίαζαν καὶ ἄλογα
στὸ θεό. Μὲ τὸ χριστιανισμὸ ὅμως ἡ κορφὴ ὀνομάστηκε
Προφῆτηλίας καὶ κάθε χρόνο στὶς 20 Ιουλίου πλῆθος
ἀπὸ προσκυνητὲς ἀνεβαίνουν ἀπ' ὅλα τὰ χωριὰ ἐκεῖ, ποὺ
γίνεται λειτουργία στὸ μικρὸ ἐκκλησάκι, τὸ χτισμένο ἀπὸ
καλόκαρδους χριστιανούς, γιὰ νὰ προσκυνήσουν τὴ χάρη του.

Αύτὸν τὸ μικρὸν ἐκκλησάκι εἶναι πολὺ εὐεργετικὸν καὶ γιὰ τοὺς προσκυνητὲς καὶ γιὰ τοὺς περιηγητές. Μπορεῖ κανεὶς νὰ καταφύγῃ ἐκεῖ, μάλιστα τὴν νύχτα ποὺ τὸ κρύο εἶναι ἀνυπόφορο, στὸ ὕψος αὐτὸν τῶν 2400 μέτρων, ἐπάνω στὴν κορφὴ ποὺ τὴν δέρνουν ὅλοι οἱ ἄνεμοι καὶ τὸ καλοκαλοὶ ἀκόμη.

Ἐκεῖ, στὴν ψηλότερη κορφὴ τοῦ Ταῦγετου, περάσαμε μιὰν ἀλησμόνητη νύχτα. Πρῶτα πρῶτα ἀπολαύσαμε τὴν δύση τὴν μαγευτικὴν τοῦ ἥλιου, ποὺ πήγανε νὰ βυθιστῇ στὸν κόλπο τῆς Καλαμάτας, σκεπασμένος μ' ἔνα χρυσοπέρλυρο σύννεφο.

Ο γιγάντιος δίσκος τοῦ ἥλιου, γεμάτος χρυσὴ φλόγα, σιγὰ σιγὰ πάει νὰ βουτήξῃ στὴ θάλασσα. "Οκη ἡ Μεσόγειος σιγὰ σιγὰ πάει νὰ βουτήξῃ στὴ θάλασσα. "Οκη ἡ Μεσόγειος καλίγεται! Τὰ βουνὰ γύρω γύρω παίρνουν χλιες ὄψεις καὶ κήκλια γρύματα. Ο Ταῦγετος πίσω μας σκιάζει τὴν κοιλάδα τοῦ Εύρωτα, ἐνῶ μπροστά μας φαίνεται σὰ φωτιὰ ποὺ κάιει. Η θάλασσα λαμποκοπάει..."

"Οταν τέλος ἥρθε τὸ βράδυ, βυθισμένο μὲς στὸ ἀσήμι τοῦ δειλινοῦ, οἱ ἀγωγιάτες μας ἀναψάν μιὰ μεγάλη φωτιά. Απὸ διάφορα μέρη τοῦ βουνοῦ τότε οἱ τσοπάνηδες ἀνάβουν ἀλλεσ φωτιές γιὰ νὰ μᾶς χαιρετήσουν. Οἱ χωρικοὶ γύρω ἀπ' τὴν φωτιά μας τραγουδοῦν τὰ ὥραῖα κλέφτικά ἑλληνικά τραγούδια τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ποὺ ἡ τυραννία βάραις τὸν ἑλληνικὸν λαὸ καὶ ὁ πόθος τῆς ἐλευθεριᾶς ἔσφιγγε τὶς καρδιές. Νομίσαμε πώς βρισκόμαστε στὰ χρόνια καῖνα τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν καὶ νιώθαμε βαθιὰ συγκίνηση.

Τὴν ἄλλη μέρα, πρωὶ πρωὶ ἥμαστε ὅλοι στὸ πόδι γιὰ νὰ δοῦμε τὴν Ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου ἀπὸ τὸν Πάρνωνα καὶ γιὰ νὰ χαιρετήσωμε γιὰ τελευταία φορὰ τὴν θάλασσα καὶ τὸ Ταίναρο ἀπὸ τὴν ψηλότερη κορφὴ τοῦ Μοριᾶ.

Τὸ πρωινὸν ἐκεῖνο θέαμα εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε περιγραφή. Πολλὴ ὥρα μέναμε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, κοιτάζοντας τὸ Φοῖβο, Ἀπόλλωνα σ' ὅλη του τὴν μεγαλοπρέπεια νὰ βγαίνῃ

πρῶτα μαυριδερὸς καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ γίνεται λιγότερο σκοῦρος, νὰ κοκκινίζῃ καὶ τέλος νὰ στερεώνεται καλά, ἀστραποβόλος, πάνω στὸ ἄρμα του γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ δριστικὰ τὸν οὐράνιο δρόμο του ! . . .

Βλέπομε ὅλες τὶς κορφὲς τῶν βουνῶν τοῦ Μοριᾶ. Διαχρίνομε μὲ τὸ τηλεσκόπιο τὴν Κρήτη, τὴν Ζάκυνθο, τὴν Κεφαλλονιά. "Ολος ὁ Μοριᾶς φαίνεται κυκλωμένος ἀπὸ θάλασσα σὰ νησί. Πίσω ἀπὸ τὸν Κορινθιακό, ποὺ φαίνεται σὰν ἔνα μεγάλο αὐλάκι, διακρίνονται οἱ κορφὲς τῶν βουνῶν τῆς Ρούμελης ! Τὸ μάτι δὲ χορταίνει νὰ βλέπη... μὰ ἡ ὥρα περνᾶ.

Γ'.

‘Ο γυρισμὸς

"Ἐπρεπε πιὰ νὰ φύγωμε κατεβαίνοντας μιὰ θαυμάσια καὶ μεγάλη πλαγιά, ἀπὸ τὴν 'Αγία Βαρβάρα ώς τὸν 'Αι - Δημήτρη, καὶ περνώντας ἀπότομες χαράδρες. Σὲ κάποια τέτοια χαράδρα 464 χρόνια π.Χ. ἀποσπάσθηκαν μεγάλοι βράχοι ἀπὸ σεισμὸ καὶ σκότωσαν ἐπάνω ἀπὸ δύο χιλιάδες Λακεδαιμονίους.

Τὴν κάθισδό μας αὐτὴ διάκοφταν πολλὰ καὶ διάφορα ρυάκια μὲ ὥραια ὄνόματα, ὅπως τὸ « Χρυσὸ πουλί », καὶ μὲ χρουσταλλένια νερά, ποὺ μᾶς προσκαλοῦσαν νὰ πάρωμε τὸ λουτρό μας. Σ' αὐτὰ τὰ μέρη συναντούσαμε πολλούς, ποὺ ἀνέβαιναν γιὰ νὰ κάμουν ἐκεῖ τὴν ἔξοχή τους. 'Επειδὴ δὲν ὑπάρχουν ξενοδοχεῖα στὰ ἄγρια αὐτὰ μέρη, φορτώνουν στὰ μουλάρια τὰ πράματά τους, πᾶνε ἐκεῖ καὶ περνοῦν πολὺ εὐχάριστα κάμποσες ἑβδομάδες, κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, ὅπως γίνεται καὶ στὴν Πάρνηθα καὶ στὸ Πήλιο καὶ σ' ἄλλα βουνά τῆς 'Ελλάδας.

'Επιτέλους, 'ὔστερ' ἀπὸ δρόμο ἔξι ώρῶν, φτάσαμε στὸν 'Αι - Δημήτρη, τὸ τέλος τῆς ἀλησμόνητης ἐκδρομῆς μας.

Στὸ βάθιος βρίσκεται ἔνα μικρὸ ἐκκλησάκι κοντὰ σὲ μιὰ πηγή, ὅπου οἱ φιλότιμοι γωρικοὶ ψήνουν στὴ σούβλα ἔνα ἀρνάκι γιὰ νὰ μᾶς φιλοξενήσουν. Καὶ στὶς ἄλλες κορφὲς ὑπάρχουν πολλὲς κατασκηνώσεις.

Βλέπομε ἀπὸ καὶ τὴ θάλασσα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πεῦκα, καὶ ζητεύομε αὐτοὺς, ποὺ μέσα στὶς καλύβες καὶ στὶς σκηνές τους θὰ περάσουν τὶς πιὸ ώραιες ἡμέρες καὶ τὶς πιὸ γλυκιές νύχτες.

Τέρα τὴ νύχτα βυθίζει κι ἐμᾶς σὲ ἔκσταση!... Ξαπλωμένοι κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα γκαρόμαστε πρὶν κοιμηθοῦμε τὸ ἥσυχο, τὸ κοιμισμένο δάσος. Στὸ βάθιος βλέπομε μιὰ φωτὶς κι ἀκοῦμε μακρινὰ τραγούδια.

Η τελευταῖα μας ἡμέρα! Δυστυχῶς πρέπει ν' ἀφήσωμε τὸ βουνό, τὸν καθορὸν ἀέρα, τὰ ἀρώματα τοῦ δάσους. Κατεβαίνομε δρες πολλὲς μὲν στενὴ κοιλάδα. "Οἶο καὶ πραγματούμε κατὰ τὴ θάλασσα ἀπαντώντας τσοπάνηδες καὶ γωρικούς, ποὺ μᾶς κοιτάζουν μὲ περιέργεια.

Τέλος στὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα φτάνομε στὸ μικρὸ λιμάνι, τὴν Καρδαμύλη, ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ πολλὰ γκαριτωμένα γωριά. ποὺ εἶναι στοὺς δυτικοὺς πρόποδες τοῦ Ταῦγετου καὶ βλέπουν πρὸς τὴ θάλασσα.

Τὸ βράδυ κάνομε μιὰ ώραιὰ ἐκδρομὴ στὶς σπηλιές, ποὺ εἶναι στὰ περίγυρα καὶ ποὺ κανένας δὲν ξέρει τὸ βάθιος τους.

Η θέα εἶναι πολὺ γραφικὴ στὴ δύση τοῦ ήλιου. Εἴγαμε φύρει μὲ λύπη μας ἀπ' τὰ δάση τῆς νύχτης Ταῦγέτης, ὅλλα καὶ ἡ βραδιὰ ποὺ περάσαμε ἐδῶ, θὰ μᾶς μείνῃ ἀξέχαστη.

109. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

1

Γλυκὰ φυσᾶ ὁ μπάτης,
ἡ θάλασσα δροσίζεται,
στὰ γαλανὰ νερά της
ὁ ήλιος καθρεφτίζεται.

3

Καὶ σὰ νὰ καμαρώνεται
τῆς θάλασσας τὸ ἄτι,
μὲ τοὺς ἀφροὺς του ζώνεται
καὶ μᾶς γυρνᾶ τὴν πλάτη.

2

Στοῦ καραβιοῦ τὸ πλάι
ἔνα τρελὸ δελφίνι
γοργόφτερο πετάει
καὶ πίσω μᾶς ἀφήνει.

4

Χιονοπλασμένοι γλάροι,
πόχουν φτερούγια ἀτίμητα
καὶ γιὰ κανένα ψάρι
τὰ μάτια τους ἀκοίμητα,

στὰ ξάρτια τριγυρίζοντας
ἀκούραστοι πετοῦνε
ἢ μὲ γαρὰ σφυρίζοντας
στὸ πέλαγος βουτοῦνε.

Καὶ γύρω καραβάκια
στὴ θάλασσ’ ἀρμενίζουν
σὰν ἄσπρα προβατάκια,
ποὺ βόσκοντας γυρίζουν

μὲ γαρωπὰ πηδήματα
στοὺς κάμπους ὅλη μέρα
κι ἔχουν βοσκὴ τὰ κύματα,
βοσκό τους τὸν ἀέρα.

Γ. Δραπίτης

110. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποὺ μὲ βίξ μετράει τὴ γῆ.

’Απ’ τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ίερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
γκαῖρε, ὦ, γκαῖρε, Ἐλευθεριά !

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι νὰ σου πῆ.

Ἄργειε νά 'λθη ἐκείνη ἡ μέρα,
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τά 'σκιαζε ἡ φοβέρα,
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής ! Παρηγορία
μόνη σου ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἐκτύπας τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες : Πότε ; ἄ ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἑρμίες ;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές.

Τότε ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταξ αἷμα,
πληθος αἷμας ἐλληνικό.

«Απαντά» Δ. Σολωμός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

	Σελ.
1. "Υμνος στη Σημαία (ποίημα) Στ. Δάφνη	5
Α'. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ	
2. Χριστούγεννα στὸ μέτωπο, Χαραλ. Βασιλογεώργη.	7
3. Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	13
4. 'Ο τυφλὸς τοῦ Εὐαγγελίου (ποίημα) Ι. Ηολέμη	14
5. 'Ανάσταση, 'Α. Καρκαβίτσα	16
6. Χριστὸς 'Ανέστη (ποίημα) Ι. Ηολέμη	19
7. Χρονιάρες μέρες (ποίημα) Γ. Δροσίνη	20
8. 'Ο Πατριάρχης, Γ. Τερπέτη	21
9. 'Ο Θεὸς προστατεύει τὴν Ἑλλάδα, Σπ. Τρικούπη	25
10. Τὸ τάμα τοῦ Κολοκοτρώνη, Γ. Τερπέτη	26
11. 'Ο παπᾶ - Αρσένης, Ν. Σπηλιάδη - Γ. Βλαχογιάννη	23
12. 'Ο ἀληθινὸς κληρικός, Ν. Δ. Μακρῆ	29
13. 'Ο παπᾶς τοῦ Στάρτσοβου, 'Η. Η. Οίκονομοπούλου	30
14. Μιὰ χριστιανικὴ πράξη.	31
15. 'Η εὐσέβεια τοῦ στρατοῦ μας	32
16. 'Η καμπάνα τοῦ χωριοῦ μας (ποίημα) 'Α. Φωτιάδη	33
17. Τὸ ιερὸ κειμήλιο, Στ. Δάφνη	38
18. Τὸ εὐλογημένο καράβι (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	39
19. 'Αι - Δημήτρης (ποίημα) Γ. 'Αθάνα	39
Β'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΒΙΟ	
20. 'Ο Φιλοκτήτης, 'Α. Καρκαβίτσα	40
21. Ζῆ δὲ βασιλίας 'Αλέξαντρος ; (ποίημα) Γ. Δροσίνη	45
22. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μιστρᾶ, 'Ιουλίας Δραγούμη	47
23. Γραικός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος, Δ. Γ. Καμπούρογλου	49
24. 'Ο ἔξωμότης, Ε. Η. Φωτιάδη	53

	Σελ.
25. Ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὰ τέκνα της (ποίημα) Ρ. Φεραίου	56
26. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα) Ἀ. Βαλαωρίτη	58
27. Οἱ Ψαριανοὶ στὴν ἐπανάσταση (διασκευὴ)	60
28. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ποίημα) Ἰ. Πολέμη	66
29. Ἡ Σουλιωτοπούλα, Γ. Βλαχογιάννη	68
30. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Σουλίου (ποίημα δημοτικό)	70
31. Ὁ καπετάν Καλόγερος	71
32. Χήρα Σουλιώτισσα, Γ. Βλαχογιάννη	72
33. Ἡ Δέσποινα (ποίημα δημοτικό)	74
34. Σιτάρι - κριθάρι	75
35. Τραγούδι αλέφτικο (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	78
36. Στὸ Μέγα Σπήλαιο, Χρ. Σταυροπούλου	79
37. Ἡ τιμιότητα τοῦ Κανάρη (διασκευὴ)	82
38. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	85
39. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη (ποίημα δημοτικό)	86
40. Κολοκοτρώνης, Σπ. Μελᾶ	87
41. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (ποίημα δημοτικό)	93
42. Ἡ ςλωση τῆς Τριπολιτσᾶς (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	94
43. Κολοκοτρώνης καὶ Καποδίστριας, Ν. Σπηλιάδη	95
44. Ἡ φούντα τοῦ σπαθιοῦ, Γ. Τερτσέτη	96
45. Ἡ πρώτη γαλανόλευκη	96
46. Σύνορα πλατύτερα (διασκευὴ)	97
47. Ὁ γιατρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Ρ. Γκόλφη	98
48. Στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, Γ. Βλαχογιάννη	102
49. Σολωμὸς καὶ Γύζης	103
50. Σὸν ἀρχαῖο "Ελληνες, Δ. Γ. Δημητρακάκη	105
51. Ὁ Παπαφλέσσας, Φ. Χρυσανθακοπούλου	106
52. Πῶς σώθηκε ὁ Παρθενών	107
53. Ἄγια Λιθάρια, Δ. Ρώμα	108
54. Ὁ Σολωμὸς καὶ τὸ Μεσολόγγι, Σ. Χ. Ραφτάνη	109
55. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀ. Τραχλαντώνη	110
56. Μεσολόγγι (ποίημα δημοτικό)	113
57. Ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Μελᾶ	114
58. Στὴ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, Ν. Σπανδωνῆ	118
59. Ὁ διάδοχος καὶ ὁ στρατιώτης, Ν. Σπανδωνῆ	119

60. Ή συμπεριφορά τῶν στρατιωτῶν μας, Ν. Σπανδωνῆ	120
61. Σκαρφαλωμένοι στὸ Μπιζάνι, Ν. Σπανδωνῆ	122
62. Δίψα νίκης, Ἡ. Οἰκονομοπούλου	124
63. Ποιητὴς καὶ ἡρωας	124
64. «Στὴ Σόφια», Ἡ. Οἰκονομοπούλου	128
64(α). Ἐπιστολὴ μαχητοῦ τοῦ πολέμου τοῦ 1913, Ἡ. Οἰκονο-	
μοπούλου	133
65. Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δ. Κοντογιάννη	134
66. Τὸ ἔπος 1940 — 1941, Ἀχ. Κύρου	140

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΒΙΟ

67. Στὸν καινούριο χρόνο (ποίημα)	143
68. Τὸ νυκτόπουλο, Ἄρ. Κουρτίδη	144
69. Ὁ νέος ναύτης (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	146
70. Τὸ μικρό μας περιβόλι, Γ. Δροσίνη	148
71. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	150
72. Ἡ σύντροφος τοῦ ναυάρχου Δέσποινα, Ε.Π. Φωτιάδη . .	151
73. Μάνα (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	153
74. Τὸ φωμὶ (ποίημα) Γ. Δροσίνη	155
75. Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα. Χρ. Χριστοβασίλη	156
76. Τὸ ἄλογο	162
77. Ἀλησμόνητη χρονιά, Ν. Κοντοπούλου	166
78. Ὁ μικρὸς σιδηρουργός, Θ. Μακροπούλου	172
79. Τὰ σαλιγκάρια	177
80. Τὰ μάρμαρα, Κ. Κρυστάλλη	181
81. Μιὰ νέα ἴστορία γιὰ τὸν ἥνθρωπο	186
82. Ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα	210
83. Οἱ ἔφτὰ τεμπέληδες	218
84. Καλοκαίρι (ποίημα) Στ. Μαρτζώκη	225
85. Ἔργασία (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	226
86. Τὸ κουπὶ καὶ τὸ τιμόνι (ποίημα) Ι. Πολέμη	228
87. Ροδιὰ καὶ πεῦκος, Γ. Βλαχογιάννη	229
88. Τί θέλω (ποίημα) Γ. Δροσίνη	231
89. Ἀμερικανὸς Φιλέλληνες, Θ. Βαγενᾶ-Εὐρ. Δημητρακοπούλου	232

90. Παροιμίες, Ν. Γ. Πολίτου	236
91. Δημώδη αἰνέγματα	238
Δ'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ	
92. 'Ο τρύγος, 'Η. Π. Βουτιερίδη	239
93. 'Ο τρύγος (ποίημα) 'Α. Χριστοπούλου	245
94. Οἱ τέσσερεις ἐποχὲς τοῦ χρόνου (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	246
95. Στὴ Ρόδο, Κ. Ούρανη	250
96. 'Η Δῆλος, Π. Νιρβάνα	253
97. Τὰ Γρεβενά, Δ. Κοντογιάννη	257
98. Τὸ Ἀργυρόκαστρο, Γ. Α. Μέγα	261
99. 'Η Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα	263
100. 'Απὸ τὸ γύρῳ τῆς Πελοπονήσου, Ν. Μαρτίνη	266
101. Οἱ παλιόπετρες, Ε. Π. Φωτιάδη	271
102. 'Η πέρδικα, Στ. Γρανίτσα	273
103. 'Η ἐλιὰ (ποίημα) 'Ι. Πολέμη	276
104. Πατρίδα (ποίημα) Γ. Δροσίνη	277
105. Παρθενών, Ν. Α. Κοντοπούλου	278
106. Στὰ ψηλώματα τοῦ Χελμοῦ	282
107. 'Ιστορία μιᾶς γίδας	289
108. Μιὰ ἐκδρομὴ στὸν Ταῦγετο	294
109. Θαλασσινὸ τραγούδι (ποίημα) Γ. Δροσίνη	301
110. "Γυμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	302
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

'Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιόσημου τούτου θεωρεῖται αλεψίτυπον. 'Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Αρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

0020555654

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β', 1966 (V) - ΑΝΤ. 165.000 - ΣΥΜΒ. 1344/30-3-66 - 1351/5-4-66
•Εκτύπωσις - Βιβλιοθεσία : ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο. Ε. - Φιλαδελφείας 4 - ΑΘΗΝΑΙ

Αλέξανδρη

